

Nr 23

Regeringens proposition om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m.;

beslutad den 27 februari 1975.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BERTIL ZACHRISSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås på grundval av bl.a. betänkanden från kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) och kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) åtgärder inom vuxenutbildningens område. Den fortsatta reformeringen av vuxenutbildningen skall vara ett led i utveckling av återkommande utbildning. För att främja en sådan utveckling föreslås väsentligt förbättrat studiestöd för vuxna. Särskilda insatser föreslås för att nå dem som har kort och bristfällig utbildning.

I propositionen betonas den viktiga roll folkbildningsarbetet spelar inom vuxenutbildningen. Bidragen till studiecirkelverksamheten beräknas öka med ca 70 milj. kr. I propositionen föreslås också att bidragen till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet höjs med 5,2 milj. kr. Särskilda bidrag föreslås utgå till studiecirkelverksamhet i glesbygd. De prioriterade studiecirkelarna föreslås omfatta förutom nuvarande ämnen också hemspråksundervisning för vuxna invandrare och facklig utbildning som bedrivs i studiecirkelform. Studiecorientering skall också kunna ingå i en studiecirkels arbete. I propositionen föreslås särskilda åtgärder för att underlätta för handikappade att delta i studiecirkel bl. a. att bidrag skall utgå till medverkan av teckenspråkstolk i studiecirkel samt till tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade.

Vidare föreslås att statliga bidrag skall utgå till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m. Dessa bidrag avses täcka kostnaderna för utbildning av studieorganisatörer, ersättning till studieorganisatörer, administration m. m. Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall enligt förslaget kunna tilldelas endast facklig organisation. Vidare föreslås fortsatta och utvidgade försök med uppsökande verksamhet riktade till korttidsutbildade grupper som inte kan nås på arbetsplatserna, t. ex. hemarbetande, handikappade och vissa invandrare. I den uppsökande verksamheten i bostadsområden skall studieförbunden medverka.

För att nå nya grupper av vuxna behövs nya former av studiestöd. I propositionen föreslås därför dels ett timstudiestöd på f. n. 18 kr. per studietimme, som ersättning för inkomstbortfall när den studerande behöver ta ledigt från arbetet för att kunna delta i en studiecirkel, dels ett dagstudiestöd bestående av ett inkomstbidrag och ett internatbidrag avsett för deltagare i kortare ämneskurser vid folkhögskola. Inkomstbidraget föreslås uppgå till 90 kr. per kursdag. Internatbidraget, som skall ersätta deltagarnas utgifter för internatvistelse eller resor i samband med kursen, föreslås uppgå till 70 kr. per kursdag. Timstudiestödet och inkomstbidraget föreslås beskattade.

För längre studier på grundskole-, gymnasieskole- och högskolenivå föreslås ett särskilt vuxenstudiestöd bli infört den 1 januari 1976. Stödet bör i huvudsak vara en ersättning för inkomstbortfall. Det särskilda vuxenstudiestödet bör bestå av ett beskattat bidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Bidraget utgör 65 % av det belopp som den sökande skulle ha beviljats i utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen. Efter skatt skall det särskilda vuxenstudiestödet och utbildningsbidraget inom arbetsmarknadsutbildningen vara lika stora. Under första halvåret 1976 bör det finnas resurser motsvarande ca 7 000 halvårsplatser. Huvuddelen bör avse grundskole- och gymnasieskolestudier. För högskoleutbildning bör finnas resurser som gör det möjligt för alla som påbörjar yrkesteknisk högskoleutbildning hösten 1975 att få det särskilda vuxenstudiestödet.

I propositionen föreslås att en särskild vuxenutbildningsnämnd inrättas i varje län. Den skall fördela medel för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna och besluta i ärenden om särskilt vuxenstudiestöd för utbildning på grundskolans och gymnasieskolans nivåer samt om timstudie- och dagstudiestöd.

Reformerna inom vuxenutbildningen föreslås finansierade genom en ny särskild arbetsgivaravgift, kallad vuxenutbildningsavgift, om 0,15 %. Den bör utgå med början den 1 januari 1976 och beräknas under första halvåret uppgå till ca 112 milj. kr.

För studiemedelssystemet föreslås att reglerna om hänsynstagande till makes inkomst ändras så att fribeloppet för makes inkomst höjs från

200 % av basbeloppet per termin till 250 % per termin. Detta förslag innebär att makes inkomst kan uppgå till 45 000 kr. per år utan att reducering av studiemedel sker.

Inom studiehjälpssystemet föreslås höjning av resetillägget fr. o. m. den 1 juli 1975. Inackorderingstillägget föreslås höjt från 150 kr. till 170 kr. i månaden. För inackorderade elever i gymnasial utbildning föreslås en särskild hemreseersättning. I huvudsak innebär förslaget att de studerande får två fria hemresor per månad.

Förslagen om höjda bidrag till studiecirkelverksamheten och studieförbundens verksamhet, om utbildning av studieorganisatörer, om förändringar inom studiemedels- och studiehjälpssystemen, om särskilt vuxenstudiestöd till studerande i yrkesteknisk högskoleutbildning och om inrättande av vuxenutbildningsnämnder samt om administration av reformerna bör genomföras den 1 juli 1975. Förslagen om uppsökande verksamhet på arbetsplatserna, om försök med uppsökande verksamhet i bostadsområden samt om särskilt studiestöd för vuxna och om timstudie- och dagstudiestöd bör genomföras med början den 1 januari 1976.

1 Förslag till

Lag om ändring i studiestödslagen (1973: 349)

Härigenom föreskrives i fråga om studiestödslagen (1973: 349)¹

dels att 4 kap. 12, 15, 18, 20 och 26 §§ och punkterna 7—9 övergångsbestämmelserna skall upphöra att gälla,

dels att rubriken före 4 kap. 26 § skall utgå,

dels att nuvarande 5 och 6 kap. skall betecknas 8 och 9 kap. samt nuvarande 1 kap. 4 och 5 §§ skall betecknas 1 kap. 6 och 7 §§,

dels att 1 kap. 1 §, nya 6 § och nya 7 §, 3 kap. 5, 7, 13—15 och 17 §§, 4 kap. 3—5, 8—11, 13, 14, 16, 17, 19, 21—25, 28—30, 33, 42 och 43 §§, nya 8 kap. 77 och 78 §§, nya 9 kap. 2 §, samt rubriken före 4 kap. 12 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya kapitel, 5—7 kap., samt två nya paragrafer, 1 kap. 4 och 5 §§, allt av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Staten lämnar studiestöd enligt denna lag i form av förlängt barnbidrag, studiehjälp och studiemedel.

Statens lämnar studiestöd enligt denna lag i form av förlängt barnbidrag, studiehjälp, studiemedel, timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd.

4 §

Dagstudiestöd består av inkomstbidrag och internatbidrag.

5 §

Särskilt vuxenstudiestöd består av vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel samt resekostnadsersättning.

6 §²

Studiestödet handhas av statliga myndigheter, däribland centrala studiestödsnämnden, samt av skolstyrelserna, landstingskommunernas utbildningsnämnder och läroanstalterna.

Studiestödet handhas av statliga myndigheter, däribland centrala studiestödsnämnden och studiemedelsnämnderna, samt av skolstyrelserna, landstingskommunernas utbildningsnämnder och läroanstalterna.

¹ Lagen omtryckt 1974: 483. Senaste lydelse av 4 kap. 26 § 1974: 978.

² Med nuvarande lydelse avses i prop. 1975: 8 föreslagen lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Kommun kan föreskriva att fråga om studiestöd som ankommer på skolstyrelsen skall handläggas av annan kommunal nämnd. Motsvarande rätt tillkommer landstingskommun.

Allmän försäkringskassa skall beräkna storleken av timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd samt betala ut sådana stöd.

7 §³

I denna lag förstås med *basbelopp*: basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring,

termin: första eller andra hälften av ett kalenderår, i den mån ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

I denna lag förstås med *basbelopp*: basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

3 kap.

5 §⁴

Studiehjälp utgår för sådan del av läsår under vilken den studerande bedriver studier.

Studiehjälp i form av återbetalningspliktiga studiemedel utgår även för tid under vilken den studerande är sjuk enligt vad som anges i 13—19 §§.

Närmare bestämmelser om läsårs längd och om dess fördelning på terminer meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

Vid tillämpning av bestämmelse i detta kapitel skall läsår anses omfatta det antal dagar som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser. Detta antal dagar skall därvid anses infalla under det eller de kalenderhalvår som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

7 §

Inackorderingstillägg utgår med 150 kronor i månaden till studerande som behöver inackordering.

Inackorderingstillägg utgår till studerande som behöver inackordering. Tillägget utgör 170 kronor i månaden. För studerande vars färdväg mellan hemorten och inackorderingsorten uppgår till

³ Senaste lydelse 1974:978.

⁴ Senaste lydelse 1974:978.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

minst 40 kilometer omfattar tillägget dessutom rätt till fria hemresor enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

13 §

I 14—19 §§ ges bestämmelser om återbetalningspliktiga studiemedel för tid under vilken studerande som avses i 12 § på grund av sjukdom är helt oförmögen att bedriva sina studier.

I nämnda paragrafer förstås med

sjukperiod: tid under vilken den studerande på grund av sjukdom oavbrutet varit oförmögen att bedriva sina studier,

studietid: den del av *en termin* under vilken den studerande bedriver studier och den del av *terminen* under vilken han skulle ha bedrivit studier om han ej blivit sjuk.

studietid: den del av *ett kalenderhalvår* under vilken den studerande bedriver studier och den del av *kalenderhalvåret* under vilken han skulle ha bedrivit studier om han ej blivit sjuk.

14 §

Återbetalningspliktiga studiemedel utgår för sjukperiod som infaller under den del av *en termin* som utgör den studerandes studietid, förutsatt att

1. sjukperioden ej omfattar hela den studerandes studietid under *terminen*,
2. den studerande under någon del av *terminen* bedriver sina studier.

Återbetalningspliktiga studiemedel utgår för sjukperiod som infaller under den del av *ett kalenderhalvår* som utgör den studerandes studietid, förutsatt att

1. sjukperioden ej omfattar hela den studerandes studietid under *kalenderhalvåret*,
2. den studerande under någon del av *kalenderhalvåret* bedriver sina studier.

För sjukperiod som infaller efter studietidens början utgår återbetalningspliktiga studiemedel dock endast om den studerande ingett ansökan om sådana medel dessförinnan. Om synnerliga skäl föreligger, kan studerande beviljas återbetalningspliktiga studiemedel även för sådan sjukperiod.

För *den första termin* under vilken en studerande bedriver studier som berättigar till återbetalningspliktiga studiemedel enligt detta kapitel utgår studiemedel endast för sjukperiod som infaller efter det den studerande bedrivit studierna under minst en månad.

För *det första kalenderhalvår* under vilket en studerande bedriver studier som berättigar till återbetalningspliktiga studiemedel enligt detta kapitel utgår studiemedel endast för sjukperiod som infaller efter det den studerande bedrivit studierna under minst en månad.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Studerande har rätt till återbetalningspliktiga studiemedel för större del av två på varandra följande *terminer* än sex månader endast om särskilda skäl föreligger.

Studerande har rätt till återbetalningspliktiga studiemedel för större del av två på varandra följande *kalenderhalvår* än sex månader endast om särskilda skäl föreligger.

17 §

Blir studerande på grund av sjukdom helt oförmögen att bedriva sina studier, skall han anmäla detta till den allmänna försäkringskassan, om han beviljats återbetalningspliktiga studiemedel för *terminen* eller om han ansökt eller avser att ansöka därom. Anmälan skall ske enligt de närmare bestämmelser som meddelas av riksförsäkringsverket.

Blir studerande på grund av sjukdom helt oförmögen att bedriva sina studier, skall han anmäla detta till den allmänna försäkringskassan, om han beviljats återbetalningspliktiga studiemedel för *kalenderhalvåret* eller om han ansökt eller avser att ansöka därom. Anmälan skall ske enligt de närmare bestämmelser som meddelas av riksförsäkringsverket.

4 kap.

3 §

Studiemedel utgår till svensk studerande samt till sådan annan studerande som är bosatt i riket.

Studerande som ej är svensk medborgare har dock rätt till studiemedel endast om han bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning.

Studiemedel får ej beviljas för tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. redan har beviljats.

Beviljas studerande särskilt vuxenstudiestöd för sådan tid för vilken den studerande redan har beviljats studiemedel, får den studerande ej uppbära studiemedlen för denna tid. Har den studerande redan uppburit studiemedel för sådan tid gäller 7 kap. 20 §.

Studiemedel får ej heller beviljas eller uppbäras för tid för vilken utbildningsbidrag utgår, om ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

4 §

Studerande som avses i 1 § har rätt till studiemedel såväl vid heltidsstudier som deltidstudier. Till deltidstuderande utgår dock studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid och på grund av förvärvsarbete, vård av egna barn eller andra särskilda skäl

Studiemedel utgår till svensk studerande samt till sådan annan studerande som är bosatt i riket.

Nuvarande lydelse

ej kan bedriva studierna på heltid.

Studiemedel till studerande som avses i 1 § utgår i form av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel.

Föreslagen lydelse

Studerande som ej är svensk medborgare har dock rätt till studiemedel endast om han bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning.

5 §⁵

Studerande som avses i 2 § har rätt till studiemedel såväl vid heltidsstudier som deltidssstudier.

Studiemedel till studerande som avses i 2 § utgår i form av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiebidrag utgår dock endast vid heltidsundervisning som omfattar minst åtta veckor, om ej annat följer av bestämmelse som meddelas av regeringen eller, efter regeringens hemmyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

Till studerande som avses i 2 § och som bedriver studier vid skolenhet med statlig vuxenutbildning utgår dessutom resekostnadsersättning.

Studerande har rätt till studiemedel såväl vid heltidsstudier som deltidssstudier. Till deltidsstuderande utgår dock studiemedel endast om han bedriver studierna på minst halvtid.

8 §

Studiemedel för studier vid läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 1 § får ej utan särskilda skäl utgå för mer än sammanlagt 16 terminer.

Har studerande för studier vid läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 1 § upphurit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. för sammanlagt minst åtta år, utgår studiemedel för ytterligare studier vid sådan läroanstalt eller utbildningslinje endast om särskilda skäl föreligger.

9 §

Studiemedel får ej utan särskilda skäl utgå för termin som infaller efter det den studerande fyllt 45 år.

Studiemedel får utgå för kalenderhalvår som infaller senast under det år då den studerande fyller 45 år. Studiemedel får även utgå för senare kalenderhalvår, om särskilda skäl föreligger.

⁵ Senaste lydelse 1974:978.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §⁶

Studiemedel utgår för sådan del av läsår under vilken den studerande bedriver studier.

Studiemedel utgår även för tid under vilken den studerande är sjuk enligt vad som anges i 28—36 §§.

Vid tillämpning av första stycket och bestämmelse som avses i andra stycket beaktas endast hela, sammanhängande tidsperioder under ett kalenderhalvår, om 15 dagar för heltidsstuderande och 30 dagar för deltidstuderande.

Närmare bestämmelser om läsårs längd och dess fördelning på terminer meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

Vid tillämpning av bestämmelse i detta kapitel skall läsår anses omfatta det antal dagar som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser. Detta antal dagar skall därvid anses infalla under det eller de kalenderhalvår som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

11 §

Studiemedel beviljas efter ansökan.

Ansökan om studiemedel inges inom den tid och i den ordning som centrala studiestödsnämnden bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den inkommit för sent.

Studiemedel beviljas för högst två terminer i sänder.

Studiemedel beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder.

Studiemedel till studerande som har rätt till både studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel

Beräkning av studiemedel

13 §

Studiemedel utgår till studerande som har rätt till studiemedel under ett helt niomånaders läsår, om han är heltidsstuderande, med 140 procent av basbeloppet och, om han är deltidstuderande, med 70 procent av basbeloppet.

Studiemedel utgår med 7,78 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod för vilken den studerande har rätt till studiemedel. Tidsperioden skall omfatta för heltidsstuderande 15 och för deltidstuderande 30 dagar.

Vad som sägs i första stycket gäller endast om ej annat följer av 14, 16, 17, 19, 22 eller 25 §.

⁶ Senaste lydelse 1974:978.

Nuvarande lydelse

Har studerande rätt till studiemedel under ett helt läsår som överskjuter eller ej uppgår till nio månader, utgår studiemedel med så stor del av det enligt första stycket angivna beloppet som svarar mot förhållandet mellan läsårets längd och nio månader.

Vid ökning eller minskning enligt andra stycket beaktas endast sådan tidsperiod som omfattar minst 15 dagar. Sådan period skall anses motsvara en halv månad.

Andra och tredje styckena äger motsvarande tillämpning, om heltids- eller deltidsstuderande har rätt till studiemedel under endast en del av läsåret.

Föreslagen lydelse

14 §

Har heltids- eller deltidsstuderande vårdnaden om barn som ej fyllt 16 år eller är han skyldig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utge underhållsbidrag till barn som ej fyllt 16 år, förhöjes det belopp som den studerande har rätt till enligt 13 § med barntillägg. Tillägget utgår för varje barn med 25 procent av basbeloppet för ett läsår om nio månader. Vid bestämmande av barntillägget äger 13 § andra, tredje och fjärde styckena motsvarande tillämpning.

Har den studerande vårdnaden om barn som ej fyllt 16 år eller är han skyldig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utge underhållsbidrag till barn som ej fyllt 16 år, förhöjes det belopp som den studerande har rätt till enligt 13 § första stycket med barntillägg. Tillägget utgår för varje barn med 1,39 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidssstudierande och med 2,78 procent av basbeloppet för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar för deltidssstudierande.

Även om båda föräldrarna enligt första stycket har rätt till barntillägg, utgår endast ett barntillägg. Detta utges till fadern, eller, om föräldrarna är ense därom, till modern. Är en av föräldrarna skyldig att utge underhållsbidrag som avses i första stycket, utges dock tillägget alltid till denne. Om synnerliga skäl föreligger, får barntillägg utgå till envar av föräldrarna.

Har studerande, som enligt första och andra styckena har rätt till barntillägg på grund av att han är skyldig att utge underhållsbidrag till ett barn, tidigare på samma grund erhållit barntillägg för samma barn, utgår dock det nya barntillägget endast om han uppfyller något av följande två villkor, nämligen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1. att i fråga om det senast beviljade barntillägget ha fullgjort den skyldighet som avses i 40 §,

2. att ha medgett att det nya barntillägget får betalas ut till den som har vårdnaden om barnet.

16 §

För heltidsstuderande minskas det belopp som utgår för *en termin* enligt 13—15 §§ med två *tredjedelar* av den del av den studerandes inkomst under *terminen* som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Antal hela perioder om en halv månad för vilka studiemedel skall utgå under *terminen*

Del av basbeloppet

högst 4	60 procent
5	55 procent
6	50 procent
7	45 procent
lägst 8	40 procent

För heltidsstuderande minskas det belopp som utgår enligt 13 § *första stycket* och 14 § för varje *hel, sammanhängande tidsperiod* om 15 dagar med två *tjugosjundedelar* av den del av den studerandes inkomst under *kalenderhalvåret* som överstiger nedan för skilda perioder angivna delar av basbeloppet, nämligen

Antal hela, sammanhängande tidsperioder om 15 dagar för vilka studiemedel skall utgå under *kalenderhalvåret*

Del av basbeloppet

högst 4	60 procent
5	55 procent
6	50 procent
7	45 procent
lägst 8	40 procent

17 §⁷

Utöver vad som följer av 16 § minskas *beloppet* enligt 13—15 §§ för heltidsstuderande som har rätt till studiemedel under *en termin* för nio hela perioder om en halv månad med

1. *en femtedel* av den del av den studerandes förmögenhet som överstiger sex gånger basbeloppet, eller
2. om den studerande är gift och lever tillsammans med maken, *en femtedel* av den del av makarnas sammanlagda förmögenhet som överstiger nio gånger basbeloppet.

Om den studerande är gift och lever tillsammans med maken,

Utöver vad som följer av 16 § minskas *det belopp som* enligt 13 § *första stycket* och 14 § *utgår till heltidsstuderande* för varje *hel, sammanhängande tidsperiod* om 15 dagar med

1. *en fyrtiofemtedel* av den del av den studerandes förmögenhet som överstiger sex gånger basbeloppet, eller
2. om den studerande är gift och lever tillsammans med maken, *en fyrtiofemtedel* av den del av makarnas sammanlagda förmögenhet som överstiger nio gånger basbeloppet.

Om den studerande är gift och lever tillsammans med maken,

⁷ Senaste lydelse 1974:978.

Nuvarande lydelse

minskas *beloppet* enligt 13—15 §§ dessutom med 40 procent av den del av makens inkomst under *terminen* som överstiger två gånger *basbeloppet*.

Föreslagen lydelse

minskas *det belopp som* enligt 13 § *första stycket* och 14 § *utgår för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar* dessutom med två *fyrtiofemtedelar* av den del av makens inkomst under *kalenderhalvåret* som överstiger två *och ett halvt basbelopp*.

Är den studerande gift men lever han ej tillsammans med maken, äger första stycket 2 och andra stycket motsvarande tillämpning, i den mån detta följer av bestämmelser som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

19 §⁸

För deltidsstuderande som har rätt till studiemedel under en termin för nio hela perioder om en halv månad minskas det belopp som utgår för terminen enligt 13—15 §§ med *dels två tredjedelar* av den del av den studerandes inkomst under *terminen* som överstiger 125 procent av *basbeloppet, dels*

1. *en femtedel* av den del av den studerandes förmögenhet som överstiger sex gånger *basbeloppet, eller*
2. om den studerande är gift och lever tillsammans med maken, *en femtedel* av den del av makarnas sammanlagda förmögenhet som överstiger nio gånger *basbeloppet*.

Om sådan studerande är gift och lever tillsammans med maken, minskas *beloppet* enligt 13—15 §§ dessutom med 40 procent av den del av makens inkomst under *terminen* som överstiger 290 procent av *basbeloppet*.

För deltidsstuderande minskas det belopp som utgår för ett kalenderhalvår enligt 13 § *första stycket* och 14 § *för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar* med fyra *tjugosjundelar* av den del av den studerandes inkomst under *kalenderhalvåret* som överstiger 125 procent av *basbeloppet*.

Utöver vad som följer av första stycket minskas det belopp som enligt 13 § första stycket och 14 § utgår till deltidsstuderande för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar med

1. *två fyrtiofemtedelar* av den del av den studerandes förmögenhet som överstiger sex gånger *basbeloppet, eller*
2. om den studerande är gift och lever tillsammans med maken, *två fyrtiofemtedelar* av den del av makarnas sammanlagda förmögenhet som överstiger nio gånger *basbeloppet*.

Om sådan studerande är gift och lever tillsammans med maken, minskas *det belopp som utgår enligt 13 § första stycket och 14 § för varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar* med fyra *fyrtiofemtedelar* av den del av makens inkomst under *kalenderhalvåret* som överstiger 330 procent av *basbeloppet*.

⁸ Senaste lydelse 1974:978.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Är den studerande gift men lever han ej tillsammans med maken, äger första stycket 2 och andra stycket motsvarande tillämpning, i den mån detta följer av bestämmelse som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av centrala studiestödsnämnden.

21 §⁹

Som den studerandes inkomst för *terminen* enligt 16, 19 och 20 §§ räknas den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under *terminen* eller, om studiemedel vid ett och samma tillfälle skall beviljas för *mer än en termin*, den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under *terminerna, delad med antalet terminer*. Värdet av naturaförmåner fastställs av regeringen. *Studiestöd enligt denna lag*, doktorandstipendium, statskommunalt bostadstillägg och allmänt barnbidrag räknas icke som inkomst.

Bestämmelserna i första stycket äger motsvarande tillämpning vid beräkning av makes inkomst i fall som anges i 17—20 §§.

Med förmögenhet förstås i 17 och 19 §§ skattepliktig förmögenhet enligt förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt. Belopp varmed den studerande uppburit återbetalningspliktiga studiemedel får dock ej avräknas såsom skuld.

Som den studerandes inkomst under *kalenderhalvåret* enligt 16 och 19 §§ räknas den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under *kalenderhalvåret* eller, om studiemedel vid ett och samma tillfälle skall beviljas för två *kalenderhalvår, hälften* av den inkomst som han kan antagas komma att åtnjuta under *kalenderhalvåren*. Värdet av naturaförmåner fastställs av regeringen. Doktorandstipendium, statskommunalt bostadstillägg, allmänt barnbidrag och annat studiestöd enligt denna lag *än timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag* räknas icke som inkomst.

Bestämmelserna i första stycket äger motsvarande tillämpning vid beräkning av makes inkomst i fall som anges i 17 och 19 §§.

22 §¹⁰

Regeringen kan förordna att den studerandes inkomst skall beaktas i annan utsträckning än som följer av 16, 19 och 20 §§.

Regeringen kan förordna att den studerandes inkomst skall beaktas i annan utsträckning än som följer av 16 och 19 §§.

Bekostas studerandes uppehålle helt eller till väsentlig del av staten eller kommun kan de studiemedel som tillkommer honom enligt detta kapitel minskas enligt grunder som regeringen fastställer.

⁹ Senaste lydelse 1974:978.

¹⁰ Senaste lydelse 1974:978.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Vid beräkning enligt 13—20 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av *den termin* för *vilken* studiemedlen är avsedda eller, om medlen vid ett och samma tillfälle skall beviljas för *flera terminer*, det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av *den första* av dessa.

Vid beräkning enligt 13, 14, 16, 17 och 19 §§ av studiemedel tillämpas det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av *det kalenderhalvår* för *vilket* studiemedlen är avsedda eller, om medlen vid ett och samma tillfälle skall beviljas för *två kalenderhalvår*, det basbelopp som gäller för andra månaden före ingången av *det första* av dessa.

24 §

I studiemedel till vilka *den studerande* har rätt enligt 10 och 12—23 §§ ingår studiebidrag med följande belopp, nämligen

1. för heltidsstuderande, om han är berättigad till studiemedel för en hel period om en halv månad med minst en adertondel av 140 procent av basbeloppet, 111 kronor eller, om han är berättigad till studiemedel med lägre belopp, så stor del av 111 kronor som svarar mot förhållandet mellan det belopp vartill han är berättigad och en adertondel av 140 procent av basbeloppet,

2. för deltidstuderande, om han är berättigad till studiemedel för en hel period om en halv månad med minst en adertondel av 70 procent av basbeloppet, 56 kronor eller, om han är berättigad till studiemedel med lägre belopp, så stor del av 56 kronor som svarar mot förhållandet mellan det belopp vartill han är berättigad och en adertondel av 70 procent av basbeloppet.

I studiemedel ingår studiebidrag.

För varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar för heltidsstuderande och om 30 dagar för deltidstuderande utgör studiebidraget 111 kronor. Om studiemedlen för denna tidsperiod enligt 10, 13, 14, 16, 17, 19 och 21—23 §§ utgår med lägre belopp än 7,78 procent av basbeloppet utgör

Nuvarande lydelse

Utgående studiemedel utgör i första hand studiebidrag.

Föreslagen lydelse

studiebidraget dock endast så stor del av 111 kronor som svarar mot förhållandet mellan det belopp som utgår och 7,78 procent av basbeloppet.

Utgående studiemedel utgör i första hand studiebidrag. Återstoden utgör återbetalningspliktiga studiemedel.

25 §

Studerande, som till följd av bestämmelserna i 16—21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § ej är berättigad till studiemedel, kan dock få sådana om synnerliga skäl föreligger.

Om synnerliga skäl föreligger, får studiemedel utgå med högre belopp än som följer av 10 och 12—21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §.

Studerande, som till följd av bestämmelserna i 16, 17, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 § ej är berättigad till studiemedel, kan dock få återbetalningspliktiga studiemedel om synnerliga skäl föreligger.

Om synnerliga skäl föreligger, får studiemedel utgå med högre belopp än som följer av 10, 13, 14, 16, 17, 19 och 21 §§ eller bestämmelse som avses i 22 §. Det över-
skjutande beloppet utgår i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

28 §

I 29—35 §§ ges bestämmelser om studiemedel för tid under vilken den studerande på grund av sjukdom är helt oförmögen att bedriva sina studier.

I nämnda paragrafer förstås med sjukperiod: tid under vilken den studerande på grund av sjukdom oavbrutet varit oförmögen att bedriva sina studier,

studietid: den del av *en termin* under vilken den studerande bedriver studier och den del av *terminen* under vilken han skulle ha bedrivit studier om han ej blivit sjuk.

studietid: den del av *ett kalenderhalvår* under vilken den studerande bedriver studier och den del av *kalenderhalvåret* under vilken han skulle ha bedrivit studier om han ej blivit sjuk.

29 §

Studiemedel enligt 12—26 §§ utgår för sjukperiod som infaller under den del av *en termin* som utgör den studerandes studietid, förutsatt att

Studiemedel enligt 13, 14, 16, 17, 19 och 21—25 §§ utgår för sjukperiod som infaller under den del av *ett kalenderhalvår* som utgör den studerandes studietid, förutsatt att

Nuvarande lydelse

1. sjukperioden ej omfattar hela den studerandes studietid under *terminen*,
2. den studerande under någon del av *terminen* bedriver sina studier.

För den första *termin* under vilken en studerande bedriver studier som berättigar till studiemedel enligt detta kapitel utgår studiemedel endast för sjukperiod som infaller efter det den studerande bedrivit studierna under minst en månad.

Med stöd av första stycket har studerande rätt till studiemedel för större del av två på varandra följande *terminer* än sex månader endast om särskilda skäl föreligger.

Föreslagen lydelse

1. sjukperioden ej omfattar hela den studerandes studietid under *kalenderhalvåret*,
2. den studerande under någon del av *kalenderhalvåret* bedriver sina studier.

För det första *kalenderhalvår* under vilket en studerande bedriver studier som berättigar till studiemedel enligt detta kapitel utgår studiemedel endast för sjukperiod som infaller efter det den studerande bedrivit studierna under minst en månad.

Med stöd av första stycket har studerande rätt till studiemedel för större del av två på varandra följande *kalenderhalvår* än sex månader endast om särskilda skäl föreligger.

30 §¹¹

Studiemedel enligt 12—26 §§ utgår även för sådan sjukperiod som omfattar hela den studerandes studietid under *en termin*. Detta gäller dock endast om *terminen* infaller närmast efter *sådan termin* under vilken den studerande bedrivit studier vid sådan läroanstalt eller utbildningslinje som avses i 3 kap. 1 § och 4 kap. 1 §. Villkoret i 29 § andra stycket skall även vara uppfyllt under föregående *termin* eller *annan* tidigare *termin*.

Studiemedel enligt 13, 14, 16, 17, 19 och 21—25 §§ utgår även för sådan sjukperiod som omfattar hela den studerandes studietid under *ett kalenderhalvår*. Detta gäller dock endast om *kalenderhalvåret* infaller närmast efter *sådant kalenderhalvår* under vilket den studerande bedrivit studier vid sådan läroanstalt eller utbildningslinje som avses i 3 kap. 1 § och 4 kap. 1 §. Villkoret i 29 § andra stycket skall även vara uppfyllt under föregående *kalenderhalvår* eller *annat* tidigare *kalenderhalvår*.

33 §

Blir studerande på grund av sjukdom helt oförmögen att bedriva sina studier skall han anmäla detta till den allmänna försäkringskassan, om han beviljats studiemedel för *terminen* eller om han ansökt eller avser att ansöka därom. Anmälan skall ske enligt de närmare bestämmelser som meddelas av riksförsäkringsverket.

Blir studerande på grund av sjukdom helt oförmögen att bedriva sina studier skall han anmäla detta till den allmänna försäkringskassan, om han beviljats studiemedel för *kalenderhalvåret* eller om han ansökt eller avser att ansöka därom. Anmälan skall ske enligt de närmare bestämmelser som meddelas av riksförsäkringsverket.

¹¹ Senaste lydelse 1974:978.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

42 §

För den som under *en termin* ej är berättigad till mer än fem procent av basbeloppet i studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel bortfaller rätten till sådant studiestöd.

För den som under *ett kalenderhalvår* ej är berättigad till mer än fem procent av basbeloppet i studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel bortfaller rätten till sådant studiestöd.

43 §

Rätt till studiemedel är förverkad, om medlen icke lyfts före utgången av *den termin* för vilken de beviljats eller om den studerande avlider innan han lyft medlen.

Om särskilda skäl föreligger, får studiemedel lyftas efter utgången av *den termin* för vilken de beviljats.

Rätt till studiemedel är förverkad, om medlen icke lyfts före utgången av *det kalenderhalvår* för vilket de beviljats eller om den studerande avlider innan han lyft medlen.

Om särskilda skäl föreligger, får studiemedel lyftas efter utgången av *det kalenderhalvår* för vilket de beviljats.

5 kap. Timstudiestöd

1 § Timstudiestöd kan utgå till studerande som deltagar i utbildning av det slag som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

2 § Timstudiestöd kan utgå till studerande som är arbetstagare.

3 § Timstudiestöd utgår för studietimme under vilken den studerande är närvarande och på grund därav förlorar arbetsinkomst för en arbetstimme. Den studerande skall ha minst tio sådana studietimmar under en tidsperiod som omfattar två på varandra följande kalenderkvartal. Timstudiestöd till samma studerande får ej avse mer än 35 studietimmar under nämnda tidsperiod.

Tidsperiod som avses i första stycket skall i sin helhet infalla efter utgången av tidsperiod för vilken den studerande tidigare erhållit timstudiestöd.

Studietimme omfattar det antal minuter som bestämmes av rege-

Föreslagen lydelse

ringen eller myndighet som regeringen utser.

4 § Timstudiestöd utgör 18 kronor för studietimme.

5 § Timstudiestöd för deltagande i utbildning som avses i 1 § utgår ej till studerande som uppbär annat studiestöd enligt denna lag för den tidsperiod som utbildningen pågår. Att den studerande uppbär dagstudiestöd enligt 6 kap. utgör dock ej hinder för timstudiestöd.

6 § Timstudiestöd får inom ett län under samma budgetår utgå med sammanlagt högst det belopp som följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

Det belopp som står till förfogande för timstudiestöd inom ett län utgår till

1. arbetstagare som utför sitt arbete på en huvudsaklig arbetsplats inom länet,
2. arbetstagare som på grund av resor i sin anställning eller annan omständighet ej utför sitt arbete på en huvudsaklig arbetsplats men som med hänsyn till sina arbetsförhållanden under den tid utbildningen pågår kan anses tillhöra länet.

Regeringen eller myndighet som regeringen utser får bestämma att viss del av det belopp som står till förfogande för timstudiestöd inom ett län skall förbehållas

1. sådana arbetstagare för vilka facklig organisation med stöd av 8 § andra stycket ansöker om timstudiestöd eller
2. någon på annat sätt bestämd grupp av arbetstagare.

7 § Vid beviljande av timstudiestöd ges företräde åt studerande med särskilt svåra arbetsförhållanden. Därefter ges företräde åt studerande med kort tidigare utbild-

Föreslagen lydelse

ning framför studerande med längre utbildning.

8 § Timstudiestöd beviljas efter ansökan.

Ansökan göres av arbetstagaren eller av facklig organisation för fördelning mellan arbetstagare som kan komma i fråga till timstudiestöd.

Ansökan ges in inom den tid och i den ordning som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den kommit in för sent.

6 kap. Dagstudiestöd

1 § Dagstudiestöd kan utgå till studerande som vid folkhögskola deltagar i ämneskurs av det slag som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

2 § Dagstudiestöd kan utgå till studerande som är arbetstagare. Stödet utgår i form av inkomstbidrag och internatbidrag.

3 § Dagstudiestöd kan också utgå till studerande som ej är arbetstagare, om den studerande bor i glesbygd, arbetar i hemmet eller är handikappad. Bestämmelser om vad som skall anses vara glesbygd och om vad som skall anses utgöra handikapp meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

Stöd enligt första stycket utgår i form av internatbidrag.

4 § Inkomstbidrag utgår för varje dygn under vilket den studerande deltagare i ämneskurs och på grund därav förlorar arbetsinkomst.

Den studerande skall ha minst två sådana dygn under en tidsperiod som omfattar två på varand-

Föreslagen lydelse

ra följande kalenderkvartal. Inkomstbidrag till samma studerande får ej avse mer än fem dygn under nämnda tidsperiod.

Tidsperiod som avses i första stycket skall i sin helhet infalla efter utgången av tidsperiod för vilken den studerande tidigare erhållit inkomstbidrag.

5 § Internatbidrag utgår för varje dygn under vilket den studerande deltagar i ämneskurs, om den studerande har sådana särskilda kostnader för resa, kost eller logi i samband med kursen som är av betydelse. Den studerande skall ha minst två sådana dygn under en tidsperiod som omfattar två på varandra följande kalenderkvartal. Internatbidrag till samma studerande får ej avse mer än fem dygn under nämnda tidsperiod.

Bestämmelsen i 4 § tredje stycket äger motsvarande tillämpning.

6 § Inkomstbidrag utgör 90 kronor för varje dygn.

Internatbidrag utgör 70 kronor för varje dygn.

7 § Dagstudiestöd för deltagande i ämneskurs som avses i 1 § utgår ej till studerande som uppbär annat studiestöd enligt denna lag för den tidsperiod som infaller från kursens början till dess slut. Att den studerande uppbär timstudiestöd enligt 5 kap. utgör dock ej hinder för dagstudiestöd.

Dagstudiestöd för deltagande i ämneskurs som avses i 1 § utgår ej heller till studerande som uppbör utbildningsbidrag för den tidsperiod som infaller från kursens början till dess slut.

Bekostas den studerandes uppehälle helt eller till väsentlig del av staten eller kommun utgår ej dagstudiestöd till honom, om ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

Föreslagen lydelse

8 § Dagstudiestöd får inom ett län under samma budgetår utgå med sammanlagt högst det belopp som följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

Det belopp som står till förfogande för dagstudiestöd inom ett län utgår till

1. arbetstagare som utför sitt arbete på en huvudsaklig arbetsplats inom länet,
2. arbetstagare som på grund av resor i sin anställning eller annan omständighet ej utför sitt arbete på en huvudsaklig arbetsplats men som med hänsyn till sina arbetsförhållanden kan anses tillhöra länet,
3. studerande som avses i 3 § och som är bosatt i länet, när han ger in ansökan om dagstudiestöd.

Regeringen eller myndighet som regeringen utser får bestämma att viss del av det belopp som står till förfogande för dagstudiestöd inom ett län skall förbehållas

1. sådana arbetstagare för vilka facklig organisation med stöd av 10 § andra stycket ansöker om dagstudiestöd,
2. någon på annat sätt bestämd grupp av studerande.

9 § Vid beviljande av dagstudiestöd till arbetstagare ges företräde åt studerande med särskilt svåra arbetsförhållanden. Därefter ges företräde åt studerande med kort tidigare utbildning framför studerande med längre utbildning.

Vid beviljande av internatbidrag till studerande som avses i 3 § ges företräde åt studerande som har särskilt svåra studiehinder på grund av att han bor i glesbygd, arbetar i hemmet eller är handikappad. Därefter ges företräde åt studerande med kort tidigare utbildning framför studerande med längre utbildning.

Föreslagen lydelse

10 § Dagstudiestöd beviljas efter ansökan.

Ansökan göres av den studerande eller av facklig organisation för fördelning mellan arbetstagare som kan komma i fråga till dagstudiestöd.

Ansökan ges in inom den tid och i den ordning som bestämmes av regeringen eller myndighet regeringen utser. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den kommit in för sent.

7 kap. Särskilt vuxenstudiestöd**Allmänna bestämmelser**

1 § Särskilt vuxenstudiestöd kan utgå till studerande vid de läroanstalter och utbildningslinjer som regeringen bestämmer.

Om verkan av att studerande har uppburit studiemedel för den tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd utgår finns bestämmelser i 20 §.

Särskilt vuxenstudiestöd får ej beviljas eller uppbäras för tid, för vilken utbildningsbidrag utgår, om ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

2 § Särskilt vuxenstudiestöd kan utgå till studerande som är bosatt i riket.

Studerande som ej är svensk medborgare kan dock få särskilt vuxenstudiestöd endast om han har bosatt sig i riket huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning.

3 § Särskilt vuxenstudiestöd kan utgå till studerande som har tillgodoräknats eller kan antagas komma att tillgodoräknas pensionspoäng enligt 11 kap. 6 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring för minst fyra kalenderår före det kalenderår för vilket vuxenstudiestödet skall utgå. Har stu-

Föreslagen lydelse

derande på grund av handikapp eller sjukdom varit förhindrad att arbeta, kan särskilt vuxenstudiestöd utgå även om pensionspoäng ej har tillgodoräknats den studerande för minst fyra kalenderår.

Med kalenderår för vilket pensionspoäng tillgodoräknats den studerande jämstülles kalenderår efter 1959 för vilket sådan poäng ej har tillgodoräknats den studerande, om den studerande under året har

1. vårdat eget barn som ej fyllt tio år, vårdat person, som på grund av sjukdom, ålder eller handikapp varit i behov av särskild omvårdnad, eller haft inkomst av förvärvsarbete, i samliga tre fall under förutsättning att verksamheten har haft minst sådan omfattning att den kan anses ha motsvarat vad som hade krävts för att pensionspoäng för året skulle ha tillgodoräknats,

2. utfört arbete på jordbruksfastighet som äges eller brukas av den studerandes make eller i rörelse som bedrives av den studerandes make, om arbetet har haft minst sådan omfattning att det kan anses ha motsvarat vad som hade krävts för att pensionspoäng för året skulle ha tillgodoräknats,

3. under minst sex månader fullgjort värnpliktstjänstgöring enligt värnpliktslagen (1941:967) eller vapenfri tjänst enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst.

Vid tillämpning av andra stycket på studerande som ej är svensk medborgare beaktas endast verksamhet här i riket, om ej annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

Andra och tredje styckena äger motsvarande tillämpning på verksamhet före 1960.

4 § Särskilt vuxenstudiestöd utgår i form av vuxenstudiebidrag,

Föreslagen lydelse

*återbetalningspliktiga studiemedel
och resekostnadsersättning.*

5 § Särskilt vuxenstudiestöd kan utgå såväl vid heltidsstudier som vid deltidssstudier. Till deltidssstudierande kan dock särskilt vuxenstudiestöd utgå endast om han bedriver studierna på minst halvtid.

I fråga om särskilt vuxenstudiestöd äger 4 kap. 6—10 §§ motsvarande tillämpning.

6 § Särskilt vuxenstudiestöd beviljas efter ansökan. Ansökan ges in inom den tid och i den ordning som bestämmes av regeringen eller myndighet som regeringen utser. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den kommit in för sent.

Särskilt vuxenstudiestöd får beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder.

Vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel

7 § För varje hel, sammanhängande tidsperiod om 15 dagar under vilken heltidsstuderande bedriver studier utgår

1. vuxenstudiebidrag med 65 procent av det belopp som den studerande skulle ha fått i utbildningsbidrag, enligt bestämmelserna om dagpenning och stimulansbidrag, för heltidsstudier under samma tidsperiod, om han kunnat få sådant bidrag,

2. återbetalningspliktiga studiemedel med det belopp som motsvarar skillnaden mellan följande två tal, nämligen

a) det utbildningsbidrag som avses under 1 efter avdrag för preliminär A-skatt,

b) vuxenstudiebidraget enligt 1 efter avdrag för preliminär A-skatt.

Föreslagen lydelse

8 § För varje hel, sammanhängande tidsperiod om 30 dagar under vilken deltidsstuderande bedriver studier utgår

1. vuxenstudiebidrag med 65 procent av det belopp som den studerande skulle ha fått i utbildningsbidrag, enligt bestämmelserna om dagpenning och stimulansbidrag, för heltidsstudier under 15 dagar, om han kunnat få sådant bidrag,

2. återbetalningspliktiga studiemedel med det belopp som motsvarar skillnaden mellan följande två tal, nämligen

a) det utbildningsbidrag som avses under 1 efter avdrag för preliminär A-skatt,

b) vuxenstudiebidraget enligt 1 efter avdrag för preliminär A-skatt.

9 § För skatteavdrag enligt 7 och 8 §§ gäller särskilda beräkningsgrunder som regeringen bestämmer enligt 3 § 2 mom. under 1 tredje stycket uppbördslagen (1953: 272) jämfört med punkt 12 av anvisningarna till 32 § kommunalskattelagen (1928: 370).

10 § Särskilt vuxenstudiestöd för studier på grundskolenivå får inom ett län under samma budgetår utgå med sammanlagt högst det belopp som följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

Särskilt vuxenstudiestöd för studier på grundskolenivå får inom ett län utgå till studerande som är bosatt inom länet när han ger in ansökan om stödet.

11 § Vid beviljande av särskilt vuxenstudiestöd för studier på grundskolenivå ges företräde åt sökande som har störst behov av utbildning och stöd.

Vid prövning enligt första stycket tages särskild hänsyn till sö-

Föreslagen lydelse

kande som har kort tidigare utbildning och sökande som under lång tid bedrivit verksamhet av det slag som avses i 3 §. Särskild hänsyn skall också tas till om sökande på grund av handikapp eller annan omständighet har särskilt svårt att bedriva studierna på fritid eller om sökande har en betungande försörjningsbörda.

Mer än tio års verksamhet som avses i 3 § får ej beaktas. Verksamhet på deltid jämsättes med verksamhet på heltid.

Den som tidigare har uppburit särskilt vuxenstudiestöd för viss utbildning på grundskolenivå och som fullföljer denna utbildning, har alltid företräde till fortsatt stöd om ej annat följer av 5 § andra stycket jämfört med 4 kap. 7 §. Företrädet avser särskilt vuxenstudiestöd för den tid som kräves för att slutföra utbildningen i normal takt.

12 § I fråga om särskilt vuxenstudiestöd för studier på gymnasieskolenivå äger 10 och 11 §§ motsvarande tillämpning.

13 § Särskilt vuxenstudiestöd för studier på högskolenivå får inom verksamhetsområdet för en studiemedelsnämnd under samma budgetår utgå med sammanlagt högst det belopp som följer av bestämmelser som regeringen meddelar.

Särskilt vuxenstudiestöd för studier på högskolenivå får inom verksamhetsområdet för en studiemedelsnämnd utgå till studerande vid läroanstalt eller utbildningslinje som tillhör nämndens verksamhetsområde.

14 § Vid beviljande av särskilt vuxenstudiestöd för studier på högskolenivå ges företräde åt sökande som har störst behov av utbildning och stöd.

Föreslagen lydelse

Vid prövning enligt första stycket tags särskild hänsyn till sökande som avser att komplettera sin tidigare utbildning, om han därigenom kan få kunskaper och färdigheter som är av betydelse för den verksamhet som han bedriver eller avser att bedriva. Särskild hänsyn skall också tas till om sökande på grund av handikapp eller annan omständighet har särskilt svårt att bedriva studierna på fritid eller om sökande har en betungande försörjningsbörda.

Den som tidigare har upphurit särskilt vuxenstudiestöd för viss utbildning på högskolenivå har alltid företräde till fortsatt stöd, om ej annat följer av 5 § andra stycket jämfört med 4 kap. 6 §. Företrädet avser särskilt vuxenstudiestöd för den tid som kräves för att slutföra utbildningen i normal takt.

15 § Närmare bestämmelser om vilken utbildning som vid tillämpning av 10—14 §§ skall anses ligga på grundskole-, gymnasieskole- eller högskolenivå meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

Resekostnadsersättning

16 § I fråga om resekostnadsersättning äger 4 kap. 27 § motsvarande tillämpning.

Vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel under sjukdom

17 § I fråga om rätt till vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel för tid under vilken den studerande på grund av sjukdom är helt oförmögen att bedriva sina studier äger 4 kap. 28—35 §§ motsvarande tillämpning.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***Särskilda bestämmelser**

18 § Bestämmelserna i 4 kap. 37—39, 41 och 43 §§ skall äga motsvarande tillämpning på särskilt vuxenstudiestöd.

19 § Bekostas studerandes uppehålle helt eller till väsentlig del av staten eller kommun kan det särskilda vuxenstudiestöd som tillkommer honom minskas enligt grunder som regeringen fastställer.

20 § Beviljas studerande särskilt vuxenstudiestöd för sådan tid för vilken den studerande redan har uppburit studiemedel enligt 4 kap. gäller bestämmelserna i andra—fjärde styckena.

Det belopp som den studerande uppburit i studiemedel avräknas från de belopp som den studerande beviljas för nämnda tid. Avräkningen sker från de belopp som beviljats i vuxenstudiebidrag, återbetalningspliktiga studiemedel och resekostnadsersättning i nu nämnd ordning.

Avräknat belopp skall jämnställas med vuxenstudiebidrag, återbetalningspliktiga studiemedel och resekostnadsersättning i den omfattning som avräkningen avser motsvarande studiestödsform.

Belopp som ej kan avräknas skall återkrävas. Därvid äger 9 kap. 2 § tredje stycket motsvarande tillämpning.

8 kap.

77 §

I 78—80 §§ ges särskilda bestämmelser om återbetalningsskyldigheten för den som uppburit återbetalningspliktiga studiemedel för sjukperiod enligt 3 kap. 13—19 §§ eller 4 kap. 28—35 §§.

I 78—80 §§ ges särskilda bestämmelser om återbetalningsskyldigheten för den som uppburit återbetalningspliktiga studiemedel för sjukperiod enligt 3 kap. 13—19 §§, 4 kap. 28—35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

78 §

Återbetalningspliktiga studiemedel som löper på sådan del av en sjukperiod som infaller efter en karenstid om 14 dagar medräknas ej vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel om återbetalningsbelopp eller frivillig återbetalning, om ej annat följer av 79 §.

Som karenstid enligt första stycket räknas endast sådan tid som infaller under sådan studietid som avses i 3 kap. 13 § eller 4 kap. 28 §. Vid beräkning av karenstid skall flera sjukperioder räknas som en sjukperiod, om den senare börjar inom 20 dagar efter föregående periods slut.

Som karenstid enligt första stycket räknas endast sådan tid som infaller under sådan studietid som avses i 3 kap. 13 §, 4 kap. 28 § eller 7 kap. 17 § i vad avses hänvisning till 4 kap. 28 §. Vid beräkning av karenstid skall flera sjukperioder räknas som en sjukperiod, om den senare börjar inom 20 dagar efter föregående periods slut.

9 kap.

2 §

Har någon uppburit studiestöd obehörigen eller med för högt belopp och har han insett eller bort inse detta, kan vad för mycket utgått genast återkrävas.

Avbryter någon sina studier, äger första stycket motsvarande tillämpning beträffande uppbyggt studiestöd som avser tiden efter avbrottet. Beror avbrottet på sjukdom skall studiestöd som den studerande uppburit enligt 3 kap. 13 — 19 §§ eller 4 kap. 28—35 §§ ej återkrävas.

På studiemedel enligt 4 kap. som återkräves enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procent överstiger normalräntan för lån från statens utlåningsfonder. Om särskilda skäl föreligger, kan återbetalningsskyldig befrias helt eller delvis från skyldighet att erlägga räntan.

Avbryter någon sina studier, äger första stycket motsvarande tillämpning beträffande uppbyggt studiestöd som avser tiden efter avbrottet. Beror avbrottet på sjukdom skall studiestöd som den studerande uppburit enligt 3 kap. 13 — 19 §§, 4 kap. 28—35 §§ eller 7 kap. 17 § och de bestämmelser som anges där ej återkrävas.

På studiemedel enligt 4 kap. och på särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. som återkräves enligt första eller andra stycket utgår ränta från den dag när medlen uppburits efter en räntesats som vid varje tidpunkt med två procent överstiger normalräntan för lån från statens utlåningsfonder. Om särskilda skäl föreligger, kan återbetalningsskyldig befrias helt eller delvis från skyldighet att erlägga räntan.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft såvitt avser rätt till särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. för studerande vid yrkesteknisk högskola och såvitt avser 3 kap. 7 § den 1 juli 1975 samt i övrigt den 1 januari 1976.

2. Beslut om studiemedel för studietid efter utgången av 1975, som har fattats med stöd av äldre bestämmelser, skall alltjämt gälla.

3. Studerande, som före den 1 juli 1975 med stöd av 4 kap. 26 § har beviljats återbetalningspliktiga studiemedel för studietid efter utgången av 1975, har rätt till särskilt studiebidrag för denna studietid, om han bedriver studierna på minst halvtid.

Närmare bestämmelser om sådant särskilt studiebidrag meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

4. Under tiden den 1 juli—den 31 december 1975 gäller att om den studerande är gift och lever tillsammans med maken det i 4 kap. 13—15 §§ upptagna beloppet skall minskas med 40 % av den del av makens inkomst under terminen som överstiger — såvitt gäller studerande som avses i 4 kap. 17 § — 250 procent av basbeloppet och — såvitt gäller studerande som avses i 4 kap. 19 § — 330 procent av basbeloppet.

Första stycket äger tillämpning även på gift studerande som ej lever tillsammans med maken, i den mån detta följer av bestämmelser som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

5. Beslut om studiemedel för andra halvåret 1975 som fattats före den 1 juli 1975 gäller utan hinder av punkt 4.

6. Vid tillämpning av 4 kap. 8 § och 7 kap. 5 § andra stycket i vad avser hänvisningen till 4 kap. 8 § skall med halvt år, för vilket den studerande uppburit studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. jämsställas termin, för vilken han fått studiemedel enligt studiemedelsförordningen (1964:401) eller stipendium eller lån enligt reglementet (1939:290) för utdelning av räntefria lån för universitetsstudier, kungörelsen (1946:676) angående statlig kreditgaranti för lån åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen, kungörelsen (1948:210) angående statlig kreditgaranti för lån åt den som genomgått polisskola, kungörelsen (1950:469) angående studielån med statlig kreditgaranti eller reglementet (1953:366) för utdelning av statsstipendier vid universiteten m.fl. läroanstalter.

7. Är studerande skyldig att erlägga ränta för lån, som har utlämnats enligt någon av de vid 6 nämnda författningarna, får när studiemedel beviljas honom det belopp, vartill han är berättigad enligt 4 kap. 10, 13, 14, 16, 17, 19 och 21—23 §§ denna lag, överskridas med så mycket som svarar mot den ränta, som förfaller till betalning under tid för vilken studiemedlen är avsedda. Motsvarande gäller när sådan studerande beviljas särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

8. Under år för vilket studiestöd i annan form än timstudiestöd och dagstudiestöd utgår till den studerande med stöd av de nya bestämmelserna är den studerande ej skyldig att erlagga ränta eller amortering på studielån som han fått enligt studiehjälpsreglementet (1964:402). Ränta på studielån, som belöper på sådant år, erlägges med lika stora annuiteter under den i amorteringsplanen för lånet fastställda amorteringstiden.

9. Särskilt vuxenstudiestöd för studier på högskolenivå utgår under första halvåret 1976 endast för studier vid yrkesteknisk högskola.

10. Bestämmelserna i 7 kap. 17 § gäller i vad de hänvisar till 4 kap. 30 § för första halvåret 1976 under förutsättning att den studerande under andra kalenderhalvåret 1975 bedrivit studier vid sådan läroanstalt eller utbildningslinje som avses i 3 kap. 1 § eller 4 kap. 1 §. Villkoret i 4 kap. 29 § andra stycket skall även vara uppfyllt under andra kalenderhalvåret 1975 eller tidigare kalenderhalvår.

11. Ytterligare föreskrifter för ikraftträdandet av denna lag meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

2 Förslag till

Lag om vuxenutbildningsavgift

Härigenom föreskrives följande.

1 § Arbetsgivaravgift som bidrag till vuxenutbildning erlägges till staten enligt denna lag (vuxenutbildningsavgift).

2 § Arbetsgivare erlägger årligen vuxenutbildningsavgift med belopp som motsvarar 0,15 procent av summan av vad arbetsgivaren under året har utgivit som lön till arbetstagare i pengar eller i naturaförmåner i form av kost eller bostad eller, i fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten lagen (1962:381) om allmän försäkring, annan ersättning för utfört arbete.

Vid beräkningen av avgiften tages icke hänsyn till den del av arbetstagares lön eller ersättning som för år räknat överstiger sju och en halv gång det vid årets ingång gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Hänsyn tages ej heller till arbetstagare, vars lön under året understigit femhundra kronor. Vidare bortses vid beräkningen från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring, om ej fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten lagen om allmän försäkring föreligger.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare äger uppbära enligt bestämmelserna i 3 kap. 16 § lagen (1962:381) om

allmän försäkring. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare har utgivit till hemmavarande barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen.

3 § Med arbetsgivare avses i denna lag den som enligt 19 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall erlägga avgift till sjukförsäkring.

4 § Vuxenutbildningsavgiften skall användas till täckande av kostnader för timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349) och för vuxenutbildning enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

5 § I fråga om debitering och uppbörd av vuxenutbildningsavgift äger lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m.m. motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976.

3 Förslag till

Lag om extra studiemedel för andra halvåret 1975

Härigenom föreskrives följande.

1 § Extra studiemedel enligt denna lag utgår till studerande, om

1. den studerande för andra halvåret 1975 eller del därav uppburit studiemedel i form av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel enligt 4 kap. studiestödslagen (1973:349) och

2. de studiemedel som den studerande sålunda uppburit utgått på grund av beslut som avser både första och andra halvåret 1975.

2 § Extra studiemedel utgår med belopp som motsvarar, för heltidsstuderande 70 procent av skillnaden mellan basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för maj 1975 och basbeloppet enligt samma lag för november 1974, och för deltidsstuderande 35 procent av skillnaden mellan samma basbelopp.

3 § Studerande som vill erhålla extra studiemedel skall anmäla detta till centrala studiestödsnämnden inom den tid som nämnden bestämmer.

Centrala studiestödsnämnden prövar frågan om extra studiemedel skall utgå.

4 § Bestämmelserna i 4 kap. 43 § och 9 kap. 1—3 §§ studiestödslagen (1973:349) äger motsvarande tillämpning på extra studiemedel.

5 § Extra studiemedel skall återbetalas. Därvid skall de anses utgöra del av den studerandes återbetalningspliktiga studiemedel enligt 8 kap. studiestödslagen (1973:349).

6 § Talan mot sådant beslut av centrala studiestödsnämnden som nämnden fattar i fråga om återbetalning av extra studiemedel föres hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt får klagan över centrala studiestödsnämndens beslut enligt denna lag ej föras i annat fall än som anges i lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1975.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag

PROTOKOLL

vid regeringssammanträde

1975-02-27

Närvarande: Statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundqvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Löfberg, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon.

Föredragande: statsrådet Zachrisson

Proposition om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m.

Föredraganden anför.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1968 tillkallade dåvarande chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, samma år sakkunniga¹ för att utreda frågan om studiefinansiering inom vuxenutbildningen (U 1969: 51).

De sakkunniga antog benämningen kommittén för studiestöd åt vuxna, (SVUX). Utredningen har avlämnat betänkandet (SOU 1974: 62) Studiestöd åt vuxna.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 januari 1970 tillkallade dåvarande statsrådet Moberg samma år sakkunniga² med uppgift att bedriva försöksverksamhet med vuxenutbildning (U 1970: 56). De sakkunniga antog benämningen kommittén för försöksverksamhet

¹ När betänkandet avlämnades: riksdagsledamoten Bengt Wiklund, ordförande, sekreteraren Anders Arfwedson, direktörsassistenten Margareta Dahlgren, ombudsmannen Tore Karlson, rektorn Thorvald Källstad, utbildningschefen Lennart Larsson, dåvarande departementsrådet Ulf Larsson, rektorn Herman Holmgren och riksdagsledamoten Karin Söder.

² Riksdagsledamoten Sven Ekström, ordförande, utbildningsintendenten Evert Brandgård, direktörsassistenten Margareta Dahlgren, departementssekreteraren Berndt Johansson, studierektorn Inge Johansson, ombudsmannen Henry Persson, avdelningschefen Åke Sanell och undervisningsrådet Gösta Vestlund.

med vuxenutbildning, (FÖVUX). Utredningen har avlämnat betänkandet (SOU 1974: 54) Vidgad vuxenutbildning.

Efter remiss har yttranden över FÖVUX' betänkande avgetts av statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), universitetskanslersämbetet (UKÄ), centrala studiestödsnämnden (CSN), skolöverstyrelsen (SÖ), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens invandrarverk, kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU), folkhögskoleutredningen, utredningen om den kommunala demokratin och statens kulturråd. Vidare har yttranden avgetts av Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Folkpartiets ungdomsförbund (FPU), Moderata ungdomsförbundet (MUF), Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Handikappförbundens centralkommitté, Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Studieförbundet, Studieförbundet Medborgarskolan (Medborgarskolan), Studieförbundet Vuxenskolan (Vuxenskolan), Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Sveriges förenade studentkårer (SFS) och Riksförbundets Sveriges fritids- och hemgårdar. Dessutom har yttranden inkommit från Hörselförbundets Riksförbund, Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstuderande (SOSVUX), Fredrika-Bremer-förbundet, Sveriges kristna socialdemokraters förbund, vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun, statens handikappråd, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, Hela folkhögskola, HSB:s riksförbund och Göteborgs allmänna skolstyrelse.

Yttranden över SVUX' betänkande har avgetts av statskontoret, RRV, UKÄ, CSN, SÖ, AMS, riksförsäkringsverket (RFV), riksskatteverket och utredningen om den kommunala demokratin. Vidare har yttranden avgetts av LO, SACO, SR, TCO, SAF, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, SFS, SFEF, SSU, FPU, MUF, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Moderata samlingspartiets kvinnoförbund ABF, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Vuxenskolan och TBV. Dessutom har yttranden inkommit från teknologorganisationen Reftec, nämnden för socionomutbildning, LRF, folkhögskoleutredningen, Sveriges kristna socialdemokraters förbund, vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun, Fredrika-Bremer-förbundet, statens handikappråd, Handikappförbundens centralkommitté, Härjedalens kommun, SOSVUX och Stockholms studentkårens centralorganisation (SSCO).

I skrivelse den 5 november 1974 har SVUX lämnat beräkningar av administrativa kostnader föranledda av kommitténs förslag i dess huvudbetänkande. Yttranden över denna skrivelse har avgetts av statskontoret, CSN och Svenska kommunförbundet.

CSN har i skrivelse den 9 december 1974 efter samråd med statskontoret lämnat förslag till ny organisation av nämndens kansli.

I skrivelse har LO och TCO anhängit om statsbidrag för utbildning av lokala studieorganisatörer och uppsökare för budgetåren 1975/76 och 1976/77.

SFS har i skrivelse anhängit om en extra utbetalning av studiemedel till studerande som beviljats studiemedel för vårterminen 1975 och höstterminen 1975.

Jag har i prop. 1975: 1 bil. 10 s. 432 anmält att jag har för avsikt att föreslå regeringen att till SVUX överlämna SÖ:s skrivelse den 3 april 1974 om översyn av den kommunala vuxenutbildningen för att tillsammans med inkomna synpunkter på SVUX' förslag om vidgat stöd till kommunal vuxenutbildning övervägas i kommitténs fortsatta arbete. Jag tar därför inte nu upp SVUX' förslag i denna del. I prop. 1975: 1 bil. 10 s. 434, 454 och 475 har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1975/76 beräkna ett förslagsanslag av 302 000 000 kr., till bidrag till studieförbund för budgetåret 1975/76 beräkna ett anslag av 14 400 000 kr., till studiebidrag för budgetåret 1975/76 beräkna ett förslagsanslag av 557 000 000 kr. och till studiemedelsfonden för budgetåret 1975/76 beräkna ett investeringsanslag av 510 000 000 kr. Jag anholder att nu få ta upp dessa frågor.

I fråga om flera av förslagen fordras inte beslut av riksdagen. För överblickens och sammanhangets skull berörs dock vissa sådana förslag.

2 Vuxenutbildningen i Sverige

2.1 Vuxenutbildningens organisation

I det följande redogörs för vuxenutbildningens omfattning i Sverige. För en mer utförlig redogörelse för vuxenutbildningens utveckling och omfattning i Sverige hänvisas till FÖVUX' och SVUX' betänkanden.

Under avsnitt 4.1.4 i det följande lämnas en kortfattad redogörelse för vissa uppgifter som kommittéerna sammanställt rörande befolkningens fördelning på utbildning m. m.

2.1.1 Vuxenutbildningens nuvarande omfattning

Studieförbund

Studieförbundens verksamhet bygger i huvudsak på tre principer, nämligen principen om fritt och frivilligt studiearbete, principen om folkrörelseanknytning samt principen om objektiv och allsidig belysning av området för studier.

För närvarande finns det tio av staten godkända studieförbund.

För att ett studieförbund skall bli godkänt av staten, dvs. SÖ, krävs att det under de tre senaste budgetåren genomfört minst 50 000 statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar om året.

Den verksamhet som studieförbunden bedriver har sedan flera årtionden haft en betydande omfattning. I studieförbundens varierande verksamhet har sedan länge studiecirkarna en dominerande ställning.

Allmänna studiecirklar

Enligt kungörelsen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (omtryckt 1974: 455) utgår statsbidrag till allmän studiecirkel med 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiematerial, dock högst 32 kr. per studietimme. Av detta belopp får högst 26 kr. avse ledararvode. För allmänna studiecirklar i s. k. prioriterade ämnen, dvs. cirklar i engelska, svenska, matematik och samhällskunskap på en nivå som motsvarar högst grundskolans årskurs 9, utgår ett schabloniserat tilläggsbidrag med 15 kr. per studietimme. Tilläggsbidrag utgår också för allmän studiecirkel, som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig. Tilläggsbidraget har införts bl. a. för att möjliggöra en aktiv uppsökande verksamhet. För att statsbidrag skall utgå till studiecirkel krävs bl. a. att den har lägst fem och högst 20 deltagare inkl. cirkelledaren, att den omfattar minst 20 studietimmar fördelade på minst fyra studieveckor, att den har högst två sammankomster

per vecka och högst tre studietimmar per sammankomst. För expert- och fackmannamedverkan utgår statsbidrag med högst 40 kr. per studietimme. Ledare för studiecirkel skall godkännas av studieförbund. Vissa undantag från dessa bestämmelser är möjliga.

Kommunerna ger i varierande omfattning bidrag till studieförbunden. Flertalet kommuner följer därvid normer och rekommendationer från Svenska kommunförbundet. Allt mindre del av studieförbundens kostnader täcks dock med kommunala anslag.

Tre ämnesgrupper dominerar studiecirkelverksamheten, nämligen språk — särskilt engelska och svenska för invandrare — estetiska ämnen — särskilt musik och konsthantverk — samt samhällsämnen. Skillnaderna mellan de olika studieförbunden är stora när det gäller betoningen av olika ämnesområden. I de allmänna studiecirkelarna är undervisningen betygsfri.

Antalet deltagare, cirklar och studietimmar i de tio studieförbundens cirkelverksamhet under verksamhetsåret 1973/74 redovisas i tabell 1. Antalet cirklar har ökat från 133 566 verksamhetsåret 1966/67 till 230 764 verksamhetsåret 1973/74. Statsbidrag utgick till ca 98 % av studietimmarna. Av de allmänna cirklarna utgjordes 34 % av prioriterade cirklar. Utöver de allmänna cirklarna redovisades under samma år 13 402 cirklar i svenska för invandrare. Av samtliga rapporterade cirklar svarade ABF för 32 % och Vuxenskolan för 16 %. Av universitetscirklar hade TBV 39 % och Folkuniversitetet 28 %.

Invandarcirklar

Fr. o. m. budgetåret 1964/65 ställer statsmakterna medel till förfogande för avgiftsfri undervisning för invandrare. För anslaget gäller Kungl. Maj:ts bestämmelser den 25 maj 1973 (ändrade senast den 17 maj 1974).

Undervisningen kan numera bedrivas som glesundervisning, intensivundervisning, undervisning enligt lagen (1972: 650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare (ändrad senast 1974: 377) eller särskild samhällsundervisning. Glesundervisningen skall omfatta minst 20 studietimmar fördelade på lägst en och högst tre studietimmar per sammankomst och endast en sammankomst per dag. Intensivundervisningen skall omfatta minst 20 och högst 240 studietimmar per cirkel med minst fyra studietimmar per dag. Undervisningen bör bedrivas minst fyra dagar i veckan. Under varje studiecirkels verksamhetsperiod får högst en sjättedel av antalet studietimmar användas för samhällsorientering. För denna del av undervisningen får expert eller fackman samt vid behov tolk eller, om särskilda skäl föreligger, två tolkar anlitas. Intensivkurserna uppdelas i A-, B- och C-kurser. I B- och C-kurserna får en del respektive alla deltagare utbildningsbidrag från AMS. Dessutom förekommer särskild samhällsundervisning, som inne-

Tabell 1. Allmänna cirklar inklusive cirklar med tilläggsbidrag och universitetscirklar fördelade på studieförbund under verksamhetsåret 1973/74 (även cirklar utan statsbidrag ingår)

Studieförbund		Antal deltagare	Antal cirklar	Antal studietimmar	Procent studietimmar
Arbetarnas bildningsförbund	(ABF)	644 708	70 421	1 990 077	30,6
Frikyrkliga studieförbundet	(FS)	168 983	12 995	314 773	4,9
Folkuniversitetet	(FU)	162 572	17 064	473 770	7,3
Studiefrämjandet	(Sfr)	89 137	11 013	334 218	5,1
KFUK-M:s studieförbund	(KFUK-M)	29 594	2 738	70 603	1,1
Studieförbundet Vuxenskolan	(SV)	330 015	38 927	1 113 281	17,1
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	(NBV)	111 052	12 656	358 439	5,5
Studieförbundet Medborgarskolan	(Mbsk)	252 787	27 723	774 105	11,9
Sveriges kyrkliga studieförbund	(SKS)	187 994	14 592	396 205	6,1
Tjänstemännens bildningsverksamhet	(TBV)	221 521	22 635	672 532	10,4
Totalt		2 198 363	230 764	6 498 003	100,0

bär att deltagarna under tio studietimmar får fördjupad insikt i hur det svenska samhället fungerar. För kostnader i samband med uppsökande verksamhet och lokal administration utgår bidrag med 20 kr. per studietimme.

Avsikten med undervisningen är att den skall ge sådana kunskaper i svenska språket och sådan samhällsinformation, att invandrarna skall kunna klara sig på arbetsplatsen och på fritiden. Antalet statsbidragsberättigade studietimmar var budgetåret 1973/74 totalt 500 744.

Universitetscirklar

En särskild studieform utgör universitetscirkarna. De skall omfatta minst 48 studietimmar, fördelade på minst 16 sammankomster. Antalet deltagare skall vara minst fem och högst 25. Ledarna för universitetscirkarna skall ha kompetens för undervisning vid universitet. Statsbidrag utgår med 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiematerial, dock högst med 75 kr. per studietimme. Av detta belopp får högst 60 kr. avse ledararvode. Vidare utgår bidrag med 75 % av kostnaderna för resekostnadsersättningar och traktamenten till ledarna. (Se även avsnittet Eftergymnasial vuxenutbildning).

Rekrytering

Erfarenhetsmässigt har studieförbunden stora möjligheter att nå de kortutbildade i samhället. De få undersökningar som belyser deltagarnas ålder och tidigare utbildning visar att studieförbunden i något större utsträckning än andra vuxenutbildningsanordnare når de äldre och lägst utbildade. Undersökningen "Studiecirkel 70", som omfattar samtliga studieförbund, visar att 37 % av deltagarna i denna undersökning enbart gått i folkskola, att 16 % hade gått i minst gymnasium och att 40 % hade utbildning av varierande längd däremellan. Hela 58 % av deltagarna var 34 år eller äldre.

Av en undersökning som statistiska centralbyrån (SCB) genomförde år 1970 "Deltagare i studiecirkel med tilläggsbidrag hösten 1970" framgår att 60 % av deltagarna i de prioriterade cirkarna endast hade folkskola, medan 4 % hade studentexamen eller annan längre utbildning. 60—70 % av deltagarna var 36 år eller äldre.

Folkhögskolor

Folkhögskolorna kan med hänsyn till huvudmannaskap indelas i tre grupper: landstingsskolor, stödföreningsskolor och rörelseskolor.

Målet för folkhögskolans verksamhet är att meddela allmän medborgerlig bildning, ofta med inriktning mot ett speciellt intresseområde.

Verksamheten regleras av stadgan (1958: 478) för statsunderstödda folkhögskolor (ändrad senast 1974: 279).

F. n. finns 108 statsunderstödda folkhögskolor med följande huvudmän:

Landsting	47
Svenska kyrkan och fria samfund	29
Stödföreningar	11
Arbetarrörelsen	9
Nykterhetsrörelsen	4
Andra organisationer	8
	<u>108</u>

Därtill kommer sju filialer till dessa.

Vid folkhögskolorna anordnas vinterkurser och ämneskurser. Läsåret 1973/74 deltog sammanlagt ca 59 600 elever i folkhögskolekurser varav ca 13 400 på vinterkurser och långa ämneskurser samt ca 46 200 på korta ämneskurser. Elevantalsutvecklingen under senare år framgår av tabell 2.

Tabell 2.

År	Antal elever		totalt
	vinterkurser och ämneskurser om 30 veckor eller mera	ämneskurser kortare än 30 veckor	
1966/67	11 026	6 049	17 075
1967/68	11 466	8 135	19 601
1968/69	12 142	13 374	25 516
1969/70	12 904	16 506	29 410
1970/71	13 207	18 637	31 844
1971/72	13 299	25 860	39 159
1972/73	13 554	33 885	47 439
1973/74	13 429	46 165	59 594

Vinterkurser omfattar 22—34 veckor. Vid de flesta skolor är de indelade i tre årskurser. För folkhögskolorna finns ingen centralt fastställd läroplan. Varje skola får inom de gränser folkhögskolestadgan anger själv utforma sitt program. Endast ämnet musik är obligatoriskt i alla årskurser. I övrigt föreskriver stadgan obligatoriska ämnen bara i den första årskursen. Dessa är svenska, litteratur, historia, samhälls-

lära, psykologi, matematik samt minst ett av ämnena geografi, fysik, kemi och biologi med hälsolära. Folkhögskolekurserna kan under vissa betingelser jämföras med grundskolans högstadium eller linje i gymnasieskolan som motsvaras av förutvarande fackskolan. I vissa fall meriterar folkhögskolestudier för tillträde till studier vid universitet eller högskola.

Ämneskursernas längd varierar från några dagar upp till 34 veckor eller längre. Kurserna är koncentrerade kring visst ämne eller viss grupp av ämnen. Innehållet kan vara mycket varierande.

Förutom de s. k. fristående ämneskurserna, som f. n. utgör den mest expansiva delen av folkhögskolornas verksamhet, finns det s. k. anslutna ämneskurser, dvs. kurser som utgör fortsättning på vinterkurserna. Ämneskurserna arrangeras i växande omfattning i samarbete med studieförbund och andra organisationer.

Statsbidrag utgår till skolornas kostnader för lärare och skolledare med 100 % av de faktiska kostnaderna samt till kostnader för viss annan personal, pedagogisk utrustning m. m. enligt särskilda bestämmelser. Vidare utgår bidrag till kurativ verksamhet samt studie- och yrkesorientering som ordnas för eleverna. Efter SÖ:s prövning i varje särskilt fall kan bidrag utgå till personlig assistans åt handikappade elever m. m. Slutligen utgår bidrag för sanering av vissa folkhögskolors ekonomi och till byggnadsarbeten vid folkhögskolor.

Vid lärarhögskolan i Linköping har sedan vårterminen 1970 anordnats en särskild praktisk-pedagogisk utbildning av lärare för folkhögskolor och övrigt folkbildningsarbete.

I december 1972 tillsattes folkhögskoleutredningen med uppgift att klarlägga vilken roll folkhögskolan bör spela i kulturliv och utbildningssamhälle. Utredningen lämnade den 30 september 1974 förslag rörande fritidsledareutbildning vid folkhögskola (Ds U 1974: 11). Utredningen har även låtit företa en beskrivande undersökning av eleverna vid folkhögskolans vinterkurser och långa ämneskurser läsåret 1973/74 (Ds U 1974: 9—10).

Folkhögskolan har under lång tid erbjudit en betydelsefull möjlighet till vidare utbildning för många som under ungdomsåren inte kunnat utnyttja skolväsendet, liksom till bildning i en vidare kulturell mening. Några av alla skolor accepterade intagningsprinciper finns inte. Regeln är att skolorna antager äldre sökande före yngre och korttidsutbildade före relativt välutbildade. Folkhögskoleeleverna är genomsnittligt yngre än deltagare i andra vuxenutbildningsformer. Folkhögskoleutredningens elevundersökning läsåret 1973/74 visar bl. a. att genomsnittsåldern är 21,3 år. Det går betydligt fler kvinnor (61 %) än män (39 %) på folkhögskolornas vinterkurser och långa ämneskurser. 40 % av eleverna hade enbart folkskola eller enhets-/grundskola som grund för sina folkhögskolestudier. 22 % av eleverna hade avbrutna studier bakom sig

innan de påbörjade nuvarande folkhögskolestudier. 10 % av männen och 8 % av kvinnorna hade avbrutit gymnasieskolutbildning eller annan längre utbildning.

Statlig vuxenutbildning

De statliga skolorna för vuxna i Härnösand och Norrköping ger utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Den statliga vuxenutbildningen är riksrekryterande. Verksamheten regleras av kungörelsen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning (ändrad senast 1974: 442).

Undervisningen vid statens skolor för vuxna bygger på en kombination av självstudier i form av brevstudier och muntlig undervisning under periodvis återkommande kurser vid respektive skola, s. k. varvad undervisning. Vid skolan i Norrköping anordnas sedan år 1968 även undervisning enbart per korrespondens, vilken i likhet med den varvade undervisningen är helt kostnadsfri.

Enligt uppgifter från SÖ hade de båda skolorna vårterminen 1974 tillsammans ca 3 660 deltagare i gymnasieskolekurser och ca 910 deltagare i grundskolekurser. Antalet deltagare i den varvade undervisningen minskar medan brevundervisningen fått betydligt större omfattning. Antalet kursdeltagare minskar i grundskolekurserna.

Staten svarar för personalkostnader och kostnader för material för självstudier samt för viss utrustning, undervisningsmaterial m. m.

Kommunal vuxenutbildning

Den kommunala vuxenutbildningen fick sin nuvarande utformning genom beslut av statsmakterna 1967 (prop. 1967: 85, SU 1967: 117, rskr 1967: 277). Den ersatte då de kvällsgymnasier som drevs av kommuner och studieförbund. Verksamheten regleras av kungörelsen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning (ändrad senast 1974: 442).

Inom den kommunala vuxenutbildningen anordnas undervisning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan samt särskild yrkesinriktad utbildning. Utbildningen anordnas huvudsakligen som deltidsundervisning, till övervägande del på kvällstid. Den andel av undervisningen som förläggs till dagtid har emellertid ökat märkbart under senare år. De studerande kan i allmänhet välja att antingen läsa enstaka ämnen eller att läsa för fullständig kompetens i den aktuella skolformen. Undervisningen är organiserad som koncentrationsläsning, vilket innebär att eleven vanligtvis läser ett eller ett par ämnen samtidigt.

SÖ medger kommun (eller landstingskommun) rätt att anordna vuxenutbildning, medan skolstyrelsen (utbildningsnämnden) beslutar om de kurser som skall anordnas. För att en kurs skall få starta krävs att antalet elever stadigvarande är lägst tolv. Inom det allmänna stödområdet får antalet elever vara lägst åtta. För handikappade och intagna på fångvårdsanstalt får speciell kurs anordnas om elevantalet varaktigt uppgår till lägst fem deltagare. Olika utredningar och pedagogiska projekt arbetar med att utveckla läroplaner och läromedel för att få dessa bättre anpassade till vuxnas behov.

Statsbidrag utgår med 100 % av utgifterna för löner m. m. till lärare och skolledare. Vidare utgår bidrag till tekniska stödåtgärder för handikappade studerande. Till kostnader för intagning av studerande och uppsökande verksamhet utgår bidrag med sammanlagt 2 % av lönekostnaderna. För studiehandledning och studie- och yrkesorientering för kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning utgår s. k. schablontillägg. Slutligen finns statsbidrag för lärarnas resor inom det allmänna stödområdet.

Som lärare tjänstgör i allmänhet timlärare. Inom det allmänna stödområdet får lärare i grund- och gymnasieskolan i sin tjänst inräkna undervisning i den kommunala vuxenutbildningen. Om den kommunala vuxenutbildningen har stor omfattning får särskild skolenhet för vuxenutbildningen inrättas.

1967 års reform medförde en kraftig expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Under läsåret 1967/68 fanns det kvällsgymnasier i ca 30 kommuner. Nu finns kommunal vuxenutbildning i praktiskt taget samtliga kommuner i landet. Det råder dock en regional obalans i fråga om rekrytering och kursutbud.

Av de 69 200 elever som höstterminen 1974 för första gången deltog i kommunal vuxenutbildning var ca en tredjedel under 25 år, ca en tredjedel 25—34 år och en tredjedel 35 år eller äldre. Genomsnittsåldern är högre i grundskolekurserna än i gymnasieskolekurserna. Av de nyinskrivna hade vidare ca en tredjedel tidigare utbildning motsvarande högst folkskola.

Det sammanlagda antalet elever i kommunal vuxenutbildning hösten 1974 har minskat med 6 %, jämfört med hösten 1970. Minskningen ligger på grundskolekurserna och särskild yrkesinriktad utbildning.

En tvåterminers praktisk-pedagogisk utbildning, som är särskilt anpassad för lärare vid den statliga och kommunala vuxenutbildningen, anordnas fr. o. m. vårterminen 1971 vid lärarhögskolan i Stockholm.

Till grundskolekurser intas sedan år 1971 alla sökande utom de som redan har motsvarande utbildning. Vid urval skall särskilt beaktas behovet av utbildning för dem som redan deltar i den kommunala vuxenutbildningen, för äldre personer och för dem som befinner sig i en utsatt social situation.

De ämnen som lästes av de flesta studerande vid grundskolekurser höstterminen 1974 var i ordning: engelska, matematik, svenska, tyska och fysik. Bland gymnasieskolekurserna (tre—fyraårig linje) var de vanligaste ämnena: engelska, svenska, matematik, franska och tyska. I särskild yrkesinriktad utbildning anordnas utbildning för ett stort antal yrken inom industri, hantverk, handel och kontor samt vårdområdet.

Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning (AMU) är beteckningen på utbildning som beviljas på sysselsättningspolitiska grunder. Verksamheten regleras av arbetsmarknadskungörelsen (1966: 368, omtryckt 1972: 300, ändrad senast 1974: 616). Berättigade till arbetsmarknadsutbildning och utbildningsbidrag är personer som är arbetslösa, hotade av arbetslöshet eller svårplacerade på arbetsmarknaden. Ytterligare ett krav är att de skall ha fyllt 20 år och vara sökande vid arbetsförmedlingen. Från 20-årsregeln görs dock undantag för bl. a. ensamstående föräldrar, handikappade och flyktingar. Arbetslöshetskravet gäller ej den s. k. bristyrkesutbildningen. Denna ger utbildning i yrken inom vilka det med hänsyn till rådande arbetsmarknadsläge eller av andra orsaker är av väsentlig betydelse att snabbt öka tillgången på utbildad arbetskraft. Under senare år har tillkommit ytterligare undantagsbestämmelser med avseende på åldersvillkoret. AMS har bemyndigats att på försök bevilja utbildningsbidrag till ungdomar i åldern 18—19 år som genomgår yrkesutbildning vid s. k. AMU-center och som dels har kortare skolutbildning än nioårig grundskola, dels har förvärvsarbetat i minst två år och därefter varit anmälda som arbetslösa vid arbetsförmedlingen under minst sex månader i följd.

Arbetsmarknadsutbildning sker i följande former:

1. Arbetsmarknadsutbildning som anordnas av SÖ i samarbete med AMS. De vanligaste formerna av sådan utbildning är omskolnings-, fortbildnings- och nybörjarkurser. Dessa kurser är samlade till ca 50 utbildningscenter (AMU-center) med ca 100 filialer. Kursernas längd varierar från några veckor till flera år.
2. Utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet, t. ex. vid gymnasieskolor och folkhögskolor.
3. Utbildning inom företag.
4. Övriga kurser t. ex. körkortsutbildning och kurser i samarbete med studieförbund.

Av de personer som budgetåret 1973/74 påbörjade arbetsmarknadsutbildning gick ca 49 % i särskilda kurser anordnade av SÖ. Ca 21 % gick i det reguljära utbildningsväsendet, ca 22 % i företagsutbildning och ca 8 % i övriga kurser.

Arbetsmarknadsutbildningens omfattning har under de senaste tio åren nästan tiofaldigats. Det totala antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning uppgick budgetåret 1973/74 till 128 000. Eftersom flertalet elever deltar i utbildningen kortare tid än ett år var det genomsnittliga deltagarantalet per månad 43 765 elever.

För planeringen svarar AMS i samarbete med SÖ och arbetsmarknadens parter. Arbetsmarknadsutbildningens omfattning och inriktning bestäms genom en ramplan, som fastställs för varje budgetår. De största utbildningsområdena avser tillverkningsarbete samt servicearbete såsom vård och kontorsarbete. Den största åldersgruppen, 25—34 år, svarar för ca 30 % av elevantalet.

Höstterminen 1969 inleddes en försöksverksamhet med kurser i allmänna ämnen inom arbetsmarknadsutbildningen för deltagare med kort grundutbildning. Med hänsyn till de positiva erfarenheterna ingår numera utbildning i allmänna ämnen i den arbetsmarknadsutbildning som bedrivs vid samtliga utbildningscenter.

Arbetsmarknadsutbildningens framtida utformning har utretts av kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (KAMU), som hösten 1974 avgav betänkandet (SOU 1974: 79) Utbildning för arbete.

Vuxna i gymnasieskolan

Det finns åtskilliga elever som är över 21 år i gymnasieskolan.

Höstterminen 1972 fanns på gymnasieskolans samtliga linjer 235 331 elever. Av dessa var ca 15 500 (6,6 %) 21—24 år, medan 13 000 (5,6 %) var 25 år och äldre. Statistiken visar att andelen elever som är 25 år och äldre har minskat under de senaste åren. Anledningen till detta kan vara att arbetsmarknadsutbildningen och dagundervisningen i kommunal vuxenutbildning byggs ut.

De äldre eleverna genomgår framför allt specialkurser. Dessutom är andelen äldre elever stor på de två- och fyraåriga tekniska linjerna. Av eleverna i specialkurser kortare än ett år var 55 % 21 år eller äldre. Många av de kortare specialkurserna har alltid haft ett starkt inslag av äldre elever. Dessa kurser har också varit avsedda för elever med yrkespraktik. Gränsdragningen mot den kommunala vuxenutbildningen är här flytande.

En del elever inom gymnasieskolan erhåller utbildningsbidrag från AMS. I de fall då t. ex. dagutbildning inte kan anordnas inom den lokala vuxenutbildningen hänvisas sökande till gymnasieskolan.

Eftergymnasial vuxenutbildning

Sedan år 1969 bedrivs försöksverksamhet med vidgat tillträde till grundläggande utbildning inom vissa ämnesområden vid filosofisk fakultet för personer, som fyllt 25 år och varit yrkesverksamma minst fem år eller på annat sätt förvärvat motsvarande erfarenheter. De studerande

måste också uppfylla de eventuella krav på förkunskaper i ämne, som krävs enligt normalstudieplanen samt ha de övriga förkunskaper i ämne som oundgängligen fordras för att tillgodogöra sig utbildningen.

Fr. o. m. hösten 1969 t. o. m. våren 1974 hade ca 9 000 personer skrivits in vid filosofisk fakultet inom ramen för vidgat tillträde till högre studier.

Vuxna som önskar studera på eftergymnasial nivå kan delta i olika former av extern universitetsutbildning: decentraliserad universitetsutbildning, universitetsutbildning per korrespondens och universitetscirkular. Decentraliserad universitetsutbildning innebär att utbildningen förläggs till andra orter än dem som har universitet eller universitetsfilial. Utbildningen omfattar normalt studier för 20 till 40 poäng i ett begränsat antal ämnesområden vid filosofisk fakultet. UKÄ är central myndighet och de lokala skolstyrelserna är kursanordnare.

Universitetsutbildning per korrespondens anordnas i begränsad omfattning av korrespondensinstituten Hermods och Brevskolan.

Universitetscirkular anordnas av studieförbund och folkhögskolor i form av dels sådana cirkular som ansluter sig till gällande normalstudieplaner vid universitet eller högskola dels sådana som har en friare uppläggning. Antalet deltagare i decentraliserad universitetsutbildning var 2 363 höstterminen 1974. I universitetsutbildning per korrespondens var antalet deltagare ca 2 000 budgetåret 1973/74. I universitetscirkular var antalet deltagare 24 548 budgetåret 1973/74.

Korrespondensundervisning

Efter hand som andra möjligheter till vuxenstudier byggts ut, har korrespondensundervisningen delvis ändrat form från renodlad brevscoleundervisning till att kombineras med andra undervisningsformer. Utbudet av kurser för korrespondensundervisning är stort och omfattar dels enskilda ämnen eller delar av ämnen, dels större kombinationer som ger viss kompetens.

Korrespondensundervisning anordnas av i första hand brevskolor. Vid statens skolor för vuxna finns s. k. varvad undervisning vilket innebär att eleverna får såväl läroledd undervisning som undervisning per korrespondens. Vid statens skola för vuxna i Norrköping ges möjlighet att studera enbart per korrespondens.

För närvarande finns utöver de statliga skolorna för vuxna följande anordnare av korrespondensundervisning.

Brevskolan ägs av de stora folkrörelserna, främst Kooperativa Förbundet, LO, fackförbunden, TCO, ABF, TBV och Hyresgästernas spar-kasse- och byggnadsförening. Brevskolans kursbestånd är till stor del inriktat på delägarorganisationernas behov. En av huvuduppgifterna är att framställa studiematerial för folkbildningsarbetet. När det gäller de all-

männa ämnena har Brevskolan huvudsakligen inriktat sig på de fyra ämnesgrupper som är prioriterade för högre statsbidrag till studiecirklar. Brevskolan hade 38 908 brevstuderande budgetåret 1973/74.

Hermods korrespondensinstitut är en privat stiftelse. Verksamheten är inriktad på att utbilda anställda inom näringslivet, förvaltningar och organisationer samt att ge allmän utbildning i överensstämmelse med grundskolans och gymnasieskolans läroplaner. Institutet bedriver också kompetensgivande universitetsutbildning. Hermods kursutbud omfattar ca 500 brevkurser. Antalet nyanmälningar var år 1973 ca 40 000.

Lantbrukets korrespondensskola (LTK) är i huvudsak inriktad på utbildning inom jordbrukets område. 1974 uppgick LTK i LT:s förlag, som ägs av Lantbrukarnas riksförbund och Vuxenskolan. LTK har ca 1 500 nyanmälningar per år.

Försvarets brevskola ger undervisning i första hand i militära ämnen men även i allmänna ämnen framför allt inom befälsutbildningen.

Kurser i radio och television

Sveriges Radios utbildningsprogramenhet producerar radio- och TV-program för vuxenundervisning.

TRU tillsattes år 1967 för att bedriva försöksverksamhet inom området. Våren 1971 överlämnade TRU sitt betänkande (SOU 1971: 36) Produktionsresurser för TV och radio i utbildningen. År 1972 övertog kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet den tidigare TRU-kommitténs uppgifter. Den nya kommitténs verksamhet är främst inriktad mot vuxenutbildningen och mot förskolan.

Sedan år 1968 har kurser i bl. a. matematik, socialkunskap, engelska, företagsekonomi samt föräldrakunskap anordnats. TRU har tillsammans med studieförbund genomfört försök med uppsökande verksamhet bland kortutbildade för rekrytering till TRU-kurser. Denna verksamhet har visat sig vara av stort värde liksom den utvidgade kontakten och samverkan med studieorganisationerna. T. o. m. våren 1974 har TRU producerat och eterdistribuerat ca 35 kurser eller programserier för vuxenutbildningen. Sändningsvolymen för TRU:s vuxenutbildningsprogram budgetåret 1973/74 uppgick till 51 timmar TV-sändning och 95 timmar radiosändning.

Kommittén väntas avge sitt slutbetänkande under år 1975.

Facklig utbildning

De fackliga organisationerna genomför en omfattande utbildningsverksamhet för att ge sina medlemmar orientering i fackliga och samhällsliga frågor och för att skola dem som skall företräda organisationerna i olika sammanhang.

LO, som är den största löntagarorganisationen med ca 1,8 milj. medlemmar, satsar årligen ca 40 milj. kr. på den centrala studieverksamheten. Organisationen anordnar en rad olika kurser såsom facklig huvudkurs om tre månader, sexveckorskurser i allmänna fackliga frågor, allmänna styrelsekurser om två veckor, kurser för invandrare och specialkurser i t.ex. arbetsmiljöfrågor och företagsdemokratifrågor. Den övervägande delen av den centrala kursverksamheten anordnas av de till LO anslutna förbunden.

TCO, som har ca 825 000 medlemmar, bedriver utbildning av flera olika slag som komplement till de olika TCO-förbundens insatser på utbildningsområdet. Den längsta TCO-kursen är den s. k. enmånadskursen som behandlar samhällsfrågor och fackliga frågor. TCO och förbunden bedriver även en omfattande verksamhet med kortare kurser och konferenser.

De övriga löntagarorganisationernas kursverksamhet omfattar i regel veckokurser samt två- och tredagarskurser.

I enlighet med bestämmelserna i kungörelsen (1970: 272, ändrad senast 1974: 278) om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet utgår statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1970/71 till kursverksamhet som ersättning för undervisningskostnader, resor och inackoreringar. Budgetåret 1974/75 uppgår anslaget till 9 650 000 kr. Den centrala kursverksamheten under budgetåret 1973/74 omfattade 590 kurser och 4 300 kursdagar med 16 900 deltagare. Den planerade verksamheten under innevarande budgetår omfattar ca 650 kurser, ca 4 900 kursdagar och ca 20 000 deltagare.

Personalutbildning inom den offentliga sektorn

Statlig personalutbildning

De flesta statliga myndigheter anordnar utbildning för sina anställda. Denna kan bestå av såväl grundläggande fackutbildning som påbygg- nadsutbildning.

Utbildningen bedrivs i många olika former, t. ex. i skolform, på internatkurser eller som korrespondensstudier. Genom inrättandet år 1967 av statens personalutbildningsnämnd (PUN) skapades ett för hela statsförvaltningen centralt personalutbildningsorgan. Central statlig personalutbildning bedrivs även av statskontoret och riksrevisionsverket. Kostnaderna för den utbildningsverksamhet som PUN bedrev budgetåret 1973/74 uppgick till ca 6 milj. kr.

Landstingsförbundets utbildningsverksamhet

Landstingsförbundet har sedan mitten av 1960-talet en betydande, kontinuerlig kurs- och konferensverksamhet. Verksamheten omfattar grundutbildning, vidareutbildning och fortbildning. Totala antalet del-

tagare vid ca 50 centrala kurser uppgick år 1974 till ca 1 300. Landstingsförbundets kostnader för fortbildningsverksamheten uppgår f. n. till ca 2,2 milj. kr. per år. Förutom landstingsförbundets utbildningsverksamhet förekommer personalutbildning också i landstingens egen regi.

Svenska kommunförbundets utbildningsverksamhet

Kommunernas utbildningsverksamhet bedrivs centralt av Svenska kommunförbundets utbildningssektion. Den kursverksamhet som bedrivs av Svenska kommunförbundet vänder sig till såväl anställda som förtroendevalda i kommunerna. Utbildningen organiseras som internatkurser, brevkurser och kurspaket. Under 1974 deltog 6 673 personer i 204 centrala och regionala kurser. Svenska kommunförbundets personalutbildning har vuxit mycket snabbt under senare år. Förbundets kostnader för utbildningsverksamheten uppgår till ca 4,5 milj. kr. per år. Härutöver bedriver de största kommunerna egen personalutbildning.

Utbildning inom näringslivet

En omfattande vuxenutbildning bedrivs sedan länge inom näringslivet. Främst är det utbildning av de anställda för nuvarande eller planerade befattningar som kommer ifråga, dvs. yrkesinriktad utbildning samt sådan nivåhöjande allmän utbildning som behövs för vidareutbildning, omskolning etc. Utbildningsinsatserna varierar starkt mellan olika branscher men också mellan företag i samma bransch. Något mått på all vuxenutbildning inom denna sektor finns f. n. inte. De flesta större företag har numera särskilda utbildningsavdelningar som utarbetar utbildningsplaner och genomför kursverksamhet. Små och medelstora företags personal får i regel sin utbildning på kurser som anordnas av olika organisationer såsom SAF och dess förbund, branschorganisationerna, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) samt statens industriverks SIFU-enhet. SAF bedriver genom sitt utbildningsorgan Arbetsledareinstitutet-Rationaliseringstekniska institutet (ALI-RATI) kursverksamhet för ca 20 000 deltagare per år.

Inom Kooperationen förekommer en omfattande personalutbildning för nästan alla kategorier anställda. Utbildningen gäller i först hand dem som skall få arbetsledande befattningar eller chefsställningar.

Personalutbildning anordnas inte endast inom industrin utan även inom byggbranschen, hantverk, handel- och sjöfart, banker, försäkringsbolag, jordbruk, hotell och restauranger m. m.

Statsbidrag utgår till företagsskolor och enskilda yrkesskolor med sammanlagt ca 19 milj. kr. årligen.

Flera samarbetsorgan mellan arbetsmarknadsparterna erbjuder också utbildning för arbetslivets behov. Så har t. ex. Studierådet vid affärs-

bankerna till huvuduppgift att svara för sådan mer teoretiskt orienterad utbildning som kan komplettera bankernas interna utbildningsverksamhet. Kursverksamheten omfattar banktekniska och allmänna ämnen.

Arbetsmarknadens yrkesråd är ett gemensamt organ för SAF och LO och därigenom för 26 yrkesnämnder, de flesta inom industrin. Rådet har till uppgift att följa utvecklingen inom yrkesutbildningens område samt att genom olika åtgärder verka för en ökad och effektivare yrkesutbildning. Liknande samarbetsorgan finns för tjänstemannaområdet m. fl. områden.

2.1.2 Aktuell lagstiftning av betydelse för vuxenutbildningen

Statsmakterna antog år 1974 två nya lagar av särskild betydelse för vuxenutbildningen nämligen, lagen (1974: 358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen (prop. 1974: 88, InU 1974: 15, rskr 1974: 272) och lagen (1974: 981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning (prop. 1974: 148, InU 1974: 31, rskr 1974: 399).

Lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen

Lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen trädde i kraft den 1 juli 1974. Lagen omfattar även fackliga studieorganisationer som, under förutsättning av att de är anställda hos arbetsgivaren, har facklig förtroendemans rätt att utföra fackligt arbete — inkl. uppsökande verksamhet för studier — på betald arbetstid.

Lagen är avsedd att ge underlag för den fackliga verksamhet, som utgör en förutsättning för reformarbetet på arbetslivets område. Lagen gäller alla former av facklig verksamhet, men begränsas till förtroendevalda som utsetts av facklig organisation, vilken har eller brukar ha kollektivavtal för arbetsplatsen. En facklig förtroendeman får inte hindras att fullgöra sitt uppdrag och han skyddas mot försämrade anställningsvillkor på grund av uppdraget. Förtroendemannen har vid driftsinskränkningar rätt till fortsatt arbete, under förutsättning att han har fackliga uppgifter av särskild betydelse för verksamheten på arbetsplatsen. Lagen innebär vidare att de fackliga organisationerna har tolkningsföreträde, dvs. vid tvist bestämmer de lagens tillämpning intill dess tvisten har prövats. Flera av lagreglerna är dispositiva, vilket innebär att de genom kollektivavtal kan anpassas till de varierande förhållanden, som råder inom olika branscher. Med förtroendemannalagen som stöd kan de fackliga organisationerna alltså förhandla med arbetsgivarna om avtal, som reglerar den närmare tillämpningen av lagen.

Facklig förtroendeman har enligt lagen rätt till erforderlig ledighet för facklig verksamhet, men ledigheten får inte sträcka sig längre än som är rimligt med hänsyn till förhållandena på den enskilda arbetsplatsen, t. ex. med beaktande av hur många medlemmar som förtroende-

mannen har att företräda. Ledigheten skall förläggas så att den inte medför betydande hinder för arbetets behöriga gång. Facklig verksamhet, som avser arbetsplatsen, får ske på betald arbetstid. Till sådan facklig verksamhet räknas bl. a. utbildning som har direkt betydelse för förhållandena på arbetsplatsen.

Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning

Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning trädde i kraft den 1 januari 1975. Den är främst avsedd att bereda vägen för en vidgad vuxenutbildning.

Utbildningen är av största betydelse för de arbetstagare som vill göra insatser i samhällslivet och delta i demokratiseringen av arbetsplatserna. Den nya lagen utgör därför ett viktigt led i det pågående reformarbetet på arbetslivets område.

Genom lagen får varje arbetstagare en lagfäst rätt till ledighet från sin anställning för att utbilda sig. Lagen gäller alltså anställda både i allmän och enskild tjänst, på stora och små arbetsplatser.

För rätt till ledighet fordras normalt att arbetstagaren har varit anställd hos arbetsgivaren antingen de sex senaste månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren.

Någon begränsning görs inte i fråga om utbildningens art. Arbetstagaren får själv avgöra inriktningen av utbildningen. Renodlade självstudier omfattas dock inte av lagen.

Ledighetens längd begränsas inte av lagen. Däremot ges arbetsgivaren en viss möjlighet att skjuta på den begärda ledigheten, normalt högst sex månader. Vill han uppskjuta ledigheten längre, fordras samtycke av den berörda fackföreningen på arbetsplatsen.

En arbetstagare, som har fått sin ledighet uppskjuten, kan efter en viss väntetid gå till domstol för att få ut sin ledighet. Kan flera ledigheter inte tillgodoses samtidigt, ges företräde åt facklig utbildning och ledighet för arbetstagare som ej har utbildning motsvarande nioårig grundskola.

I lagen ingår vidare regler om anställningsskydd för den som utnyttjar sin rätt till ledighet. I den finns också bestämmelser om rätt att återgå i arbete för den som vill avbryta sina studier.

Bryter arbetsgivaren mot lagens föreskrifter, blir han skadeståndsskyldig. Uppkommer det tvist om lagens tillämpning, är det den berörda fackföreningen som bestämmer om lagens tillämpning tills tvisten har prövats av domstol.

Flertalet lagregler kan genom kollektivavtal anpassas till de olika förhållanden som råder på arbetsplatserna. De grundläggande reglerna som bl. a. tillförsäkrar arbetstagarna rätt till ledighet för utbildning och anställningsskydd under ledigheten skall dock alltid gälla.

2.1.3 Internationella normer av betydelse för vuxenutbildningen

Internationella arbetsorganisationen (ILO) avger förslag till internationella konventioner i arbetsmarknadsfrågor, avsedda att ratificeras av organisationens medlemmar. Organisationen avger även rekommendationer, vilka skall övervägas vid exempelvis lagstiftning men saknar den bindande karaktär som tillkommer en ratificerad konvention.

Vid den internationella arbetskonferensens sammanträde år 1974 antogs en konvention (nr 140) och en därtill hörande rekommendation (nr 148) angående betald ledighet för studier.

Instrumenten har i huvudsak följande innehåll. Uttrycket "betald ledighet för studier" definieras som ledighet som beviljas arbetstagare för studieändamål under en bestämd period på normal arbetstid med åtnjutande av lämpliga ekonomiska förmåner.

Som allmän riktlinje för verksamheten på området anges att varje medlemsstat skall utforma och genomföra en politik som, genom metoder anpassade till landets förhållanden och praxis och vid behov stegvis, syftar till att befordra genomförandet av betald ledighet för studier för såväl yrkesutbildning på olika nivåer som allmän och facklig utbildning.

Den politik som skall tillämpas skall främja

a) förvärvande och förbättring av yrkeskunnande liksom ökad anställningstrygghet,

b) arbetstagarnas sakkunniga och aktiva medverkan i företagets verksamhet och i samhällslivet,

c) arbetstagarnas mänskliga, sociala och kulturella förkovran,

d) lämplig återkommande utbildning för att hjälpa arbetstagarna att anpassa sig till moderna krav.

Verksamheten rörande betald ledighet för studier skall vidare ta hänsyn till landets och de olika verksamhetsområdenas utvecklingsnivå och speciella behov samt samordnas med den allmänna politiken på sysselsättningens och utbildningens område, liksom med arbetstidspolitiken.

Genomförandet av reglerna om betald ledighet för studier kan ske genom nationell lagstiftning, kollektivavtal, skiljedom eller på annat sätt som är förenligt med nationell praxis. Myndigheter, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer samt utbildningsorgan skall på ett efter landets förhållanden och sedvanor lämpat sätt samverka vid utformningen och genomförandet av politiken för främjande av betald ledighet för studier.

Beträffande finansieringen av betald ledighet för studier föreskrivs att denna skall ske genom regelbundna och tillräckliga anslag och i överensstämmelse med nationell praxis. I rekommendationen uttalas att såväl arbetsgivarna, samfällt eller var för sig, som myndigheterna och utbildningsorganen, liksom också arbetsgivarnas och arbetstagarnas

organisationer kan förväntas bidra till finansieringen av åtgärder för betald studieledighet.

I fråga om villkoren för beviljande av betald ledighet för studier fastslås att sådan ledighet skall vara tillgänglig för alla arbetstagare utan åtskillnad. Vid behov skall särskilda bestämmelser meddelas

a) i det fall särskilda grupper av arbetstagare, såsom arbetare i små företag, lantarbetare eller andra arbetare i glesbygdsområden, skiftarbetare eller arbetare med familjeansvar har svårighet att dra fördel av de allmänna anordningarna,

b) i det fall särskilda grupper av företag, såsom små eller säsongbetonade företag, har svårigheter att anpassa sig till de allmänna anordningarna, allt under förutsättning att arbetstagare i dessa företag inte utesluts från förmånen av betald ledighet för studier.

Förutsättningarna för beviljande av betald ledighet för studier kan variera beroende på om ledigheten avser skilda slag av utbildning.

Slutligen uttalas att en period av betald ledighet för studier skall jämföras med en period av faktisk tjänstgöring i och för fastställande av anspråk på sociala förmåner och andra rättigheter som grundar sig på anställningsförhållandet i enlighet med nationell lagstiftning, kollektivavtal, skiljedom eller på annat sätt som är förenligt med nationell praxis.

3 Nuvarande studiestöd

3.1 Studiehjälp och studiemedel

I samband med 1964 års studiesociala reformer (prop. 1964: 138, SäU 1964: 1, rskr 1964: 290) fördes till studiehjälpssystemet studerande på gymnasial nivå och till studiemedelssystemet huvudsakligen studerande inom den eftergymnasiala utbildningen. I studiehjälpssystemet drogs en gräns mellan "yngre" och "äldre" elever vid myndighetsåldern. De äldre eleverna erhöll studiestöd enligt regler som knöts an till studiemedelssystemet. För dessa elever togs t. ex. ingen hänsyn till föräldrarnas ekonomi. Yngre elever i studiehjälpssystemet förutsattes tillhöra föräldraekonomin och studiehjälpens för dessa utformades med hänsyn till detta.

Sedan den 1 juli 1973 har äldre studerande vid studievägar som tillhör studiehjälpssystemet överförs till studiemedelssystemet (prop. 1973: 63, SfU 1973: 17, rskr 1973: 240). Alla som är över 20 år får alltså numera studiemedel oavsett om utbildningen är gymnasial eller eftergymnasial.

3.1.1 Studiehjälp

Studiehjälp utgår i form av studiebidrag om 125 kr. i månaden, rescetillägg om 75—165 kr. i månaden, inackorderingstillägg om 150 kr. i månaden och inkomstprövat tillägg om mellan 20 och 75 kr. i månaden samt behovsprövat tillägg om högst 110 kr. i månaden. Storleken på vissa av tilläggen är beroende av föräldrarnas ekonomi och antalet barn.

Fr. o. m. budgetåret 1973/74 erhåller yngre elev i gymnasial utbildning studiekredit i form av återbetalningspliktiga studiemedel om högst 3 800 kr. per läsår. I vissa fall kan högre belopp utgå. Vid tilldelning av återbetalningspliktiga studiemedel för yngre elever tas hänsyn till den studerandes, och om han inte är gift, hans föräldrars ekonomiska förhållanden.

3.1.2 Studiemedel

Studiemedel beviljas utan hänsyn till föräldrarnas ekonomi men behovsprövas i förhållande till egen och makes ekonomi. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per läsår om nio månader med 140 % av basbeloppet enligt den allmänna försäkringen. Dessutom kan barntillägg utgå med 25 % av basbeloppet per år för barn under 16 år.

Normalt ingår i studiemedlen ett studiebidrag om ca 2 000 kr. per läsår. Resten skall återbetalas. De regler för återbetalning som gäller

fr. o. m. den 1 januari 1975 innebär att den totala återbetalningsskyldigheten eller det årliga återbetalningsbeloppet inte kan höjas mer än 3,2% per år, vilket motsvarar ett av regeringen fastställt regleringstal om 1,032 enheter. Har prisutvecklingen enligt konsumentprisindex under året före återbetalningen varit lägre än 3,2 % höjs det årliga återbetalningsbeloppet med lika många procentenheter som prisutvecklingen. Det nya systemet innebär att återbetalningstiden på 20 till 25 år kommer att hållas. Om den återbetalningsskyldiges inkomst under avgiftsår understiger 3,5 basbelopp kan han befrias från återbetalning för det året. Är återbetalningsförmågan varaktigt nedsatt, t. ex. genom sjukdom, finns möjlighet att avskriva återstående avgifter.

3.2 Utbildningsbidrag

Utbildningsbidrag beviljas den som deltar i arbetsmarknadsutbildning. Enligt arbetsmarknadskungörelsen (1966: 368, omtryckt 1972: 300, ändrad senast 1974: 616) utgår utbildningsbidrag till den som löper risk att bli arbetslös eller som är svårplacerad på arbetsmarkanden. Bidraget kan utgå till den som fyllt 20 år och söker arbete genom offentlig arbetsförmedling. Dessutom skall utbildning antas medföra stadigvarande arbete som inte kan komma till stånd utan utbildningen. I vissa fall kan utbildningsbidrag utgå till den som inte fyllt 20 år. Utbildningsbidrag per månad utgörs av grundbidrag om 745 kr. för gift eller underhållsskyldig mot tidigare make och om 695 kr. för övriga, hyresbidrag med faktisk bostadskostnad eller normalersättning om 225 kr., traktamente för den som utbildas utom hemorten med högst 375 kr. för den som är gift eller fullgör underhållsskyldighet mot tidigare make och för övriga med 225 kr., barntillägg om vanligen 120 kr. för eget eller makes barn som stadigvarande bor samman med bidragstagaren. Härutöver kan särskilt bidrag utgå som bl. a. omfattar ersättning för resekostnader och traktamente vid resor mellan hemorten och utbildningsorten. Vissa delar av utbildningsbidraget reduceras med hänsyn till makes inkomst under utbildningstiden. Utbildningsbidraget får som regel inte överskrida 1 700 kr. i månaden. Bidragen inom arbetsmarknadsutbildningen är fr. o. m. år 1974 beskattade. De räknas då om så att vederbörande alltid efter preliminärskatteavdrag får behålla nyssnämnda bidragsbelopp. Normalt utgår utbildningsbidrag inte för studier som är studiemedelsberättigade. Tillägg till studiemedel kan emellertid utgå i vissa fall. Studiehjälp i form av bidrag och lån kan inte utgå jämsides med utbildningsbidrag.

4 FÖVUX' och SVUX' betänkanden m. m.

4.1 Utredningarnas allmänna överväganden

4.1.1 Vuxenutbildningens mål

Både FÖVUX och SVUX behandlar vuxenutbildningens mål, överbyggande utbildning och återkommande utbildning. FÖVUX återger inledningsvis skilda uttalanden i dessa frågor av regeringen, LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor, LOVUX, TCO:s utbildningsnämnd m. fl.

FÖVUX framhåller för egen del att den enskildes livsvillkor och personliga utveckling sammanhänger med den utbildning han fått. Utbildningen spelar en stor roll för möjligheterna vid yrkesvalet, för människors möjligheter att tillvarata sina intressen i olika sammanhang och ger i allmänhet individen ett bättre utgångsläge när det gäller att tillgodogöra sig kulturupplevelser.

SVUX framhåller att utbildning kan uppfattas som en form av välfärd som i sin tur kan skapa annan välfärd. Skillnader i utbildning innebär ofta även klyftor på andra områden i samhället. Som övergripande mål för all utbildning anges ofta att den skall skapa jämlikhet mellan människor i samhället. Insatser inom utbildning och studiestöd måste emellertid kombineras med åtgärder också på andra områden. Utöver allmänna mål har vuxenutbildningen flera speciella uppgifter t. ex. att utjämna de skillnader i utbildningen som ungdomsskolan inte kommit tillrätta med. En viktig uppgift för vuxenutbildningen är att utjämna och överbygga skillnader i utbildning mellan generationerna. Vuxenutbildningen måste även ge de vuxna möjligheter att tillgodose sina behov av nya kunskaper för att möta förändringar i samhälle och arbetsliv. För att skapa ökade möjligheter till vuxenutbildning bör enligt SVUX högskoleutbildningen förändras så att perioder av yrkesverksamhet varvas med utbildning.

4.1.2 Överbryggande utbildning

De av utredningarna redovisade beräkningarna av befolkningens fördelning på formell utbildningsnivå ger enligt SVUX en siffermässig bild av den generationsklyfta som nu håller på att växa fram och som kommer att vara särskilt märkbar om något decennium. Den genomsnittliga utbildningen hos dem som befinner sig i förvärvsarbetsålder motsvarar inte mer än sjuårig skola. Även inom nuvarande ungdomsgeneration finns grupper som är utbildningsmässigt handikappade. Åtskilliga ungdomar lämnar även i dag skolan utan att ha genomgått fullständig

grundskolekurs. Ca 25 % av en ungdomskull går inte direkt över till gymnasieskolan. Enligt SVUX' definitioner omfattar den överbryggande utbildningen även de yngre vuxna som inte i tonåren utnyttjat utbildningsmöjligheterna i ungdomsskolan. Mot denna bakgrund framstår den överbryggande utbildningen som en av de väsentligaste uppgifterna på utbildningsområdet under de närmaste årtiondena. SVUX framhåller att det samlade behovet av överbryggande utbildning är särskilt stort i ett kort perspektiv men något mindre framträdande på sikt. Det finns enligt utredningarna ett permanent behov av överbryggande utbildning som syftar till att kompensera brister i tidigare utbildning.

Enligt FÖVUX' mening är utbildningsklyftorna nu så stora att högsta prioritet måste ges reformer inom den överbryggande utbildningen som skall syfta till att ge de kortutbildade och kulturellt eftersatta grupperna möjligheter att utnyttja de utbildningsresurser samhället förfogar över. I valet mellan att ge ett mindre stöd åt alla eller att vidta speciella åtgärder för begränsade målgrupper finner FÖVUX det angeläget, att ett bättre stöd ges åt de mest eftersatta grupperna. Mot bakgrund av erfarenheterna från den uppsökande verksamheten och med hänsyn till nödvändigheten att nå de mest eftersatta grupperna bör de kraftigaste stimulansåtgärderna sättas in när det gäller att utvidga sektorn för studier på fritid och deltid, främst i studiecirklar.

4.1.3 Återkommande utbildning

SVUX påpekar att det nuvarande utbildningssystemet uppmuntrar till koncentrerade studier över en lång sammanhängande period. Den utbildning som erhållits i ungdomsåren kan inte bli anpassad till de krav som kommer att ställas i samhället i en avlägsen framtid. Utbildning i en sammanhängande period i ungdomsåren ger därför upphov till en ständig utbildningsklyfta. Bl. a. som en reaktion mot den långa sammanhängande ungdomsutbildningen har tanken på återkommande utbildning uppstått. Studierna bör i återkommande utbildning varvas med perioder av yrkesverksamhet eller förekomma jämsides med förvärvsarbete.

SVUX redovisar några av fördelarna med återkommande utbildning, bl. a. att nya chanser till utbildning ges till dem som tidigare endast har obligatorisk skolutbildning och att en bättre växelverkan mellan studier och arbetsliv skapas. Om återkommande utbildning skall kunna genomföras måste studieorganisationen ge den studerande valfrihet att vid slutet av varje utbildningsetapp avgöra om han vill fortsätta att studera eller gå ut i arbetslivet. För att en valsituation skall finnas mellan förvärvsarbete och fortsatta studier måste dessutom studiestödet vara så utformat att det blir ekonomiskt rimligt att skjuta upp studierna. Trots att det saknas ett vuxenanpassat studiesocialt system har redan vissa former av

återkommande utbildning utvecklats. Bl. a. har under senare år många studerande sökt sig till eftergymnasial utbildning efter flera års förvärvsarbete.

4.1.4 Vuxenutbildningen i samhället

Utbildningens fördelning på befolkningen

FÖVUX konstaterar i sitt betänkande att införandet av den nioåriga grundskolan samt gymnasieskolans och högskolans expansion har medfört att de unga generationerna har väsentligt längre utbildning än äldre generationer. Skillnaderna består bl. a. i att alla yngre i skolan läst engelska medan endast en begränsad andel inom äldre generationer fick chansen att lära sig ett främmande språk. Flera undersökningar visar att det föreligger ett mycket klart samband mellan ålder och utbildningstid. SVUX påpekar att av de nu förvärvsaktiva generationerna har nära 70 % endast genomgått folkskola, ca 20 % har utbildning motsvarande grundskola och den tidigare realskolan och mindre än 10 % har gymnasie- eller högskoleutbildning. Befolkningens beräknade fördelning på formell utbildningsnivå i åldrarna 20—64 år under perioden från 1970 till seklets slut framgår av tabell 3 och 4.

Tabell 3 och 4. Befolkningen i åldern 20—64 år uppdelad på utbildningsnivå och ålder för åren 1970—1990. (PM 1970: 18 i serien "Promemorior från Statistiska centralbyrån")

Utbildning: 1 = folkskola samt ev. yrkesutbildning

2 = realexamen, grundskola, högre folkskola, flickskola eller folkhögskola samt ev. yrkesutbildning

3 = studentexamen samt ev. yrkesutbildning

4 = examen från universitet eller högskola

Befolkningens fördelning på formell utbildningsnivå i åldrarna 20—64 år 1970, totalt och relativt.

Åldersgrupp	Tusental personer					Procentuell fördelning			
	1	2	3	4	1—4	1	2	3	4
20—24	210	262	145	9	625	34	42	23	1
25—29	328	199	70	23	620	53	32	11	4
30—34	304	134	19	28	484	63	28	4	6
35—39	309	102	12	19	441	70	23	3	4
40—44	352	90	15	12	469	75	19	3	3
45—49	408	90	16	12	525	78	17	3	2
50—54	416	81	13	10	520	80	16	3	2
55—59	427	63	9	8	506	84	12	2	2
60—64	412	52	7	7	479	86	11	2	2
Summa	3 164	1 072	305	128	4 670				

Befolkningens fördelning på formell utbildningsnivå i åldrarna 20—64 åren 1980 och 1990. Beräknad procentuell fördelning.

Alders- grupp	År 1980				År 1990			
	1	2	3	4	1	2	3	4
20—24	..	8	87	5	..	8	87	6
25—29	10	39	38	13	..	5	80	15
30—34	34	39	14	14	..	5	73	22
35—39	53	32	6	9	10	39	29	22
40—44	63	28	4	6	34	39	14	14
45—49	70	23	3	4	53	32	6	9
50—54	75	19	3	3	63	28	4	6
55—59	78	17	3	2	70	23	3	4
60—64	80	16	3	2	75	19	3	3

Enligt 1970 års folk- och bostadsräkning hade befolkningen i storstadsområdena längre allmän skolutbildning än landets övriga befolkning. Av den förvärvsarbetande befolkningen utgjorde för både män och kvinnor andelen yrkesutbildade 39 %. Kvinnornas yrkesutbildning var i allmänhet kortare än männens. De flesta kortutbildade fanns inom skogsarbete, gruv- och stenbrytningsarbete samt fastighetsskötsel.

Sociala aspekter på utbildningen

FÖVUX anför att många studiehinder hos individen, i utbildningsväsendet och i samhället verkar hämmande på de vuxnas möjligheter att delta i utbildning. Stora grupper står fortfarande utanför vuxenutbildningen. Grupper som har bra grundutbildning, goda sociala villkor och som är unga deltar i högre grad i vuxenutbildningen än de socialt och utbildningsmässigt mest missgynnade. Vilken grundutbildning en person har bestäms i hög grad av uppväxtmiljön. Låginkomstutredningen påvisade att medelutbildningstiden blev längre ju längre utbildning föräldrarna hade. Detta gällde oavsett såväl egen ålder som faderns socialgrupp och yrke. Sambandet var starkt mellan faderns sociala position, den egna utbildningen och den egna sociala positionen. De längsta utbildningstiderna hade de som tillhörde socialgrupp 1 och vilkas fäder också tillhört socialgrupp 1.

Utredningen erinrar också om att lång utbildning och hög inkomst har ett klart samband liksom att risken att bli arbetslös är betydligt större för personer med kort än för personer med lång utbildning.

Rekrytering till olika vuxenutbildningsformer

FÖVUX redovisar de fåtaliga undersökningar som finns rörande vuxenstuderandes utbildningsbakgrund och ålder m. m. Av dessa under-

sökningar framgår bl. a. att deltagarnas bakgrund varierar beroende på vuxenutbildningsform och även mellan olika arrangörer av samma vuxenutbildningsform. Rekryteringen av deltagare skiljer sig t. o. m. mellan olika ämnen. Så rekryterar t. ex. den kommunala vuxenutbildningen ofta relativt unga personer med god grundutbildning och de flesta deltagarna i studiecirklar är kvinnor.

De kortutbildades och studiecirkelverksamhetens regionala fördelning

Med hjälp av material från 1970 års folk- och bostadsräkning har FÖVUX kartlagt var den målgrupp finns som den uppsökande verksamheten skall riktas till. Bland resultaten märks att storstads- och universitetslänen hade den lägsta andelen korttidsutbildade. Stockholms län skilde sig markant från landet i övrigt. Endast 42 % av dess befolkning hade högst åttaårig folkskola, vilket kan jämföras med Gotlands län där motsvarande andel var 70 %. Andelen kortutbildade är i allmänhet större i kommuner med liten tätortsgrad.

Senare statistik visar på ett klart samband mellan tätortsgrad och deltagarfrekvens i studiecirklar. Kommuner med hög andel kortutbildade hade i genomsnitt en lägre andel deltagare i studiecirklar. I fråga om de prioriterade studiecirkelarna var dock deltagarantalet i genomsnitt högst i län med hög andel kortutbildade.

Beskrivning av vissa grupper kortutbildade

Personer med skiftarbete eller obekvämt arbetstid.

Några grupper av kortutbildade som deltagit i FÖVUX' försöksverksamhet beskrivs av utredningen. Den konstaterar att för det stora flertalet personer med skiftarbete eller psykiskt och fysiskt pressande arbete blir det alltför krävande att orka med fritidsstudier. Är arbetet fysiskt och psykiskt utmattande åtgår en stor del av fritiden till vila och återhämtning vilket måste tas i beaktande vid planeringen av vuxenutbildningen.

Personer med olika slag av handikapp

Den stora variationen av förekommande handikapp medför att problemen är olika. Gemensamt för de handikappade är dock att de är eller lätt blir socialt isolerade i större utsträckning än övriga människor. På grund av denna och andra orsaker har vuxna handikappade stora brister i sin utbildning. FÖVUX anser att det krävs en uppsökande verksamhet och vidgade insatser på vuxenutbildningens område för att få dessa människor delaktiga i samhällslivet. Om inte de handikappade ges reella möjligheter att delta i vuxenutbildningen kommer de negativa effekterna av handikappet att öka.

Anställda i skyddat arbete

Antalet personer inom den skyddade sysselsättningen har stigit under senare år beroende på näringslivets strukturomvandling, det allmänna sysselsättningsläget och den lokala arbetsmarknadssituationen m. m. I expansiva regioner kan personer med ganska begränsad arbetsförmåga erhålla arbete på den öppna marknaden, medan detta i glesbygdsområden är mycket svårt för t. ex. äldre personer med endast ett måttligt handikapp. De personer som arbetar vid skyddade verkstäder har i allmänhet dels relativt hög ålder, dels ingen utbildning utöver folkskola.

Personer bosatta i glesbygd

Med tätort avses i allmänhet ett tätbebyggt område med minst 200 invånare där avståndet mellan husen normalt inte överstiger 200 meter. Övriga delar av landet definieras som glesbygd. Därav följer att en entydig geografisk avgränsning av glesbygder inte kan göras, men de mest problematiska glesbygderna finns inom de s. k. skogslänens inre delar. Dessa utmärks bl. a. av en stor andel äldre personer, avsevärd utflyttning, betydande arbetslöshet och undersysselsättning samt bristande jämvikt mellan vikande och expanderande sektorer inom näringslivet.

Låginkomstutredningen har belyst sambandet mellan utbildning och typ av uppväxtort samt mellan utbildning och geografisk rörlighet. De som bodde i glesbygd hade i genomsnitt kortare utbildning än de som bodde i tätorter. Ju större tätort desto lägre andel personer med kort utbildning. Detta gällde såväl allmän utbildning som yrkesutbildning.

Hemarbetande kvinnor

Enligt 1970 års folk- och bostadsräkning fanns det ca 1,2 milj. kvinnor i åldern 16—59 år som inte förvärvsarbetade eller som arbetade mindre än 20 timmar i veckan. Omkring hälften av dessa hade högst åttaårig folkskola som utbildningsbakgrund. Förvärvsintensiteten har dock ökat kraftigt bland kvinnorna under senare år.

Kvinnor med längre utbildning än folkskola förvärvsarbetar i högre grad än kvinnor med enbart folkskola. I en situation där val mellan förvärvsarbete och hemarbete är möjligt, tycks utbildningen spela en betydande roll.

De hemarbetande kvinnornas villkor varierar beroende på vilken samhällsklass hon tillhör. Låginkomstutredningen visar t. ex. att deltagande i studiecirkel varierar med socialgruppsstillhörighet. Av hemarbetande kvinnor i socialgrupp 1 deltog 36 % i studiecirkel. Motsvarande andel i socialgrupperna 2 och 3 var 22 respektive 12 %.

4.1.5 Uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen

Uppsökande verksamhet som rekryteringsmetod

Motiv för uppsökande verksamhet

FÖVUX erinrar om att uppsökande verksamhet för att rekrytera deltagare till studier inte är någon ny företeelse utan har förekommit sedan länge inom folkbildningen. Under senare år har dock rekryteringen till och informationen om studier alltmer skett genom broschyrer, foldrar, affischer och annonser. Dessa rekryteringsmetoder har emellertid visat sig vara mindre effektiva för att rekrytera kortutbildade vuxna till studier. Om vuxenutbildningen skall kunna fungera som en väg att utjämna utbildningsklyftorna i samhället, är det enligt FÖVUX nödvändigt att genom uppsökande verksamhet kontakta och motivera korttidsutbildade personer som känner sig tveksamma och osäkra inför studier till deltagande i vuxenutbildningen.

Studiehinder

Trots de senaste årens ökade utbud av vuxenutbildning finns det, påpekar FÖVUX, ett flertal hinder och svårigheter för vuxna att delta i studier. LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildning (LOVUX) indelade t. ex. i sin andra rapport dessa hinder i individuella, sådana som hänger samman med utbudets karaktär och sådana som beror på samhällssituationen i övrigt. FÖVUX menar att den uppsökande verksamheten måste utgå från den enskildes erfarenheter och situation. Insatserna kan därför variera från allmän information till mer omfattande rådgivning och vägledning. Uppsökande verksamhet på arbetsplatser har under lång tid bedrivits av de fackliga organisationerna. Utredningen erinrar om den nya lagen om facklig förtroendemans ställning som gör det möjligt för studieorganisatörer att bedriva uppsökande verksamhet på betald arbetstid samt redovisar förslaget om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

Svårigheter för uppsökande verksamhet

Bland de svårigheter som föreligger för den uppsökande verksamheten anger utredningen faktorer i arbetsmiljön samt att arbetsplatsen kan ha få anställda eller att dessa har ett rörligt arbete. Även i bostadsområdena kan det föreligga svårigheter beroende på t. ex. den isolering i vilken många människor lever. För att övervinna dessa svårigheter krävs en väl organiserad och flexibel uppsökande verksamhet.

Studieorganisatören

Enligt FÖVUX' uppfattning har studieorganisatören en mycket viktig funktion i studierekryteringen och resultaten av den uppsökande verksamheten är i hög grad beroende av studieorganisatörens arbete. Denne måste vara väl införstådd med deltagarnas förutsättningar att delta i studier. En meningsfull dialog bör åstadkommas mellan uppsökaren och den uppsökte. Den bör utgå från den uppsöktes situation och behov. Den personliga kontakten är ett viktigt inslag såväl före som under studierna.

Några exempel på uppsökande verksamhet

Avsikten med FÖVUX' försöksverksamhet har varit att genom uppsökande verksamhet förvärva erfarenheter som kan komma reformarbetet inom vuxenutbildningsområdet till godo, så att de korttidsutbildade, lågavlönade och kulturellt sämst lottade ges möjligheter att utnyttja de utbildningsresurser samhället ställer till förfogande.

FÖVUX' försöksverksamhet och en del andra projekt under början av 1970-talet ökade, enligt utredningen, intresset för den uppsökande verksamheten som metod. Bland dylika försök kan följande nämnas:

- TRU bl. a. i Lidköping
- Kommunalarbetareförbundet och ABF i Skaraborgs län m. fl.
- ABF i Stockholm och Huddinge
- Uppsökande verksamhet inom arbetsmarknadsutbildningen
- Uppsökande verksamhet inom den kommunala vuxenutbildningen

Den uppsökande verksamhetens nuvarande omfattning

FÖVUX' enkät om uppsökande verksamhet

Under våren 1974 genomförde FÖVUX en undersökning för att belysa i vilken utsträckning den kommunala vuxenutbildningen och de fyra studieförbunden ABF, TBV, Vuxenskolan och Medborgarskolan bedrev uppsökande verksamhet under studieåret 1972/73. I undersökningen ingick efter stickprov 48 kommuner och 192 studieförbundsavdelningar. Från det insamlade materialet skattades den uppsökande verksamhet som förekom i landet undersökningsåret. Resultaten framgår av tabell 5. Bland resultaten i övrigt kan nämnas att såväl kommunerna som studieförbunden bedrev verksamhet inom bostadsområden och ABF och TBV även på arbetsplatser.

Tabell 5. Uppskattad total uppsökande verksamhet budgetåret 1972/73

Utbildningsanordnare	Antal kommuner i vilka uppsö- kande verksam- het förekom	Procentuell andel av landets kommuner i vilka uppsökande verksamhet förekom
Kommunerna (organisatorisk eller ekonomisk medverkan)	84	30
Arbetarnas bildningsförbund (ABF)	166	60
Tjänstemännens bildnings- verksamhet (TBV)	74	27
Studieförbundet Vuxenskolan	62	22
Studieförbundet Medborgar- skolan	28	10

4.1.6 FÖVUX' försöksverksamhet

Allmänt

Enligt direktiven till FÖVUX skulle kommittén göra försök med att genom uppsökande verksamhet rekrytera personer med kort och bristfällig grundutbildning till utbildning i studiecirkelns form. FÖVUX skulle också pröva hur skilda slag av ekonomiskt stöd under studierna påverkar rekryteringen.

FÖVUX har under fyra år bedrivit en omfattande försöksverksamhet på skilda platser i landet. De erfarenheter som utredningen fått har i huvudsak legat till grund för de förslag den lämnat i sitt huvudbetänkande.

Utredningen har tidigare i två delbetänkanden redovisat sin försöksverksamhet under de båda första åren, nämligen i (SOU 1972: 19) Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen och i (SOU 1973: 9) Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. Dessa betänkanden har redovisats för riksdagen dels i prop. 1972: 26, dels i prop. 1973: 54. Kommittén redogör i huvudbetänkandet (SOU 1974: 54) Vidgad vuxenutbildning för försöksverksamheten under det tredje och det fjärde året. I det följande lämnas en sammanfattning av försöksverksamheten under dessa båda år.

Gemensamt för de fyra årens försöksverksamhet är att den har riktats till korttidsutbildade vuxna, dvs. till personer som har högst sjuårig folkskola som grundutbildning och som inte tidigare deltagit i vuxenutbildning. Verksamheten, som har genomförts i samarbete med ABF och TBV, har bedrivits i form av studiecirklar, vilka under det fjärde försöksåret har kompletterats med ämneskurser vid folkhögskola. De som deltagit i studiecirklar inom försöksverksamheten har fått välja mellan fyra ämnen: svenska, engelska, samhällskunskap eller matematik. Rekryteringen av deltagare till studiecirkelarna har skett i form av uppsökande verksamhet. Rekryteringsarbetet har utförts av personer som varit väl förtrogna med dem som skulle sökas upp. På

arbetsplatser har fackliga studieorganisatörer försökt rekrytera sina arbetskamrater till studier och i bostadsområden har personer med god lokalkännedom haft hand om den uppsökande verksamheten. De personer, som utvalts att utföra rekryteringsarbetet, har en kort tid innan detta igångsatts, deltagit i en speciellt tillrättalagd utbildning för studieorganisatörer. Denna har bl. a. omfattat en utförlig genomgång av försöksverksamhetens syfte och uppläggning, samtal och grupparbeten kring den vuxnes studieförutsättningar och eventuella studiehinder, presentation av och grupparbeten kring det studiematerial som skulle användas i studiecirkelarna samt planläggning av det uppsökande arbete som varje studieorganisatör skulle utföra. De cirkelledare, som medverkat i försöksverksamheten, har likaså genomgått en speciell utbildning liknande den för studieorganisatörerna.

Studierna, liksom studiematerialet, har för samtliga deltagare varit kostnadsfria. Dessutom har flertalet deltagare kunnat ansöka om ekonomisk ersättning för kostnader i samband med studierna, t. ex. för resor, barntillsyn m. m. För att underlätta och stimulera deltagande i studiecirkelarna har olika studievillkor prövats bland deltagarna i försöksverksamheten. Således har vissa deltagargrupper fått ett stimulansbidrag på 300 kr. efter fullföljd kurs. Andra deltagare har getts möjlighet att bedriva studier helt eller delvis under betald arbetstid. För handikappade deltagare har särskilda stödjande åtgärder förekommit såsom skilda slag av tekniska hjälpmedel och transporthjälp.

Vid studiernas inledningsskede har cirkelledarna gett deltagarna studieorientering och studieteknisk handledning och vid studiernas avslutning har de fått råd och vägledning för eventuella fortsatta studier.

Under försöksverksamheten har för varje försöksår vissa moment i verksamheten utvärderats.

Det tredje försöksåret

Verksamhetens uppläggning

Under försöksåret 1972/73, koncentrerades försöksverksamheten till en region, Östergötlands län. Verksamheten omfattade då dels anställda på vissa arbetsplatser, dels hemarbetande kvinnor i vissa utvalda bostadsområden, dels också fysiskt handikappade personer bosatta på två orter i länet. Följande grupper, rekryteringsfrämjande åtgärder, orter, arbetsplatser och bostadsområden ingick i det tredje årets försöksverksamhet.

1. Anställda med normal arbetstidsförläggning

Sammanlagt anordnades för anställda med normal arbetstidsförläggning 53 studiecirklar på 19 olika arbetsplatser i Norrköping, Finspång, Motala, Mjölby, Linköping och Åtvidaberg. För val av medverkande

arbetsplatser i denna del av projektet användes en förteckning över länets samtliga fackklubbar tillhörande Svenska metallindustriarbetareförbundet, Svenska fabriksarbetareförbundet, Statsanställdas förbund och Handelsanställdas förbund. Vid urvalet, som genomfördes slumpmässigt, hölls följande tre variabler under kontroll, nämligen fackklubbens storlek, vilket fackförbund arbetsplatsen tillhörde och studievillkor. Fyra olika studievillkor fördelades jämnt mellan de medverkande arbetsplatserna enligt följande: På fem arbetsplatser erbjöd studieorganisatorerna dem som kontaktades fritidsstudier utan stimulansbidrag och utan studiestöd. På fem andra arbetsplatser erbjöds fritidsstudier utan stimulansbidrag men med studiestöd. På ytterligare fem arbetsplatser erbjöds fritidsstudier med ett stimulansbidrag på 300 kr. samt studiestöd och på fyra arbetsplatser slutligen hade de som önskade delta möjlighet att bedriva studier med studiestöd på delad arbetstid och fritid. På sju av arbetsplatserna deltog även tjänstemannaklubbar.

2. Anställda med skiftarbete inom industrin

Sammanlagt anordnades nio studiecirklar på två olika arbetsplatser i Finspång och Norrköping för anställda med skiftarbete inom industrin. Studieorganisatorerna erbjöd dem som kontaktades möjlighet att bedriva cirkelstudier på betald arbetstid. För dem som uttogs till studiecirklar inom projektets ram tillämpades ett system med ersättare.

3. Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Sammanlagt anordnades tolv studiecirklar på två olika arbetsplatser i Motala och Vadstena för personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn. Studierna genomfördes på betald arbetstid. De som deltog i FÖVUX-cirklar ersattes av extrapersonal vid de tidpunkter då cirkelsammankomsterna ägde rum.

4. Hemarbetande kvinnor

Sammanlagt anordnades 14 studiecirklar i Finspång och Mjölby för hemarbetande kvinnor. I samråd med ABF:s lokalavdelningar utvaldes för försöksverksamheten några bostadsområden med en stor andel korttidsutbildade kvinnor. Inom varje område fördelades studievillkoren slumpmässigt på de kvinnor, som under år 1970 hade en inkomst under 6 000 kr. Hälften av de uppsökta erbjöds studier med studiestöd, hälften utan studiestöd.

5. Fysiskt handikappade personer; synskadade, döva, hörselskadade och rörelsehindrade

Sammanlagt anordnades 22 studiecirklar i Motala och Norrköping för handikappade. Verksamheten omfattade döva, synskadade, hörsel-

skadade och rörelsehindrade personer. Studieorganisatorerna, som själva hade nära anknytning till de lokala handikapporganisationerna, rekryterade deltagare till studierna genom hembesök. De uppsökta erbjöds studier på fritid med studiestöd. Stimulansbidrag utgick inte, men utöver det reguljära studiestödet förekom särskilda stödjande åtgärder, såsom tekniska hjälpmedel, transporthjälp m. m.

Som framgått var studievillkoren det tredje försöksåret (FÖVUX III) bestämda på förhand för de olika målgrupperna. De deltagare med normal arbetstidsförläggning, som studerade med stimulansbidrag erhöll vardera 300 kr. om de hade varit närvarande minst 70 % av studietimmar, medan de som studerade på delad arbetstid och fritid läste i stort sett halva tiden på arbetstid och halva tiden på fritid utan löneavdrag för den tid de använt till studier. För deltagarna med skiftarbete eller obehaglig arbetstid inom industrin och vårdsektorn förlades studierna helt till arbetstid. Även dessa deltagare erhöll sin ordinarie lön utan avdrag från respektive arbetsgivare.

För vissa deltagargrupper fanns möjlighet att söka studiestöd som ersättning för de extrakostnader studierna förde med sig för resor, måltider och barn tillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. Studierna och studiematerialen var kostnadsfria för samtliga deltagare.

Genom enkäter och intervjuer insamlades uppgifter om deltagarna, de personer som inte ville delta, de personer som anmält sig men som aldrig kom till någon sammankomst eller som avbröt studierna under verksamhetsåret samt om studieorganisatorerna och cirkelledarna m. fl.

Den uppsökande verksamheten

De studieorganisatorer, som skulle handha den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret utvaldes på arbetsplatserna av fackklubben eller tjänstemannaklubben i samråd med den lokala ABF- eller TBV-avdelningen. På de orter, där rekryteringen av hemarbetande kvinnor skulle äga rum, valde den lokala ABF-avdelningen ut lämpliga studieorganisatorer. De lokala handikapporganisationerna utsåg på liknande sätt dem som skulle utföra rekryteringsarbetet bland de handikappade.

I slutet av augusti 1972 anordnades en veckolång utbildning för dem som skulle arbeta som studieorganisatorer. Därefter startade den uppsökande verksamheten. Uppgiften för de sammanlagt 75 studieorganisatorerna var, i likhet med tidigare försöksår, att genom uppsökande verksamhet under arbetstid på arbetsplatser respektive genom hembesök i bostadsområden erbjuda cirkelstudier till så många som möjligt inom respektive målgrupp. De uppsökta skulle vara mellan 25 och 67 år, ha

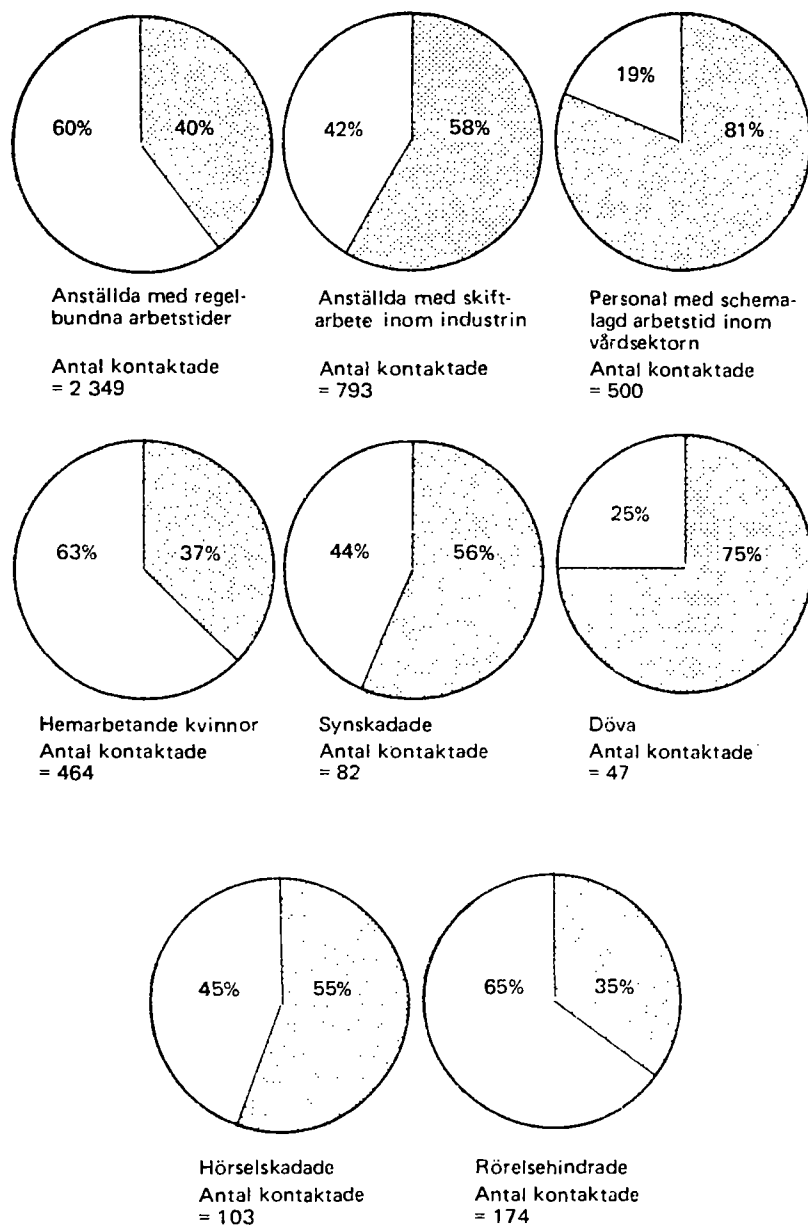
sex- eller sjuårig folkskola som enda grundutbildning och i huvudsak inte tidigare ha deltagit i vuxenutbildning. Studieorganisatorerna fick genom kommittén ersättning för den tid de ägnat åt rekryteringsarbetet.

Resultatet av den uppsökande verksamheten under det tredje försöksåret åskådliggörs i figur 1. Varje cirkel representerar dem som kontaktades inom respektive målgrupp samt andelen därav som önskade respektive inte önskade delta i studierna. Som framgår av figuren var intresset för att delta störst bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn. Hela 81 % av dem som kontaktades inom denna grupp anmälde sig till studier. De uppsökta inom denna målgrupp liksom de skiftarbetande inom industrin erbjöds, som tidigare nämnts, studier på betald arbetstid.

Bland de anställda med normal arbetstidsförläggning anmälde sig i genomsnitt 40 % av de tillfrågade till studier. De rekryteringsresultat som uppnåddes med de olika studievillkor som prövades bland de anställda med normal arbetstidsförläggning visar, att studier på delad arbetstid och fritid var betydligt attraktivare från rekryteringssynpunkt än fritidsstudier i någon form. 64 % av dem, som erbjöds studier till hälften förlagda på arbetstid, önskade delta i studiecirkel, medan motsvarande andel för övriga studievillkor varierade mellan 34 och 40 %.

Bland handikappgrupperna var andelen studieintresserade högst bland de döva, medan de rörelsehindrade hade den lägsta anmälningsfrekvensen. Det mindre tillfredsställande rekryteringsresultatet bland de rörelsehindrade kan till stor del förklaras av att hälsotillståndet hos många inom denna grupp var så dåligt, att det helt omöjliggjorde studier. Antalet tillfrågade inom var och en av de fyra handikappgrupperna var emellertid litet, varför de rent kvantitativa resultaten av den uppsökande verksamheten för dessa grupper bör tolkas med särskild försiktighet.

När det gäller resultaten av den uppsökande verksamheten var variationen mellan målgrupperna och även mellan orterna, beroende på lokala förhållanden, ibland påtaglig. Några genomgående tendenser kan emellertid iakttas. Intresset för att delta avtog genomgående med stigande ålder. I de målgrupper, där såväl män som kvinnor ingick, var kvinnorna mera studieintresserade än männen. Den största skillnaden i anmälningsfrekvensen mellan könen noterades bland dem med normal arbetstidsförläggning, som hade möjlighet att studera till hälften på arbetstid. Enligt studieorganisatorerna på dessa arbetsplatser berodde detta i stor utsträckning på det förmånliga studievillkoret, som även gav dubbelarbetande kvinnor en möjlighet att delta. De kontaktade, som endast hade sexårig folkskola som grundutbildning var i allmänhet något mindre benägna att vilja delta än de som hade sju- eller åttaårig folkskola som grundutbildning. Vidare framkom en tendens till större studie-

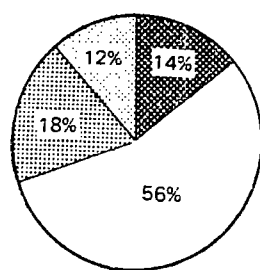

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX III

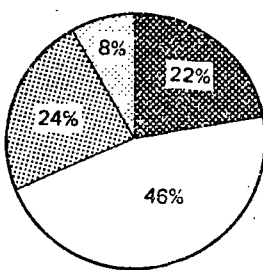
Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX III

Figur 1. Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX III, procent

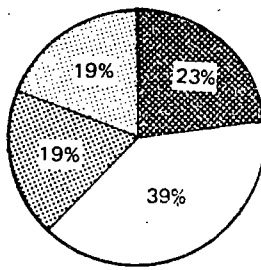
Anställda med regelbundna arbetstider

Antal avgivna önskemål = 1 019

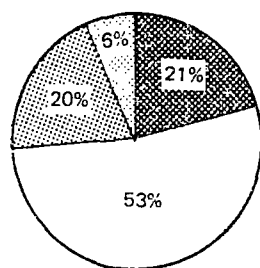
Anställda med skiftarbete inom industrin

Antal avgivna önskemål = 450

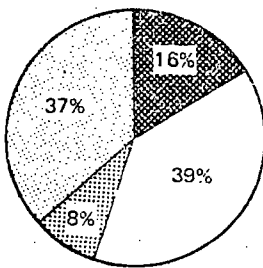
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Antal avgivna önskemål = 410

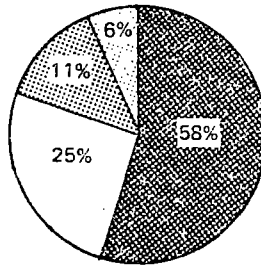
Hemarbetande kvinnor

Antal avgivna önskemål = 185

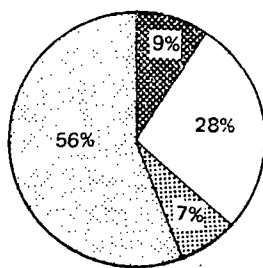
Synskadade

Antal avgivna önskemål = 49

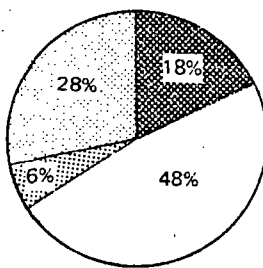
Döva

Antal avgivna önskemål = 36

Hörselskadade

Antal avgivna önskemål = 57

Rörelsehindrade

Antal avgivna önskemål = 67

Andel som önskade läsa svenska

Andel som önskade läsa engelska

Andel som önskade läsa matematik

Andel som önskade läsa samhällskunskap

Figur 2. Önskat ämne för dem som ville delta i FÖVUX III, procent av avgivna önskemål

intresse hos dem, som tidigare hade bedrivit vuxenstudier i någon form, jämfört med dem som saknade denna erfarenhet.

De som var intresserade av att delta i de studier som anordnades inom försöksverksamheten fick vid kontakten med studieorganisatörerna ange vilket ämne de ville studera av de fyra som erbjöds. Totalt sett var engelska det mest önskade ämnet. Matematik och svenska kom på andra plats med sinsemellan ungefär lika stor frekvens, och därefter kom samhällskunskap. Önskemålen skilde sig dock väsentligt för de olika grupperna (se figur 2).

Studievillkorens och studiestödets rekryterande effekter har undersökts. Bland dem som erbjöds möjlighet att bedriva cirkelstudier under arbetstid, dvs. skiftarbetare inom industrin och sjukvårdspersonal med schemalagd arbetstid, ansåg omkring tre fjärdedelar av de uttagna deltagarna att studievillkoret direkt inverkat på deras beslut om deltagande.

Möjligheten att få läsa till hälften på arbetstid förefaller likaså ha haft en relativt stor rekryterande effekt. Mer än hälften av de uttagna deltagarna, som erbjödits detta studievillkor, uppgav att det hade haft stor betydelse när de anmälde sig till studierna. Däremot hade stimulansbidraget ingen påtagligt rekryterande effekt. Endast ett fåtal av deltagarna, som vid rekryteringstillfället erbjödits möjlighet till stimulansbidrag, ansåg att detta hade haft stor betydelse när de beslutade sig för att delta. Vidare synes studiestödet, i detta fall i första hand ersättning för barn tillsyn eller kollektivt anordnad barnpassning, ha haft viss betydelse vid rekryteringstillfället bland de hemarbetande kvinnorna. För övriga grupper hade studiestödet liten eller ingen betydelse.

Deltagarna i FÖVUX-cirklarna tillfrågades strax efter det att studierna påbörjats, vad det var som gjort att de bestämde sig för att anmäla sig till en studiecirkel, då de blev uppsökta av en studieorganisatör. Intresse för ett speciellt ämne uppgavs oftast som orsak till att man anmälde sig till FÖVUX-studier. Liksom under tidigare försöksår utgjorde vidare studieorganisatörens personliga kontakt det egentliga skälet till att många anmälde sig till studier. I de grupper där studier helt eller delvis på arbetstid prövades var studievillkoret ofta den egentliga orsaken till att man anmälde sig till studier.

Efter det att den uppsökande verksamheten avslutats gjordes en uppföljning i form av telefonintervjuer med ett urval av dem som avböjt deltagande i FÖVUX. Därvid tillfrågades dessa personer om anledningen till sina beslut.

Skälen till att inte kunna eller vilja bedriva cirkelstudier varierade mellan och inom de olika grupperna. Bland de förvärvsarbetande uppgav många att de inte orkade studera jämsides med sitt arbete. Andra ansåg sig vara för gamla för att börja studera och åter andra uppgav att fritiden inte räckte till för studier. Bland de handikappade var bristande hälsa orsak till att många inte kunde delta i studier.

Vid studiernas början tillfrågades samtliga deltagare, vilka egenskaper de ansåg vara viktiga hos en studieorganisatör. De flesta deltagarna betonade därvid nödvändigheten av att studieorganisatören var väl-informerad om studiesituationen som helhet. Deltagarna framhöll vidare att studieorganisatören borde känna till och förstå den uppsöktes situation och näraliggande problem, kunna prata enkelt och inge förtroende. Dessa egenskaper betonades särskilt av de handikappade deltagarna.

Studiecirkelverksamheten

I likhet med tidigare försöksår var intresset för att delta i FÖVUX-studier så stort, att endast en del av dem som ville delta kunde beredas plats i studiecirkel inom ramen för försöksverksamheten. Ett slumpmässigt urvalsförfarande av deltagare var därför nödvändigt i vissa fall. De som inte kunde beredas plats inom försöksverksamheten erbjöds kostnadsfria cirkelstudier i ABF:s och TBV:s reguljära verksamhet.

Totalt omfattade försöksverksamheten 110 studiecirkel med 1 045 deltagare. Enligt försöksplanen skulle cirkelarna det tredje försöksåret omfatta 40—60 studietimmar. De flesta cirkelarna höll sig också inom denna ram. Medelvärde för samtliga 110 cirkel var 46 studietimmar.

Många av de cirkelledare, som arbetade inom försöksverksamheten under det tredje försöksåret, hade förutom tidigare erfarenhet som cirkelledare också deltagit i någon av de kurser i metodutbildning, som studieförbunden anordnar. Cirkelledarna genomgick dessutom, som tidigare nämnts, en speciellt tillrättalagd utbildning.

På våren 1973, strax innan studiecirkelarna avslutades, besvarade deltagarna en enkät, i vilken de bl. a. tillfrågades om vilka egenskaper de ansåg vara viktiga hos cirkelledare. De flesta deltagare oavsett deltagargrupp ansåg att den viktigaste egenskapen hos en cirkelledare var att på ett klart sätt kunna förmedla kunskaper till deltagarna. I synnerhet de hemarbetande kvinnorna ansåg det vara av stor betydelse att cirkelledaren uppträdde på ett sådant sätt, att deltagarna inte behövde känna sig oroliga över att "göra bort sig" i cirkeln. Denna synpunkt framkom också tydligt bland de rörelsehindrade. Av handikappgrupperna framhöll särskilt de synskadade och de döva egenskaper, som innebar förståelse och tolerans gentemot deltagarna.

I likhet med de tidigare försöksåren rapporterade cirkelledarna regelbundet till FÖVUX om bl. a. hur arbetet fortlöpte i cirkelarna. Omkring en tredjedel av cirkelledarna ansåg, att arbetet i cirkelarna skilde sig från det som de hade erfarenhet av från andra studiecirkel. Några av cirkelledarna hade därvid upplevt skillnader i negativ riktning, som t. ex. att deltagarnas skiftande förkunskaper gjorde cirkelarbetet mera krävande för ledaren. De flesta, som hade upplevt skillnader, nämnde dock positiva sådana.

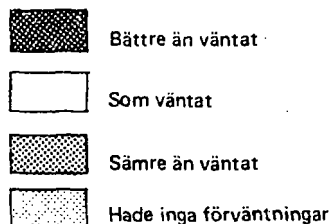
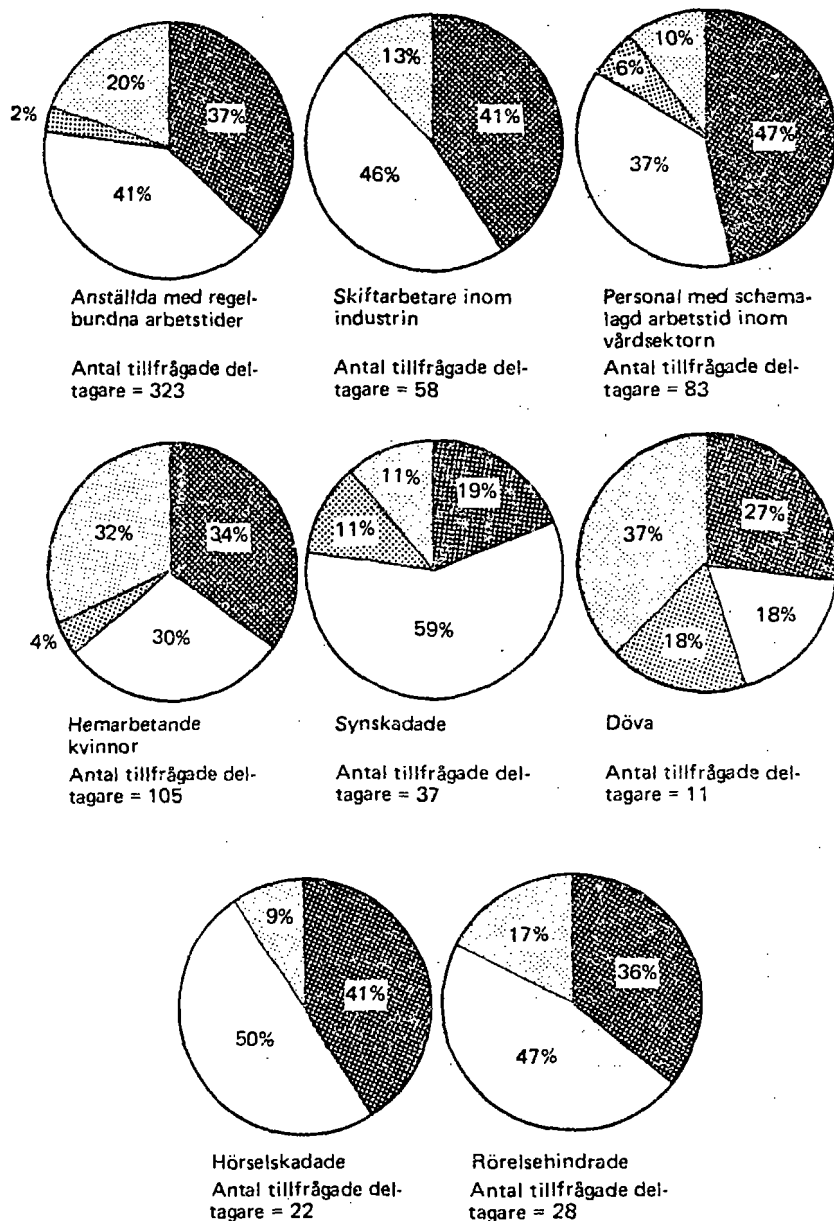
Inom vissa deltagargrupper kunde ett fysiskt tröttande arbete och yrkesskador medföra svårigheter för deltagarna att genomföra studierna. Detta problem var mindre i de cirklar som läste helt eller delvis på arbetstid. Det var också vanligt att deltagarna — särskilt i början av studierna — kände osäkerhet inför den egna förmågan och den nya situationen, som studierna innebar för dem. I cirklar med handikappade deltagare var det ofta nödvändigt med en grundlig studieteknisk handledning vid studiernas början. Många deltagare i dessa grupper behövde använda olika tekniska hjälpmedel i studiearbetet, såsom t. ex. bandspelare.

För dem som har skiftarbete eller obekvämt arbetstid begränsar arbetstidsförläggningen starkt möjligheterna att delta i fritidsstudier. Oftast är det en förutsättning för dessa personer, att studierna kan anordnas på eller i anslutning till arbetsplatsen och åtminstone delvis på arbetstid. Under det tredje försöksåret tillämpades ett system med ersättare under cirkelsammankomsterna för de deltagare som studerade på betald arbetstid. Planeringen av studierna för dessa deltagare genomfördes gemensamt av de fackliga organisationerna, studieförbunden och företagen. Ersättersystemet fungerade i allmänhet bra, särskilt på de medverkande vårdinrättningarna. Detta berodde främst på att FÖVUX bekostade utbildning och anställning av extra personal på dessa arbetsplatser.

Studieorientering och studieteknisk handledning i studiernas inledningskede ombesörjdes i huvudsak av cirkelledarna. Vid studiernas slut erhöll deltagarna råd och vägledning för eventuella fortsatta studier. Denna studicorientering utformades som en allmän information om utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. Ibland förekom också friare diskussioner om dessa frågor. Studieorienteringen omfattade de flesta cirkelarna. I denna medverkade cirkelledarna och tjänstemän från arbetsförmedlingen.

Deltagarnas synpunkter på studievillkorens betydelse under studietiden undersöktes vid verksamhetsårets slut för dem som studerat med stimulansbidrag och för dem som läst helt eller delvis på arbetstid. Endast 13 % av deltagarna med normal arbetstidsförläggning ansåg att stimulansbidraget haft någon större betydelse för dem. Möjligheten att få studera till hälften på arbetstid ansågs däremot vara av stor betydelse för studiernas fullföljande. Hela 79 % av de anställda med normal arbetstidsförläggning, som hade denna möjlighet, bedömde detta vara av stor betydelse för studierna. Bland cirkeldeltagarna med skiftarbete eller obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn var studievillkoret likaså av stor vikt för deltagandet i cirkelarna. Av skiftarbetarna ansåg 76 % och av sjukvårdspersonalen 90 %, att studievillkoret hade varit mycket betydelsefullt för dem.

Omkring två tredjedelar, av dem som fullföljde studierna, ansåg att

Figur 3. Hur studierna motsvarat deltagarnas förväntningar i FÖVUX III, procent

kursen motsvarat eller överträffat de förväntningar, som de haft när de anmälde sig (figur 3). Ett mått på att studiearbetet hade upplevts som meningsfullt var också det stora intresset för fortsatta studier. Andelen, som önskade att i någon form fortsätta studierna efter det att cirkeln avslutats, varierade mellan 61 och 74 % för de deltagargrupper som rekryterats på arbetsplatserna och bland de hemarbetande kvinnorna. Bland handikappgrupperna uppvisade de synskadade och de rörelsehindrade likaså stort intresse för fortsatta studier.

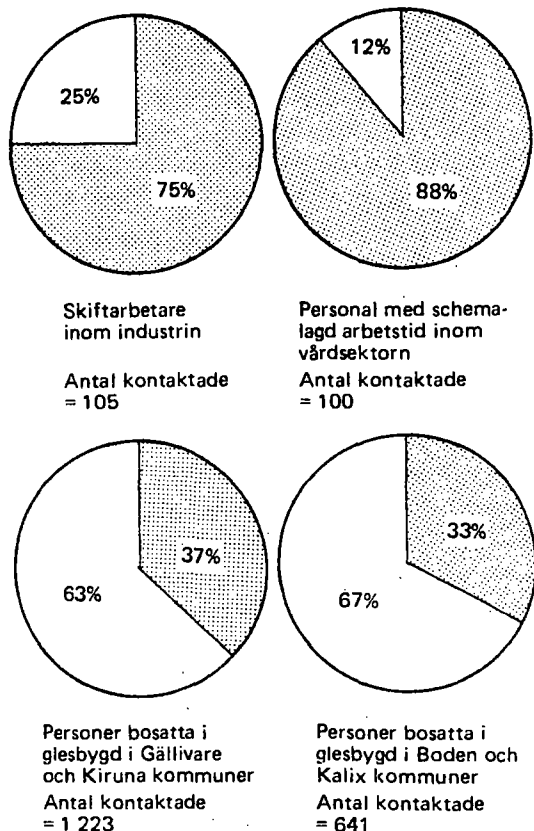
Omkring två tredjedelar av dem, som kallades till studiecirkel inom försöksverksamhetens ram, fullföljde studierna. Mellan 7 och 24 % av dem som uttagits till cirkel i de olika grupperna påbörjade aldrig sina studier. Andelen deltagare som avbröt cirkelstudierna under studieårets gång varierade mellan 3 och 30 %. De uttalade skälen till att helt utebli från studierna var av många skilda slag. I stor utsträckning angavs praktiska problem, som helt eller delvis omöjliggjorde deltagande. Omkring två tredjedelar av dem som aldrig kom till cirkeln anförde sådana praktiska problem, som ofta var svåra att påverka för den enskilde individen. Även för dem som avbröt studierna förelåg ofta praktiska skäl, såsom byte av arbete eller arbetstid, flyttning från orten eller påbörjat förvärvsarbete. Många uppgav också, att de inte orkade med att både förvärvsarbeta på heltid och sköta studierna på ett för dem tillfredsställande sätt.

Det fjärde försöksåret

Under det fjärde försöksåret, 1973/74, förlades försöksverksamheten helt till Norrbottens län. Verksamheten omfattade detta år dels anställda med skiftarbete eller obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn, dels personer bosatta i mer eller mindre utpräglad glesbygd.

I likhet med tidigare försöksår prövades under det fjärde försöksåret vissa åtgärder, som var avsedda att underlätta deltagande i studier för de personer som tillhörde de ovannämnda målgrupperna. Bland de skiftarbetande inom gruvindustrin och bland den schemabundna vårdpersonalen gjordes fortsatta försök med studier förlagda på betald arbetstid. För att pröva att komplettera cirkelstudierna med en mera intensiv studieform erbjöds vissa deltagargrupper möjlighet att under kortare perioder studera på folkhögskola. Studierna och studiematerialet var, i likhet med tidigare försöksår, kostnadsfria. Dessutom kunde deltagarna söka studiestöd för extra kostnader, som uppstod i samband med studierna.

Följande målgrupper, orter och rekryteringsfrämjande åtgärder ingick i det fjärde årets försöksverksamhet:

Andel kontaktade som önskade delta i FÖVUX IV

Andel kontaktade som inte önskade delta i FÖVUX IV

Figur 4. Resultat av den uppsökande verksamheten i FÖVUX IV, procent

1. Anställda med skiftarbete inom gruvindustrin

Sammanlagt anordnades sex studiecirklar på två olika arbetsplatser i Kiruna för anställda med skiftarbete inom gruvindustrin. Studieorganisatorerna sökte upp anställda med skiftarbete och erbjöd dem cirkelstudier med kompletterande folkhögskolekurser på betald arbetstid.

2. Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Sammanlagt anordnades åtta studiecirklar på en arbetsplats i Gällivare för personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn. Studievillkoret var detsamma som för de skiftarbetande inom gruvindustrin, dvs. cirkelstudier och folkhögskolekurser på betald arbetstid.

3. Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner

Sammanlagt anordnades 25 studiecirklar i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner. De kontaktade personerna inom denna målgrupp erbjöds fritidsstudier med kompletterande folkhögskolekurser.

4. Personer bosatta i glesbygd i Kiruna och Gällivare kommuner

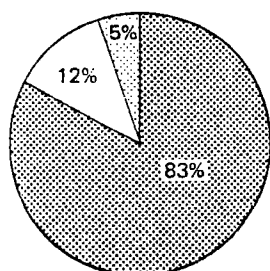
Sammanlagt anordnades 65 studiecirklar i glesbygd i Kiruna och Gällivare kommuner. För att ge befolkningen i små byar en utbildningsservice, som kan jämföras med tätorternas, bedrevs uppsökande verksamhet i mera extrem glesbygd. Studierna förlades så långt möjligt till deltagarnas hemort.

Då kommittén ansåg att tillräckligt med erfarenheter redan hade vunnits i flera viktiga avseenden, minskades utvärderingsinsatserna betydligt under det fjärde försöksåret jämfört med tidigare år. I likhet med tidigare försöksår fyllde studieorganisatorerna i en blankett för varje person de kontaktade, och utifrån dessa uppgifter har resultatet av den uppsökande verksamheten beräknats. Dessutom har de som anmält sig men inte påbörjade och de som avbröt studierna telefonintervjuats. I slutet av läsåret utsändes vidare enkäter till ett urval deltagare och cirkelledare och till samtliga medverkande folkhögskollärare.

Under det fjärde försöksåret kontaktade studieorganisatorerna sammanlagt 2 069 personer från de olika målgrupperna. Bland de uppsökta inom gruvindustrin var 75 % intresserade av studierna. Bland den schemabundna vårdpersonalen var intresset för studier på betald arbetstid ännu större. Av dem som kontaktades inom denna målgrupp önskade 88 % delta. Betydligt mindre intresse för studier förelåg bland de kontaktade personerna i glesbygdsområdena. Av de uppsökta i Kalix och Bodens kommuner anmälde sig 33 % till FÖVUX-studier, medan motsvarande andel för Kiruna och Gällivare kommuner uppgick till 37 % (figur 4).

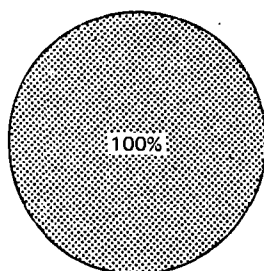
Av de fyra erbjudna ämnena var svenska det som totalt sett var mest önskat. 33 % valde att läsa detta ämne. Engelska valdes av 32 %, samhällskunskap av 21 % och matematik av 14 %.

Deltagarna med skiftarbete eller obekvämt arbetstid inom industrin och vårdsektorn samt de som rekryterats från glesbygd i Kalix och Bodens kommuner kompletterade de reguljära cirkelstudierna med ämneskurser vid folkhögskola. Under dessa deltog även cirkelledarna, vilka då ofta medverkade som gruppleddare. Vid studiernas slut tillfrågades deltagarna om värdet av dessa kurser. Endast 6 % av de 118 deltagare, som deltagit i ämneskurserna, ansåg att dessa varit mindre givande. De övriga deltagarna svarade att folkhögskolekurserna varit mycket eller ganska givande. Även berörda cirkelledare och folkhögskollärare

Skiftarbetare inom gruvindustrin

Antal uttagna deltagare
= 42

Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Antal uttagna deltagare
= 40

Andel som fullföljde studierna

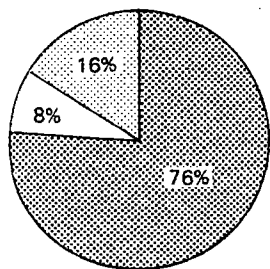

Andel som avbröt studierna

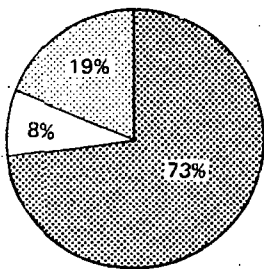
Andel som ej påbörjade studierna

Figur 5. Studiernas varaktighet i FÖVUX IV för de uttagna deltagarna med oönskade arbetstider inom gruvindustrin och vårdsektorn, procent

Personer bosatta i glesbygd i Kalix och Bodens kommuner

Antal uttagna deltagare
= 199

Personer bosatta i glesbygd i Gällivare och Kiruna kommuner

Antal uttagna deltagare^{a)}
= 382

Andel som fullföljde studierna

Andel som avbröt studierna

Andel som ej påbörjade studierna

a) Närvarolistor från 3 studiecirklar saknas pga att studierna fortfarande pågick vid utvärderingstidpunkten

Figur 6. Studiernas varaktighet i FÖVUX IV för de uttagna deltagarna bosatta i glesbygd, procent

ombads ge omdömen om ämneskurserna vid folkhögskolan. De svar som därvid erhöles var genomgående mycket positiva.

Den övervägande andelen deltagare, som uttogs till cirklarna, fullföljde studierna. Bland deltagarna med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fullföljde samtliga cirkelstudierna. Bland deltagarna med skiftarbete inom gruvindustrin var likaså andelen som fullföljde studierna stor, 83 %. Omkring två tredjedelar av deltagarna i glesbygdscirklar fullföljde studierna (figur 5 samt figur 6).

I den enkät som utsändes till deltagarna vid studiernas slut tillfrågades dessa bl. a. om studierna hade motsvarat de förväntningar, som deltagarna haft när de anmälde sig. Drygt två tredjedelar av dem som fullföljde studierna i de olika deltagargrupperna ansåg att studierna motsvarat eller överträffat de förväntningar, som de hade haft vid studiernas början.

Enligt utredningens bedömning har FÖVUX' goda resultat varit möjliga på grund av att följande villkor varit uppfyllda:

1. Rekryteringen har gjorts genom uppsökande verksamhet.
2. Som uppsökare har använts personer som i regel själva tillhört målgruppen, t. ex. fackliga studieorganisatörer på arbetsplatser och företrädande i handikapporganisationer.
3. Studieorganisatörerna har varit utbildade för sin uppgift.
4. Studierna har bedrivits i studiecirkelform (under det fjärde försöksåret kompletterad med ämneskurser vid folkhögskola), varigenom studietakt och studiematerial kunnat avpassas efter deltagarnas behov och studieförutsättningar.
5. Studiecirklarna har anordnats av målgruppen närstående studieförbund.
6. Studierna har varit kostnadsfria för deltagarna.
7. Förmånligare studievillkor än i normala cirkelstudier har förekommit i vissa fall (studier helt eller delvis på arbetstid, studiestöd, stimulansbidrag).
8. I samband med studier på arbetstid har i allmänhet funnits ett fungerande system med ersättare på arbetsplatserna.
9. I samband med uppsökande verksamhet bland anställda har planeringen av studiernas tidsmässiga och lokalmässiga förläggning genomförts i samarbete mellan studieförbund, fackförening och företag.
10. I samband med uppsökande verksamhet bland hemarbetande kvinnor har studiestödet inneburit möjlighet att få hjälp med barn tillsyn.
11. I samband med uppsökande verksamhet bland handikappade har studiestödet inneburit möjlighet att få hjälp med färdtjänst och olika slag av tekniska hjälpmedel.
12. I samband med uppsökande verksamhet i glesbygd har studierna lokaliserats på sådant sätt att problemen med de långa restiderna minskat.

4.1.7 Några studieformer inom vuxenutbildningen

Gruppstudier

FÖVUX påpekar att grupparbetets stora betydelse vid inläringen har uppmärksamats alltmer och att gruppstudier förekommer förutom i studiecirkeln i ett flertal undervisningsformer inom såväl det allmänna som det enskilda undervisningsväsendet.

Studiecirkeln

Studiecirkeln som studieform växte fram utifrån den sociala situation, som rådde vid början av 1900-talet och blev den dominerande arbetsformen inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Trots den kvantitativa och kvalitativa tillväxten finns grunddragen fortfarande kvar. Grundläggande för cirkelarbetet är den kamratliga samvaron och diskussionen samt de informella personliga kontakterna mellan deltagarna.

Utredningen behandlar också *cirkelledarens* roll och uppgifter och påpekar att för att cirkelledaren skall ha möjlighet att uppfylla de stora krav som ställs av deltagare och kursanordnare, måste studieförbunden se till att alla ledare får en meningsfull och vuxenanpassad cirkelledarutbildning.

Inläringssituationen i studiecirkeln befrämjas av att antalet deltagare är litet. Alla ges därigenom möjlighet att delta i diskussionen. Samarbetsförmåga, tolerans och uppriktighet främjas, vilket är positivt för inläringssituationen. Deltagarnas skiftande erfarenheter från samhälls- och arbetsliv utgör även positiva drag i sammanhanget. För att studiecirklarna skall bli effektiva och givande måste deltagarna gemensamt formulera målen för studierna. Många deltagare i studiecirkel har inte någon större studie- eller grupparbetsvana, men det har visat sig i bl. a. FÖVUX' försöksverksamhet, att när studierna en gång påbörjats vill många av deltagarna gärna fortsätta med cirkelstudier.

Utredningen erinrar om att studiecirkeln är en speciell studieform skapad för vuxna och att friheten i arbetsformerna, den lugna studietakten, de informella och kamratliga arbetsformerna samt frånvaron av konkurrens, kunskapsprov m. m. gör studiecirkeln till en trivsamt och lockande studiemiljö.

Trots konkurrens från de läroplansbundna och kompetensinriktade studieformerna har studiecirkeln haft en kontinuerlig tillväxt inom den expanderande vuxenutbildningen.

Folkhögskolekurser

Internat- och externatkurser vid folkhögskolor är en kombination mellan gruppstudier och studier i mer koncentrerade former. Folkhögskolan skiljer sig från den övriga folkbildningen genom att vissa kurser är

yrkesinriktade eller förberedande inför yrkesbetonade studier. Dessutom förekommer vissa kompetensinriktade kurser. Man avviker avsevärt från det allmänna skolväsendets undervisnings- och arbetsformer. Inom folkhögskolan förekommer vinterkurser och ämneskurser. Arbetsformerna under ämneskurserna skiljer sig inte nämnvärt från det vanliga cirkelarbetet. Grupparbeten och andra samarbetsformer förekommer även under dessa kurser. Under FÖVUX' fjärde och femte försöksår har med positivt resultat prövats kombinationer av studiecirkelverksamhet och korta ämneskurser vid folkhögskola. Ämneskurserna är en expansiv del av folkhögskolornas verksamhet.

4.1.8 Några projekt inom vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete

FÖVUX konstaterar att den forskning, som behandlar de kortutbildades studiesituation, fortfarande bedrivs i liten skala jämfört med forskningen om universitetsstuderande och studerande inom ungdomsskolan. Sedan 1962/63 finns ett särskilt anslag i SÖ:s budget för forsknings- och utvecklingsarbete som budgetåret 1974/75 är 26,6 milj. kr. varav 4,3 milj. kr. eller 16 % anslås till pedagogiskt utvecklingsarbete med inriktning på vuxenutbildningen. Bland pågående av SÖ finansierade projekt kan följande nämnas:

- Studiecirkeln som pedagogisk situation

- Rekrytering, uppsökande verksamhet, samordning i vuxenutbildningen

- Studiebehov och studiehinder i vuxenutbildningen

- Grundskolestudier för vuxna

- Rekrytering till och metoder vid vuxenundervisning

4.1.9 SVUX och andra reformer av betydelse för vuxenutbildningen

SVUX framhåller att man bör se förslaget om nytt studiesocialt system för vuxna i samband med andra förslag på vuxenutbildningens område. Hit hör förslaget till lag om rätt till ledighet för studier, förslag av KAMU och förslag från FÖVUX.

4.1.10 Avgränsning av vuxenstuderande

Med hänvisning till utredningsuppdraget diskuterar SVUX vilka kriterier som skall föreligga för att en person skall betecknas som vuxenstuderande samt vilka vuxenstuderande som skall ges ett förbättrat studiestöd.

Studiehjälpen är ett allmänt studiestöd för alla studerande under 20 år i gymnasial utbildning. Vissa delar inom studiehjälpen är differentie-

rade med hänsyn till bl. a. föräldrarnas ekonomi och antal syskon. Studiemedel, som utgår för eftergymnasial utbildning och gymnasial utbildning för personer över 20 år, beviljas utan hänsynstagande till föräldrarnas ekonomiska förhållanden eller bostadsort. Studiemedel är däremot behovsprövade med hänsyn till den studerandes och hans makes ekonomi.

Syftet med en åldersgräns på 20 år för rätt till studiehjälp är att markera när en studerande skall betraktas som ekonomiskt fristående från föräldrarnas ekonomiska situation.

När det gäller att avgränsa eller definiera grupper som är i behov av ett bättre studiestöd än det nuvarande finns det enligt SVUX anledning att ta fasta på om den studerande tidigare förvärvsarbetat. Den som under inte alltför kort tid försörjt sig själv genom förvärvsarbete har i första hand behov av ett förbättrat studiestöd. SVUX föreslår att som kvalifikationskrav för rätt till ett särskilt vuxenstudiestöd skall gälla viss minsta tid på arbetsmarknaden.

4.1.11 Vuxenstuderandes ekonomi

SVUX framhåller att det nuvarande studiestödets maximibelopp är avvägt mot de normala behoven hos dem som börjar studera direkt efter grundskolan och gymnasieskolan. Framför allt vuxna med inkomster av förvärvsarbete har svårigheter att finansiera sin utbildning. Speciellt gäller detta för familjeförsörjare.

SVUX har uppskattat att studiestödet för närvarande kompenserar årsinkomster på upp till omkring 17 000 kr. brutto. Inkomster därutöver innebär för den studerande sänkt levnadsstandard vid övergång till studier. Enligt SVUX är det oacceptabelt att studiestödet inte möjliggör försörjning under perioder av studier för dem som har genomsnittlig industriarbetarinkomst. Det studiesociala stödet bör således öka så att det motsvarar denna inkomstnivå.

I nuvarande studiestöd gäller att studiemedlen reduceras vid ett basbelopp på 8 500 kr. om inkomsten under det aktuella kalenderhalvåret överstiger ca 3 500 kr. Överstiger inkomsten ca 12 000 kr. under halvåret medför reduktionsreglerna att studiemedel inte kan beviljas. För deltidsstuderande börjar reduktionen vid en halvårsinkomst på ca 11 000 kr. och studiemedel kan inte beviljas om inkomsten överstiger ca 14 000 kr.

Särskilt oförmånliga är nuvarande regler för dem som bedriver studier endast några månader av ett halvår.

Enligt SVUX bör studiestödet täcka förlusten av förvärvsinkomst. SVUX framhåller att studiestödet inte skall reduceras av att vederbörande under den del av terminen då studier inte pågår har inkomster som kan anses normala. Reglerna bör således i första hand ändras för

dem som deltidsstuderar eller endast studerar en kortare period än en normal studietermín.

Med nuvarande regler reduceras studiemedel om makes inkomst överstiger 17 000 kr. under ett halvår och studiemedel slutar utgå om makes inkomst överstiger 30 800 kr. under ett halvår om inte rätt till barnstillägg föreligger. Denna behovsprövning mot makes inkomst kan medföra stora ekonomiska svårigheter för den som vill studera. Kritik har riktats mot att rätten till studiemedel påverkas av makens inkomster. Kritiken grundar sig bl. a. på uppfattningen att samhället i största möjliga utsträckning skall betrakta vuxna människor som även ekonomiskt självständiga individer. SVUX' principiella uppfattning är att man helt bör avskaffa reglerna om behovsprövning mot makes ekonomi, men kommittén begränsar sitt förslag i detta avseende till stödet för vuxenstuderande.

I fråga om förmögenhetsprövning gäller att studiemedlen reduceras med en femtedel av den del av förmögenheten som överstiger 51 000 kr. För gift studerande läggs förmögenheten samman med makens förmögenhet. Den gemensamma förmögenheten verkar reducerande på studiemedlen om den överstiger 76 500 kr. SVUX' uppfattning är att hänsynstagandet till makes ekonomiska förhållanden över huvud taget bör avskaffas vid beviljande av studiestöd. SVUX föreslår emellertid inga förändringar när det gäller hänsynstagande till egen förmögenhet.

Studiemedlen består av ett bidrag på ca 2 000 kr. per läsår om nio månader och ca 10 000 kr. som skall återbetalas. Därtill kan utgå barnstillägg som är återbetalningspliktigt.

SVUX påpekar att den vuxne inte bara har svårigheter att finansiera sina studier utan han får i förhållande till den ungdomsstuderande studieskulder för studier på lägre nivåer.

Dessutom har de vuxna i många fall kortare tid att återbetala studieskulden. Enligt SVUX' resonemang är studiebidragets väsentliga funktion att minska återbetalningsbördan efter studiernas slut. Under studietiden gäller att det totala studiestödet — dvs. bidrag och återbetalningspliktiga studiemedel — måste öka om man vill ge större grupper möjligheter att klara sin försörjning under studietiden. SVUX framhåller att man måste vidta åtgärder för att minska återbetalningsbördan för dem som bedriver studier i vuxen ålder.

SVUX för ett resonemang om olika metoder att begränsa återbetalningsbördan och diskuterar därvid bl. a. alternativet med viss avskrivning av återbetalningsmedel. Kommittén avvisar emellertid denna lösning, bl. a. med hänvisning till att studiestödstagaren därigenom inte får en klar bild över återbetalningspliktens omfattning när han ikläder sig den, och föreslår i stället en förbättring av studiebidraget. Förslaget motiveras med att en rimlig målsättning är att vuxenstuderande inte efter studiernas slut skall drabbas av hårdare återbetalningsbördan än ung-

domsstuderande. För att denna målsättning skall kunna uppnås måste studiebidraget vara så stort att det kompenserar dels för den kortare återbetalningstid som i princip står till förfogande för en vuxenstuderande, dels för den ökning av det totala studiestödet som kan vara nödvändigt för att den enskilde skall bedriva vuxenstudier.

4.1.12 Remissopinionen om SVUX' debattskrift

Allmänna synpunkter på de vuxnas studiefinansiering

SVUX avlämnade år 1971 en debattskrift (SOU 1971: 80). Vuxna, utbildning, studiefinansiering. Ett stort antal myndigheter och organisationer ombads att lämna synpunkter på denna. SVUX redovisar i sitt betänkande en sammanfattning av inkomna synpunkter. I prop. 1973: 54 s. 47—54 har debattskriften och inkomna synpunkter på denna utförligt redovisats. I det följande lämnas därför endast en kort översikt över de inkomna synpunkterna.

I diskussionerna kring debattskriften har betydande intresse ägnats frågan om att finna en lämplig avgränsning av den grupp vuxna som behöver annat studiestöd än det som finns i dag. De flesta remissinstanserna anser att en avgränsning efter de studerandes ålder inte är tillfredsställande. Det är — hävdade de — den studerandes faktiska situation och inte ålder som är utslagsgivande för behovet av studiestöd. När det gäller att definiera vuxenstuderande bör enligt flertalet remissinstansers uppfattning omfattande erfarenhet av förvärvsarbete eller därmed jämställd sysselsättning utgöra en viktig utgångspunkt. SACO anför emellertid att det viktiga är att man fyllt 20 år eftersom man därefter försörjer sig själv och är ekonomiskt självständig.

En dominerande uppfattning bland remissinstanserna är enligt SVUX att studiemedelssystemet bör utgöra utgångspunkt för förändringar som underlättar vuxenstudier. Alternativet att skapa ett nytt studiesocialt system för vuxna avvisas.

I de flesta yttranden har kritik framförts mot att studiestödet är beroende av makes ekonomiska förhållanden.

Vuxenutbildningens uppgifter

Överbryggande utbildning är enligt SVUX ett av de väsentliga målen för vuxenutbildning. Den definieras i SVUX' debattskrift som all vuxenutbildning på nivåer som ungefär motsvarar grundskolans högstadium och för personer som tidigare inte erhållit gymnasial utbildning. Remissinstanserna har redovisat delade meningar rörande frågan om gymnasial utbildning bör betraktas som överbryggande utbildning.

SVUX redovisar att man i många yttranden påpekat att vuxnas utbildningsbehov ofta skiljer sig från ungdomars och man ifrågasätter om ungdomsskolans nivåuppdelning utan vidare bör överföras till vuxenutbildningen.

Behov av prioriteringar

Flertalet remissinstanser framhåller att det är nödvändigt att vuxenutbildningen till en betydande del sker i form av fritidsstudier, eftersom dessa inte ställer samma krav på studiesocialt stöd till deltagarna som hel- eller deltidsstudier. I andra yttranden påpekas att hel- och deltidsstudier i många fall är den enda tänkbara studieformen för att de studerande t. ex. snabbt skall nå fram till studiemålet. Framför allt gäller detta för mera direkt yrkesinriktade studier. Enligt LO bör man söka sig fram via ett system med kortare perioder av hel- och deltidsstudier på ev. några veckor varvade med fritidsstudier. LO framhåller studiecirkelns som en lämplig studieform för vuxna.

Formerna för de vuxnas framtida studiestöd

När det gäller formerna för de vuxnas studiestöd framhåller SVUX att remissinstanserna i allmänhet anser att man redan från början klart bör prioritera de områden och de grupper som man anser vara mest angelägna. I flertalet yttranden anges det som mest realistiskt att räkna med att ett studiestöd för hel- och deltidsstuderande vuxna delvis måste ha formen av återbetalningsmedel. Inslaget av bidrag bör emellertid bli större ju lägre utbildningsnivån är.

4.1.13 Tänkbara former för ett nytt studiestöd för vuxna

SVUX diskuterar tre olika principer för utformning av ett studiestöd, nämligen enhetligt studiestöd till alla vuxenstuderande i likhet med studiemedelssystemet, studiestöd prövat efter den enskildes ekonomiska behov i likhet med den princip som gäller för utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen samt studiestöd i form av ersättning för förlopad arbetsförtjänst.

Några tänkbara metoder för att konstruera ett framtida studiestöd diskuteras av SVUX. Bl. a. tas möjligheten av en utbildningsförsäkring upp. Utbildningsförsäkringen skulle kunna kopplas ihop med den allmänna pensionsförsäkringen. Studiestödet skulle då kunna finansieras via allmänna pensionsfonden och ha formen av ett förtida uttag av tilläggspension. Detta skulle emellertid stå i strid med grundläggande värderingar bakom pensionsreformen. SVUX anser sig inte för närvarande kunna finna några lösningar på en utbildningsförsäkring.

Krav på studielön finns i flera studerandeorganisationers program. Enligt SVUX' mening handlar kravet på studielön egentligen om att man skall kunna bedriva studier på heltid utan att behöva skuldsätta sig. Det i det följande redovisade förslaget från SVUX innebär i viss mån att man tillgodoser de krav som ställs av dem som fordrar studielön.

Bibehållen lön under studier kan enligt SVUX ses som en variant av

ett studiestöd som utgör ersättning för inkomstbortfall. Varianten innebär att det är arbetsgivaren som direkt svarar för finansieringen av studiestödet. Detta skulle enligt SVUX komma att gynna bl. a. den företagsinriktade utbildningen och leda till att urvalet av personer skulle ske med hänsyn till företagets intressen. Vidare kan ett system med bibehållen lön under studietiden bara avse personer som förvärvsarbetar.

SVUX kommer till slutsatsen att den för närvarande mest framkomliga vägen att skapa ett bättre studiestöd för vuxna består i ett antal förändringar av studiemedelssystemet.

4.1.14 Huvudprinciperna i SVUX' förslag

Det är enligt SVUX orimligt att helt koncentrera insatserna för en vidgad vuxenutbildning till fritidsstudier. Det skulle innebära att reella möjligheter till längre intensiva studieperioder står öppna bara för ungdomar och för de vuxna som finner sig i att studera på de ekonomiska villkor som gäller för ungdomsutbildningen. Härmed skulle också alla möjligheter till ett ökat inslag av återkommande utbildning uteslutas.

SVUX' utgångspunkt är att de ekonomiska möjligheterna för individer som önskar bedriva mera omfattande studier är begränsade, medan det finns möjligheter till fritidsstudier. Emellertid framhålls att det är nödvändigt att samtidigt stödja både en förbättrad fritidsutbildning och ett förbättrat studiestöd för heltids- och mera omfattande deltidstudier. Denna bedömning har att göra med avvägningen mellan de reformer som föreslås av FÖVUX och de som föreslås av SVUX.

SVUX anser att det är nödvändigt att prioritera de kortutbildades behov. Förbättringarna av de vuxnas utbildningsmöjligheter bör därför främst avse studier på grundskole- och gymnasieskolenivå.

Det förslag som SVUX lägger fram bör ses som en utbyggnad av studiemedelssystemet. Det särskilda vuxenstudiestödet utgör enligt förslaget ett tillägg till vanliga studiemedel i form av ett särskilt vuxenstudiebidrag.

Som enda behörighetskrav för rätt till särskilt vuxenstudiebidrag föreslår SVUX en viss anknytning till arbetslivet, nämligen att den studerande under minst fem år skall ha haft pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring. Pensionsgrundande inkomst innebär att man skall ha tillgodoförts pensionspoäng enligt reglerna för ATP. Detta krav betyder att man under 1974 skall ha en förvärvsinkomst om 8 100 kr. Som undantag från den allmänna regeln om minst fem års förvärvsarbete föreslår SVUX att högst tre års vård av eget barn under tio år skall få räknas som år med pensionsgrundande inkomst. Visst tillgodoräknande bör få ske av år då man på grund av fullgjord värnplikt varit förhindrad att i full utsträckning förvärvsarbета.

Det särskilda vuxenstudiestödet föreslås av SVUX uppgå till 150 %

av de nuvarande studiemedlen. SVUX har i sina bedömningar haft att välja mellan å ena sidan en relativt liten förbättring av studiestödet för ett stort antal människor och å andra sidan mera betydande förbättringar till ett begränsat antal människor. SVUX' förslag innebär i huvudsak att det senare alternativet vält. En höjning av studiestödet med 50 % innebär en ökning av månadsbeloppet till i runt tal 2 000 kr. SVUX framhåller att detta motsvarar nettotinkomsten per månad av en årlig bruttotinkomst på omkring 35 000 kr. Enligt SVUX' uppfattning är det svårt att motivera ett väsentligt högre studiestöd. Höjningen av studiestödet föreslås av SVUX i sin helhet få formen av ett bidrag. Efter avvägning har SVUX stannat för att det särskilda vuxenstudiebidraget skall beviljas med tre olika belopp, vilkas storlek beror på det antal år den studerande förvärvat arbetat. En lägsta nivå för det särskilda vuxenstudiebidraget skall gälla för dem som uppfyller det allmänna behörighetskravet om fem års pensionsgrundande inkomst, en mellannivå för dem som har sex års pensionsgrundande inkomst och en högsta nivå för dem som har minst sju års pensionsgrundande inkomst.

SVUX påpekar att skattesystemet utgör det viktigaste fördelningspolitiska instrumentet i samhället. SVUX har i sitt betänkande prövat möjligheterna att räkna studiestödet i dess helhet som beskattningsbar inkomst, men inte funnit någon metod för att inrymma studieekrediten i vad som skall omfattas av beskattningen. SVUX avvisar möjligheten att studiebidraget på 2 000 kr. i de normala studiemedlen skulle beskattas. Däremot anser SVUX att det särskilda vuxenstudiestödet ger bidragsbelopp av en storlek som gör att ett utnyttjande av beskattningssystemets regler ger de avsedda effekterna. Med hänsyn härtill föreslås att det särskilda vuxenstudiebidraget skall räknas som beskattningsbar inkomst. Som en konsekvens härav föreslår SVUX i gengäld att inga särskilda behovsprövningsregler skall införas i fråga om detta bidrag. Bidragen bör inräknas i underlaget för beräkning av pensionsgrundande inkomst och bör få utgöra grund för beräkning av storleken på exempelvis arbetslöshetsersättning. Det särskilda vuxenstudiebidraget skall enligt SVUX indexregleras genom anknytning till basbeloppet inom den allmänna försäkringen.

Vuxenstuderande som beviljas särskilt vuxenstudiebidrag föreslås få rätt att därutöver erhålla återbetalningspliktiga studiemedel till ett belopp som ungefär motsvarar vad som beviljas inom det nuvarande studiemedelssystemet. Behovsprövningen bör enligt SVUX ske enligt de regler som SVUX föreslår beträffande studiemedel med det undantaget att hänsynstagande inte skall ske till makes ekonomiska förhållanden.

4.2 Förslag om vuxenutbildningens organisation

4.2.1 Uppsökande verksamhet

Organisation av uppsökande verksamhet

Uppsökande verksamhet är, med den innebörd FÖVUX vill lägga i begreppet, en form av selektiv rekrytering till studier. Huvudmomentet i den uppsökande verksamheten består av personliga samtal mellan studieorganisatörerna och dem som söks upp. Samtalen kan kompletteras med informationsmaterial och telefonsamtal.

FÖVUX-verksamheten har visat att en mycket stor andel av de uppsökta korttidsutbildade kan rekryteras till studier. I bostadsområden har denna andel utgjort omkring en tredjedel och på arbetsplatser omkring hälften av de uppsökta. Resultaten har varierat bl. a. beroende på vilka studievillkor som har erbjudits. När det har funnits ett stort uppdämt studiebehov och avgörande studiehinder undanröjts genom förmånliga studievillkor — t. ex. när skiftarbetare inom industrin och schemabunden personal inom sjukvården kunnat studera på betald arbetstid — har andelen, som anmält sig till studier, uppgått till mer än två tredjedelar av de uppsökta.

FÖVUX betonar att studieorganisatörerna om möjligt själva bör tillhöra den grupp som söks upp eller ha liknande bakgrund som personerna i denna. Uppsökarna har då större förståelse för de uppsökta situation och kunskaper om förhållandena på den aktuella arbetsplatsen, inom den aktuella organisationen eller i det aktuella bostadsområdet. Uppsökarna bör därför rekryteras från folkrörelser, t. ex. fackliga, politiska och andra ideella organisationer, som är anslutna till olika studieförbund. Folkrörelserna har värdefulla kontaktmöjligheter också med korttidsutbildade, som inte är aktiva inom föreningslivet.

Den uppsökande verksamhet som FÖVUX genomfört har — i enlighet med direktiven till kommittén — främst syftat till att rekrytera deltagare till studiecirklar. Försöksverksamheten liksom tidigare erfarenheter har enligt FÖVUX visat att studiecirkeln är en lämplig studieform för vuxna, som har liten eller ingen studievana. Den uppsökande verksamheten måste dock läggas upp så, att de uppsökta får full frihet att välja mellan olika vuxenutbildningsformer. Studieorganisatörerna bör därför ha grundläggande kunskaper inte bara om studiecirkel utan även om andra former av vuxenutbildning såsom folkhögskolor, facklig utbildning, arbetsmarknadsutbildning, olika former av högskolestudier, kommunal och statlig vuxenutbildning m. m.

En av anledningarna till att rekryteringen på arbetsplatser lyckats bra torde enligt FÖVUX vara att fackliga studieorganisatörer använts som uppsökare. Enligt kommitténs mening bör den uppsökande verksam-

samheten på arbetsplatserna anordnas av de fackliga organisationerna, eventuellt i samarbete med det eller de studieförbund, som de är anslutna till. Detsamma gäller studieorganisationsutbildningen. Det är önskvärt, att såväl denna utbildning som rekryteringsarbetet kan äga rum på betald arbetstid.

Genom den nya förtroendemannalagen har dessa önskemål tillgodosetts. FÖVUX utgår från att de i lagen föreskrivna rättigheterna till uppsökande verksamhet och studieorganisationsutbildning på betald arbetstid skall komma att ingå också i de kollektivavtal, som kan komma att slutas för att närmare reglera tillämpningen av lagen.

FÖVUX pekar på att en förutsättning för vissa samhällsaktiviteter är att det fackliga arbetet fungerar bra på arbetsplatserna. Det är då ofta svårt att föra ut dessa aktiviteter till små arbetsplatser. Detta gäller bl. a. den uppsökande verksamheten. Det fackliga arbetet på de små arbetsplatserna — t. ex. inom skogsbruket, detaljhandeln och transportväsendet — utförs ofta av ombudsmän eller andra funktionärer på den fackliga avdelning till vilken arbetsplatsen hör, medan man på själva arbetsplatsen endast har t. ex. ett fackligt arbetsplatsombud eller helt saknar förtroendemän. Uppsökande verksamhet på arbetsplatserna i dessa branscher är väsentlig, eftersom de har en stor andel korttidsutbildade bland sina anställda. FÖVUX utgår från att möjligheterna att bedriva uppsökande verksamhet — liksom annat fackligt arbete — på små arbetsplatser kommer att beaktas av arbetsrättskommittén i dess fortsatta utredningsarbete. Tills vidare bör resurser till uppsökande verksamhet på dessa arbetsplatser kunna erhållas inom ramen för det statsbidrag FÖVUX föreslår.

Stora grupper av korttidsutbildade vuxna kan inte rekryteras till studier på annat sätt än genom uppsökande verksamhet i bostadsområden. Till dessa grupper hör t. ex. hemarbetande kvinnor och andra personer utan förvärvsarbete, vissa personer bosatta i glesbygd, vissa handikappade samt personer som är anställda på arbetsplatser där uppsökande verksamhet inte förekommer. En enkät, som FÖVUX låtit utföra, visar att i synnerhet uppsökande verksamhet i bostadsområden f. n. har en mycket begränsad omfattning.

Enligt kommitténs mening bör denna verksamhet därför ges förstärkta resurser. FÖVUX framhåller i detta sammanhang också betydelsen av att barntillsynen blir tillräckligt utbyggd, så att personer med småbarn kan delta i vuxenutbildningen.

Beräkningar av tidsåtgången i FÖVUX' uppsökande verksamhet ger vid handen, att studieorganisatörerna på arbetsplatser med dagtidsarbete samt med lättillgängliga och väl samlade arbetsställen vid varje rekryteringstillfälle behöver mellan en halvtimme och en timme för varje person som de skall kontakta, medan studieorganisatörerna på arbetsplatser med skiftarbete och/eller besvärlig arbetsmiljö behöver omkring

en timme eller mera per person. Den uppsökande verksamheten i bostadsområden är i tidsåtgång jämförbar med de sistnämnda arbetsplatserna.

Bidrag till uppsökande verksamhet

Kommittén föreslår att två nya statsbidrag inrättas för uppsökande verksamhet, ett för verksamhet på arbetsplatser och ett för verksamhet i bostadsområden. Dessa bidrag avses täcka kostnaderna för studieorganisationsutbildning, ersättning till studieorganisatörerna, administrativa insatser m. m.

Om resurserna till uppsökande verksamhet skall komma de korttidsutbildade till godo, är det enligt FÖVUX nödvändigt att använda ett selektivt resurstilldelningssystem. Av detta skäl anser kommittén det olämpligt att fördela dessa medel generellt och utan behovsprövning, t. ex. till studieförbunden i proportion till antalet studietimmar. Bidrag bör i stället ges till facklig organisation och studieförbund endast efter ansökan, i vilken plan för verksamheten och beräknade kostnader skall redovisas.

De organ, som fördelar bidragen, föreslås prioritera mellan olika projekt enligt följande principer:

1. Den uppsökande verksamheten skall gälla korttidsutbildade och organisationen bör redovisa hur den avser att nå personerna i målgruppen. Företräde skall ges sådan organisation, som bedöms ha störst förutsättningar att nå målgruppen.
2. Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall endast kunna tilldelas facklig organisation.
3. Bidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden skall endast kunna tilldelas studieförbund. Företräde skall ges studieförbund, som planerar sådan verksamhet i samarbete med handikapporganisation, hyresgästförening, bostadsrättsförening, politisk eller annan organisation med förankring inom området.

FÖVUX föreslår att bidragen till uppsökande verksamhet på arbetsplatser skall fördelas av kommunerna under medverkan av ett s. k. studiestödsråd med fackliga representanter (jfr 4.3.3). Härigenom kommer de fackliga organisationerna att bättre kunna samordna planeringen av den uppsökande verksamheten med fördelningen av ledighet och studiestöd på arbetsplatserna.

Fördelningen på kommuner av statsbidraget för uppsökande verksamhet på arbetsplatser bör göras av SÖ. Enligt FÖVUX' mening bör huvuddelen av statsbidraget — närmare bestämt 85 % — kunna fördelas efter på förhand fastställda kriterier, t. ex. på grundval av uppgifter om antalet förvärvsarbetande, andelen korttidsutbildade och andelen anställda på små arbetsplatser (där förtroendemannalagen inte kan tillämpas vid uppsökande verksamhet). Hänsyn bör också kunna tas till

behovet av stimulans i kommuner med liten aktivitet inom vuxenutbildningen.

Med utgångspunkt från dessa faktorer föreslås att kommunerna på förhand tilldelas olika kvoter för fördelningen. Resten av statsbidraget — alltså 15 % — bör för att ge möjlighet till extra insatser för vissa grupper eller för att särskilt stödja vissa projekt fördelas av SÖ efter särskild bedömning av behovet på olika platser.

I likhet med vad som föreslås när det gäller beslut om fördelningen av studiestöd (jfr 4.3.3), bör besvärssrätt också föreligga i fråga om den kommunala nämndens beslut i dessa anslagsfrågor, när nämnden inte följer det förslag studiestödsrådet avgivit. FÖVUX anser att besvärinstans i detta fall lämpligen bör vara SÖ.

Eftersom resurserna till uppsökande verksamhet i bostadsområden under inledningsskedet inte täcker behovet lika väl som motsvarande resurser på arbetsplatserna, föreslår FÖVUX att detta bidrag tills vidare skall fördelas av SÖ centralt efter ansökan från studieförbund. Genom denna lösning blir det lättare att under uppbyggnadstiden koncentrera resurserna till de platser, där behovet är särskilt stort. När studiestödsråden fungerat en tid och man fått erfarenhet av deras sätt att arbeta, och när resurserna till uppsökande verksamhet i bostadsområden blivit större, bör man kunna överväga att decentralisera också fördelningen av dessa medel till kommunal nivå.

Enligt FÖVUX' mening är det möjligt att genom uppsökande verksamhet kontakta större delen av de korttidsutbildade vid ett tillfälle och ungefär hälften av gruppen vid ytterligare ett tillfälle under en femårsperiod till en kostnad om ca 100 milj. kr., varav 55 milj. kr. för verksamhet på arbetsplatser och 45 milj. kr. för verksamhet i bostadsområden. FÖVUX betonar att beräkningarna är osäkra bl. a. beroende på svårigheterna att bedöma vad förtroendemannalagen i praktiken kan komma att innebära för den uppsökande verksamheten.

FÖVUX föreslår vidare en försöksverksamhet med introduktionskurser. Verksamheten bör omfatta korttidsutbildade samt genomföras på betald arbetstid eller på motsvarande villkor och i studie-cirkelform. En sådan upptakts- eller inskolningscirkel skulle kunna sammanträda ett antal gånger, vid vilka man kan ägna sig åt information om studieteknik, presentation av och diskussion om olika kurser som intresserar deltagarna etc. Verksamheten kan närmast betraktas som ett slags "förlängd rekrytering". Under det första året beräknas försöksverksamheten kosta 0,4 milj. kr.

SÖ har i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 föreslagit att medel för uppsökande verksamhet bör ställas till folkhögskolornas förfogande enligt samma principer som gäller för den kommunala vuxenutbildningen. SÖ beräknar att 0,2 % av lärarlönerna kommer att innebära en kostnad av ca 250 000 kr.

Skrivelse från LO och TCO om utbildning av studieorganisatörer

LO och TCO har inkommit med en skrivelse där man framhåller att en stor del av informationsverksamheten om utbildningsmöjligheter och studiestöd kommer att kanaliseras via de fackliga studieorganisatörerna. Informationsbehovet omfattar det lokala och regionala utbildningsutbudet inom studieförbund, kommunal och statlig vuxenutbildning, folkhögskola, arbetsmarknadsutbildning, högskolans utbildning, internatutbildning samt facklig utbildning. Dessutom måste information kunna ges om möjligheterna till ekonomiskt stöd.

Organisationerna erinrar om att lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, som också skall kunna kompletteras genom avtal, ger fackföreningarna ett avgörande inflytande på uttaget av ledighet. När det gäller planering av utbildningsväsendet förekommer redan löntagarmedverkan i olika lokala och regionala organ och ökad medverkan föreslås av olika utredningar. En sådan medverkan måste bygga på dem som är lokalt verksamma i de fackliga organisationerna och har ansvar för utbildningsfrågorna. Det finns också skäl att räkna med att arbetsrättskommittén kommer att skapa en ny grund för ett fackligt inflytande över den interna utbildningen i företag och förvaltning.

En bred och omfattande utbildning av studieorganisatörerna krävs för att de skall kunna fullgöra sina uppdrag. LO och TCO anser att utbildningen bör utformas på grundval av de möjligheter som lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen ger att bedriva utbildning på betald arbetstid. Utbildningen bör ges av de fackliga organisationerna som också har möjlighet att ge den i samverkan med studieförbund och/eller annan utbildningsanordnare t. ex. folkhögskola. Utbildningen bör dels omfatta heltidsstudier under två till fem dagar, vilka bör kunna arrangeras sammanhängande eller uppdelat i perioder, dels utbildning i studiecirkelform.

LO och TCO föreslår att ett särskilt statsbidrag, som bör fördelas av SÖ, skall utgå för utbildning av uppsökare och studieorganisatörer. Bidraget skall täcka kostnader för resor, internat, kursmaterial, undervisning och administration. Kostnader för förlorad arbetsförtjänst torde som regel inte bli aktuella, eftersom LO och TCO förutsätter att de täcks genom förtroendemannalagen och FÖVUX' förslag. Kostnader för utbildning i studiecirkelform förutsätts bli finansierade genom studiecirkelanslagen med de förbättringar som FÖVUX föreslår.

LO och TCO föreslår att det särskilda statsbidraget för utbildning av studieorganisatörer och uppsökare skall uppgå till sammanlagt 5 milj. kr. för budgetåren 1975/76 och 1976/77. Organisationerna räknar med att utbildningen måste öka under påföljande år. Behovet av statsbidrag under dessa blir emellertid beroende av erfarenheterna från de två första åren.

4.2.2 Studiecirkelverksamhet

Bidrag till studieförbundens verksamhet

Enligt FÖVUX' uppfattning har studiecirkeln visat sig vara en lämplig studieform för kortutbildade vuxna. I denna kan studietakt och studiematerial anpassas efter deltagarnas behov och förutsättningar. De folkbildningsorganisationer, som aktivt strävar efter att få med de utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupperna i studiecirkelverksamhet, måste därför enligt kommittén få ökat stöd av samhället. Den betonar samtidigt att det är viktigt, att studieförbundens folkrörelsekaraktär bevaras. Samhället skall ge stöd åt verksamheten, inte styra den.

FÖVUX anser att tilläggsbidraget till de s.k. prioriterade studiecirkelarna utan tvivel har spelat en viktig roll vid rekryteringen av kortutbildade till studier i grundläggande ämnen. Genom tilläggsbidraget har dessa cirklar kunnat erbjudas till lägre kostnader än övriga cirklar, vilket medfört en klart ökad anslutning. Kommittén menar att prioriteringen emellertid också kan ses som uttryck för en värdering av olika studiecirklar och därmed som en värdering av de motiv, som människor kan ha för att delta i en viss studiecirkel. Prioriteringen från statens sida medför också en styrning av studieförbundens verksamhet, vilket kan vara motiverat under en övergångsperiod, men bör undvikas på längre sikt. Det ökade statliga stödet till studiecirkelverksamheten bör därför enligt FÖVUX' mening i första hand syfta till att utjämna skillnaderna mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar.

FÖVUX framhåller att studieförbunden f. n. inte har ekonomiska möjligheter att erbjuda avgiftsfria studier. Kommittén anser det orimligt att studiecirkelverksamheten, som i betydande utsträckning vänder sig till de kortutbildade, skall vara avgiftsbelagd, samtidigt som huvuddelen av utbildningen i samhället, inkl. t. ex. kommunal vuxenutbildning och universitetsutbildning, är kostnadsfri för deltagarna. Ett avskaffande av deltagaravgifterna skulle enligt kommitténs uppfattning ha stor betydelse från rekryteringssynpunkt. Särskilt för personer med bristande studievana och med en tveksam attityd inför studier kan det vara viktigt, att man i den uppsökande verksamheten kan peka på att studierna inte kommer att medföra kostnader för deltagarna. FÖVUX förordar därför att cirkelstudier i princip bör vara kostnadsfria för deltagarna. Ekonomiska omständigheter skall inte få avgöra vilken studieform en vuxenstuderande väljer. En höjning av de statliga bidragen är därför angelägen för att studieförbunden skall kunna erbjuda studiecirklar till låg eller ingen kostnad.

Kommittén föreslår att det statliga stödet till studiecirkelverksamheten förstärks på följande sätt under de närmaste fem åren. Under det första året bör stödet till samtliga allmänna studiecirklar uppgå till 47 kr. per

studietimme. Därmed kommer skillnaden mellan de prioriterade och de icke prioriterade studiecirkelarna att upphöra. Under de följande två åren bör bidraget höjas med 3 kr. vartdera året och under de därpå följande två åren med 2 kr. vartdera året. Bidraget kommer då vid femårsperiodens slut att uppgå till 57 kr. per studietimme. Detta skulle innebära att cirklar med genomsnittliga kostnader då skulle kunna erbjudas kostnadsfritt för deltagarna. Förslaget medför att statsbidraget det femte året kommer att ligga 116 milj. kr. högre än i dag (utan omräkning på grund av ökad omfattning av verksamheten eller pris- och löneförändringar).

I fråga om fördelningen mellan stat och kommun framhåller FÖVUX att staten skall ge ekonomiska förutsättningar för en viss minimistandard i all studiecirkelverksamhet och ta ett ökat ekonomiskt ansvar för den verksamhet som riktar sig till de korttidsutbildade. De nya verksamheter som till stor del är resultat av statliga initiativ bör täckas av statliga anslag. Kommunerna har emellertid ett stort medansvar för studieförbundens verksamhet. En riktlinje för den kommunala bidragsgivningen bör vara att cirkelstudier skall jämföras med annan vuxenutbildning. FÖVUX anser att det är väsentligt att de kommunala myndigheterna inte sänker sin ambitionsnivå beträffande det fria och frivilliga folkbildningsarbetet utan tvärtom stimuleras till en lokal uppföljning av statliga insatser.

Kommittén betonar att även kraftigt ökade anslag inte ovillkorligt måste medföra kostnadsfrihet för alla cirklar. Studieförbundsavdelningarna bör vara oförhindrade att i stället höja standarden på material eller på annat sätt höja kvaliteten på verksamheten. De måste få förtroende att själva i viss mån avgöra hur en resursförstärkning skall användas.

De nya eller utökade uppgifter för studieförbunden som FÖVUX föreslår medför ökade organisationskostnader och ökade kostnader för pedagogisk verksamhet. Förslagen förutsätter att studieförbunden genomför administrativa förstärkningar, utökar utbildningen och fortbildningen av cirkelledare m.m. På grund av penningvärdets förändring och med hänsyn till verksamhetens ökade omfattning är emellertid de statliga bidragen till dessa ändamål relativt sett lägre i dag än för tio år sedan. Kommittén föreslår därför att bidragen till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet höjs, så att de vid femårsperiodens slut uppgår till 12 milj. kr. respektive 15 milj. kr.

Kommittén anser att de allmänna löne- och kostnadsökningarna är ett allvarligt problem för studieförbunden. Om FÖVUX' förslag genomförs, kommer studieförbunden att få en betydelse i utbildningsverksamheten, som kan jämföras med den, som de kommunala och statliga utbildningsinstitutionerna har. Anslagen till dessa anpassas årligen med hänsyn till inträffade löne- och prisförändringar. FÖVUX förordar att

en liknande anpassning skall ske också i fråga om statens och kommunernas bidrag till studieförbundens verksamhet.

Kommittén förordar därför, att statens bidrag till studieförbundens verksamhet årligen beräknas med hänsyn till förändringar av löner och priser. Det bör ankomma på studieförbunden att i första hand för SÖ presentera det underlag i form av statistiska uppgifter, som krävs för en anpassning av statsbidragen till den faktiska kostnadsutvecklingen.

Studieorientering

I FÖVUX' försöksverksamhet har studierna kompletterats med studie-teknisk handledning och studierådgivning samt diskussioner om utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. I försöksverksamheten har information om arbetsmarknadsfrågor och yrkesutbildning — med den uppläggning som normalt förekommer inom studie- och yrkesvägledningen i skolväsendet — visat sig vara av mindre intresse för cirkeldeltagarna, eftersom de i allmänhet inte haft för avsikt att byta yrke eller söka nytt arbete.

Det övergripande målet för studieorienteringen skall enligt kommittén vara att hos individen skapa större självförtroende och tro på sin egen förmåga. Den enskilde skall bli medveten om sina resurser. I försöksverksamheten har de metoder som mest liknat studiecirkeln vanliga pedagogiska form också visat sig mest lämpliga när det gäller studieorientering. Den bör således bygga på deltagarnas egen aktivitet. Den bör vidare ha en naturlig ämnesanknytning och så långt möjligt utgöra en integrerad del av studiecirkelarbetet. Med utgångspunkt i ett grundmaterial bör deltagarna utifrån sin egen studiesituation få diskutera med varandra och bearbeta detta material.

Eftersom studieorienteringen inte bör avvika från studiecirkelns övriga verksamhet, anser FÖVUX att cirkelledaren oftast är den mest lämpade att handha denna uppgift. För att tillgodose speciella önskemål om studieinformation i cirkeln, bör det dessutom finnas möjlighet att tillkalla en särskild expert, t.ex. en folkhögskollärare, en konsulent för studie- och yrkesorientering, en tjänsteman från arbetsförmedlingen eller en funktionär från studieförbundet. Experten bör delta på samma villkor som vanlig expertmedverkan medger, såvida inte rådgivningen ingår i dennes tjänstgöring vid studieförbundet eller inom den kommunala vuxenutbildningen.

FÖVUX anser att de korttidsutbildade har ett stort behov av studieorientering. Kommittén bedömer det därför som synnerligen angeläget, att studieförbunden får resurser för dessa insatser. Studieförbundens ökade personalkostnader för studieorienteringen bör kunna täckas via bidraget till organisationskostnaderna. Det är också nödvändigt, att

inslag om studieorientering ingår i all cirkelledarutbildning. Kostnaderna för detta bör kunna täckas genom det ökade bidrag som föreslås till den pedagogiska verksamheten.

FÖVUX föreslår att expertmedverkan för studieorientering skall kunna genomföras under högst två av 20 studietimmar utöver den expertmedverkan, som medges enligt nuvarande bestämmelser. Kommittén bedömer att högst 5 % av studiecirkelarna kommer att använda möjligheten till expertmedverkan av denna typ, vilket skulle medföra en årlig kostnad av knappt 1 milj. kr.

Studiecirkelverksamhet för handikappade

FÖVUX framhåller att erfarenheter från såväl försöksverksamheten som studieförbundens reguljära verksamhet visat vilken utomordentligt stor betydelse studiearbetet bland de handikappade har. I samverkan med väl förgrenade och aktiva handikapporganisationer har studieförbunden goda möjligheter att bygga upp en meningsfull och målgruppsinriktad studieverksamhet. Denna bör självfallet även vända sig till handikappade, som ej är anslutna till någon handikapporganisation.

Kommittén anser att man så långt möjligt bör underlätta för handikappade att delta i reguljära studiecirklar. Detta medför att alla cirkelledare kan komma att få deltagare med handikapp i sina cirklar. Behovet av cirkelledare med vidgade kunskaper om handikapp kommer troligen att öka också av den anledningen, att intresset för studier bland handikappade tilltar om de får gynnsammare studieförhållanden. FÖVUX anser att en utökad cirkelledarutbildning för all cirkelverksamhet är motiverad av bl. a. behovet av ökade kunskaper om handikappfrågorna. Dessutom bör studieförbunden få vidgade möjligheter att erbjuda intresserade cirkelledare en mer omfattande utbildning och fortbildning i den specialmetodik som ibland kan bli aktuell. Ett utökat bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade är också motiverat av bl. a. behovet av kurs- och konferensverksamhet kring handikappfrågor. FÖVUX föreslår att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade skall höjas med 0,3 milj. kr. det första året. Därefter föreslås bidraget öka med 0,5 milj. kr. årligen. Det uppgår då under det femte året till 3 milj. kr.

FÖVUX konstaterar att läromedelsmarknaden inte kan tillgodose behovet av studiematerial för handikappade utan särskilda statliga stödåtgärder. Som mest akut upplevs behovet av ett varierat studiematerial anpassat till vuxna utvecklingsstörda, t. ex. talböcker och punktskriftslitteratur för blinda och böcker med text för synskadade. För vuxna med medfödd dövhet eller tidigt erhållna hörseldefekter, vilket medfört att språkinläringen hämmats, behövs lättläst vuxenlitteratur. Under för-

söksverksamheten har t.ex. framkommit att det konstant råder en eftersläpning av studiematerial i punktskrift, varför en önskad integrering av synskadade i studiecirklar ofta inte kan ske. Kommittén anser att en starkt ökad satsning på produktion av studiematerial för handikappade är en synnerligen angelägen utbildningspolitisk uppgift. FÖVUX föreslår att bidraget till produktion av studiematerial för handikappade höjs med 0,4 milj. kr. det första året och därefter med 0,5 milj. kr. årligen. Bidraget uppgår då till 3 milj. kr. under det femte året.

F.n. utgår bidrag till teckenspråkstolk för döva ur anslaget till de handikappades kulturella verksamhet. FÖVUX framhåller att eftersom behovet av tolkmedverkan är större än anslaget ger utrymme för, har detta för studieförbunden inneburit, dels att begränsningar fått göras i studiecirkelverksamheten, dels att anhöriga fått anlitas som tolkar utan att kunna erbjudas någon ersättning. Kommittén föreslår därför att bidraget till medverkan av teckenspråkstolk i studiecirklar inordnas i bidragsbestämmelserna för studiecirkelverksamhet enligt samma regler som för expertmedverkan, men med hundra procentig kostnads- täckning och utan den tidsbegränsning som gäller sådan medverkan. Kostnaderna beräknas till 0,3 milj. kr. per år.

FÖVUX föreslår att statsbidrag skall utgå till kostnader för personlig assistans till handikappad deltagare i studiecirkelverksamhet på liknande sätt som redan gäller för folkhögskolan och den kommunala vuxen- utbildningen. Med hänsyn till det stora antalet handikappade, som deltar i studiecirklar, torde behovet av sådan assistans vara synnerligen stort inom denna vuxenutbildningsform. Statsbidrag föreslås även utgå för sådana hjälpmedel, som är direkt nödvändiga för den handikappade i studiesituationen. Kostnaderna för tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade beräknas till 0,5 milj. kr. per år.

Studiecirkelverksamhet i glesbygd

I folkbildningskungörelsen finns ett särskilt bidrag, som endast utgår till studiecirklar i glesbygd. Statsbidrag utgår nämligen för 75 % av kostnaderna för resor och traktamenten till cirkelledare för cirkel inom det allmänna stödområdet enligt 3 § kungörelsen (1970: 180) om statligt regionalpolitiskt stöd. Detta gäller dock ej för allmän studiecirkel på ort där tre- eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas.

FÖVUX framhåller att en rad olika problem är förknippade med uppsökande verksamhet och cirkelstudier både utanför tätorterna och inom små tätorter. Svårigheterna att rekrytera deltagare och ledare ökar som regel med ett växande avstånd till större tätorter. Vidare är möjligheterna att utnyttja kollektiva transportmedel sämre utanför tätorterna.

Detta gäller för alla delar av landet. Kommittén anser det därför motiverat, att det införs en gränsdragning mellan å ena sidan större tätorter och å andra sidan mycket små tätorter och ren glesbygd, vilken kan ligga till grund för ett extra statligt stöd till cirklar i glesbygd och på mindre orter. Avsikten med ett sådant stöd är att kompensera för högre organisationskostnader och stimulera studieförbunden att nå ut bättre till korttidsutbildade utanför de större tätorterna.

FÖVUX har funnit det lämpligt att dra gränsen så, att alla orter räknas som större tätorter där enligt regeringens eller SÖ:s beslut minst treårig linje i gymnasieskolan får anordnas. (Orter som har försöksverksamhet med gymnasieskola i glesbygd eller korrespondensgymnasium skall dock ej räknas till denna kategori.) Övriga delar av landet, där ca 40 % av befolkningen bor, räknas som glesbygd och skall komma i åtnjutande av det glesbygdssöd FÖVUX föreslår. Någon begränsning till det allmänna stödområdet görs alltså inte.

FÖVUX föreslår att ett särskilt schablonbidrag om 2 kr. per studie-timme till studieförbundens organisationskostnader i glesbygd skall inrättas. Detta skulle under budgetåret 1972/73 ha inneburit en statlig merkostnad på 3 milj. kr. Beräkningen har gjorts under förutsättningen att glesbygdsundervisningen hade haft 25 % av den totala verksamheten.

FÖVUX förutsätter, att de nuvarande bestämmelserna om statsbidrag med 75 % av kostnaderna för resor och traktamenten till cirkelledare i glesbygd skall gälla, även med den av kommittén föreslagna ändrade definitionen av glesbygd när det gäller studiecirkelverksamhet.

FÖVUX framhåller att det är svårare att rekrytera cirkelledare i glesbygdsområden än i tätorter. För att undvika att anställa cirkelledare, som har en mycket lång resväg, kan det vara lämpligt att rekrytera cirkelledare från orten, även om dessa har otillräcklig grundutbildning. FÖVUX anser, att den bristande grundutbildningen kan uppvägas av en utökad utbildning och fortbildning för cirkelledare i glesbygd. Ett särskilt bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet i glesbygd bör därför inrättas. Bidraget föreslås det första året uppgå till 0,6 milj. kr. och höjas till 1 milj. kr. under en femårsperiod.

4.2.3 Folkhögskolekurser

Folkhögskolan tillkom ursprungligen, liksom studieförbunden, som en gren av folkbildningsarbetet vid sidan av det reguljära skolväsendet. De ämneskurser, som bedrivs vid folkhögskolorna och som alltmer ökar i omfattning, har enligt kommittén visat sig mycket lämpliga som komplement till cirkelstudier.

FÖVUX har i sin verksamhet låtit kombinera cirkelstudier med ämneskurser vid folkhögskola. Kommittén framhåller att såväl deltagarna som cirkelledarna upplevde ämneskurserna som stimulerande. Internatformen var enligt många en positiv upplevelse. Deltagarna kunde dels koncentrera sig på studierna, dels få tillfälle att lära känna andra deltagare, cirkelledare och lärare. Pedagogiskt blev ämneskurserna också en framgång.

Samarbete med studieförbunden ingår normalt i folkhögskolans verksamhet. FÖVUX vill, med stöd av erfarenheterna från försöksverksamheten, fästa uppmärksamheten på de stora utvecklingsmöjligheter, som kombinationen cirkelstudier/folkhögskolekurser har.

De problem, som kan uppstå vid anordnandet av ämneskurser i samarrangemang mellan folkhögskola och studieförbund, är främst av administrativ art. Exakt vilka åtaganden som skall ligga på folkhögskolan respektive studieförbundet vid samarrangemang, bör enligt kommitténs mening avgöras i samråd mellan dessa. FÖVUX utgår från att en del sådana administrativa frågor kommer att tas upp av den pågående folkhögskoleutredningen. För att underlätta samarrangemang samt för att vidga möjligheterna att anpassa ämneskurserna till de studerandes behov och önskemål, föreslår FÖVUX att ämneskurser som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet skall få förläggas utanför folkhögskolans lokaler och att de skall få omfatta kortare tid än en vecka, dock minst två dagar.

4.2.4 Kostnader och genomförande

FÖVUX utgår från att de reformer som kommittén föreslagit när det gäller uppsökande verksamhet — med undantag av de kostnader som i enlighet med förtroendemannalagen betalas av arbetsgivarna — och studiecirkelverksamheten skall bekostas med allmänna medel. Om man bortser från den uppräknings som bör göras med hänsyn till ökad omfattning av verksamheten och pris- och löneförändringar, framgår de totala reformkostnaderna per år inom dessa områden av följande sammanställning. (Sammanställningen avser endast FÖVUX' förslag; LO:s och TCO:s förslag om medel för utbildning av studieorganisatörer ingår alltså inte.)

(milj. kr.)	1974/75	total reformkostnad per år (FÖVUX)				
		1	2	3	4	5
1 Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	—*	7,0	9,0	11,0	13,0	15,0
2 Uppsökande verksamhet i bostadsområden	—*	5,0	7,0	9,0	11,0	13,0
3 Försöksverksamhet med introduktionskurser	—	0,4	—	—	—	—
4 Studiecirkelverksamhet <i>förslagsanslag</i>	259	57,0	74,8	92,6	104,5	116,3
5 Studieförbundens organisationskostnader	6,5	1,5	2,5	3,5	4,5	5,5
6 Studieförbundens pedagogiska verksamhet	6,6	2,4	4,4	6,4	7,4	8,4
7 Expertmedverkan för studieorientering <i>förslagsanslag</i>	—	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
8 Studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade	0,7	0,3	0,8	1,3	1,8	2,3
9 Produktion av studiematerial för handikappade	0,6	0,4	0,9	1,4	1,9	2,4
10 Tolkverksamhet för döva <i>förslagsanslag</i>	—*	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
11 Tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade <i>förslagsanslag</i>	—	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
12 Studieförbundens organisationskostnader i glesbygd <i>förslagsanslag</i>	—	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
13 Studieförbundens pedagogiska verksamhet i glesbygd	—	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
Totalt	273,4	79,4	104,9	130,8	149,8	168,7

* Vissa medel kan erhållas från nu befintliga statsbidrag. Storleken av dessa har dock inte kunnat beräknas.

Efter fem år skulle alltså reformen kosta ca 169 milj. kr. per år, volymökning och justering med hänsyn till löne- och prisförändringar ej inräknade.

FÖVUX föreslår att reformerna träder i kraft den 1 juli 1975.

4.3 Förslag om studiestöd

4.3.1 Nya regler för studiemedel

SVUX har ansett det angeläget att även föreslå förändringar av det nuvarande studiemedelssystemet bl. a. med hänsyn till att det är önskvärt med enkla och schablonartade regler. Dessutom förutsätts att

många vuxenstuderande kommer att vara hänvisade till studiemedelssystemet, eftersom det av SVUX föreslagna särskilda vuxenstudiebidraget under ett långt utbyggnadsskede kommer att vara kvantitativt begränsat. För att kunna uppnå en önskvärd smidighet i systemet föreslås studiemedlen beviljas med ett antal halvmånadsbelopp för heltidsstudier och helmånadsbelopp för deltidstudier.

Högre totalbelopp och högre bidrag

Enligt nuvarande regler beräknas studiemedelsbelopp med utgångspunkt i ett niomånaders läsår. Pågår studierna kortare tid minskas studiemedelsbeloppet proportionellt. För nio månaders studier uppgår studiemedlen till 140 % av basbeloppet dvs. 11 900 kr. med ett basbelopp om 8 500 kr. För att uppnå administrativa förenklingar i systemet föreslås som "grundmodul" en halv månads heltidsstudier, vilket också föreslås bli den kortaste period för vilken studiemedel skall kunna beviljas. Grundmodulen föreslås även få omräknas till en hel månads halvtidsstudier. SVUX föreslår att studiemedlens totalbelopp för en halvmånadsperiod heltidsstudier blir 0,080 basbelopp vilket innebär 0,720 basbelopp för en normal studietermi om 4,5 månader. I jämförelse med nuvarande totalbelopp för en normal termi innebär förslaget en höjning med 170 kr. per kalenderhalvår.

Med nuvarande regler utgår studiebidraget med 999 kr. för en normal studietermi på 4,5 månader. SVUX föreslår att studiebidraget skall uppgå till 120 kr. per halvmånadsmodul vilket för en normal studietermi på 4,5 månader innebär 1 080 kr.

Det nuvarande barntillägget skulle fördelats på halvmånaders moduler utgöra 0,0139 basbelopp. I förenklande syfte föreslår SVUX att barntillägget skall utgå med 0,015 basbelopp per halvmånadsmodul. Detta innebär 1 148 kr. för studietermi på 4,5 månader jämfört med nuvarande 1 063 kr. Enligt SVUX' mening har barnfamiljerna störst behov av att studiestödet ger en rimlig ersättning för ett inkomstbortfall under en studieperiod. Med hänsyn härtill föreslår SVUX att barntillägget inte skall behövsprövas.

Nya regler för behovsprövning

Enligt nuvarande regler gäller att studiemedel för en termi reduceras med 2/3 av den del av den studerandes egen inkomst under terminen som överstiger 40 % av basbeloppet (för deltidstuderande 125 % av basbeloppet).

Beträffande hänsynstagande till makes inkomst reduceras studiemedel för en termi med 40 % av den del av makens inkomst som överstiger två basbelopp (för deltidstuderande 250 % av basbeloppet).

I förhållande till den studerandes egen förmögenhet reduceras studiemedlen med 1/5 av den del av förmögenheten som överstiger sex basbelopp. Studiemedlen för gift studerande reduceras med 1/5 av den del av makarnas sammanlagda skattepliktiga förmögenhet som överstiger nio basbelopp.

I fråga om hänsyntagande till den studerandes inkomst gäller olika fribelopp för studerande som bedriver studier kortare tid under en termin än fyra månader enligt följande.

Studietid	Fribelopp
minst 4 mån	40 % av basbeloppet (3 400 kr.)
3,5 mån	45 % av basbeloppet (3 825 kr.)
3 mån	50 % av basbeloppet (4 250 kr.)
2,5 mån	55 % av basbeloppet (4 675 kr.)
högst 2 mån	60 % av basbeloppet (5 100 kr.)

SVUX föreslår när det gäller behovsprövning mot egen inkomst att studiemedlen i första hand görs beroende av den effektiva studietiden under kalenderhalvåret.

Enligt SVUX förslag bör summan av studiemedlen under ett kalenderhalvår och hälften av den egna inkomsten under samma kalenderhalvår få uppgå till högst ett basbelopp. Denna regel föreslås ersätta samtliga nuvarande bestämmelser om behovsprövning mot egen inkomst.

Tabell 6. Maximala studiemedel i förhållande till egen inkomst. SVUX' förslag.

Reduktion: Studiemedel plus hälften av den egna inkomsten under halvåret får uppgå till högst 1 basbelopp (dvs. 8 500 kr.)

Egen inkomst under studiehalvåret	Reduktion (från 8 500 kr.)	Maximala studiemedel	Egen inkomst under studiehalvåret	Reduktion (från 8 500 kr.)	Maximala studiemedel
0	0	8 160	9 000	4 500	4 000
680	340	8 160	10 000	5 000	3 500
1 000	500	8 000	11 000	5 500	3 000
2 000	1 000	7 500	12 000	6 000	2 500
3 000	1 500	7 000	13 000	6 500	2 000
4 000	2 000	6 500	14 000	7 000	1 500
5 000	2 500	6 000	15 000	7 500	1 000
6 000	3 000	5 500	16 000	8 000	500
7 000	3 500	5 000	17 000	8 500	0
8 000	4 000	4 500			

När det gäller behovsprövning mot makes inkomst föreslår SVUX att den del av makes inkomst under kalenderhalvåret som överstiger 2,5 basbelopp skall räknas som den studerandes egen inkomst. I tabell 7 jämförs nuvarande regler och SVUX' förslag beträffande behovsprövning mot egen och makes inkomst.

Tabell 7. Jämförelse mellan nuvarande regler och SVUX' förslag beträffande behovsprövning mot egen och makes inkomst
Studietid: 4,5 månader

Egen inkomst under kalenderhalvåret	Makes inkomst under kalenderhalvåret	Studiemedel enligt nuvarande regler	Studiemedel enligt SVUX' förslag
3 400	17 000	5 950	6 120
	20 000	4 750	6 120
	24 000	3 150	5 425
	28 000	1 550	3 425
	30 000	750	2 425
6 000	17 000	4 217	5 500
	20 000	3 017	5 500
	24 000	1 417	4 125
	28 000	—	2 125
	30 000	—	1 125
8 000	17 000	2 883	4 500
	20 000	1 683	4 500
	24 000	(83)	3 125
	28 000	—	1 125
	30 000	—	(125)
10 000	17 000	1 550	3 500
	20 000	(350)	3 500
	24 000	—	2 125
	28 000	—	(125)

Beloppen inom parentes är mindre än 5 % av basbeloppet och utgår därför inte.

I konsekvens med vad som föreslagits i fråga om behovsprövning mot inkomst föreslår SVUX att hälften av den skattepliktiga förmögenheten som överstiger sex basbelopp när det gäller ogift och nio basbelopp när det gäller gift skall räknas som den studerandes egen inkomst.

Maximitid för studiemedel — maximering av återbetalningsskyldigheten

Med nuvarande regler får studiemedel innehas under högst 16 terminer och får inte beviljas den som är över 45 år. Från dessa regler får undantag göras om särskilda skäl föreligger. SVUX föreslår en ändring av 16-terminersregeln bl. a. för att förbättra möjligheterna att erhålla studiemedel för korta kurser, eftersom man med nuvarande system anses ha "förbrukat" en studiemedelstermin även om man t. ex. endast studerat en månad av en termin.

Den som utnyttjar nu gällande regler om maximalt antal studiemedelsterminer kan ådra sig en återbetalningsbörda som i nuvarande penningvärde uppgår till ca 80 000 kr. Årlig återbetalning kan för den som börjat studera vid 20 år bli ca 4 000 kr. Om ekonomin är svag kan emel-

lertid uppskov med återbetalningen medges. Det eventuella belopp som återstår när studiemedelstagaren fyller 65 år avskrivs.

SVUX föreslår att ingen skall få beviljas större belopp i återbetalningspliktiga studiemedel än att den totala återbetalningsskyldigheten, fördelad på beviljningsåret till och med det år vederbörande fyller 63 år, uppgår till högst omkring 2 300 kr. per år. Detta belopp bör indexregleras genom omräkning till basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Talet bör vara 0,300 basbelopp. Dessutom föreslår SVUX att ingen får beviljas mera studiemedel än att hans sammanlagda återbetalningsskyldighet uppgår till högst 10 basbelopp. En åldersgräns på 60 år för rätt till studiemedel bör komplettera huvudregeln om maximala återbetalningspliktiga studiemedel i förhållande till antalet återbetalningsår. SVUX förordar ett dispensförfarande så att en person som kan anföra särskilda skäl skall kunna beviljas studiemedel även om han fyllt 60 år. Enligt SVUX bör rätten till studiemedel — både bidragsdel och återbetalningspliktig del — upphöra helt vid 65 år.

När det gäller deltidstudier föreslår SVUX att deltidstudiemedel skall beviljas utan prövning av skälen till att studierna inte bedrivs på heltid.

Dessutom föreslår SVUX att även studiebidrag skall beviljas dem som nu endast kan erhålla återbetalningspliktiga studiemedel på grund av att de inte bedriver heltidsstudier i minst åtta veckor.

4.3.2 Studiestöd för vuxna

Behörighetskrav för rätt till särskilt vuxenstudiestöd

I det föregående har nämnts att SVUX som allmänt behörighetskrav för rätt till särskilt vuxenstudiestöd har föreslagit en tidigare anknytning till förvärvslivet. SVUX diskuterar bl. a. att låta förvärvsinkomsten under tidigare år vara avgörande för om man skall anses behörig till det särskilda vuxenstudiestödet. De allmänna försäkringskassorna noterar uppgifter om tidigare förvärvsinkomster uttryckt i ATP-poäng. För att erhålla ATP-poäng måste man under ett kalenderår haft pensionsgrundande inkomst överstigande ett basbelopp. Med pensionsgrundande inkomst avses förvärvsinkomster samt ersättning vid sjukdom och arbetslöshet. I januari 1974 gällde basbeloppet 8 100 kr., varför man för att erhålla ATP-poäng för 1974 måste ha en inkomst under året överstigande 8 100 kr.

SVUX föreslår att som grundläggande kvalifikationskrav för rätt till det särskilda vuxenstudiestödet skall gälla att den studerande under minst fem år före det år under vilket studierna skall äga rum haft inkomster av sådan omfattning att för vart och ett av de fem åren fastställts ATP-poäng. Med år med fastställd ATP-poäng får jämföras upp

till tre kalenderår under vilka den studerande vårdat eget barn under tio år samt kalenderår under vilket den studerande under minst sex månader fullgjort militärtjänst.

SVUX har bl. a. övervägt att ha ett ålderskrav för rätt till vuxenstudiebidrag. Emellertid ansågs kravet på anknytning till förvärvslivet vara utformat så att det i praktiken kommer att fungera som en åldersgräns.

Vuxenstudiebidraget i tre klasser

SVUX föreslår att vuxenstudiebidraget skall differentieras i förhållande till antalet år med noterad ATP-poäng. Bidraget skall enligt förslaget utgöra skattepliktig inkomst och vara indexreglerat.

SVUX' förslag för en halvmånads heltidsstudier framgår av följande uppställning

Antal år med ATP-poäng	Vuxenstudiebidrag i basbelopp	i kr.
5 (klass 1)	0,050/halv månad	425
6 (klass 2)	0,060/halv månad	510
7 (klass 3)	0,070/halv månad	595

Beskattning av vuxenstudiebidraget

SVUX framhåller att beskattningen av vuxenstudiebidraget är avsedd att ersätta särskilda regler för behovprövning. SVUX antar att en beskattning av det särskilda vuxenstudiestödet på 30—40 % kommer att bli vanlig med hänsyn tagen till nuvarande kommunalskatt och för beräkning av den statliga inkomstkatten.

Variationer i inkomst under ett beskattningsår medför i regel avvikelser mellan preliminär och slutlig skatt. SVUX pekar på att det i ett system med beskattat bidrag är möjligt att med jämkning i preliminärskatten ta bort en för den studerande negativ slutskatteeffekt. Detta gäller framför allt när man erhållit ett centralt system för utbetalning och registrering av studiestödsmedel. Även om man använder en för samtliga studerande gemensam schablontabell för preliminärskatteuttag innebär det enligt SVUX betydande fördelar jämfört med ett system med ett icke skattepliktigt bidrag.

Vad som skapar problem när det gäller kombinationen skattepliktiga inkomster och icke skattepliktiga men behovsprövade studiebidrag är att den sammanlagda marginaleffekten ofta överstiger 100 %, dvs. att en bruttoinkomstökning i själva verket medför en reell minskning av de disponibla medlen.

Så länge rätten till sociala förmåner är knuten till den beskattningsbara eller taxerade inkomsten kan den som erhåller studiebidrag få

andra förmåner även om den faktiska inkomstnivån inklusive studiebidraget inte skulle motivera detta. Enligt SVUX kan man med en beskattning av bidraget få en mer rättvis jämförelse mellan olika personers inkomstförhållanden.

SVUX föreslår att det särskilda vuxenstudiebidraget skall räknas som pensionsgrundande inkomst eftersom studiebidraget ersätter inkomst av anställning och förlust av denna kan påverka rätten till och storleken av allmän tjänstepension.

Ett system med beskattat bidrag torde enligt SVUX på sikt förutsätta ett centralt registrerings- och utbetalningssystem med hjälp av ADB. I samband med denna fråga vill SVUX erinra om att CSN har fått i uppdrag att fortsätta utredningsarbetet rörande ett nytt registrerings- och utbetalningssystem. SVUX anser att CSN också bör få i uppdrag att beakta konsekvenserna av ett system med beskattat vuxenstudiebidrag.

Om en förvärvsarbetande har hemmavarande make utan inkomster och avser att studera medför beskattning av vuxenstudiebidraget att makarna går miste om en skattereduktion på 1 800 kr. Har makarna barn erhåller emellertid den studerande maken med den lägre inkomsten förvärvsavdrag med maximalt 2 000 kr.

SVUX anser inte att ett inordnande av vuxenstudiebidraget i skattesystemet med hänsyn tagen till utfallet av reglerna om förvärvsavdrag och skattereduktion bör föranleda någon särbehandling i skattehänseende av studiebidraget.

Återbetalningspliktiga studiemedel för studerande som får vuxenstudiebidrag

Vuxenstuderande som beviljats vuxenstudiebidrag föreslås dessutom få rätt till återbetalningspliktiga studiemedel med ett belopp som ungefär motsvarar det som utgår i nuvarande studiemedelssystem.

Eftersom SVUX tidigare utgått från halvmånadsperioder, föreslås att återbetalningspliktiga studiemedel för studerande med rätt till vuxenstudiebidrag skall utgå med 0,065 basbelopp per halvmånadsperiod. Samma belopp skall kunna utgå oberoende av vilken bidragsklass den sökande tillhör.

Behovsprövning av de återbetalningspliktiga studiemedlen för studerande med rätt till vuxenstudiebidrag föreslås ske efter i stort samma regler som SVUX föreslagit för övriga studiemedelstagare. För studerande med vuxenstudiebidrag bör emellertid inte hänsyn tas till makes inkomst och förmögenhet.

Behovsprövningen innebär för dem med vuxenstudiebidrag att summan av de återbetalningspliktiga studiemedlen och hälften av den studerandes egen inkomst under ett kalenderhalvår får uppgå till högst ett

basbelopp. Med egen inkomst jämställs hälften av den egna skattepliktiga förmögenheten som överstiger sex basbelopp.

Av tabell 8 framgår de maximala återbetalningspliktiga studiemedlen som kan utgå i förhållande till den studerandes inkomst. Beloppen är emellertid också beroende av studietiden.

Tabell 8. Maximala återbetalningspliktiga studiemedel i förhållande till egen inkomst

Inkomst under kalenderhalvåret	Maximala återbetalningspliktiga studiemedel
3 740	6 630
4 000	6 500
5 000	6 000
6 000	5 500
7 000	5 000
8 000	4 500
9 000	4 000
10 000	3 500
11 000	3 000
12 000	2 500
13 000	2 000
14 000	1 500
15 000	1 000

Av tabell 9 framgår vilka fribeloppsgränser som gäller vid olika studietider, dvs. vad den studerande maximalt kan ha i inkomster vid sidan av återbetalningspliktiga studiemedel under det kalenderhalvår som studierna bedrivs.

Tabell 9. Fribeloppsgränser vid olika studietider

Studietid i månader	Återbetalningspliktiga studiemedel	Maximal inkomst under studiehalvåret
1	1 105	14 790
2	2 210	12 580
3	3 315	10 370
4	4 420	8 160
4,5	4 973	7 054
5	5 525	5 950
6	6 630	3 740

SVUX anser att för en förvärsarbetande med månadsinkomst upp till 2 000 kr. medför studier med det särskilda vuxenstudiestödet en ökning av den disponibla inkomsten. En balanspunkt uppnås vid en månadsinkomst på ca 3 000 kr. Här innebär en övergång från förvärsarbete till studier med särskilt vuxenstudiestöd varken en förbättring eller en försämring av ekonomin. I tabell 10 görs en jämförelse mellan

studerande med särskilt vuxenstudiestöd och studerande med vanliga studiemedel.

Tabell 10. Disponibel inkomst för studerande med studiemedel och studerande med särskilt vuxenstudiestöd vid olika inkomstlägen och studietid.

Månads- inkomst under icke studie- tid	Studie- tid i måna- der	Studie- medel	Särskilt vuxenstudiestöd			Disponibla medel			
			Klass 1	Klass 2	Klass 3	Studie- medel plus inkomst efter skatt	Vuxenstudiebidrag och inkomst efter skatt samt återbetalningspliktiga studiemedel		
			Klass 1	Klass 2	Klass 3		Klass 1	Klass 2	Klass 3
2 000	0	0	0	0	0	17 100	17 100	17 100	17 100
	1	1 360	1 955	2 125	2 295	17 035	17 347	17 553	17 661
	5	6 800	9 775	10 625	11 475	16 775	18 785	19 365	19 905
	9	12 240	17 595	19 125	20 655	16 515	20 133	21 177	22 149
3 000	0	0	0	0	0	23 448	23 448	23 448	23 448
	1	1 000	1 955	2 125	2 295	22 494	23 151	23 268	23 375
	5	6 800	9 775	10 625	11 475	20 478	22 488	23 068	23 608
	9	12 240	17 595	19 125	20 655	18 102	21 720	22 765	23 736
4 000	0	0	0	0	0	27 804	27 804	27 804	27 804
	1	0	1 955	2 125	2 295	25 487	26 144	26 260	26 368
	5	6 500	9 775	10 625	11 475	22 718	25 029	25 609	26 149
	9	11 000	17 595	19 125	20 655	17 951	22 809	23 853	24 025

En plan för uthygnaden av studiestödet

SVUX och FÖVUX har efter samråd gemensamt föreslagit att de ökade kostnaderna för de båda kommittéernas sammanlagda förslag om förbättrade ekonomiska villkor för de vuxenstuderande under en första femårsperiod skall rymmas inom en totalram för år 1 på ca 200 milj. kr., för år 2 på ca 400 milj. kr., för år 3 på ca 500 milj. kr., för år 4 på ca 600 milj. kr. och för år 5 på ca 700 milj. kr.

SVUX diskuterar olika modeller för ett genomförande av förslaget om ett förbättrat studiestöd för vuxna.

Om utvecklingen av den studiesociala reformen sker genom årliga förbättringar av studiestödet, når man främst de grupper som är mest lika dem som nu befinner sig i vuxenutbildning. Detta skulle inte i första hand bidra till att utjämna skillnader i utbildning mellan olika grupper i samhället. SVUX avvisar tanken på att det planmässiga genomförandet av det nya studiestödet skall ske genom successiva förbättringar av stödet, eftersom en studiesocial reform för vuxna redan från början bör leda till en väsentligt ökad rekrytering från andra grupper än dem som nu söker sig till vuxenutbildning.

Ett alternativ är enligt SVUX att under utbyggnadsskedet begränsa rätten till det särskilda vuxenstudiestödet till personer som tillhör vissa

definierade grupper. Emellertid avvisar SVUX även användandet av en generell, successivt utvidgad rätt för vissa grupper att erhålla ett särskilt studiestöd för vuxna. SVUX anför som skäl bl. a. att svårigheter uppstår vid avgränsningen av grupper och att det kan skapa missnöje bland dem som inte prioriteras.

SVUX föreslår i stället att fördelningen av det särskilda vuxenstudiestödet skall ske genom urval bland de sökande och att statsmakterna centralt skall fatta beslut om det antal heltidsstudiestöd som årligen får beviljas. Antalet studiestöd bör årligen öka och fördelas på olika utbildningsnivåer.

De vuxna antas enligt SVUX i stor utsträckning komma att vilja erhålla det särskilda vuxenstudiestödet för ganska korta studieperioder eller för halvtidsstudier. SVUX föreslår att en fördelning av halvmånadsmoduler görs på utbildningsnivåer, varvid resurserna i ett inledningsskede främst bör användas för lägre utbildningsnivåer. Som beteckning för de skilda utbildningsnivåerna används begreppen från det allmänna skolväsendet och ungdomsutbildningen. Nämda förslag innebär att regeringen, efter förslag av SÖ och UKÄ, fattar beslut om till vilken nivå olika kurser skall hänföras. SVUX föreslår för den första femårsperioden följande utveckling av antalet halvmånadsmoduler:

	År 1	2	3	4	5
Grundskolenivå	135 000	270 000	360 000	414 000	450 000
Gymnasie- skolenivå	90 000	180 000	252 000	270 000	306 000
Högskolenivå	45 000	90 000	108 000	126 000	144 000
Totalt	270 000	540 000	720 000	810 000	900 000

Dessa halvmånadsmoduler motsvarar följande antal personer som bedriver heltidsstudier under ett läsår om nio månader.

	År 1	2	3	4	5
Grundskolenivå	7 500	15 000	20 000	23 000	25 000
Gymnasie- skolenivå	5 000	10 000	14 000	15 000	17 000
Högskolenivå	2 500	5 000	6 000	7 000	8 000
Totalt	15 000	30 000	40 000	45 000	50 000

Enligt SVUX' uppfattning bör utbyggnadstakten under en andra femårsperiod vara ungefär densamma som under slutet av den första femårsperioden. Vid utgången av tioårsperioden bör således antalet halvmånadsmoduler uppgå till ca 1,4 milj., motsvarande 75—80 000 personer

som studerar på heltid under ett läsår. Under den andra femårsperioden bör en förskjutning av antalet halvmånadsbidrag ske till förmån för gymnasie- och högskolenivå.

SVUX föreslår att vuxenstudiestödet för grundskole- och gymnasieskolenivåerna fördelas på landets kommuner, så att varje kommun erhåller ett antal moduler, som i huvudsak svarar mot kommunens andel av rikets befolkning. Beträffande högskolan bör vuxenstudiestödet fördelas på de sex studiemedelsnämnderna i huvudsaklig proportion till den högskolcutbildning som sorterar under respektive nämnd.

Urval bland sökande av särskilt vuxenstudiestöd

SVUX framhåller att urvalet bland sökande av särskilt vuxenstudiestöd bör göras på ett sådant sätt att så stor del som möjligt av målen för den studiesociala reformen kan uppnås. SVUX anser det olämpligt att genom centralt fastställda regler bestämma vilka personer som har rätt till det förbättrade studiestödet. I stället bör man söka åstadkomma en individuell bedömning där hänsyn tas till olika omständigheter som i det enskilda fallet påverkar möjligheterna att bedriva studier.

SVUX anser att kravet på individuell och allsidig behandling av ansökningar om vuxenstudiestöd för studier på grundskole- och gymnasieskolenivå tillgodoses bäst om handläggningen uppdras åt ett organ som arbetar på lokal, dvs. kommunal, nivå. Detta organ bör då bli skolstyrelsen.

Urvalet av dem som skall erhålla vuxenstudiestöd för högskolestudier bör göras av ett annat organ. För dessa studier är det enligt SVUX rimligt att man utöver den individuella bedömningen av utbildningsbehovet i det enskilda fallet också tar hänsyn till graden av den tilltänkta utbildningens yrkesinriktning. De som fördelar vuxenstudiestöd för högskolestudier bör ha expertkunskap om högskolans olika delar. SVUX föreslår att beviljandet av vuxenstudiestöd för studier på högskolenivå skall handhas av studiemedelsnämnd.

SVUX stryker kraftigt under att det inte bör få förekomma att skolstyrelse eller andra kommunala organ respektive studiemedelsnämnd under hand skaffar sig enkla och schablonartade regler för bedömningen av ansökningarna. Det måste således även i praktiken bli fråga om en verklig individuell bedömning av ansökningarna. Vid urvalet av dem som skall få det särskilda vuxenstudiestödet bör emellertid enligt SVUX följande beaktas. Vuxenstudiestödet skall inte beviljas den som lika gärna eller rent av med större fördel kan bedriva studier på fritiden. Inte heller skall vuxenstudiestöd beviljas den, för vilken vanliga studie-medel bedöms vara tillräckliga för att studierna skall komma till stånd.

Företräde till vuxenstudiestöd bör ges åt dem som har en kort tidigare utbildning eller, ifråga om studier på gymnasieskolenivå, till dem

som inte tidigare erhållit sådan utbildning. Vid högskolestudier bör mindre avseende fästas vid tidigare utbildning.

Förslaget om minst fem års förvärvsarbete samt sju år för det högsta bidragsbeloppet bör enligt SVUX ses som ett minimiönskemål. Den allmänna behörigheten bör kunna uppnås även vid ett mindre omfattande deltidarbete. I en urvalssituation bör enligt SVUX de som har ytterligare ett antal års arbetslivserfarenhet ges företräde. SVUX föreslår också att man bör ge företräde för dem som heltidsarbetat framför dem som deltidsarbetat.

Enligt SVUX' förslag skall vuxenstudiebidraget inte vara behovsprövat och de återbetalningspliktiga studiemedlen skall endast prövas mot den studerandes egen ekonomi och inte mot makes ekonomiska förhållanden.

Vid en urvalssituation bör emellertid tilldelningen av stödet ske med hänsyn till den enskildes faktiska ekonomiska behov. Härvid bör hänsyn tas till tillgångar och försörjningsbörda. Trots de principer SVUX uttalat innebär detta att hänsyn också bör tas till makes ekonomiska förhållanden. Denna form av ekonomisk bedömning vid urvalet bör enligt SVUX ha en klar övergångskaraktär.

SVUX föreslår även att företräde bör ges för den vars studier av organisatoriska skäl måste bedrivas i andra former än på fritid samt för den som inte kan bedriva de planerade studierna på hemorten.

SVUX anger att ett övergripande syfte som bör påverka urvalet, är att utbildningen skall medverka till en positiv förändring av den enskildes situation i ekonomiskt, kulturellt och socialt avseende.

Den enskildes behov och önskemål bör vara helt utslagsgivande när det gäller val av studieinriktning på grundskolenivå och gymnasieskolenivå. Vid studier på högskolenivå bör — som nämnts — visst hänsynstagande ske såväl till graden av yrkesinriktning som till i vad mån studierna kan beräknas bli framgångsrika.

SVUX framhåller att uppgifterna i ansökan om vuxenstudiestöd måste vara något fylligare än dem som nu lämnas i en ansökan om studiemedel. Man måste enligt SVUX i stor utsträckning lita på de uppgifter den sökande själv lämnar. Kontroll får i efterhand ske genom stickprov. Personal som ombesörjer föredragningar och utarbetar förslag om vilka som bör få vuxenstudiestöd bör genom personliga samtal med dem som föreslås få vuxenstudiestöd kunna få ytterligare underlag för bedömningar.

I fråga om urvalet bland sökande av vuxenstudiestöd framhåller SVUX att det även bör eftersträvas att de tillgängliga resurserna blir någorlunda jämnt fördelade på personer med mera omfattande studiemål och på personer som bara skall delta i kortare kurser.

Vidare framhålls att om vuxenstudiestödet beviljats en person som avsett att delta i en längre utbildning så bör det beviljande organet

betrakta det mer eller mindre som ett åtagande att bevilja fortsatt vuxenstudiestöd om studierna ger godtagbara resultat. Vid studier på högskolenivå bör meritbedömningen göras enligt de grunder som gäller för beviljande av vanliga studiemedel.

SVUX har i sitt förslag till urval velat ge de lokala organen stor frihet vid bedömningen. Det finns en risk för att skillnaderna i bedömning mellan olika kommuner blir alltför stora. SVUX föreslår därför att kommunernas och studiemedelsnämndernas urval till det särskilda vuxenstudiestödet blir föremål för en fortlöpande utvärdering. Denna utvärdering bör göras av CSN.

FÖVUX' förslag om studiestöd

FÖVUX framhåller att personer med kort och bristfällig grundutbildning, bristande studievana och låg studiemotivation kan motiveras att delta i studier om de rekryteras genom uppsökande verksamhet. Dessa personer efterfrågar oftast studiecirklar, ämneskurser vid folkhögskola och annan utbildning av mer begränsad omfattning. De nuvarande studiesociala systemen kan emellertid endast utnyttjas för mer omfattande studier, varför det behövs studiesociala anordningar för dem som deltar i studiecirklar och korta kurser. Dessa studiesociala anordningar skall enligt FÖVUX vara tillgängliga för kortutbildade vuxna, i första hand anställda och främst personer med skiftarbete eller obekväm arbetstid. De former av arbetstidsförläggning som avses med "skiftarbete eller obekväm arbetstid" är främst skiftarbete, förskjuten obekväm arbetstid, turlistetid och långa arbetsskift.

Erfarenheterna från FÖVUX' försöksverksamhet visar att det är mycket svårt för personer med skiftarbete eller obekväm arbetstid att delta i vuxenstudier på fritid. Möjligheter bör därför enligt FÖVUX ges att studera på arbetstid eller på motsvarande villkor.

FÖVUX anser de i det följande redovisade förslagen till nya studiestöd vara en förutsättning för att man skall kunna uppnå tillfredsställande rekryteringsresultat vid uppsökande verksamhet särskilt bland personer med skiftarbete eller obekväm arbetstid och/eller med tungt och slitsamt arbete. De nya studiestöden är enligt FÖVUX främst avsedda för deltagare i studiecirklar resp. korta ämneskurser vid folkhögskola.

Följande typer av nya studiestöd för vuxenstuderande föreslås inrättade.

Timstudiestöd på f.n. 10 kr. (0,12 % av basbeloppet) per studietimme föreslås för deltagare i studiecirklar som tar ledigt för att delta i cirkeln och som därför förorsakas inkomstbortfall. Timstudiestödet avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbets-

förtjänst. Antalet bidragsberättigade studietimmar bör vara lägst tio och högst 35 för en person under två på varandra följande kvartal, dvs. beloppet kan under denna tid variera mellan 100 kr. och 350 kr.

Dagstudiestöd bestående av dels ett inkomstbidrag, dels ett internatbidrag föreslås för deltagare i korta ämneskurser vid folkhögskola. Inkomstbidraget på f. n. 60 kr. (0,7 % av basbeloppet) per kursdag föreslås utgå till deltagare i ämneskurs som tar ledigt för att delta i kursen och som därför förorsakas inkomstbortfall. Inkomstbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Antalet bidragsberättigade kursdagar bör vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal. För bidragsberättigad person kan alltså under denna tid utgå belopp mellan 120 kr. och 300 kr.

Internatbidraget på f. n. 60 kr. (0,7 % av basbeloppet) per kursdag föreslås utgå till deltagare i ämneskurs som har utgifter för internatvistelse eller resor i samband med kursen. Internatbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för dessa kostnader. Samma villkor för antal bidragsberättigade dagar bör gälla som för inkomstbidraget.

Belopp av viss storlek bör anslås till de olika bidragen varje år. Timstudiestödet bör fördelas för sig. Berättigade till detta stöd är endast personer med anställning. Huvuddelen av dagstudiestödet bör vara inkomst- och internatbidrag vilka fördelas på anställda som deltar i ämneskurser i internat. Resten av dagstudiestödet består dels av enbart inkomstbidrag vilka fördelas på anställda som deltar i ämneskurser i externat, dels av enbart internatbidrag vilka fördelas på personer utan anställning som deltar i internatkurser.

FÖVUX föreslår att tim- och dagstudiestöd främst bör utgå till personer med skiftarbete eller obehvämlig arbetstid men även till andra anställda t. ex. i tungt och slitsamt industriarbete. Efter hand bör resurserna ökas så att stöden också blir tillgängliga för allt fler personer. Om det på enstaka orter visar sig att inga ansökningar inkommer, som avser personer med skiftarbete eller obehvämlig arbetstid, bör även andra vara berättigade till studiestöd.

FÖVUX föreslår att de nya studiestöden skall fördelas enligt följande principer.

1. Personer med komplicerad skiftgång eller annan "mycket obehvämlig" arbetstid skall ges företräde framför personer med tvåskift eller annan "mindre obehvämlig" arbetstid. Dessa skall i sin tur ges företräde framför personer med normal arbetstidsförläggning. Särskild hänsyn skall också tas till den som — oavsett arbetstidens förläggning — har tungt eller på annat sätt särskilt slitsamt arbete eller liknande omständigheter.

2. Personer med kort utbildning skall ges företräde framför personer med längre utbildning. Bland personer med utbildning av ungefär samma längd bör företräde ges den som har längre anställningstid. Härfter

bör hänsyn tas till andra särskilda skäl, som den sökande åberopat för behovet av studiestöd. Dessa skäl kan sammanhånga med familjesituationen, avståndet till studieplatsen eller andra liknande omständigheter.

3. Ansökningar i vilka studiestödet är sammankopplat med uppsökande verksamhet skall — oavsett om stödet söks genom kollektiv eller individuell ansökan — bifallas före sådana, där detta inte är fallet.

4. När det gäller internatbidraget bör hänsyn också tas till studiehinder, som sammanhänger med hemarbete, handikapp eller glesbygd.

FÖVUX framhåller att det normala bör vara att fackliga organisationer ansöker om studiestöd kollektivt för ett visst antal anställda på en arbetsplats. Kvalifikationsgrunderna behöver då inte redovisas särskilt för varje person. Däremot bör det av ansökan framgå hur många personer som uppfyller de nyss angivna kvalifikationerna för prioritering.

FÖVUX föreslår inte någon åldersgräns för rätten till studiestöd.

När det gäller studiestödets storlek anser FÖVUX det rimligt att beloppet för timstudiestödet motsvarar ersättning för inkomstbortfall vid genomsnittliga inkomster för stora löntagargrupper och att inkomstbidraget fastställs till ett belopp motsvarande 3/4 av timstudiestödets ersättningsnivå. Internatbidraget förutsätts motsvara genomsnittliga internatkostnader.

Studiestöden bör i sin helhet utgöras av icke återbetalningspliktiga bidrag. Studiestödets storlek bör följa löne- och prisutvecklingen och bör därför vara relaterad till gällande basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. FÖVUX framhåller att det även blir nödvändigt att tid efter annan genomföra höjningar av den andel av basbeloppet som stöden skall motsvara så, att de bättre svarar mot den reala inkomstutvecklingen.

Studiestöd för hemarbetande invandrare

Invandrarutredningen framhöll bl.a. i sitt betänkande (SOU 1971:51) Invandrarnas utbildningssituation följande. Erfarenheterna från undervisning i svenska med samhällsorientering för hemarbetande invandrar-kvinnor visar att det krävs särskild stimulans för att denna grupp skall följa undervisningen. Detta gäller också andra mindre grupper av icke anställda invandrare. I avvaktan på mera långsiktiga förslag föreslår utredningen ett statligt premiesystem för invandrare utanför arbetslivet. Varje icke anställd invandrare som följer grundutbildningen bör tilldelas en skattefri premie om 700 kr. som kan täcka kostnader i samband med deltagande och innebära en viss ekonomisk stimulans. Som villkor för premien bör gälla att grundutbildningen fullföljts och att minst 200 lektionstimmar bevisats.

Riksförbundet internationella föreningar för invandrar-kvinnor, Stockholms broderskapsdistrikt och Kulturarbetarnas socialdemokratiska förening har inkommit med en skrivelse angående särskilda åtgärder för

invandrarkvinnor i Sverige. I skrivelsen aktualiseras invandrarutredningens förslag om ett ekonomiskt stimulansbidrag på 700 kr. till hemmavarande invandrarkvinnor som deltar i svenskundervisning. Vidare krävs bl.a. att resebidrag skall utgå till hemmavarande invandrarkvinnor som önskar studera svenska, att kommunerna tillhandahåller lokaler lämpliga för denna verksamhet och att barnpassning anordnas i anslutning till bildningsförbundens svenskundervisning.

4.3.3 Administration av vuxenstudiestödet

SVUX föreslår att ansökan om vuxenstudiestöd skall inges till studiemedelsnämnden för det verksamhetsområde som den utbildningsenhet tillhör, vid vilken studierna avses bedrivas. Det är vidare enligt SVUX lämpligt att ansökningsblanketten får en sådan utformning att det särskilda vuxenstudiestödet och studiemedel kan sökas samtidigt. Det särskilda vuxenstudiestödet bör kunna sökas vid fyra olika tillfällen. Om ansökan avser mer än ett kvartal bör ansökan vara inlämnad senast den 15:e månaden näst före det första av de kvartal som ansökan avser.

Handläggningen av ansökan om vuxenstudiestödet kommer enligt SVUX att kräva ungefär en månad. Ansökan om vuxenstudiestödet bör lämnas till studiemedelsnämnden för viss formell granskning och därefter överlämnas till den kommun där den sökande är bosatt, om ansökan avser studier på grundskole- eller gymnasieskolenivå. Vederbörande kommunala organ skall därefter hinna bereda ärendet och inhämta förslag till beslut från ett råd som är sammansatt av fackliga företrädare.

När det gäller kravet på antal år med inkomster av sådan omfattning att ATP-poäng fastställs framhåller SVUX följande. Det generella kvalifikationskravet på fem års ATP-poäng måste kompletteras, så att antal år med noterade ATP-poäng skall anses styrkt i och med att den sökande i ansökningshandlingen på heder och samvete försäkrar, att han under året närmast före det år som ansökan avser haft inkomster av anställning och/eller annat förvärvsarbete överstigande ett basbelopp.

Det lokala studiestödsorganet skall lämna förslag om vilka personer som skall erhålla dels vuxenstudiebidrag och för hur lång tid, dels tim- och dagstudiestöd enligt FÖVUX' förslag. Övriga beslut, t. ex. om beloppets storlek, preliminärskatteavdrag, bör fattas av studiemedelsnämnden.

Det kommunala organ som i första hand bör komma i fråga för att fördela vuxenstudiestödet och tim- resp. dagstudiestöd enligt förslag av FÖVUX är skolstyrelsen. SVUX och FÖVUX föreslår att skolstyrelsen skall åläggas att inhämta förslag beträffande fördelningen av vuxen-

studiebidragen från ett särskilt råd som bör bestå av företrädare för löntagarnas organisationer. Rådet som bör kallas *studiestödsråd* tillsätts enligt SVUX och FÖVUX av skolstyrelsen. Studiestödsrådet innehåller ledamöter som föreslagits av fackliga organisationer och blir formellt ett kommunalt organ. Två tredjedelar av ledamöterna skall företräda fackliga organisationer med LO som huvudorganisation och en tredjedel av ledamöterna skall företräda fackliga organisationer med TCO som huvudorganisation. Förslag om ledamöter skall inhämtas av skolstyrelsen från respektive huvudorganisationsdistriktsorganisation dvs. från FCO-distrikten respektive de regionala TCO-kommittéerna. Antalet ledamöter bör normalt inte understiga sju och aldrig vara lägre än fem.

Innan skolstyrelsen fattar beslut om fördelning av vuxenstudiestöden bör den ha erhållit förslag till fördelning från studiestödsrådet.

De studiestöd som föreslås av FÖVUX avses i första hand användas som komplement till uppsökande verksamhet. Därför bör i huvudsak de fackliga organisationerna söka studiestöden kollektivt och fördela dem på individer. FÖVUX framhåller att var och en som tillhör målgruppen och som prioriteras i enlighet härmed bör ha möjlighet till studiestöd. Om någon efter framställning till facklig organisation inte fått begärt studiestöd bör ärendet kunna prövas direkt av fördelningsorganet. Även individuella framställningar bör emellertid kunna göras och något krav på organisationstillhörighet för individen bör inte finnas.

FÖVUX förmodar dock att tim- respektive dagstudiestödet i flertalet fall kommer att beviljas efter kollektiv ansökan.

När det gäller tim- och dagstudiestödet bör vid ansökan följande förhållanden redovisas:

1. För hur många personer och studietimmar respektive kursdagar stöd önskas samt vilken typ av studiestöd ansökan gäller.

2. Vilket slag av skiftgång eller obekvämt arbetstid eller annan besvärande arbetssituation dessa personer har.

3. Ungefärlig längd på de aktuella personernas grundutbildning och — om möjligt — deras anställningstid samt vilket slag av studier som avses (elementära eller mer avancerade).

4. Huruvida studiestödet söks i samband med uppsökande verksamhet eller för personer, som själva efterfrågat stödet.

5. Övriga särskilda omständigheter som den sökande önskar åberopa som skäl för studiestöd.

Studiestöden bör fördelas i mars, juni, september och december samt avse studier under något eller några av de närmast följande fyra kvartalen.

Enligt SVUX är studiemedelsnämndernas sammansättning inte tillfredsställande för urvalet bland dem som söker vuxenstudiebidrag för studier på högskolenivå. Studiemedelsnämnderna bör enligt SVUX ut-

ökas med en ledamot som representerar TCO och en ledamot som representerar LO vid behandling av ärende om urval av personer som skall erhålla vuxenstudiestöd. Dessa ledamöter bör utses av regeringen efter förslag från respektive organisation.

SVUX och FÖVUX avvisar möjligheten till generell besvärsmöjlighet men i vissa fall bör dock besvärsmöjlighet finnas nämligen

1. När skolstyrelsen fattar ett beslut som inte överensstämmer med den mening som uttalats av majoriteten av studiestödsrådet.

2. När de båda fackliga representanterna i studiemedelsnämnden gemensamt biträder en mening men nämnden fattar ett beslut som går denna mening emot. Rätt att föra talan mot beslut i dessa fall bör tillkomma den som berörs av beslutet. CSN bör vara besvärsmyndighet och CSN:s beslut i besvärssak bör inte kunna överklagas.

Det särskilda vuxenstudiestödet samt tim- och dagstudiestödet skall enligt SVUX och FÖVUX finansieras dels via en särskild arbetsgivaravgift, dels via statsmedel. En särskild fond bör skapas härför och CSN bör utgöra fondens styrelse.

Landets totala vuxenstudiestöd bör fördelas mellan kommunerna efter invånarantal. Denna fördelning bör göras centralt av CSN. För besvärssakerna i dessa frågor bör CSN inrätta en särskild delegation för vuxenstudiestöd där det bland ledamöterna bör finnas företrädare för det allmänna och för löntagarorganisationerna. Ordförande i delegationen bör vara ordföranden i CSN. I övrigt bör delegationen bestå av ledamöter vilka utses på förslag av LO och TCO.

FÖVUX framhåller att fördelningen av tim- och dagstudiestöden under planeringsperioden i huvudsak bör baseras på förekomsten av skiftarbete eller oönskad arbetstid.

Enligt FÖVUX bör beloppen för tim- och dagstudiestöd utbetalas i efterskott. Under ett halvår skall samma person högst kunna uppbära timstudiestöd om 350 kr., inkomstbidrag om 300 kr. och internatbidrag om 300 kr. Den som får del av detta studiestöd bör inte samtidigt erhålla studiemedel, vuxenutbildningsbidrag eller utbildningsbidrag.

Den som tar emot timstudiestöd eller inkomstbidrag bör inte samtidigt ha semester eller vara tjänstledig med lön, utan vederbörande skall åsamkas inkomstbortfall under studierna.

Administrativa kostnader föranledda av SVUX' förslag

I anslutning till sitt betänkande har SVUX överlämnat skrivelsen "Beräkningar av administrativa kostnader föranledda av SVUX' förslag i betänkandet (SOU 1974: 62) Studiestöd åt vuxna".

Beräkningar av antalet ansökningar och beviljade vuxenstudiestöd

I skrivelsen konstaterar SVUX att rekryteringseffekterna av det föreslagna särskilda vuxenstudiestödet är beroende av en mängd faktorer.

Dessa faktorer är inte på förhand kända, vilket omöjliggör en prognos över antalet tillkommande ansökningar av studiestöd. SVUX har därför begränsat sig till att göra en beräkning, som bygger på en rad antaganden, av antalet tillkommande ansökningar.

På grundskole- och gymnasieskolenivå uppskattar kommittén antalet deltagare år 1976 i sådan vuxenutbildning som berättigar till det särskilda vuxenstudiestödet till 200 000. Den beräknar att antalet år 1976 kommer att bli 40 000. Enligt vad som nyss redovisats beräknar kommittén att för äldre elever i gymnasial utbildning under år 1976 skall kunna beviljas 225 000 halvmånadsbelopp (dvs. motsvarande 12 500 helårsstuderande) i särskilt vuxenstudiestöd. I genomsnitt räknar SVUX med att åtta halvmånadsbelopp utgår per beviljad ansökan och att 28 125 personer kan beviljas vuxenstudiestödet. Det totala antalet ansökningar om det särskilda vuxenstudiestödet för hela riket under hela 1976 har SVUX beräknat på fyra olika nivåer:

nivå 1 (2 ggr antalet beviljat stöd)	56 250
nivå 2 (3 ggr ,, ,, ,,)	84 375
nivå 3 (4 ggr ,, ,, ,,)	112 500
nivå 4 (5 ggr ,, ,, ,,)	140 625

Antalet tillkommande ansökningar har beräknats på så sätt, att från det beräknade totala antalet ansökningar har frånräknats 40 000 ansökningar om studiemedel från äldre elever i gymnasial utbildning som antas inkomma år 1976 och som — om det särskilda vuxenstudiestödet införs — kan antas ansöka även om detta. Eftersom dessa ansökningar således skulle ha inkommit även om det särskilda vuxenstudiestödet inte funnits, kan de inte betraktas som tillkommande ansökningar på grund av det särskilda vuxenstudiestödet. Således beräknas antalet tillkommande ansökningar på grund av det särskilda vuxenstudiestödet bli:

nivå 1	16 250
nivå 2	44 375
nivå 3	72 500
nivå 4	100 625

På högskolenivån uppskattas antalet deltagare år 1976 i sådan vuxenutbildning som berättigar till det särskilda vuxenstudiestödet till 140 000. Vidare beräknar man antalet ansökningar om studiemedel från högskoleelever 1976 till 120 000. Som tidigare nämnts beräknar man att under 1976 kunna bevilja 45 000 halvmånadsbelopp (dvs. motsvarande 2 500 helårsstuderande) som särskilt vuxenstudiestöd på denna nivå. Detta innebär att särskilt vuxenstudiestöd genomsnittligt kommer att beviljas i nio halvmånadsbelopp per beviljad ansökan och att 5 000 personer kan beviljas vuxenstudiestödet. Även på högskolenivån har man

beräknat det totala antalet ansökningar om det särskilda vuxenstudiestödet på fyra olika nivåer:

nivå 1 (2 ggr antalet beviljat stöd)	10 000
nivå 2 (3 ggr „ „ „)	15 000
nivå 3 (4 ggr „ „ „)	20 000
nivå 4 (5 ggr „ „ „)	25 000

Det beräknade antalet tillkommande ansökningar på grund av det särskilda vuxenstudiestödet antas motsvara beräknat totalt antal ansökningar enligt ovan.

Administrativa kostnader vid studiemedelsnämnderna

Medelsberäkningen för studiemedelsnämndernas lönekostnader baseras på en genomsnittskostnad per ansökan. För budgetåret 1974/75 är den totala stycketalskostnaden avrundat 24 kr. inkl. löneomräkning och tillägg för kostnad på grund av ökad handläggningstid.

Stycketalskostnaden för ansökan om det särskilda vuxenstudiestödet för studier på *grundskole- och gymnasieskolenivå* beräknas inte skilja sig nämnvärt från stycketalskostnaden för en ansökan om vanliga studiemedel.

På nivå två, där antalet tillkommande ansökningar beräknats till 44 375, kommer förhållandet mellan antalet beviljade och antalet avslagna ansökningar att ungefärligen motsvara nuvarande läge. På nivåerna tre och fyra däremot ökar andelen avslagna ansökningar, vilket bidrar till att sänka stycketalskostnaderna på dessa nivåer. Efter en viss uppräkningsproblematik under år 1976 kan enligt SVUX stycketalskostnaderna beräknas till 25, 25, 24 respektive 23 kr. på de olika nivåerna.

Medelsberäkning för studiemedelsnämndernas lönekostnader beträffande handläggningen av ansökningar om vuxenstudiestöd för studier på grundskole- och gymnasieskolenivå:

Nivå	Antal ansökningar 1976	Stycketals- kostnad (kr.)	Medelsbehov år 1976 (kr.)
1	16 250	25	406 250
2	44 375	25	1 109 375
3	72 500	24	1 740 000
4	100 625	23	2 314 375

På *högskolenivån* bör man räkna med ett visst administrativt merarbete i förhållande till en ansökan om vanliga studiemedel vilket i första hand beror på att studiemedelsnämnden har att själv fatta beslut om urval av sökande.

Under förutsättning att förhållandet mellan antalet avslagna och bifallna ansökningar ungefärligen motsvarar nuvarande förhållanden kan stycketalskostnaden för ansökan om det särskilda vuxenstudiestödet beräknas till 30 kr. Hänsyn har därvid även tagits till inkörningsproblem, som emellertid är av övergående natur. Vidare har SVUX antagit att stycketalskostnaden minskar när antalet avslagna ansökningar ökar. Man har därför beräknat medelsbehovet enligt följande uppställning.

Medelsberäkning för studiemedelsnämndernas lönekostnader beträffande handläggningen av ansökningar om vuxenstudiestöd på högskolenivå:

Nivå	Antal ansökningar 1976	Stycketals- kostnad (kr.)	Medelsbehov år 1976 (kr.)
1	10 000	30	300 000
2	15 000	29	435 000
3	20 000	28	560 000
4	25 000	27	675 000

SVUX beräknar kostnader för sjukvård och resor, vilka hänförs till omkostnader, till 20 000 kr.

Anslaget för *expenser* beräknas på en genomsnittskostnad per studiemedelsansökan. Innevarande års kostnad per ansökningsärende beräknas uppgå till 1 : 25 kr. För år 1976 beräknar SVUX en kostnad av 1 : 44 kr. per ansökan med hänsyn tagen till prisförändringar.

Medelsberäkning för studiemedelsnämndernas *expenser*:

Nivå	Antal ansökningar 1976	Stycketals- kostnad (kr.)	Medelsbehov 1976 (kr.)
1	26 250	1:44	37 800
2	59 375	1:44	85 500
3	92 500	1:44	133 200
4	125 625	1:44	180 900

Enligt SVUX' förslag skall studiemedelsnämnderna, vid beslut om vilka som skall erhålla det särskilda vuxenstudiestödet, utökas med en representant för vardera LO och TCO. Totalt innebär detta att antalet ledamöter i nämnderna skall utökas med tolv nya ledamöter. Kostnaderna för *arvoden* till dessa ledamöter beräknas till 10 000 kr.

Administrativa kostnader vid CSN

Med anledning av SVUX' förslag åläggs även CSN vissa nya uppgifter. CSN skall bl. a. fördela det för riket totala särskilda vuxenstudiestödet samt vara besvärinstans i vissa frågor. I samband med detta

föreslår SVUX att en särskild delegation för vuxenstudiestöd inrättas inom CSN.

SVUX föreslår att man inrättar tre nya tjänster vid CSN. Två förste byråsekreterartjänster i F 11 och en biträdestjänst i F 1. Den ena byråsekreteraren skall handha tillsyn och uppföljning av de lokala studie- stödsorganens och studiemedelsnämndernas handläggning av det särskilda vuxenstudiestödet samt handlägga besvär över beslut rörande urvalet, fattade av de lokala och regionala organen. Den andra förste byråsekreteraren skall svara för utarbetandet av anvisningar och rutiner samt handha administrationen av den särskilda delegationen för vuxenstudiestöd och den särskilda fonden. SVUX beräknar det totala medelsbehovet för löne kostnader till 190 094 kr.

Omkostnader och expenser beräknas totalt till 20 000 kr.

I den särskilda delegationen för vuxenstudiestöd skall ingå ledamöter från LO och TCO. Kostnaderna för arvoden till dessa ledamöter beräknas till 5 000 kr.

SVUX ser informationsinsatsen som en av de faktorer som säkerligen kan få stor betydelse för rekryteringseffekterna. För att nå de grupper som stödet i första hand är avsett för, torde därför en relativt omfattande information krävas under andra halvåret 1975. SVUX föreslår med anledning av detta att de totala informationskostnaderna under nämnda period bör uppgå till 500 000 kr. och därefter läggas på en mera normal nivå vilken föreslås bli 500 000 kr. per år.

Sammanfattning

SVUX räknar samtliga kostnader vid CSN samt kostnaderna för arvoden på studiemedelsnämnderna (SMN) som fasta. Löne kostnaderna och expenserna vid studiemedelsnämnderna varierar i förhållande till antalet sökande av det särskilda vuxenstudiestödet vid varje nämnd. Totalt räknar man med att de administrativa kostnaderna under år 1976 föranledda av SVUX' förslag kommer att uppgå till lägst 1 489 000 kr. och högst till 3 915 000 kr. beroende på antalet sökande.

Sammanställning av de totala administrativa kostnaderna under år 1976 föranledda av SVUX' förslag.

Nivå	Löne- kostnader i tkr.		Omk. och exp. i tkr.		Arvoden i tkr.		Info. i tkr.	Summa
	CSN	SMN	CSN	SMN	CSN	SMN		
1	190	706	20	58	5	10	500	1 489
2	190	1 544	20	106	5	10	500	2 375
3	190	2 300	20	153	5	10	500	3 178
4	190	2 989	20	201	5	10	500	3 915

4.3.4 Kostnader för studiestöd: finansiering

SVUX' utgiftsberäkningar

När det gäller studiemedelssystemet föreslår SVUX att beloppet för en halv månads heltidsstudier skall vara 8 % av basbeloppet vilket för en normal studietid om fyra och en halv månad innebär 72 %. Förslaget innebär en höjning av studiemedelsbeloppet med knappt 3 %. Genom den av SVUX föreslagna höjningen beräknas det sammanlagda anslagsbehovet öka med drygt 32 milj. kr. varav 6 milj. kr. utgör studiebidrag och resten återbetalningspliktiga studiemedel.

Det i studiemedlen ingående bidragsbeloppet föreslås av SVUX till 120 kr. för en halv månads heltidsstudier vilket för en termin på fyra och en halv månad innebär 1 080 kr. SVUX' förslag betyder en höjning med 81 kr., vilket motsvarar 8 %. Detta förslag medför ett ökat anslagsbehov på 18 milj. kr. Samtidigt kan investeringsanslaget avseende studiemedelsfonden minskas med samma belopp.

Beträffande barntillägget föreslår SVUX för en normal termin en höjning från 1 063 kr. till 1 148 kr. vilket innebär en höjning med 8 % av det nuvarande beloppet. Merkostnaden uppskattas av SVUX till 2 milj. kr. vilket nästan helt består av återbetalningspliktiga studiemedel.

SVUX föreslår ändrade behovsprövningsregler mot egen inkomst vilket innebär att studiemedelsbeloppet för en normal studietid kan öka högst ca 2 000 kr. Detta förslag kommer enligt SVUX att medföra en årlig merutgift i fråga om studiemedel med ca 20 milj. kr.

Beträffande behovsprövning mot makes inkomst kan SVUX' förslag innebära en ökning av studiemedelsbeloppet med högst ca 3 500 kr. Dessa ändrade regler medför en årlig merutgift i fråga om studiemedel med ca 15 milj. kr.

När det gäller behovsprövning mot makes och egen förmögenhet innebär SVUX' förslag endast en teknisk anpassning till de föreslagna reglerna för behovsprövningen i övrigt. Härför beräknar SVUX inga ökade utgifter.

SVUX föreslår att barntillägget i fortsättningen inte skall behovsprövas. Något ökat anslagsbehov med anledning härav beräknar SVUX inte.

SVUX föreslår att istället för nuvarande regler om studiemedel under högst 16 terminer och åldersgräns på 45 år skall gälla att den totala återbetalningsskyldigheten för vuxna får vara högst tio basbelopp och att åldersgränsen blir 60 år. SVUX beräknar ingen påtaglig utgiftsökning för vanliga studiemedel på grund av de föreslagna reglerna för maximering av den totala rätten till studiemedel.

Det är enligt SVUX inte sannolikt att förslaget om vidgad rätt till deltidsstudiemedel kommer att medföra väsentliga kostnadsökningar.

När det gäller vuxenstudiebidraget skall detta enligt SVUX, beroende på antal år med pensionsgrundande inkomst, variera mellan 425 kr. och 595 kr. för en halv månads heltidsstudier. SVUX antar att de flesta som beviljas vuxenstudiebidrag kommer att beviljas det maximala beloppet. Kommittén räknar med ett genomsnittsbelopp på 575 kr. Vuxenstudiebidraget skall räknas som beskattningsbar inkomst. En tredjedel av vuxenstudiebidraget skall enligt SVUX återgå till samhället i form av skatt. Det genomsnittliga vuxenstudiebidragets bruttobelopp på 575 kr. för halv studiemånad motsvaras av ett nettobelopp efter skatt om knappt 385 kr.

I tabell 11 och 12 redovisas de beräknade utgifterna för vuxenstudiebidraget under de fem reformåren perioden omfattar dels före skatt, dels efter avdrag för den beräknade skatten.

Tabell 11 Bruttoanslagsbehov för vuxenstudiebidrag för olika år och på olika utbildningsnivåer; genomsnittligt bidrag 575 kr. för en halv studiemånad. Milj. kr.

	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Grundskolenivå	78	155	207	238	259
Gymnasieskolenivå	52	104	145	155	176
Högskolenivå	26	52	62	72	83
Summa	156	311	414	465	518

Tabell 12 Anslagsbehov efter avdrag för beräknad skatt för vuxenstudiebidrag för olika år och på olika utbildningsnivåer; genomsnittligt bidrag efter skatt 385 kr. för en halv studiemånad. Milj. kr.

	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Grundskolenivå	52	104	139	159	173
Gymnasieskolenivå	35	69	97	104	118
Högskolenivå	17	35	42	49	55
Summa	104	208	278	312	346

SVUX föreslår att de som erhåller vuxenstudiebidrag skall ha rätt till återbetalningspliktiga studiemedel med samma belopp som beviljas studerande med vanliga studiemedel. SVUX antar emellertid att inte alla som får vuxenstudiebidrag kommer att utnyttja sin rätt till studie-kredit fullständigt. Det totala utflödet av återbetalningspliktiga studiemedel beräknas till två tredjedelar av det teoretiskt maximala beloppet. Medelsbehovet beräknas till 41 milj. kr. år 1, 83 milj. kr. år 2, 113 milj. kr. år 3, 126 milj. kr. år 4 och 139 milj. kr. år 5.

Beträffande antalet utbildningsplatser beräknar SVUX ingen ökning av studerandeantalet på högskolenivå utan endast på nivåer motsvarande grundskolan och gymnasieskolan.

SVUX föreslår att en viss del av bidraget skall finansieras genom arbetsgivaravgift. Det som återstår när man från bruttobidraget gjort avdrag för beräknad skatt och för det bidrag som ingår i de vanliga studiemedlen skall arbetsgivarfinansieras.

FÖVUX' utgiftsberäkningar för studiestöd

FÖVUX anser att resurser bör kunna avdelas för studiestöd motsvarande följande antal hela timstudiestöd om 35 timmar respektive hela dagstudiestöd om fem dagar.

Tabell 13 Antal hela timstudiestöd om 35 timmar respektive hela dagstudiestöd om fem dagar.

Antal	År				
	1	2	3	4	5
Timstudiestöd	29 000	57 000	86 000	114 000	143 000
Dagstudiestöd					
Kopplade inkomst- och internatbidrag	6 500	13 000	20 000	25 000	30 000
Inkomstbidrag för externatstudier	3 000	6 000	9 000	12 000	15 000
Internatbidrag för personer utan anställning	3 000	6 000	9 000	12 000	15 000
Totalt	41 500	82 000	124 000	163 000	203 000

Med dessa förutsättningar har FÖVUX beräknat följande kostnader för planeringsperioden:

Tabell 14 Kostnader för tim- och dagstudiestöden under planeringsperioden.

Milj. kr.	År				
	1	2	3	4	5
Timstudiestöd	10,2	20,0	30,1	39,9	50,1
Dagstudiestöd					
Kopplade inkomst- och internatbidrag	3,9	7,8	12,0	15,0	18,0
Inkomstbidrag för externatstudier	0,9	1,8	2,7	3,6	4,5
Internatbidrag för personer utan anställning	0,9	1,8	2,7	3,6	4,5
Totalt	15,9	31,4	47,5	62,1	77,1

Aven de tim- och dagstudiestöd som FÖVUX föreslår bör enligt SVUX och FÖVUX finansieras genom någon form av arbetsgivaravgift. SVUX beräknar att en arbetsgivaravgift om 1 % motsvarar en intäkt av 1 400 milj. kr. Uttryckt i procent av lönesumman motsvarar SVUX' och FÖVUX' sammanlagda förslag om vuxenstudiebidrag en avgift som under de närmaste fem åren kommer att stiga från ca 0,05 till 0,20 %.

I tabell 15 redovisas de olika kostnaderna samt hur stor arbetsgivaravgift som behövs.

Tabell 15 Kostnader under olika år som enligt SVUX' förslag skall täckas med en arbetsgivaravgift. Milj. kr.

	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Vuxenstudiebidrag (SVUX)	72	143	192	215	238
Dagstudiestöd (FÖVUX)	6	11	17	22	27
Timstudiestöd (FÖVUX)	10	20	30	40	50
Summa	88	174	239	277	315
Motsvarar i arbetsgivaravgift, procent	0,06	0,12	0,17	0,20	0,23

4.3.5 Reservationer mot SVUX' förslag

Ledamöterna Tore Karlson, Lennart Larsson och Ulf Larsson anser att SVUX' förslag om minst fem års pensionsgrundande inkomst för rätt till det särskilda vuxenstudiestödet innebär ett alltför högt krav på kvalifikationstid. Detta kan bl. a. medföra svårigheter när det gäller att utveckla återkommande utbildning och att nå vissa grupper som har lämnat ungdomsskolan för tidigt. U 68 föreslår i fråga om yrkesteknisk högskoleutbildning (YTH) att minst tre års yrkesspecifik arbetslivserfarenhet bör krävas för behörighet till denna utbildning. SVUX' förslag kan då medföra att vissa personer som kommit in på YTH-utbildningen inte har möjlighet att söka vuxenstudiestödet.

Med hänsyn till dessa förhållanden föreslår reservanterna *dels* att minst fyra år med pensionsgrundande inkomst bör utgöra behörighetsgrund för vuxenstudiestödet, *dels* att fyra års yrkeserfarenhet, av vilka tre år bör avse yrkesspecifik verksamhet, bör ge behörighet till YTH-utbildning.

Ledamoten Margareta Dahlgren reserverar sig mot finansieringen av de föreslagna reformerna. Dahlgren föreslår att frågan om finansie-

ringen av studiestödet enligt SVUX' och FÖVUX' förslag bör bedömas i ett mer övergripande sammanhang i anslutning bl. a. till de utredningar som har att behandla avvägningen mellan avgifter och skatter för olika sociala reformer. Dahlgren reserverar sig också mot förslagen till sammansättning av de lokala rådgivande organ som skall föreslå de kommunala beslutande organen bl. a. vilka som skall ha rätt till studiestöd. I de rådgivande organen bör enligt Dahlgren ingå representanter för såväl arbetstagarorganisationerna LO och TCO som arbetsgivarsidan.

5 CSN:s förslag

5.1 CSN:s förslag för budgetåret 1975/76

CSN framhåller i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 att studiehjälpen i motsats till studiemedlen inte är värdebeständig till någon del.

Fr.o.m. den 1 juli 1973 överfördes de äldre eleverna inom studiehjälpssystemet till studiemedelssystemet. Samtidigt upphörde studielån som stödform och ersattes med återbetalningspliktiga studiemedel. Genom detta kom studiemedelssystemets återbetalningsregler med inslag av socialförsäkringskaraktär att omfatta även de yngre elever som får studiekredit.

De förslag om förbättringar av studiehjälpen som CSN för fram i petita för budgetåret 1975/76 får ses mot bakgrund av riksdagens uttalande om att en allsidig och förutsättningslös utredning bör göras av studiestödet efter det att SVUX presenterat sitt förslag. CSN påpekar att det är synnerligen angeläget att en utvärdering av hittillsvarande insatser på det studiesociala området kommer till stånd. En sådan utvärdering måste omfatta både en utvärdering av totaleffekten av studiestödet samt en analys av de olika stödformernas effekter.

Under läsåret 1973/74 har antalet studerande som uppburit studiebidrag minskat med 10 000. Dessutom har antalet nyinskrivna elever av berörd ålderskategori inom vuxenutbildningen fortsatt att minska under höstterminen 1973 och vårterminen 1974.

De inkomstprövade och behovsprövade tilläggen utgår, i motsats till studiebidrag, resettillägg och inackorderingstillägg, med hänsyn till den studerandes och hans föräldrars ekonomiska situation. Från rekryteringssynpunkt är de särskilt viktiga för elever från familjer med små och medelstora inkomster. Både antalet inkomstprövade och behovsprövade tillägg har minskat starkt mellan läsåren 1972/73 och 1973/74, från 31 145 till 26 276 respektive från 9 089 till 6 214. Antalet behovsprövade tillägg har således minskat med drygt 30 %.

CSN framhåller att även antalet inackorderingstillägg har minskat starkt (med ca 5 000 eller 13 %) under det gångna läsåret. Varken resettillägget eller inackorderingstillägget ger i många fall full kostnads-täckning för de mcrtgifter som orsakas av resorna till och från skolan eller för inackordering. Inte minst inackorderingstillägget uppvisar en påtaglig brist på överensstämmelse med vad som på goda grunder kan antas vara den reella merkostnaden för inackordering. De negativa effekterna av detta för rekryteringen till gymnasiala studier är uppenbara.

Erfarenhetsmässigt vet man att avtappningen vid övergång från grundskolan till gymnasieskolan är större än vid övergång från gymnasie-

skola till högre utbildning. Studiehjälpen har utformats även med hänsyn till detta. Det starka inslaget av bidrag till de yngre eleverna är ett uttryck för den vikt man fäster vid studiehjälpen som rekryteringsbefrämjande instrument. Enligt CSN:s mening bör studiehjälpens realvärde inte bara återställas utan studiehjälpens rekryteringsbefrämjande effekter måste förstärkas. Genom sänkningen av myndighetsåldern till 18 år blir frågan om studiehjälpens sammansättning, bidrag/återbetalningspliktiga studiemedel, ytterligare markerad.

Inkomstprövat tillägg utgår enligt nuvarande bestämmelser med högst 75 kr. och lägst 20 kr. per månad. Det beräknas med utgångspunkt i ett s.k. ekonomiskt underlag och reduceras enligt vissa regler. Tillägget utgår med hänsyn tagen till antalet ogifta syskon under 17 år och till sådana syskon i åldern 17—19 år som bedriver studier vid studiehjälpsberättigande läroanstalt. Inkomstprövat tillägg kan beviljas först för tid fr.o.m. kvartalet efter det under vilket eleven fyllt 17 år.

Antalet beviljade inkomstprövade tillägg har budgetåret 1973/74 minskat med knappt 4 500 och kostnaden för tillägget med 2,6 milj. kr. i jämförelse med 1972/73. Den sedan budgetåret 1969/70 nedåtgående trenden, vad avser såväl antal beviljade tillägg som totalt beviljat belopp, har således fortsatt under budgetåret 1973/74. En del av förklaringen till det minskade utfallet för det inkomstprövade tillägget är att totalt färre elever under budgetåret 1973/74 uppburit studiebidrag.

Enligt CSN tycks benägenheten att bedriva gymnasiala studier ha avtagit och detta trots att arbetsmarknadsläget under 1973/74 har varit fortsatt besvärligt, inte minst för ungdomar i berörda åldrar. Bidragande orsak till den minskade benägenheten för gymnasiala studier kan enligt CSN vara studiestödets och då särskilt det inkomstprövade tilläggets minskade betydelse som rekryteringsbefrämjande instrument.

Med hänsyn till det ovanstående och till realvärdeförsämringen för det inkomstprövade tillägget föreslår CSN en höjning av det maximala bidragsbeloppet från 75 kr. till 135 kr. per månad. För ogift elev utan syskon och för gift elev föreslås de olika tilläggsbeloppen till 135, 110, 90, 70 och 50 kr. i månaden (gällande belopp fr.o.m. den 1 januari 1974 är 75, 65, 55, 45 och 30 kr.). För ogift elev med syskon föreslås också att maximalt 135 kr. i månaden skall kunna utgå och att beloppen bör framräknas enligt samma grundprinciper som gäller för närvarande.

Oavsett eventuella ändringar av reglerna för bostadstillägg, där samma inkomstgränser som för inkomstprövat tillägg gäller, anser CSN att det finns starka skäl för höjning av såväl belopp som inkomstgränser för det inkomstprövade tillägget. Med tanke på att tilläggets speciella syfte är att påverka den sociala rekryteringen genom att stimulera elever i familjer med små och medelstora inkomster till gymnasiala studier och att det enbart utgår för elever i de övre tonåren, anser CSN det

rimligt att detta tillägg beviljas med ett högre belopp och vid andra inkomstgränser än vad som gäller för det statliga bostadstillägget. CSN föreslår en höjning av inkomstgränserna med 7 000 kr. för alla "familjetyper". Med hänsyn till att maximibeloppet föreslås höjt till 135 kr. föreslås att reduktionstalen ändras till 20, 25 och 35 kr. i stället för nuvarande 10, 15 och 20 kr.

Vid en höjning av beloppet från 75 kr. till 135 kr. i månaden men med oförändrade inkomstgränser beräknar CSN merkostnaden till 9 milj. kr. Merkostnaden för en höjning av inkomstgränsen med 7 000 kr. (från 23 000 till 30 000 kr. för elev utan syskon) men med oförändrat belopp har beräknats till 7,5 milj. kr. En höjning av såväl belopp som inkomstgränser enligt CSN:s förslag beräknas kosta 23 milj. kr.

Mellan budgetåren 1972/73 och 1973/74 sjönk antalet beviljade behovsprövade tillägg med ca 2 800 och utflödet minskade med ca 2,1 milj. kr., trots att den ovillkorliga inkomstgränsen fr. o. m. den 1 januari 1974 höjdes från 21 000 kr. till 23 000 kr. i s. k. ekonomiskt underlag.

Behovsprövat tillägg utgår endast under förutsättning "att den studerande har ett synnerligen stort behov av studiehjälp utöver vad han erhållit i studiebidrag jämte annat tillägg". I praktiken har därför tillägget nästan uteslutande kommit att beviljas för elever vars föräldrar är sjukpensionärer, arbetslösa eller ensamstående med mycket låga inkomster. Den kraftiga inflationen under senare tid har emellertid medfört, att även sökande som utan tvivel är i "behovsklass" ofta har nominella inkomster som överstiger nuvarande inkomstgränser. I detta sammanhang kan erinras om de förändringar som inträtt beträffande sjukpenning. Fr.o.m. den 1 januari 1974 utgår den med högre belopp men utgör samtidigt skattepliktig inkomst. Personer som uppburit sjukpenning får således en högre taxerad inkomst enligt de nya bestämmelserna, utan att den reella ekonomiska standarden i motsvarande mån kan anses förbättrad.

Behovsprövat tillägg utgår med högst 110 kr. i månaden. Trots att CSN justerat sina gränser för bruttoinkomst räknar CSN med att antalet beviljade tillägg kommer att fortsätta att sjunka under budgetåret 1974/75.

Med hänsyn härtill och i analogi med vad som anförts om inkomstgränserna för det inkomstprövade tillägget, föreslår CSN en höjning av gränsen för det ekonomiska underlaget med 7 000 kr. till 30 000 kr. samt en höjning av beloppet från nuvarande 110 kr. till 135 kr. per månad.

CSN:s förslag syftar endast till att vidmakthålla, och i mån av behov återställa, det behovsprövade tilläggets betydelse, så att familjer i "behovsklass" inte utesluts från möjligheterna att erhålla tillägget enbart till följd av nominella inkomsthöjningar och så att värdet av utgående belopp inte tillåts sjunka p.g.a. pågående penningvärdesförändring.

Vid en höjning av den ovillkorliga gränsen för det ekonomiska underlaget från 23 000 till 30 000 kr., men med oförändrat tilläggsbelopp, beräknar CSN merkostnaden för statsverket till 3,6 milj. kr. Vid en höjning av tilläggsbeloppet från 110 till 135 kr. i månaden, men med oförändrad gräns för det ekonomiska underlaget, beräknar CSN merkostnaden för statsverket till 0,8 milj. kr. Vid en höjning av såväl gränsen för det ekonomiska underlaget som tilläggsbelopp beräknar CSN merkostnaden till 5,2 milj. kr.

Fr.o.m. den 1 juli 1974 utgår resetillägg enligt följande uppställning.

Avstånd i kilometer, minst	Resetillägg per månad, kr.
6	75
15	95
25	125
35	145
45	165

Enligt CSN:s mening bör resetillägget i princip motsvara den verkliga resekostnaden. Resetillägget har hittills i princip följt prisutvecklingen vid Statens Järnvägar (SJ). Tilläggets storlek har därvid relaterats till kostnaden för en månadsbiljett. SJ tillämpar emellertid skilda taxor för färd med tåg och för färd med buss, varvid det senare färdssättet betingar ett högre pris. Eftersom en överväldigande majoritet (ca 90 %) av de elever som är berättigade till resetillägg färdas med buss, anser CSN att kostnadsutvecklingen för månadsbiljetter vid SJ:s busslinjer bör vara utslagsgivande vid fastställande av resetilläggen.

Fr.o.m. den 1 juli 1974 har SJ genomfört en taxehöjning med 7 % och senast den 1 augusti 1974 slår en inom Svenska Busstrafikförbundets område medgiven generell taxehöjning med 10 % igenom.

CSN föreslår en höjning av nettotilläggen fr. o. m. budgetåret 1975/76. Förslaget grundas på principen att full kostnadstäckning — beräknat efter SJ:s priser för månadsbiljett vid färd med buss — skall erhållas vid den kortaste färdsträckan inom varje avståndsklass.

Det av CSN framlagda förslaget skulle medföra en genomsnittlig höjning av resetilläggen med ca 15 %. Nämnden föreslår, att resetillägget höjs till 80, 110, 145, 170 respektive 195 kr. i månaden. Merkostnaden för statsverket vid höjning av resetillägget enligt förslaget beräknas till ca 8 milj. kr.

Inackorderingstillägget är sedan 1 juli 1973 150 kr. per månad. Inackorderingstillägget skulle enligt CSN behöva höjas ytterligare 18 % dvs. med 27 kr. för att realvärdet skulle återställas i relation till nuvarande basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

Inackorderingstillägget är inte avsett att enbart täcka bostadskost-

naden utan i princip all merkostnad som uppstår vid inackordering t.ex. fördyrade matkostnader. Då även livsmedelsindex stigit snabbare än totala konsumentprisindex accentueras realvärdeseftersläpningen än mer. Det kan därför finnas stor risk för att åtskilliga presumtiva studerande av kostnadsskäl tvingas avstå från fortsatta studier efter genomgång av grundskolan.

Inackorderingstillägget måste också enligt CSN vara så stort att valet mellan att resa och att vara inackorderad blir oberoende av ekonomiska faktorer. Högsta resetillägg föreslås utgå med 195 kr. per månad. CSN föreslår en höjning av inackorderingstillägget med 50 kr. till 200 kr. per månad. Merkostnaden vid en höjning av inackorderingstillägget med 50 kr. till 200 kr. per månad beräknas till ca 13 milj. kr.

Studiehjälp i form av studiebidrag jämte tillägg minskas om heltidsstuderande uppbär lärlingslön eller annan liknande ersättning. Reduktion skall dock endast göras om ersättningen överstiger ett fri belopp på 125 kr. Regeln om fri belopp har funnits sedan den 1 juni 1967 och beloppet har alltsedan dess varit oförändrat 125 kr. CSN föreslår att fri beloppet höjs till 200 kr. per månad. Enligt CSN:s bedömning blir merkostnaden härför så liten att den anslagsmässigt är försumbar.

Studiehjälp i form av återbetalningspliktiga studiemedel har beviljats yngre elever i gymnasial utbildning för första gången under budgetåret 1973/74.

Under budgetåret 1972/73 beviljades drygt 6 000 elever av denna kategori studielån med sammanlagt ca 13 milj. kr. Kreditgivningen till de yngre eleverna har under budgetåret 1973/74 minskat med 3,6 milj. kr. till 9,6 milj. kr.

Återbetalningspliktiga studiemedel utgår med högst 3 800 kr. per läsår. CSN har i tillämpningsföreskrifter fastställt att detta maximibelopp skall gälla för inackorderade elever, medan övriga elever kan beviljas högst 2 400 kr. per läsår. Elev som är gift eller har försörjningsplikt mot barn kan dock få ett högre belopp, som för budgetåret 1974/75 kan vara mellan 3 900 och 10 000 kr. beroende på om vederbörande är vårdnadshavare för barn eller ej.

Vid behovsprövningen för ogift elev görs avdrag från maximalt belopp med 20 % av den del av föräldrarnas till statlig inkomstskatt taxerade inkomst som överstiger 23 000 kr. Till den taxerade inkomsten läggs 1/5 av föräldrarnas sammanlagda förmögenhet över 50 000 kr. Vidare görs avdrag med 2/3 av elevens beräknade inkomst över visst fri belopp, som för läsår om 40 veckor är 5 100 kr., och dessutom med den del av elevens egen förmögenhet som överstiger 9 000 kr. För gift elev tas hänsyn till makes ekonomi i stället för föräldrarnas.

Endast ca en femtedel av de yngre elever över 17 år som skulle kunna begagna sig av möjligheten till studiekredit gör det.

För de elever som av olika skäl inte kan påräkna något ekonomiskt

stöd av sina föräldrar är emellertid de återbetalningspliktiga studiemedlen för knappa, även med beaktande av den övriga studiehjälp som kan komma dessa elever till del. För att det totala studiestödet för denna kategori elever skulle komma i paritet med vad som utgår till äldre elever vid gymnasiala läroanstalter skulle krävas ett ytterligare tillskott av drygt 5 000 kr. per läsår.

Med anledning av den fr.o.m. den 1 juli 1974 till 18 år sänkta myndighetsåldern har prövningen mot föräldrars ekonomi kommit att bli mer ifrågasatt än tidigare. Med rätt eller orätt anser nämligen både många föräldrar och elever att myndiga elever inte skall behöva ligga sina föräldrar ekonomiskt till last.

I avvaktan på resultatet av den utredning om det studiesociala systemet som förutsatts bli tillsatt bör enligt CSN:s mening vissa justeringar av lånebelopp och fribeloppsgränser för återbetalningspliktiga studiemedel för yngre elever genomföras. Det maximala lånebeloppet föreslås höjt från 3 800 till 4 500 kr. CSN vill även höja fribeloppsgränsen för föräldrars inkomst från 23 000 till 30 000 kr.

CSN beräknar att en höjning av det maximala lånebeloppet från 3 800 kr. till 4 500 kr. skulle medföra en ytterligare belastning av studiemedelsfonden med 1,6 milj. kr. medan en höjning av fribeloppsgränsen från 23 000 till 30 000 kr. har beräknats till 3,4 milj. kr. Vid en höjning enligt CSN:s förslag av såväl maximalt lånebelopp som fribeloppsgräns beräknar CSN utgiften till 5,7 milj. kr.

Inom studiemedelsystemet har såväl antalet bidragssom låntagare minskat mellan budgetåren 1972/73 och 1973/74. Trots detta har i återbetalningspliktiga studiemedel budgetåret 1973/74 utbetalats ca 34 milj. kr. mer än i studielån budgetåret 1972/73, vilket förklaras av att återbetalningspliktiga studiemedel beviljats med ett högre maximalt belopp och att de äldre eleverna har utnyttjat möjligheten till utökad studiekredit. Bidragshöjningen med 20 kr. per månad har inte uppvägt det minskade antalet bidragstagare, varför det totala utflödet av bidrag har minskat med ca 7,8 milj. kr. Utöver minskningen av antalet elever har utflödet av bidrag också påverkats genom att studiebidraget nu omfattas av ekonomiprövningen som en effekt av överförandet av de äldre eleverna från studiehjälpssystemet till studiemedelsystemet.

Inom *eftergymnasial utbildning* har antalet studerande som utnyttjat studiemedel under budgetåret 1973/74 minskat. En anledning till minskningen i utflödet av bidrag och återbetalningspliktiga studiemedel är att antalet studerande i eftergymnasial utbildning minskat. En annan anledning är att andelen deltidsstuderande i högre utbildning nu är större än under tidigare år. Bland dessa torde förvärvsarbete vid sidan av studierna vara vanligt. Av den senaste rapporten från UKÄ om olika studieförhållanden vid filosofisk fakultet framgår att man beräknar

att omkring 50 % av de studerande vid filosofisk fakultet studerar på deltid.

CSN har stannat för att beräkna utflödet av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel för eftergymnasial utbildning fr.o.m. budgetåret 1975/76 utifrån i förhållande till budgetåret 1974/75 oförändrat närvarotal. Beträffande återbetalningspliktiga studiemedel har nämnden räknat med att de nya reglerna för återbetalning av studiemedel kommer att medföra ett något ökat utnyttjande. Nämnden antar att ca 81 000 studerande kommer att erhålla studiebidrag under året och omkring 65 000 studerande kommer att utnyttja återbetalningspliktiga studiemedel.

Studiemedelsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1971: 87) Reformen inom studiemedelssystemet en höjning av studiemedlens totalbelopp från 70 till 75 % av basbeloppet per termin. Motivet för en höjning var framför allt de kraftiga höjningarna av studentbostadshyrorna. I prop. 1973: 63 angående studiesocialt stöd tog föredraganden inte upp något förslag om höjning av studiemedelsbeloppet. I stället hänvisades till ett förslag att fr. o. m. 1 januari 1974 införa ett bostadstillägg för låginkomsttagare utan barn omfattande även studerande som fyllt 20 år.

Som en temporär förstärkning för de studerande i avvaktan på den totala översyn av studiestödssystemet som är begärd av riksdagen föreslår CSN en höjning av studiemedlens totalbelopp med 10 % per läsår om 9 månader, dvs. från 140 % till 150 % av basbeloppet, med motsvarande relativa höjning av studiemedlen i det fall läsåret överskjuter eller ej uppgår till 9 månader.

CSN framhåller att både bostadsindex och livsmedelsindex utvecklats snabbare än konsumentprisindex som ligger till grund för basbeloppet. Denna utveckling medför att de studerande relativt sett successivt får mindre och mindre medel att disponera för olika utgiftsposter.

När det gäller den föreslagna höjningen har CSN lämnat öppet, huruvida denna skall fördelas på såväl studiebidrag som återbetalningspliktiga studiemedel eller läggas enbart på de återbetalningspliktiga studiemedlen. Detsamma gäller tidpunkten för en höjning av studiemedelsbeloppet.

Eftersom studiemedel för höstterminen 1975 i stor utsträckning kommer att beviljas innan riksdagen under våren 1975 kan komma att ta ställning till ett förslag om höjning av studiemedlen, talar administrativa skäl för att höjningen sker fr.o.m. den 1 januari 1976.

I kostnadsberäkningarna har CSN utgått ifrån alternativet att reformen genomförs fr.o.m. den 1 juli 1975. Det ökade medelsbehovet redovisas i sin helhet på studiemedelsfonden och beräknas för budgetåret 1975/76 till 71 milj. kr.

Enligt CSN:s mening bör hemreseersättning i princip utgå

för alla elever som erhåller inackorderingstillägg oavsett hemortens eller inackorderingsortens geografiska belägenhet. Varje form av geografisk avgränsning anser CSN vara olämplig.

Rätten till hemreseersättning bör enligt CSN:s mening inte heller avgränsas eller differentieras med avseende på ålder. Liksom all annan studiehjälp bör den utgå för elev som fyller högst 19 år under det kalenderår då läsåret eller kursen börjar. Det finns enligt nämndens mening inte tillräckliga motiv för någon annan åldersavgränsning.

I princip bör alla elever som erhåller inackorderingstillägg också erhålla hemreseersättning för resa mellan skolorten och hemorten. Med hänsyn till kostnadsramen och i petita för budgetåret 1975/76 begärda medel för hemreseersättningen lägger CSN fram ett förslag som inte överstiger ifrågavarande belopp. CSN föreslår i stället ett minimiavstånd på 40 km för rätten till hemreseersättning.

Hemreseersättningen bör således enligt CSN syfta till att ersätta kostnader motsvarande två hemresor per månad vid avstånd under 800 km under förutsättning att avståndet uppgår till minst 40 km. Vid avstånd över 800 km bör fem fria hemresor erhållas för läsåret om nio månader och i övriga fall en fri hemresa för tvåmånadersperiod.

I andra hand förordar CSN ett alternativ med en hemresa var tredje vecka utan minimiavstånd.

Fria hemresor bör utgå i form av frikort. Därmed skapas garantier för att syftet med ersättningen uppnås, nämligen att hemresor företas. Kontant ersättning skapar enligt CSN inga motsvarande garantier. Med ett sådant system riskeras tvärtom missbruk av olika slag. Elever kan t. ex. söka sig till utbildning så långt bort från hemorten som möjligt för att komma i åtnjutande av en högre kontant studiehjälp.

Frikortet måste i vissa fall kompletteras med en kontant ersättning, när allmänna kommunikationsmedel saknas för hela färdvägsavståndet eller del av detta. För att kontant ersättning skall utgå bör sådan färdsträcka vara minst 40 km.

Frikortssystemet har enligt CSN många administrativa fördelar. Det bör t. ex. bli möjligt att utdela frikort i ett tidigare skede på termen jämfört med utbetalningstidpunkten för kontant studiehjälp. Många skolstyrelser har ett fåtal fastställda utbetalningstidpunkter beroende på datamaskinell bearbetning. Dessa tidpunkter behöver inte avvaktas vid ett frikortssystem.

I det nu föreslagna frikortssystemet görs en del av det administrativa arbetet av trafikföretagen i stället för av skolstyrelse/rektor.

Frikortssystemet i sin helhet är mer administrativt betungande än en schabloniserad kontanterättning. Enligt CSN är dock skillnaden obetydlig om man beaktar de fördelar i övrigt som följer med ett frikortssystem.

Frikortssystem tillämpas sedan flera år tillbaka för värnpliktigas fria

resor. Enligt vad CSN har inhämtat från berörda parter fungerar det mycket tillfredsställande. Metoden är således beprövad.

CSN beräknar kostnaden för hemreseersättning till inackorderade elever till 10,6 milj. kr. under budgetåret 1975/76.

5.2 CSN:s förslag till organisationsöversyn

Kungl. Maj:t gav den 28 juni 1974 CSN i uppdrag att i samarbete med statskontoret göra en organisationsöversyn. CSN har i skrivelse den 9 december 1974 inkommit med förslag till ny organisation för centrala studiestödsnämnden m. m. Förslaget innebär bl. a. att handläggning i första instans för vissa ärendetyper fr. o. m. den 1 januari 1976 decentraliseras nämligen ärenden om studiemedel till s. k. äldre elever i gymnasial utbildning och ärenden om återkrav av studiemedel. För denna handläggning på studiemedelsnämnderna har CSN beräknat en kostnad för budgetåret 1975/76 på sammanlagt 590 000 kr. Dessutom föreslås att CSN:s kansli fr. o. m. den 1 januari 1976 organiseras på följande arbetsenheter: verksledningssekretariat, tillsynsenhet, återbetalningsenhet, beviljningsenhet och administrativ enhet. Kostnaden för den föreslagna nya organisationen beräknas för budgetåret 1975/76 till 5 480 000 kr. CSN föreslår att statens avtalsverk får i uppdrag att föra AB-förhandlingar angående tjänsteplaceringen i CSN:s nya organisation. Dessutom hemställer CSN för budgetåret 1975/76 om 215 000 kr. för att kunna anlita arbetsbiträde för vissa uppgifter i samband med omorganisationen.

6 Remissyttranden

6.1 Allmänna synpunkter

De flesta remissinstanser har i sina yttranden över FÖVUX' och SVUX' förslag tagit upp vissa övergripande frågor. Ett flertal har förordat att samhällets insatser inom utbildningsområdet under de närmaste åren i första hand skall gälla vuxenutbildningen och att då främst den överbryggande utbildningen skall byggas ut. Till dem som anser detta hör UKÄ, SÖ, AMS, folkhögskoleutredningen, LO, SACO, TCO, SAF, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, ABF och SFS.

Frågan om behovet av avgränsning och arbetsfördelning mellan olika samhällsstödda vuxenutbildningsanordnare berörs av ett flertal remissinstanser t. ex. RRV, SACO, SAF, SSU och Göteborgs allmänna skolstyrelse. LO och ABF förordar en total översyn av uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan den kommunala vuxenutbildningen och det frivilliga folkbildningsarbetet. Vissa remissinstanser, bl. a. RRV och Sveriges kristna socialdemokraters förbund, diskuterar i de delar av yttrandena som rör SVUX' förslag även avgränsningsproblemen mot arbetsmarknadsutbildningen och förordar att samordningsfrågan utreds närmare.

Vissa allmänna synpunkter i övrigt på förslagen i betänkandena redovisas i det följande.

RRV framhåller att det hade varit angeläget med en närmare analys i innehållstermer av vilket utbildningsbehov man refererar till med begreppet överbryggande utbildning. En sådan analys borde ha tagit sin utgångspunkt i undersökningar av de korttidsutbildades egna upplevelser av sitt utbildningsbehov. Härigenom hade man lättare kunnat göra beräkningar av efterfrågan på överbryggande utbildning.

UKÄ anser att FÖVUX' och SVUX' förslag utgör ett tillfredsställande underlag för en samlad bedömning av nödvändiga studiesociala reformer inom vuxenutbildningsområdet och tillstyrker i allt väsentligt förslagen. UKÄ betonar vikten av att det studiesociala stödet riktas till de utbildningsmässigt sämst ställda grupperna.

CSN anser att FÖVUX' förslag är ägnat att förbättra människors möjlighet att bygga på tidigare utbildning. CSN anför att den önskvärda prioriteringen av det studiesociala stödet till vuxenstuderande inte får ske till priset av att det familjepolitiskt motiverade studiestödet till ungdomsstuderande tunnas ut. Detta studiestöd anses ha en rekryteringsstimulerande effekt och CSN vill varna för att nya utbildningsklyftor riskerar att uppstå i framtiden om inte realvärdet från år 1964 inom studiehjälpssystemet återställs. CSN påpekar också att SVUX' förslag leder till att regelinnehållet i studiestödsförfattningarna ökar och blir mera svåröverskådligt. Genom detta skärps kraven på förenklingar inom studiestödet.

SÖ understryker SVUX' påpekande att den överbryggande utbildningen även omfattar "sådana unga vuxna som inte i tonåren utnyttjat de förbättrade utbildningsmöjligheterna i ungdomsskolan". SÖ framhåller också att erfarenheterna har visat att en mer omfattande utbildning på fritid inte är genomförbar för de flesta vuxna. Inom den kompetensgivande utbildningen skulle de vuxna, om de vore hänvisade enbart till fritidsstudier, tvingas genomföra studierna under väsentligt oförmånligare förhållanden än barn och ungdom. Samtidigt är dock fritidsstudier för många vuxna en önskad studieform och sådana studier är från den enskildes och samhällets synpunkt mindre kostnadskrävande än heltidsstudier. Det är enligt SÖ viktigt att de vuxna ges reell valfrihet mellan olika studieformer.

AMS stöder utredningarnas uppfattning att satsningen på fritidsstudier bör bli särskilt markerad i början av den period förslagen omfattar och ansluter sig till SVUX' syn på behovet av ett förbättrat understöd för vuxna. Enligt AMS visar erfarenheten att en höjning av utbildningsnivån underlättar för den enskilde att anpassa sig till förändringar i arbetslivet och dra fördel av den ekonomiska och tekniska utvecklingen. AMS ansluter sig till SVUX' uppfattning att ökningen av utbildningsresurserna under de närmaste åren främst bör gälla utbildning motsvarande grund- och gymnasieskolenivåerna.

Statens invandrarverk konstaterar att FÖVUX' förslag tyvärr inte ägnar invandrarna någon uppmärksamhet och att FÖVUX och SVUX inte har lämnat några lösningar till utbildning i svenska på betald arbetstid för analfabeter. Likaså är frågan om utbildning som kompletterar utbildningen i svenska inte utredd.

RFV delar SVUX' uppfattning att understödet måste höjas väsentligt om rekryteringen till vuxenutbildningen skall kunna öka. Det vore enligt RFV i och för sig önskvärt att stödet vid annan vuxenutbildning än arbetsmarknadsutbildning fick en lika generös utformning som utbildningsbidragen, så att övertryck inte uppstår i efterfrågan på arbetsmarknadsutbildningen.

LO vill prioritera vuxenutbildningen främst från jämlikhetssynpunkt. En klyfta i utbildningsstandard finns mellan olika generationer men även inom generationerna. Omfattande förändringar i arbetslivet av teknisk eller strukturell art gör det nödvändigt att skapa större möjligheter till vuxenutbildning. Dessutom är det enligt LO bättre med en varvning mellan teori och praktik jämfört med att utbildningen starkt koncentreras till ungdomsåren. När det gäller utformningen av vuxenutbildningen måste utbudet anpassas till de vuxna. Utbildning som vuxit fram inom folkbildningsarbete och organisationsliv möter enligt LO bäst de vuxnas behov och förutsättningar. LO understryker att utbildningen alltmer måste bli en facklig angelägenhet.

LO framhåller beträffande SVUX' förslag att det inte är möjligt att

räkna med att alla studier i fortsättningen skall kunna genomföras på fritid. Det behövs en samtidig satsning på såväl förbättringar för att kunna delta i fritidsstudier som ett förbättrat studiestöd för mera omfattande studier på hel- eller deltid. *SACO* och *SR* framhåller att man i olika sammanhang förespråkat ett enhetligt studiefinansieringssystem för alla vuxna. Många vuxna kommer fortfarande att vara hänvisade till det nuvarande studiemedelssystemet. *SACO* och *SR* finner det beklagligt att *SVUX* inte föreslår ett finansieringssystem som tillgodoser kravet på enkelhet och överskådlighet för den enskilde individen samtidigt som försök gjorts att röja undan olägenheterna i det nuvarande studiemedelssystemet. *SACO* tillstyrker emellertid *SVUX'* förslag som ett provisorium.

SACO och *SR* som i yttrandet över *FÖVUX'* förslag i princip tillstyrker att samhället ställer betydande resurser till förfogande för att minska utbildningsklyftorna, anser att det hittillsvarande utvecklingsarbetet varit bundet av traditionellt tänkande och av den nuvarande splittrade organisationen.

TCO framhåller bl. a. att vuxenutbildningen nu bör ges en prioriterad ställning och att det är synnerligen angeläget att en samlad reformpolitik skyndsamt kommer till stånd. Organisationen framhåller vidare att den under senare år vid ett flertal tillfällen utvecklat skälen för nödvändigheten av och fördelarna med en satsning på vuxenutbildningen. Behovet av att skapa jämlikhet i utbildningshänseende mellan äldre och yngre generationer har i dessa sammanhang kraftigt strukits under. Studiestödsfrågorna har därvid framhållits som särskilt betydelsefulla. En viktig komponent när det gäller vuxenutbildningens utveckling är möjligheterna till ledighet för utbildning. Denna fråga har — påpekar *TCO* — fått en tillfredsställande lösning med den nu antagna lagen om rätt till ledighet för utbildning. Enligt *TCO* förutsätter reformpolitiken på vuxenutbildningens område facklig medverkan i skilda organ inom olika delar av hela vuxenutbildningsområdet.

SAF har en positiv inställning till de reformer som *SVUX* och *FÖVUX* föreslår. *SAF* påpekar att erfarenheter från näringslivet visar att de vuxna inte i första hand är intresserade av heltidsstudier under långa sammanhängande perioder. I stället önskas korta utbildningar ofta på fritid eller deltid varvade med arbete.

Svenska kommunförbundet ansluter sig i allt väsentligt till *FÖVUX'* och *SVUX'* förslag när det gäller det materiella innehållet och framhåller att det föreslagna studiestödet kan bidra till att utjämna utbildningsklyftan mellan unga och äldre.

Landstingsförbundet ställer sig i huvudsak bakom *FÖVUX'* allmänna överväganden och har heller inget att invända mot att de korttidsutbildade ges möjlighet till ett förbättrat studiesocialt stöd. Landstingsförbundet påpekar dock att det vore av värde om alla studiefinansierings-

system för vuxna var uppbyggda enligt samma mönster. Enligt Landstingsförbundet bör en av utgångspunkterna när det gäller studiesocialt stöd för dem som redan förvärvsarbetar vara inkomstbortfallsprincipen.

SFS stöder målsättningen att de grupper som under sin ungdomstid inte fått tillfälle att studera nu genom särskilda insatser från samhällets sida bereds möjlighet att i vuxen ålder kompensera denna brist. Med överbryggande utbildning bör enligt SFS främst avses grundskole- och gymnasieskolestudier. SFS anser att olika krav kan ställas på studiestödets utformning beroende på utbildningsnivå. När det gäller utbildning på universitets- och högskolenivå bör målet enligt SFS vara att få ett enhetligt studiestödssystem för samtliga högskolestuderande. SFS accepterar inte uppdelningen i ungdoms- respektive vuxenstuderande. Liknande synpunkter framförs av SSCO och Reftec.

SFEF stöder principerna för FÖVUX' förslag och ser SVUX' förslag till studiestöd som en första åtgärd på vägen mot varvad utbildning.

SSU framhåller bl. a. beträffande vuxenutbildningen att utbildningsklyftan i samhället snarare tenderar att öka än minska. Utbildningsklyftan finns mellan generationer men också mellan olika klasser i samhället. Enligt SSU kan en förbättrad utbildning påverka den enskildes arbetssituation i positiv riktning. Vuxenutbildningens främsta mål är att öka jämlikheten mellan människor. Resurserna bör enligt SSU satsas på de sämst utbildade och korttidsutbildade. SSU framhåller att erfarenheter visar att studiecirkelformen har varit och är den mest överlägsna formen för vuxenutbildning. Det är viktigt att samhället i fortsättningen klart definierar arbets- och ämnesområden för de olika grenarna inom vuxenutbildningen.

FPU konstaterar med beklagande att FÖVUX inte lyckats nå upp till de förväntningar som från början ställdes och att de förslag som lagts ofta är ofullständiga och svagt underbyggda med fakta och argument. FPU anser angående SVUX' förslag att målsättningen beträffande vuxenutbildning bör vara att varje medborgare får rätt till tolv års samhällsfinansierad utbildning. Förvärvsarbete och studier bör på sikt ekonomiskt jämföras. Ett långsiktigt mål bör vara att inordna studiestödet i ett system med garanterad minimiinkomst.

MUF anser grundtankarna i SVUX' och FÖVUX' förslag riktiga. Den gränsdragning som SVUX gjort mellan ungdomsstuderande och vuxenstuderande förefaller konstruerad enligt MUF.

Centerns kvinnoförbund anser att FÖVUX' förslag inte på ett tillfredsställande sätt löser problemet med att ge de korttidsutbildade ökade möjligheter till studier. Förbundet är positivt till SVUX' förslag men anser att det hade varit angeläget om det kunnat bli ett gemensamt studiesocialt system för ungdomsstuderande, vuxenstuderande och studerande i arbetsmarknadsutbildningen. Gränsdragningen mellan alla dessa system är i många avseenden svår.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet påpekar att stora kvinnogrupper som deltidsarbetar och som har arbetsplatser där uppsökande verksamhet inte kan eller får bedrivas inte alls uppmärksammas i förslagen.

Folkpartiets kvinnoförbund menar att utbildningsklyftan i samhället är ett av de stora hindren för jämlikhet. Även om det är viktigt att klyftorna krymper måste alltid individens rätt att utan påtryckning själv besluta om sina studiebehov och önskemål till hundra procent respekteras.

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund anser det vara en angelägen uppgift att söka tillfredsställa behovet av flexibla stödformer för att underlätta för vuxna att komplettera tidigare studier.

ABF framhåller att vuxenutbildningens främsta mål är att öka jämlikheten mellan människor genom en höjning av de sämst ställdas utbildningsnivå. *ABF* påpekar även att man för att nå de kortutbildade måste lägga upp studierna så att de passar dessa gruppers förutsättningar. Enligt *ABF* är studiecirkeln en bra studieform, vilket numera allmänt accepteras. *ABF* anser att de resurser som avdelats till vuxenutbildning enligt *FÖVUX'* förslag är otillräckliga jämfört med de resurser som föreslås för *SVUX'* reformer. *ABF* menar att det är tveksamt om effekterna av *SVUX'* förslag verkar utjämnande då bl. a. en kortutbildad som vill börja med grundskoleutbildning drar på sig alltför stor studieskuld. Man borde därför enligt *ABF* kunna höja studiebidragsdelen för studier på grundskolenivå.

Handikappförbundens centralkommitté konstaterar att en stor del av *FÖVUX'* förslag överensstämmer med vad centralkommittén och handikapprörelsen tidigare har krävt när det gäller förändringar på vuxenutbildningens område.

Folkuniversitetet och *TBV* tillstyrker i huvudsak de av *SVUX* framlagda förslagen och *TBV* även *FÖVUX'* förslag.

Vuxenskolan, som finner det ytterst angeläget för samhället att studiemöjligheterna för de sämst utbildade förbättras, konstaterar att *FÖVUX* i väsentliga delar misslyckats i syftet att bereda de kortutbildade ökade möjligheter till studier. Förslagen från *FÖVUX* är på många punkter ensidiga och mycket ofullständiga.

Vuxenskolan instämmer i *SVUX'* allmänna målsättning att det är samhällets uppgift att ställa ökade ekonomiska resurser till förfogande för både en förbättrad fritidsutbildning och för ett förbättrat studiestöd för heltidsstudier och mera omfattande deltidsstudier. *Vuxenskolan* förordar en samlad översyn över de olika studiefinansieringssystemen.

Frikyrkliga studieförbundet uttalar sin tillfredsställelse med *FÖVUX'* arbete och huvudinnehållet i dess förslag och understryker värdet av de vuxenstudier som ger delaktighet i kulturgemenskap och medverkar till individernas förmåga att själva kunna påverka sin livssituation och utnyttja sina personliga resurser.

LRF anser att det är en central uppgift att under de närmaste decennierna söka utjämna och överbrygga klyftorna i utbildningshänseende mellan generationerna. Förbundet ställer sig starkt kritiskt till FÖVUX' försöksverksamhet och förslag som betecknas som ofullständiga och ensidigt inriktade på olika löntagargrupper.

Sveriges kristna socialdemokraters förbund finner att FÖVUX med all önskvärd tydlighet visat behovet av uppsökande verksamhet, och tillstyrker i allt väsentligt utredningens förslag.

Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun är positivt till FÖVUX' och SVUX' förslag. Studier bör enligt vuxenutbildningsrådet kunna erbjudas vuxna i olika former, såväl deltidsstudier utspridda över en längre tid som mer koncentrerade studier i kortare eller längre perioder. Det är också viktigt att de vuxna kan erbjudas ett studiestöd som undanröjer ekonomiska studiehinder oavsett vilken studieform man som vuxen väljer. SVUX' förslag innehåller dels nya regler för studiemedel, dels ett vuxenstudiestöd. Vuxenutbildningsrådet framför att om inte tillgängliga resurser räcker bör vuxenstuderande prioriteras.

SOSVUX anser att om FÖVUX' förslag genomförs medför det en avsevärd förbättring av de lågutbildades möjligheter att tillgodogöra sig utbudet av vuxenutbildning. De föreslagna ekonomiska kompensationerna är dock för små.

Göteborgs allmänna skolstyrelse anser det angeläget med ökad satsning för rekrytering och studiestöd men att FÖVUX' förslag inte fyller kraven på samverkan mellan olika utbildningsanordnare.

Statskontoret, Fredrika-Bremer-förbundet, Hörselfrämjandets Riksförbund, SFEF och Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar tillstyrker FÖVUX' förslag i största allmänhet.

FPU, Folkpartiets kvinnoförbund, Medborgarskolan och *LRF* föreslår att FÖVUX' betänkande genomarbetas och kompletteras av en parlamentarisk beredning innan det läggs till grund för en proposition. Även *Vuxenskolan* anser detta under förutsättning att en sådan beredning arbetar så att en reform inte ytterligare fördröjs. *FPU* och *LRF* anser att beredningen bör omfatta även SVUX' förslag.

6.2 Vuxenutbildningens organisation

6.2.1 Uppsökande verksamhet

Ett flertal remissinstanser, t. ex. *AMS, TRU, LO, Svenska kommunförbundet, ABF, SAF* och *SSU*, delar FÖVUX' uppfattning att uppsökande verksamhet är en lämplig metod att rekrytera korttidsutbildade till studier. *LRF* menar att de undersökta grupperna i försöksverksamheten varit alltför begränsade för att det skall vara möjligt att dra

generella slutsatser. Förbundet anser också — liksom *Vuxenskolan* och *Medborgarskolan* — att försöksverksamheten varit ensidigt inriktad på erfarenheter från grupper med anknytning till ABF och TBV.

Flertalet av dem som yttrat sig i frågan — t. ex. studieförbunden — delar utredningens uppfattning att *studiecirkeln* är en lämplig studieform för vuxna, som har liten eller ingen studievana. *SAF*, *SACO* och *SR* framhåller däremot att försöksverksamheten haft alltför begränsad omfattning för att en sådan slutsats skall kunna dras.

Utredningens uppfattning att det är av stor betydelse att uppsökarna rekryteras från folkrörelser, t. ex. fackliga, politiska och andra ideella organisationer, som är anslutna till olika studieförbund delas av ett stort antal remissinstanser bl. a. *folkhögskoleutredningen*, *LO*, *ABF*, *Vuxenskolan*, *Handikappförbundens centralkommitté* och *LRF*.

FÖVUX' uppfattning att studieorganisatörerna om möjligt bör ha samma bakgrund som de som uppsöks och att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna bör anordnas av de fackliga organisationerna delas eller lämnas utan erinran av *RRV*, *SÖ*, *AMS*, *folkhögskoleutredningen*, *statens handikappråd*, *LO*, *TCO*, *SAF*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet*, *SSU*, *MUF*, *ABF*, *TBV* och *Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun*.

ABF framhåller bl. a.: "Det ligger i sakens natur att en arbetskamrat som har likartade erfarenheter av arbetsförhållanden, arbetstakt, brister i arbetsmiljön, som kan arbetsdagens och arbetsveckans rytm, som talar samma språk som sina kamrater och har fått deras förtroende att företräda dem i olika sammanhang har goda möjligheter att komma till tals också om studier. Om den uppsökande verksamheten skall bli framgångsrik måste uppsökaren själv tillhöra målgruppen."

SAF delar utredningens uppfattning och anför att det är en mindre god lösning att i samband med uppsökande verksamhet på företag hämta uppsökare utifrån, eftersom god kännedom om företaget och de anställda krävs för ett gott resultat.

Ett antal remissinstanser kritiserar utredningens uppfattning i denna fråga. *FPU* anser förslaget vara ett hot mot den fria bildningsverksamheten eftersom andra studieförbund än *ABF* och *TBV* diskrimineras. *Vuxenskolan* anser att urvalet av studieorganisatörer skall ske så att den bäst lämpade för uppgiften utväljs med hänsyn till utbildning, personlighet och erfarenhet. Utredningen har enligt förbundets mening sett fördomsfullt på detta problem.

Liknande mer eller mindre kritiska synpunkter framförs av *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Centerns kvinnoförbund*, *Folkuniversitetet*, *Frikyrkliga studieförbundet*, *Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet*, *Studieförbundet*, *Medborgarskolan*, *LRF* och *Fredrika-Bremer-förbundet*.

I *Svenska kommunförbundets* och *Landstingsförbundets* respektive styrelser har sju respektive tio ledamöter representerande de borgerliga partierna reserverat sig till förmån för att bidragen skall utgå till studieförbunden.

Problemen med uppsökande verksamhet på små arbetsplatser påtalas av ett antal remissinstanser. *LO* tillstyrker att särskilda medel skall kunna tilldelas de lokala fackliga organisationerna för att täcka arbetsplatser, där förtroendemannalagen inte kan tillämpas. *Svenska metallindustriarbetareförbundet* erinrar om att det inom tre av förbundets avtalsområden saknas facklig klubbstyrelse vid 25 % av arbetsplatserna. Förbundet anser att den fackliga representanten bör garanteras tillträde till arbetsplatsen redan nu. Man bör inte, som *FÖVUX* föreslagit, avvakta arbetsrättskommitténs betänkande.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet påtalar att mycket stora deltidsarbetande kvinnogrupper med stora utbildningsbehov som t. ex. tidningsbud, städerskor, hem- och barnsamariter och dagbarnvårdare måste uppmärksammas när det gäller statsbidragen till verksamheten.

Problemet med uppsökande verksamhet vid små arbetsplatser uppmärksammas även av *ABF*, *Folkuniversitetet*, *Studiefrämjandet*, *LRF*, *Fredrika-Bremer-förbundet* och *Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun*. Så föreslår t. ex. *Folkuniversitetet* att medel för uppsökande verksamhet på små arbetsplatser bör utgå till studieförbunden, så att inte anställda vid sådana arbetsplatser kommer i ett sämre läge än anställda på större arbetsplatser.

ABF och *Folkuniversitetet* tillstyrker förslaget om att bidrag skall utgå för projekt som gäller uppsökande verksamhet på arbetsplatser, medan *FPU* och *TBV* finner förslaget onödigt byråkratiskt respektive verklighetsfrämmande. *Vuxenskolan* föreslår att medel utgår i form av dels ett generellt bidrag knutet till höjt studiecirkelbidrag dels ett särskilt bidrag för uppsökande verksamhet.

Förslaget att särskilda *studiestödsråd* skall yttra sig över bidragsansökningarna tar de flesta remissinstanserna upp i yttrandena över *FÖVUX'* och *SVUX'* gemensamma förslag om fördelning av studiestöden (se 6.3). *FÖVUX'* förslag tillstyrks av *LO*, *TCO* och *ABF* som betonar betydelsen av att de fackliga organisationerna får möjlighet att utöva inflytande på medelsfördelningen till uppsökande verksamhet och dess samordning med fördelning av ledighet för utbildning och studiestöd på arbetsplatserna. Liknande synpunkter framförs av *SSU*. *Utredningen om den kommunala demokratin* och *statens kulturråd* finner det riktigt med ett löntagarinflytande.

SACO, *SR*, *SAF*, *Folkuniversitetet* och *Nykerhetsrörelsens bildningsverksamhet* förordar att de kommunala vuxenutbildningsråden får fördela medlen och att råden får representation av olika arbetsmarknadsorganisationer och vuxenutbildningsanordnare. *Svenska kommunförbun-*

det framhåller att studiestödsrådet inte kan anses vara ett kommunalt organ och att det inte går att inrätta ett dylikt råd som inskränker den kommunala nämndens beslut och ansvar.

FPU finner att den föreslagna sammansättningen öppnar dörren för diskriminering av andra studieförbund än ABF och TBV. Folkpartiets kvinnoförbund menar att rådet bör få en parlamentarisk sammansättning. Även SFS och Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun finner den föreslagna sammansättningen oacceptabel.

Utredningen om den kommunala demokratin och Svenska kommunförbundet finner förslagen om besvärreglerna mycket olämpliga och förordar att de ses över. Liknande synpunkter framför bl. a. Frikyrkliga studieförbundet, Medborgarskolan, Vuxenskolan och SFS.

Beträffande förslaget om fördelningen på kommuner av bidraget för uppsökande verksamhet på arbetsplatser förordar ABF att hela statsbidraget, alltså inte bara 85 % som FÖVUX föreslagit, fördelas direkt till kommunerna.

I fråga om utredningens förslag om att medel för uppsökande verksamhet i bostadsområden skall fördelas av SÖ till studieförbunden efter ansökan är remissopinionen splittrad.

I huvudsak positiva till förslaget är folkhögskoleutredningen, LO, Svenska kommunförbundet, SSU, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet och LRF. SÖ förordar däremot en mer generell form av bidrag i syfte att undvika en relativt stor byråkratisk apparat. Utredningen om den kommunala demokratin förordar en mer lokal anknytning av besluten. RRV, SACO, SR, TCO och ABF föreslår att medlen utgår till kommunerna för att en samlad bedömning av behoven av uppsökande verksamhet som anordnas av olika vuxenutbildningsanordnare skall bli möjlig. FPU avstyrker FÖVUX' förslag.

Handikappförbundens centralkommitté och Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar kräver att deras respektive organisationer och deras samarbetsorgan skall få del av medel för uppsökande verksamhet.

Enstaka remissinstanser kommenterar utredningens förslag om att studieförbund som genomför uppsökande verksamhet i samarbete med hyresgäst- eller bostadsrättsförening, handikapporganisation, politisk eller annan organisation, som är väl förankrad i målgruppen, bör prioriteras vid resurstilldelningen. Förslaget tillstyrks av TBV, LO, HSB och Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun. Sveriges kristna socialdemokraters förbund delar utredningens uppfattning om rekryterarna, men anser att försöksverksamheten bör fortsätta för att söka finna mer differentierade modeller. ABF önskar begränsa samarbetsorganisationerna till hyresgäst- och bostadsrättsföreningar. Förslaget avstyrks av RRV, Vuxenskolan, Medborgarskolan, Studieförbundet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Folkuniversitetet och Frikyrkliga studieförbundet. LRF ställer sig tveksam till förslaget.

Ett relativt stort antal av dem som yttrat sig om uppsökande verksamhet i bostadsområden understryker, i likhet med FÖVUX, vikten av att barntillsyn kan ordnas för hemarbetande, bl. a. *Landstingsförbundet*, *Handikappförbundens centralkommitté* och *ABF. Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *Folkuniversitetet* föreslår att ett särskilt bidrag skall utgå till studieförbunden för att ordna barntillsyn. *SSU* framhåller att barn- och ungdomsorganisationernas möjligheter att bedriva barntillsyn är beroende av samhällets stöd.

I samband med ställningstaganden i första hand till utredningens förslag om uppsökande verksamhet i bostadsområden berör ett antal remissinstanser *invandrarnas situation*, framför allt de hemarbetande invandrarkvinnornas. *SÖ* och *statens invandrarverk* erinrar om pågående försöksverksamhet med uppsökande verksamhet bland hemarbetande invandrare. *SÖ* föreslår att denna verksamhet permanentas och att dessutom de fackliga organisationerna tilldelas medel för uppsökande verksamhet bland invandrare på arbetsplatser. *Statens invandrarverk* anser att försöksverksamhet bland hemarbetande invandrarkvinnor kan ge värdefulla erfarenheter. Dessutom bör man lösa de problem som finns när det gäller utbildning för de invandrare som är analfabeter och utbildning för invandrare på andra områden än svenska språket. Även *LO* anser att försöksverksamheten bland hemarbetande invandrarkvinnor bör permanentas och framhåller att uppmärksamhet måste ägnas åt invandrarna på arbetsplatserna. *ABF* och *Folkuniversitetet* betonar också invandrarnas utbildningsbehov.

Ett flertal remissinstanser delar utredningens uppfattning om vikten av utbildning av studieorganisatörer. *LO* och *TCO* betonar att en sådan utbildning är angelägen. Även *AMS*, *ABF*, *Vuxenskolan* och *TBV* understryker betydelsen av studieorganisatörsutbildning. *TBV* anser att anslaget för denna utbildning bör vara skilt från bidragen till uppsökande verksamhet.

Utredningens förslag att bidrag till administration utgår till anordnare av uppsökande verksamhet tillstyrks av *LO*, *ABF* och *TBV*, som dock finner FÖVUX' beräkningar för låga.

SÖ och *ABF* anser att FÖVUX' beräkningar av kostnaderna för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna och i bostadsområdena är mycket osäkra. *SAF* antar att reformförslagen från FÖVUX och SVUX kommer att bli betydligt mer kostnadskrävande än vad utredningarna anser.

Folkuniversitetet och *Frikyrkliga studieförbundet* förordar att resurserna omfördelas så att större delen anslås till verksamheten i bostadsområden.

Utredningens förslag om att 0,4 milj. kr. skall avdelas för försöksverksamhet med introduktionskurser på betald arbetstid för korttidsutbildade tillstyrks av *LO*, *TCO*, *ABF* och *Handikappförbundens*

centralkommitté. LO anser dock att utredningens belopp är för låga och TCO menar att även andra än korttidsutbildade bör få delta.

6.2.2 Studiecirkelverksamhet

Utredningens olika förslag rörande studiecirkelverksamheten och samarbete mellan folkhögskolor och studieförbund tillstyrks i huvudsak av nästan alla remissinstanser. Flera av studieförbunden t. ex. *Folkuniversitetet* påtalar att studieförbundens nuvarande ekonomiska situation är otillfredsställande.

Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag att de statliga bidragen höjs så att uppdelningen i prioriterade och icke prioriterade cirkelar avskaffas och instämmer i huvudsak i utredningens motiveringar. *SÖ, TRU, statens kulturråd, folkhögskoleutredningen, TCO, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Studieförbundet, Medborgarskolan, Vuxenskolan, TBV, Sveriges kristna socialdemokraters förbund, Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun, LRF och Göteborgs allmänna skolstyrelse* tillstyrker förslaget.

RRV anser förslaget tveksamt eftersom man enligt verkets mening inte helt klarlagt vilka mål som skall uppnås med utredningens förslag. När detta preciserats kan en bidragsnivå väljas som uttrycker den insats staten vill göra.

ABF förordar att man i stället överväger att pressa ner avgifterna för de prioriterade cirkelarna under de första åren. Först därefter bör man successivt utjämna skillnaderna mellan olika cirkeltyper. *ABF* motiverar sitt förslag med avgiftsfrihetens betydelse för rekryteringen och den ogynnsamma statliga och kommunala bidragsutvecklingen under senare år som lett till allt högre deltagaravgifter.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker utredningens förslag att cirkelstudier i princip bör vara kostnadsfria för deltagarna. Ett flertal gör därvid jämförelser med annan statsunderstödd vuxenutbildning som är avgiftsfri. Förslaget tillstyrks av bl. a. *SÖ, LO, TCO, Landstingsförbundet, Centerns kvinnoförbund, Handikappförbundens centralkommitté, ABF, Frikyrkliga studieförbundet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Studieförbundet, Medborgarskolan, SOSVUX och LRF.*

RRV anser att som villkor för ökat stöd bör anges att deltagaravgift inte får tas ut.

SÖ, TCO, ABF, Frikyrkliga studieförbundet, Studieförbundet, Medborgarskolan, Vuxenskolan, TBV och LRF tillstyrker utredningens förslag att statens bidrag till studieförbundens verksamhet årligen beräknas med hänsyn till förändringar av löner och priser.

SÖ, statens kulturråd, folkhögskoleutredningen, LO, TCO, ABF, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Medborgarskolan, Vuxenskolan, TBV, LRF och Göteborgs allmänna skolstyrelse tillstyrker utredningens förslag om en successiv höjning av stödet till studiecirkelverksamheten så att bidraget till samtliga allmänna studiecirkelar uppgår till 57 kr. per studietimme vid femårsperiodens slut.

Statens kulturråd, som erinrar om att en tredjedel av det statliga bidraget till studiecirkelar avser kulturcirkelar, ser en planmässig höjning av bidragsnivån för cirkelar som ett viktigt led i utbyggnaden av de kulturpolitiska insatserna.

ABF erinrar om de förändringar av studieförbundens verksamhetsvillkor som nyligen inträtt genom lagen om anställningstrygghet och att avtal tecknats som reglerar arvoderingen till studiecirkelledarna. Förbundet föreslår att taket för ledararvoden och studiematerial höjs med ett belopp som motsvarar dels ökningen av de avtalsreglerade cirkelledararvodena, dels materialprisernas förändring enligt konsumentprisindex. Den nuvarande bidragskonstruktionen med statsbidrag till 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiematerial bör bibehållas. Däremot bör staten betala hela kostnaden för sociala avgifter för cirkelledarna. Skillnaderna mellan prioriterade och icke-prioriterade cirkelar bör utjämnas under en treårsperiod. Därefter bör schablontillägget, som då är lika stort för alla studiecirkelar, höjas varje år. *Folkuniversitetet* föreslår att hela bidraget skall utgå som schablonbidrag. *Studieförbundet* förordar att bidraget för ledararvode och studiematerial skall utgå med 90 % i stället för 75 % av kostnaderna och att bidragstaket höjs till 55 kr. per studietimme och därefter med 3 kr. per studietimme under de närmaste åren.

Vuxenskolan föreslår att 75 %-regeln utgår. *Göteborgs allmänna skolstyrelse* förordar en snabbare utbyggnadstakt.

Utredningens förslag att bidraget till studieförbundens organisationskostnader skall höjas med 1,5 milj. kr. det första året, varefter det höjs med 1 milj. kr., så att det uppgår till 12 milj. kr. vid planeringsperiodens slut tillstyrks i huvudsak av samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan t. ex. *SÖ, statens kulturråd, LO, TCO, Folkuniversitetet, Medborgarskolan, Vuxenskolan* och *TBV*. Ett antal remissinstanser påpekar att ett genomförande av förslaget ändå inte återställer nivån enligt de principer som uttalades i 1963 års folkbildningsproposition. *ABF* och *SSU* finner förslaget tilltaget i underkant och *Studieförbundet* föreslår att bidraget blir förslagsanslag som utgår med bestämt belopp per studietimme motsvarande 1965/66 års nivå.

Folkhögskoleutredningen anser att bidragsförstärkningarna till studieförbunden bör kompletteras med en ökning också av folkhögskolornas resurser.

Utredningens förslag att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet skall höjas med 2,4 milj. kr. det första året, med 2 milj. kr. de andra och tredje åren, samt med 1 milj. kr. de fjärde och femte åren så att det uppgår till 15 milj. kr. vid planeringsperiodens slut tillstyrks i huvudsak av samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan t.ex. *SÖ, folkhögskoleutredningen, LO, TCO, Handikappförbundens centralkommitté, SSU, ABF, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Studieförbundet, Medborgarskolan, Vuxenskolan och TBV.*

Ett antal remissinstanser understryker utredningens uttalande om det väsentliga i att kommunerna inte sänker sin ambitionsnivå i bidragsgivningen utan följer upp de statliga insatserna. Till dessa hör t.ex. *folkhögskoleutredningen, ABF, Folkuniversitetet, Studieförbundet och LRF.*

Svenska kommunförbundet delar utredningens bedömning att huvuddelen av de ekonomiska åtagandena i princip bör vila på staten. Kommunerna har ett medansvar, men studiecirkelverksamhet som syftar till att undanröja studiehinder och medverka till jämlikhet i utbildning och kulturliv bör i huvudsak bekostas av statliga medel. Förbundet förutsätter att dess rekommendation om bidragsgivning alltjämt skall äga tillämpning.

Landstingsförbundet framhåller att den statliga stimulansen kommer att leda till större krav på landstingens bidragsgivning, vilket utredningen borde ha belyst. Detta bör beaktas i det fortsatta arbetet så att inte ekonomiska oklarheter gör det svårare att genomföra vuxenutbildningsreformen.

Studieförbundet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet och LRF kritiserar att vissa kommuner under senare år koncentrerat sin bidragsgivning till endast vissa studieförbund.

Ett mindre antal remissinstanser har kommenterat utredningens förslag om att studieförbunden skall bedriva studieorientering i organiserade former och att expertmedverkan, utöver den som medges enligt nuvarande bestämmelser, skall få äga rum under högst två av 20 studietimmar. *SÖ, TRU, folkhögskoleutredningen, statens kulturråd, TCO, ABF, Folkuniversitetet och LRF* tillstyrker i huvudsak förslagen. *SACO* och *SR* hävdar att studie- och yrkesorientering bör handhas av personer med särskild utbildning för detta. Studieorientering som kräver denna expertmedverkan skall utföras av konsulenter för studie- och yrkesorientering företrädesvis inom den kommunala vuxenutbildningen. En konsulent för studie- och yrkesorientering bör knytas till cirkelverksamheten för individuell och kollektiv studie- och yrkesorientering.

Remissinstanserna tillstyrker över lag utredningens förslag om ökat statligt stöd på olika områden för att underlätta studiecirkel-

verksamhet för handikappade. Således tillstyrker bl. a. *SÖ, LO, TCO, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Handikappförbundens centralkommitté, ABF, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Studieförbundet, Medborgarskolan, Vuxenskolan, TBV och Hörselfrämjandets Riksförbund* i allt väsentligt förslagen.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn kritiserar utredningen för att den inte beaktat de utvecklingsstördas och övriga begåvningshandikappades problem. Förbundet framhåller att praktiskt taget alla utvecklingsstörda är i trängande behov av vuxenundervisning, men att utredningens förslag är otillräckliga för att rekrytera människor med studiehämningar och intellektuella hämningar. Bl. a. krävs att studieledare och lärare har en orientering i specialpedagogik och att studiematerial framställs för människor på alla begåvningsnivåer.

Remissinstanserna tillstyrker nästan undantagslöst utredningens förslag om ökade resurser till studieförbundens organisationskostnader och pedagogiska verksamhet för studiecirkelverksamhet i glesbygd.

Centerns kvinnoförbund anser emellertid att förslagen inte innebär någon förstärkning utan förordar ytterligare medel till glesbygdssamheten. *ABF* understryker starkt utredningens synpunkter men föreslår att det särskilda schablonbidraget för studieförbundens organisationskostnader bör utgå med 4 kr. *Studieförbundet* och *Vuxenskolan* anser att bidrag bör utgå med 100 % för cirkelledares rese- och traktamentskostnader. *Handikappförbundens centralkommitté* förordar att ett särskilt organisationsbidrag utgår för att täcka merkostnaderna för glesbygdssamheten. *LRF* tillstyrker utredningens förslag om utvidgning av glesbygdsbegreppet men finner förslagen i övrigt helt otillfredsställande.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker i huvudsak utredningens förslag om att ämneskurs vid folkhögskola som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet skall dels få förläggas utanför folkhögskolans lokaler dels få omfatta kortare tid än en vecka, dock minst två dagar. Bland dem som tillstyrker återfinns *LO, TCO, Landstingsförbundet, ABF, Vuxenskolan* och *Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation. Folkhögskoleutredningen*, som tillstyrker förslagen, menar att motsvarande regler även bör gälla för utbildning av cirkelledare m. fl. grupper. *TCO* framhåller att samma möjligheter bör ges vuxna som studerar inom kommunal vuxenutbildning. *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* föreslår att folkhögskoleutredningen får i uppdrag att närmare klarlägga hur studiecirkelanordnaren skall kunna påverka karaktären vid folkhögskoleämneskursen.

Bl. a. *SÖ*, *LO* och *TCO* betonar betydelsen av att omfattande och allsidig information om vuxenutbildningsreformer och olika utbildningsutbud kommer till stånd. Behovet av samordning av informationsverksamheten i kommunerna betonas också av ett flertal remissinstanser liksom att befintliga kommunala informationsresurser utnyttjas. *UKÄ* förordar att den kommunala vuxenutbildningen ges ökade resurser för bl. a. informationsverksamhet. *TCO* föreslår att särskilda kommunala informationsorgan inrättas som knyts till vuxenutbildningsråden och att kommunerna bör få särskilda bidrag för detta ändamål.

Endast ett fåtal remissinstanser berör utredningarnas förslag om de föreslagna åtgärdernas ikraftträdande. *CSN* anser att de administrativa och organisatoriska förslagen är ofullständiga och anser att man bör överväga att skjuta genomförandet av FÖVUX' förslag till 1 januari 1976. *ABF* finner det angeläget att FÖVUX' förslag genomförs fr. o. m. den 1 juli 1975.

6.3 Studiestöd

Flera remissinstanser tillstyrker förslagen om ändring i det nuvarande studiemedelssystemet. Vissa av förslagen behandlas speciellt av en del remissinstanser.

SVUX föreslår att olika makeprövningsregler mot inkomst skall gälla i studiemedelssystemet och i det föreslagna vuxenstudiestödet. Många remissinstanser är negativa mot att behålla makeprövningsreglerna i studiemedelssystemet nämligen *RRV*, *UKÄ*, *CSN*, *SÖ*, *AMS*, *SACO*, *TCO*, *SAF*, *SFS*, *SSU*, *Centerns kvinnoförbund*, *ABF*, *Folkuniversitetet*, *Vuxenskolan*, *Reftec*, *LRF*, *Fredrika-Bremer-förbundet*, *SSCO* och *SOSVUX*.

SVUX' förslag om åldersgräns dvs. att ta bort regeln om att studiemedel inte får utgå till personer över 45 år tillstyrks av bl. a. *UKÄ*, *CSN*, *LO*, *TCO*, *ABF* och *SSU*.

UKÄ, *CSN* och *SAF* tillstyrker förslaget om att avskaffa provning av skälen till att deltidstudiemedel skall utgå.

SFS och *SACO* anser att studiebidraget bör vara 25 % av basbeloppet och indexregleras. Även *AMS*, *SAF* och *Reftec* framhåller att studiebidraget bör indexregleras.

SVUX' förslag om att man bör beräkna studiemedlen på hela 15-dagars och 30-dagars perioder, baserade på tiden under respektive kalenderhalvår anser sig *CSN* inte kunna tillstyrka. Genom att SVUX' förslag bygger på studietidsberäkning per kalenderhalvår kan det för vissa studerande medföra försämringar jämfört med nuvarande regler. Försämringen skulle enligt *CSN* speciellt gälla dem med kortare studietid per läsår än nio månader. *CSN* anser det önskvärt att studiemedlens totalbelopp kan bestämmas i förhållande till den faktiska studietiden —

uttryckt i antal dagar — för respektive utbildning. Även *statskontoret* avstyrker detta förslag.

SVUX föreslår att studiemedlens totalbelopp för heltidsstuderande skall uppgå till 0,080 basbelopp för en halvmånadsperiod. Detta innebär 144 % av basbeloppet per läsår om nio månader. De flesta remissinstanser har inte haft något att invända mot detta förslag. *Statskontoret* framhåller att de föreslagna reglerna för beräkning av det totala studiemedelsbeloppet kan bli administrativt besvärliga att tillämpa utan tillgång till ett datorbaserat informationssystem för hantering av ansökningar av studiestöd. *CSN* anser att totalbeloppet per halvmånad borde vara 8,5 % samt *SACO* och *SFS* att beloppet borde vara 9 % av basbeloppet. Detta högre belopp bör enligt de nämnda remissinstanserna ses mot bakgrund av att bostadsindex och livsmedelsindex under senare år utvecklats snabbare än konsumentprisindex.

När det gäller behovsprövning mot inkomst framhåller *LO*, *ABF* och *folkhögskoleutredningen* att stipendier, som t. ex. organisationer och folkrörelser kan bidra med för bl. a. studier vid folkhögskola, inte bör räknas som inkomst vid beräkning av studiemedel.

Den övervägande delen av remissinstanserna är positiva till SVUX' förslag om ett särskilt vuxenstudiestöd. I fråga om omfattningen av vuxenstudiebidrag anför *RRV* att man inte nu bör binda sig för en dimensionering för fem år framåt. I stället bör man på grundval av en kontinuerlig uppföljning och utvärdering av verksamheten successivt besluta om vuxenstudiestödets dimensionering. *RRV* ifrågasätter också om man inte i ett inledningsskede bör göra en ännu mer koncentrerad satsning på de korttidsutbildade än SVUX föreslår. *SAF* anser att man under försöksperioden bör kunna ändra på relationen mellan grundskole-, gymnasieskole- och högskoleutbildning. *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* anser att man inte bör använda ungdomsskolans nivåterminer i vuxenutbildningen.

När det gäller b e h ö r i g h e t s k r a v e t för rätt till särskilt vuxenstudiestöd tillstyrker flertalet remissinstanser förslaget om en tidigare anknytning till förvärvslivet i form av ATP-grundande inkomst. *RFV* delar denna uppfattning men erinrar om att vissa grupper av försäkrade inte alls tillgodosått pensionspoäng. SVUX föreslår att fem års ATP-grundande inkomst skall ge behörighet för vuxenstudiestödet. *UKÄ*, *SÖ*, *AMS*, *LO*, *TCO*, *ABF*, *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* och *skolstyrelsen i Härjedalens kommun* ansluter sig till reservationen av ledamöterna i SVUX *Karlsson*, *L. Larsson* och *U. Larsson* att behörighetskravet bör vara fyra års ATP-grundande inkomst. *SSU* föreslår att tre års ATP-grundande inkomst skall ge behörighet till vuxenstudiestödet. Även *FPU* anser att fem år är en för lång tid. *Frikyrkliga studieförbundet* menar emellertid att det i ett inledningsskede

bör krävas ett större antal år i yrkesverksamhet än SVUX föreslagit.

SVUX har föreslagit att tre års vård av barn skall tillgodoräknas av de fem år som krävs för behörighet till det särskilda vuxenstudiestödet. Flera remissinstanser bl. a. *UKÄ*, *CSN*, *SÖ*, *Landstingsförbundet*, *SFS*, *SFEF*, *SSU*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *ABF*, *folkhögskoleutredningen*, *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* och *SOSVUX* anser att behörighet att erhålla vuxenstudiestöd bör kunna nås genom vård av eget barn under hela kvalifikationstiden. Enligt *LRF* bör kompletterande regler utarbetas så att hemarbetande inte missgynnas.

CSN och *SÖ* anser dessutom att vård av sjuk eller handikappad anhörig bör tillgodoräknas på samma sätt. Handikappade bör, enligt *SÖ*, *statens handikappråd* och *Handikappförbundens centralkommitté*, anses behöriga. *Folkhögskoleutredningen* anser att förutom vård av eget barn bör också räknas vård av närstående gravt handikappade, långvarigt sjuka och äldre. Även *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* anser att vård av fosterbarn och andra vårdinsatser bör få utgöra kvalifikationsgrund. Enligt *SÖ* och *LRF* bör även arbete i eget företag ge behörighet.

Vissa remissinstanser är tveksamma till SVUX' förslag att vuxenstudiebidrag indelas i tre klasser beroende på om man har fem, sex eller sju års ATP-grundande inkomst.

UKÄ anser att man bör ompröva differentieringen av vuxenstudiestödet. *CSN* ifrågasätter riktigheten av att differentiera belopp baserade på så ringa antal år med ATP-poäng. *CSN* föreslår att vuxenstudiebidraget bör utgå med samma procentsats per halvmånad och att den bör sättas till 0,070 % av basbeloppet. Klassindelningen bör enligt *SÖ* gå vid fyra, sju respektive tio år. Enligt *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* bör graderingen av vuxenstudiestöden ges spännvidden 4—7 år. *SAF* avstyrker förslaget om klassindelning, eftersom det försvårar för den enskilde att överblicka systemet. De reella skillnaderna blir enligt *SAF* små mellan de olika klasserna eftersom bidraget är skattepliktigt. *SFS* och *SSCO* förordar antingen ett generellt belopp för alla eller att gränserna skall gå enligt *SFS* vid fem, åtta och elva samt enligt *SSCO* vid fem, tio och 15 år.

Vuxenstudiebidraget skall enligt SVUX' förslag beskattas. Ett flertal remissinstanser har inget att invända mot detta förslag. Till dessa hör bl. a. *UKÄ*, *CSN*, *AMS*, *riksskatteverket*, *SAF*, *SFEF*, *ABF* och *SOSVUX*.

RFV delar uppfattningen att vuxenstudiestödet bör vara skattepliktigt och pensionsgrundande. SVUX har däremot inte tagit upp frågan om vuxenstudiestödet också bör få räknas som sjukpenninggrundande inkomst. Följande praxis bör enligt riksförsäkringsverket införas för de vuxenstuderandes sjukpenningförsäkring. 1) I de fall studierna

beräknas vara kortare tid än sex månader bör den studerandes sjukpenninggrundande inkomst inte ändras. Vid sådan kortare utbildning bör vuxenstudiebidraget alltså inte läggas till grund för beräkning av sjukpenninggrundande inkomst. 2) Beräknas utbildningen pågå längre tid än sex månader bör det vuxenstudiebidrag den studerande uppbär enligt studiestödslagen jämföras med inkomst av eget arbete och läggas till grund för beräkning av ny sjukpenninggrundande inkomst. *TCO* accepterar konstruktionen med ett beskattat vuxenstudiestöd men är tveksam till om detta har så positiva effekter som utredningen menar.

De som beviljats vuxenstudiebidrag föreslås få återbetalningspliktiga studiemedel ungefär motsvarande det belopp som ges i nuvarande studiemedelssystem. De remissinstanser som berört frågan har varit positiva till detta. *TCO* framhåller att det klart bör sägas ut att vuxenstudiebidraget inte skall räknas som inkomst vid beräkning av nivå för återbetalningspliktiga studiemedel. *LRF* föreslår att endast inkomsten och inte förmögenheten skall beaktas vid behovsprövningen av återbetalningspliktiga medel.

I fråga om fördelningen av vuxenstudiebidraget föreslår *SVUX* att resurserna fördelas på landets kommuner i förhållande till kommunens del av rikets befolkning. Studiestödet på högskolenivå fördelas på de sex studiemedelsnämnderna i huvudsaklig proportion till den högskoleutbildning som sorterar under nämnden. Man borde enligt *RRV* och *statskontoret* ha övervägt en fördelningsprincip där hänsyn även tagits till skillnaderna i utbildningsnivå mellan kommunerna. *SVUX'* förslag missgynnar enligt *RRV* de kommuner som har det största behovet av överbyggande utbildning. Liknande synpunkter framförs av *UKÄ* och *SÖ*. *UKÄ* anser det önskvärt att metoder utarbetas för att kartlägga skillnader i utbildningsnivåer och utbildningsstruktur mellan storstadsområden och glesbygd så att ett bättre underlag skapas för fördelningen av studiestöden. *CSN* menar att man vid fördelningen av vuxenstudiestödet utöver kommunernas invånarantal även bör beakta olikheter i kommunernas utbildningsstrukturer. *SÖ* förutsätter att viss omfördelning mellan grundskole- och gymnasieskolenivåer bör kunna göras efter tre år om efterfrågan ger kraftigt utslag i en sådan riktning. *TCO* framhåller att en mer selektiv metod bör utvecklas för att fördela studiestöden på kommuner med hänsyn till att behovet varierar med befolkningens utbildningsstruktur. *SAF* anser att den av *SVUX* föreslagna fördelningen på utbildningsnivåer är alltför stel och föreslår ett mer flexibelt system. Enligt *SAF* bör stödet i första hand förbehållas studier på gymnasie- och högskolenivå. När det gäller fördelning av vuxenstudiestödet bör enligt *SFEF* en speciell kvot finnas för kommunerna i stödområdena. *ABF* framhåller att man för att försöka utjämna ekonomiska, kulturella och sociala skillnader bör ta hänsyn till andra faktorer än andel av befolkningen, eftersom andelen korttidsut-

bildade i olika kommuner varierar kraftigt. Liknande synpunkter framförs av *LRF* och *Vuxenutbildningsrådet i Uppsala kommun*.

Beträffande administration av vuxenstudiestödet anser *RRV* att det finns risk för att sökande i olika kommuner inte kommer att bedömas efter enhetliga kriterier om inte klara linjer för urvalet utfärdas centralt. *SVUX'* förslag beträffande administration bör enligt *UKÄ* ses över i syfte att uppnå administrativa förenklingar. När det gäller urval av studerande tar *CSN* liksom *TCO* bestämt avstånd från att ekonomiska förhållanden skall ha någon betydelse. *CSN* föreslår att det bör uppdras åt nämnden att utarbeta någon form av rekommendationer att läggas till grund för urvalsprocessen. Även *SÖ* anser att vissa riktlinjer för urvalet bör utarbetas. *CSN* är tveksam till förslaget om fyra ansökningstillfällen per år. Det är enligt *CSN* inte möjligt att klara en behandlingstid på en månad som *SVUX* föreslår. *CSN* föreslår att ansökningar om vuxenstudiestöd skall vara studiemedelsnämnderna tillhanda senast två månader före det kvartal varunder studierna skall påbörjas.

CSN avstyrker *SVUX'* förslag att det inom *CSN* bör finnas en särskild delegation för vuxenstudiestödet och anser att nämnden själv kan fullgöra denna uppgift. *TCO* tillstyrker den särskilda delegationen, bl. a. med hänsyn till att ett partsintresse bör komma till tals vid bl. a. fördelningen av stöden. *SÖ* tror att förseningar i behandlingstiden kan uppstå och ifrågasätter om det är nödvändigt att ansökan inges till studiemedelsnämnd och först efter nämndens "behörighetsförklaring" kan behandlas lokalt. Även *statskontoret* anser att ansökan om vuxenstudiebidrag bör ställas direkt till det kommunala organet.

SACO förordar att *SVUX'* förslag till organisation och administration blir föremål för en förnyad översyn. När det gäller urvalet kan *SAF* inte acceptera de föreslagna reglerna. Enligt *SAF* måste urvalet ske enligt klart definierade kriterier som får en avgörande betydelse för vilka personer som skall erhålla det särskilda vuxenstudiestödet. Kriterierna bör vara tidigare utbildning, antal år på arbetsmarknaden och arbetstidens förläggning. *ABF* anser att den organisation och det administrativa system som *SVUX* föreslagit verkar tungrott. Vidare framhåller *ABF* att den som söker vuxenstudiebidrag måste få besked minst en månad före studiernas början. *Vuxenskolan* anser att det behövs fastställda detaljerade regler för urvalet av ansökningarna om vuxenstudiestöd. Även *LRF* anser att mer preciserande bestämmelser bör utarbetas. *Fredrika-Bremer-förbundet* är kritiskt till att tidigare arbetslivserfarenhet skall prioriteras så hårt vid urval, eftersom kvinnor som en längre tid varit hemarbetande härigenom kan få stå tillbaka.

När det gäller *SVUX'* förslag om studiestödsråd är flera remissinstanser kritiska. *CSN* tillstyrker emellertid förslaget men anser att sammansättningen av studiestödsråden bör modifieras något för att

ge utrymme för även en representant för det allmänna. *Statskontoret* tillstyrker förslaget om studiestödsråd, men avstyrker att studiemedelsnämnderna skall ha hand om motsvarande uppgifter för högskolestudier. Ansökningar om särskilt vuxenstudiestöd för högskoleutbildning bör enligt statskontoret handläggas centralt genom en särskild delegation knuten till CSN. *AMS* anför att studiestödsrådet bör kunna knytas till vuxenutbildningsrådet, eventuellt som ett särskilt utskott och med en breddad representation där också en representant för arbetsförmedlingen bör kunna ingå. En utökad representation skulle enligt *AMS* också kunna bli aktuell i studiemedelsnämnderna. *Utredningen om den kommunala demokratin* framhåller att *SVUX'* förslag om studiestödsråd leder till ett obligatoriskt beredningsorgan som inte får en kommunalpolitisk sammansättning. Detta kan ha betydelse för de förtroendevalda ledamöternas möjligheter att självständigt fatta beslut. Underlåtenhet från skolstyrelsens sida att höra rådet skulle kunna medföra att det kommunala organets beslut upphävs efter besvär, vilket ger studiestödsrådet mer inflytande. *Utredningen om den kommunala demokratin* förutsätter att denna fråga övervägs noggrant i den fortsatta beredningen. *LO*, *SSU*, *Landstingsförbundet*, *SFEF* och *ABF* tillstyrker förslaget om studiestödsråd och dess sammansättning. *SAF* och *Folkuniversitetet* liksom *Vuxenskolan* avstyrker förslaget om studiestödsråd och föreslår att vuxenutbildningsråden får ta hand om urvalsförfarandet. Om studiestödsråd införs bör enligt *SAF* representer för både arbetstagare och arbetsgivare ingå. Även i studiemedelsnämnderna bör enligt *SAF* en arbetsgivarrepresentant finnas. Studiestödsrådet kan enligt *Svenska kommunförbundet* inte anses som kommunalt organ. Kommunförbundet framhåller vidare att förslaget innebär att man i en specialreglerad förvaltning skapar ett obligatoriskt beredningsorgan som inte har en kommunalpolitisk sammansättning. Detta kan tänkas inkräkta på de förtroendevalda ledamöternas möjlighet att fatta självständiga beslut. Regeln om det odelade ansvarets princip medför att en kommun inte vid sidan av en nämnd kan ställa ett annat organ med uppgift att t. ex. biträda denna med råd, anvisningar eller på annat sätt som medför en formlig eller faktisk begränsning av nämndens beslutanderätt och ansvar. *SFS* liksom *FPU*, *MUF*, *Centerns kvinnoförbund* och *LRF* finner sammansättningen av studiestödsrådet oacceptabel. *FPU* anser även att förslaget om att ändra studiemedelsnämndernas sammansättning är felaktigt. *Centerns kvinnoförbund* anser att vuxenstudiestöden bör fördelas av skolstyrelsen efter beredning av en parlamentariskt sammansatt kommitté. *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* är starkt kritisk till studiestödsrådets sammansättning och när det gäller studiemedelsnämndernas sammansättning anser förbundet att en representant för *SACO* bör knytas till nämnden. *Frikyrkliga studieförbundet* hävdar att det lokala studiestödsrådet bör till-

sättas av kommunen och bestå av representanter för den kommunala skolstyrelsen och vuxenutbildningsanordnarna inom kommunen. *Fredrika-Brcmer-förbundet* föreslår att studiestödsrådet kompletteras med representanter för kommunen samt för andra organisationer. *Skolstyrelsen i Härjedalens kommun* föreslår att skolstyrelsen eller vuxenutbildningsrådet bör få studiestödsrådets uppgifter. *SOSVUX* anser att i studiestödsråden skall ingå representanter för de studerande.

De flesta remissinstanser är kritiska till SVUX' förslag om exklusiv besvärsrätt. *RRV* anser att man antingen bör ha en generell besvärsrätt eller också ingen alls. *Statskontoret* avstyrker förslaget om ett besvärsinstitut för beslut om vuxenstudiebidrag. *UKÄ* framhåller att besvärsordningen bör prövas ytterligare. *CSN* anser att besvärsrätten bör slopas helt och erinrar om att beslut om tilldelning av s. k. statsstipendium inte kunde överklagas. Däremot bör generell besvärsrätt finnas beträffande frågan om behörighet för vuxenstudiestöd. *SÖ*, *SAF*, *SFS*, *Centerns Kvinnoförbund*, *Frikyrkliga studieförbundet* och *LRF* anser att generell besvärsrätt bör finnas. *Utredningen om den kommunala demokratin* framhåller bl. a. att det är olämpligt att besvärsrätten görs beroende av om skolstyrelsen följer studiestödsrådets förslag eller inte samt att den föreslagna besvärsrätten kan innebära en blandning av kommunalbesvär och förvaltningsbesvär med svåröverskådliga konsekvenser. *Utredningen* vänder sig också mot att *CSN*, som i övrigt inte är tillsynsmyndighet för skolstyrelserna, föreslås bli högsta besvärsinstans. *RFV* anser det varken lämpligt eller påkallat med en begränsad besvärsrätt. *TCO* är tveksam till den föreslagna besvärsrätten. *Folkuniversitetet* avstyrker den föreslagna besvärsordningen.

FÖVUX' förslag om tim- och dagstudiestöd har av det övervägande antalet remissinstanser bemötts positivt. Till dem som tillstyrker hör *statskontoret*, *SÖ*, *AMS*, *statens kulturråd*, *SAF*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Folkuniversitetet*, *SFS* och *MUF*.

RRV anser att alla som tas in i en studiecirkel och uppfyller angivna kriterier för studiestödet också bör få detta. *RRV* framhåller även att det föreslagna systemet kan leda till svårigheter att genomföra en någorlunda rättvis fördelning av studiestöden mellan olika kommuner. Det finns enligt *RRV* också risk för att de sökande inte kommer att bedömas enhetligt. *CSN* är positiv till stödformerna. När det gäller urval bland sökande anser *CSN* att de som blivit uppsökta inte bör ha företräde framför dem som ansökt om stödet utan att ha blivit uppsökta. Företräde bör enligt *CSN* ges åt personer med komplicerad skiftgång eller annan mycket obekväm arbetstid. *CSN* anser att nämnden bör få i uppdrag att utarbeta rekommendationer beträffande tilldelningen av tim- och dagstudiestöd. I fråga om fördelningen av studiestödet anför *SÖ* att det finns risk för att bl. a. handi-

kappgrupper och korttidsutbildade som inte är yrkesverksamma inte kommer att få tillgång till de olika stöden. För dessa grupper bör man därför ha en särskild resurs som kan utnyttjas av dessa grupper. Denna resurs bör fördelas direkt av kommunen utan förslag från studiestödsrådet. *Folkhögskoleutredningen* tillstyrker förslagen om tim- och dagstudiestöd men anser antalet stöd vara beräknat i underkant. *Folkhögskoleutredningen* anser också att pensionärer regelmässigt bör kunna beviljas internatbidrag. Med hänsyn till detta föreslår utredningen ett ökat antal internatbidrag för personer utan anställning, dock utan att antalet inkomstbidrag och timstudiestöd minskas. *LO*, som tillstyrker förslaget, anser bl. a. att tim- och dagsstudiestöden får sin stora betydelse genom att de direkt kan erbjudas av studieorganisationerna i samband med den uppsökande verksamheten. Dagstudiestödets inkomstbidrag är enligt *LO* för lågt. Inkomstbidraget bör enligt *LO* och *ABF* sättas till 70 kr. per dag. Även *SSU* anser att tim- och dagstudiestöden är för låga. Enligt *SSU* bör timstudiestödet vara 12 kr., inkomstbidraget 96 kr. och internatbidraget 99 kr. *TCO*, som tillstyrker att tim- och dagstudiestöd införs, anser emellertid att stöden inte skall vara knutna till den uppsökande verksamheten utan skall utgå oberoende av om uppsökande verksamhet ägt rum eller inte. Liknande synpunkter framförs av *TBV*. Tim- och dagstudiestöden bör enligt *TCO* inte fördelas av de lokala fackliga organisationerna. Fördelningen bör i stället göras på samma sätt som för de vuxenstudiestöd som *SVUX* har föreslagit. *TCO* och *TBV* anser dessutom att timstudiestöden bör avse alla med obekvämt arbetstid. De bör vidare kunna utgå till deltagare i kommunal vuxenutbildning. Dagstudiestöden bör kunna utgå till alla och inte enbart till korttidsutbildade. De bör även kunna utnyttjas av deltagare i kommunal vuxenutbildning. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* anser att ett särskilt bidrag för att täcka barntillsynskostnader bör inrättas. Enligt förbundet måste internatbidraget kompletteras med ersättning för kostnad för barntillsyn. *Handikappförbundens centralkommitté* föreslår att handikapporganisationerna, liksom de fackliga organisationerna, får möjlighet att söka studiestöden för att fördela dem på individer. *Handikappförbundens centralkommitté* anser att internatbidraget bör utgå för kurser som är längre än en vecka.

ABF avvisar tanken på att tim- och dagstudiestöd skall kunna utgå för studier i kommunal vuxenutbildning. Timstudiestöd och dagstudiestödets inkomstbidrag bör enligt *ABF* enbart kunna sökas kollektivt genom den fackliga organisationen medan internatbidraget bör kunna sökas både enskilt och kollektivt. Prioriteringen vid fördelning av stöden bör göras efter bl. a. följande grunder: Kort grundutbildning, skiftarbete eller obekvämt arbetstid, tungt och slitsamt arbete samt handikapp. *MUF* betonar kraftigt vikten av att individuella ansökningar får förekomma. *Frikyrkliga studieförbundet* ansluter sig till förslaget när det gäller prio-

ritering av sökande, men anser att enskild person eller det anordnande studieförbundet bör söka studiestödet. *Sveriges kristna socialdemokraters förbund* förordar att antalet dagstudiestöd som kan utgå under sammanhängande tid ökas för att studerande som deltagar i kurser mellan sex dagar och en halv månad också skall kunna få studiestöd. Förbundet tillstyrker att de som har de obekvämate arbetstiderna prioriteras vid fördelningen. *Göteborgs allmänna skolstyrelse* anser att man bör skjuta upp införandet av tim- och dagstudiestöd till dess effekterna av andra studiestimulerande åtgärder prövats. Detta motiveras bl. a. med att de organisatoriska och administrativa formerna för urval bland sökande och utbetalning av bidragen kommer att kräva stora personalinsatser. *Höga folkhögskola* anser att internatbidraget bör gå till kursanordnaren under förutsättning att kurserna är avgiftsfria för deltagarna. Härigenom skulle deltagarna befrias från utgifter för resor och inkvartering och ekonomisk rättvisa emellan deltagarna skulle uppnås. *LRF* anser att FÖVUX' förslag till studiestöd bör bli föremål för översyn och komplettering. *Fredrika-Bremer-förbundet* befarar att hemarbetande och deltidsarbetande kvinnor samt arbetstagare på mindre arbetsplatser inte kommer att få del av det föreslagna studiestödet.

Svenska kommunförbundet anser det vara en brist att SVUX i sin skrivelse "Beräkningar av administrativa kostnader föränledda av SVUX' förslag i betänkandet (SOU 1974: 62) Studiestöd åt vuxna" inte innehåller några uppgifter om de ökade administrativa kostnaderna hos kommunerna. Förbundet bedömer inte närmare beräkningarna rörande ökade administrativa kostnader hos CSN och studiemedelsnämnderna men betonar det nödvändiga i att kommunerna kompenseras för sina administrativa merkostnader.

Statskontoret framhåller att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt möjligheterna att utveckla likartade — eller gemensamma — administrativa rutiner för beräkning, utbetalning och redovisning av såväl utbildningsbidrag som vuxenstudiebidrag. Enligt statskontoret bör en utredning i hithörande frågor tillsättas.

CSN anser att så länge studiemedelsnämnderna inte har tillgång till ett ADB-baserat utbetalningssystem bör antalet ansökningstillfällen vara två per år. När det gäller beräkningen av antalet ansökningar och beviljade vuxenstudiestöd accepterar CSN inledningsvis SVUX' antaganden. CSN anser emellertid beträffande studerande på grundskole- och gymnasienivå att man ur kostnadssynpunkt inte helt kan räkna bort de 40 000 ansökningar från äldre elever i gymnasial utbildning som antas inkomma år 1976. Beträffande högskolestuderande räknar CSN med att antalet ansökningar om det särskilda vuxenstudiestödet kommer att motsvara nivå 4.

I fråga om de administrativa kostnaderna på studiemedelsnämnderna anser CSN att ansökningarna på grund-

skole- och gymnasieskolenivå är lika resurskrävande som ansökningarna på högskolenivå. CSN utgår därför från en enhetlig stycketalskostnad. CSN påpekar att utöver de moment som SVUX tagit upp tillkommer bl. a. följande moment, behov av ökade informationsinsatser från studiemedelsnämnderna, ökat behov av resurser för arbetsledning, ökad kompletteringsprocent för studiemedelsansökningar, resurser för hantering av preliminärskatteavdraget. Dessutom framhåller CSN att parallell handläggning av studiemedel och vuxenstudiebidrag inte är möjlig. Med hänsyn härtill beräknar CSN stycketalskostnaden till 34 kr. CSN beräknar studiemedelsnämndernas lönekostnader år 1 för handläggningen av ansökningar om vuxenstudiestöd till 3 830 000 kr. Kostnaderna för expenser beräknas till 136 800 kr. Dessutom har CSN räknat med ett särskilt pålägg för inkörningsproblem under år 1976 om 198 850 kr.

För administrativa kostnader hos CSN har CSN beräknat 204 336 kr., vilket innebär två tjänster som byrådirektör och en biträdestjänst. Dessutom bör 20 000 kr. utgå för expenser.

När det gäller medel för information tillstyrker CSN kommitténs förslag. CSN framhåller emellertid att man ev. behöver begära ytterligare resurser för information.

LO, TCO, SFEF, ABF och SSU är positiva till förslaget om att de nya studiestödsformerna för vuxna finansieras genom en arbetsgivaravgift. Flertalet remissinstanser tar inte ställning till finansieringsformen.

SAF avstyrker förslaget. Finansieringen bör enligt SAF bli bedömd i ett mera övergripande sammanhang i anslutning till bl. a. de utredningar som har att behandla avvägningar mellan avgifter och skatter för olika sociala reformer. Mycket kritisk mot förslaget är även Svenska kommunförbundet som bestämt motsätter sig att reformen därigenom delvis kommer att belasta kommunalskatten. Förbundet anser vidare att när vuxenstudiestödet beskattas bör den del av skatten som påförs mottagaren i form av kommunalskatt tillfalla kommunen. Negativ till arbetsgivarfinansieringen är också Moderata samlingspartiets kvinnoförbund.

7 Föredraganden

7.1 Allmänt

7.1.1 Vuxenutbildningens framväxt

Under de senaste årtiondena har den obligatoriska skolan och utbildningsväsendet på det gymnasiala stadiet genomgripande omvandlats. Alla ungdomar får nu en 9-årig utbildning i grundskolan och en stor andel av varje årskull fortsätter 2 eller 3 år i gymnasieskolan. Även den högre utbildningen har successivt byggts ut. Nyligen har jag lagt fram förslag om en fortsatt reformering av denna utbildning (prop. 1975: 9). Genom reformerna på grundskole-, gymnasieskole- och högskolestadierna har skapats goda möjligheter för de unga att få utbildning. Parallellt med utvecklingen av ungdomsutbildningen har också vuxenutbildningen stegvis reformerats. Samhällets stöd har möjliggjort en kraftig expansion av folkbildningen. Kommunal och statlig vuxenutbildning, bl. a. arbetsmarknadsutbildningen, har byggts ut i snabb takt. Efter beslut av 1974 års riksdag (prop. 1974: 148, InU 1974: 31, rskr 1974: 399) har införts rätt för arbetstagare till ledighet för utbildning. Ett av huvudsyftena med mina förslag i den nyssnämnda propositionen om reformering av högskoleutbildning är att ge vuxna, som efter grundläggande skolutbildning gått ut i arbetslivet, vidgade möjligheter att återvända för att få fortbildning och vidareutbildning på högskolestadiet.

För att dessa olika åtgärder på vuxenutbildningsområdet skall få full effekt — och därmed bättre balans skapas mellan utbildning av unga och vuxna — är det nödvändigt att genom studiesociala insatser väsentligt förbättra de vuxnas ekonomiska villkor vid studier. För de mest eftersatta grupperna behövs ytterligare insatser i form av uppsökande verksamhet. För att förbereda reformer på dessa områden tillsattes år 1968 kommittén (U 1969: 51) för studiestöd åt vuxna (SVUX) och år 1970 kommittén (U 1970: 54) för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX). Båda kommittéerna avlämnade under 1974 sina huvudbetänkanden (SOU 1974: 62) Studiestöd åt vuxna och (SOU 1974: 54) Vidgad vuxenutbildning. Förslagen från kommittéerna ger enligt min mening en god grund för beslut om åtgärder av det slag jag nyss nämnt. Innan jag tar upp förslagen till behandling vill jag något beröra vuxenutbildningens framväxt och målen för vuxenutbildningens fortsatta utveckling.

Folkbildningsorganisationerna svarade under lång tid för den övervägande delen av vuxenutbildning. En grundläggande princip för folkbildningsarbetet var att det skulle vara fritt och frivilligt. Utvecklingen har visat att denna princip alltså är avgörande för folkbild-

ningens förmåga att engagera medborgarna. Att bevara folkbildningens frihet och förhindra en institutionalisering av verksamheten är därför av stor vikt.

FÖVUX och SVUX har i sina betänkanden, vilkas innehåll har redovisats i det föregående, ingående skildrat vuxenutbildningens framväxt i Sverige. Jag nöjer mig därför här med att kort beröra några av de viktigaste reformerna på området under den senaste tioårsperioden.

Genom statsmakternas beslut år 1963 (prop. 1963: 36, SU 1963: 74, rskr 1963: 190) lades grunden till de nuvarande formerna för stödet till studieförbunden och deras studiecirkelverksamhet. Stödet till studiecirkelverksamheten fick formen av ett bidrag till cirkelledararvode och studiematerial.

Stödet har senare väsentligt förbättrats och kompletterats. Så t. ex. infördes budgetåret 1967/68 ett särskilt bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet bland handikappade. Genom statsmakternas beslut år 1970 (prop. 1970: 35, SU 1970: 107, rskr 1970: 273) infördes inom bidraget till studiecirkelverksamheten ett särskilt tilläggsbidrag för studiecirkelverksamhet i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap på en nivå motsvarande högst grundskolans årskurs 9, de s. k. prioriterade cirkelarna.

Under 1940- och 1950-talen tillkom, vid sidan av det fria folkbildningsarbetet olika former av utbildning för vuxna som önskade få behörighet motsvarande den ungdomsskolan gav eller genomgå yrkesutbildning. Utbildningen gavs vid kvällsgymnasier, organiserade av studieförbund eller kommuner, och genom yrkesskolorna som ordnade kvällsundervisning. 1967 års riksdag beslöt att kommunala skolor för vuxna skulle inrättas och att kommunerna skulle få det övergripande ansvaret för att anordna vuxenutbildning motsvarande läroplanerna för grundskolans högstadium och för gymnasial utbildning. Vidare beslöts insatser för vuxenutbildning via radio och television (prop. 1967: 85, SU 1967: 177, rskr 1967: 277).

Motiven för att införa en kommunal vuxenutbildning var främst tre. De som i ungdomen inte fått möjlighet till utbildning på grundskolans högstadium och på det gymnasiala stadiet borde som vuxna så långt möjligt erbjudas sådan utbildning. För det andra skulle friheten att i ungdomsutbildningen välja studieinriktning vara ofullständig om inte möjlighet gavs att senare i livet välja en annan inriktning. De ungdomar som omedelbart efter grundskolan gick ut i arbetslivet måste också få möjlighet att senare komplettera sin utbildning. För det tredje behövde även de som i ungdomen fått gymnasial utbildning senare i livet komplettera sina kunskaper. Den kommunala vuxenutbildningen borde fylla en del av detta fortbildnings- och vidareutbildningsbehov. För att den kommunala vuxenutbildningen inte skulle ogynnsamt påverka folkbildningens utveckling betonades att kommunerna skulle an-

ordna endast sådan utbildning för vuxna som svarade mot utbildning på grundskolans högstadium och på det gymnasiala stadiet. Vidare föreskrevs att den som togs in som elev i den kommunala vuxenutbildningen skulle ha ett klart angivet studiemål i form av mera omfattande studier och att dessa borde vara av betydelse för den studerandes yrkesverksamhet eller yrkesval.

Utvvecklingen efter år 1967 har visat att folkbildningen väl förmått att hävda sin ställning som en smidig och attraktiv utbildningsform för bl.a. vuxna med en bristfällig tidigare utbildning. Antalet deltagare i studiecirklar ökade från omkring 1,5 miljoner 1967/68 till ca 2 miljoner idag. Under samma tid har den kommunala vuxenutbildningen utvidgats till att omfatta mellan 130 000 och 140 000 deltagare per år. Folkhögskolorna har f. n. ca 50 000 elever mot ca 20 000 läsåret 1967/68. Ökningen ligger i huvudsak på de korta ämneskurserna medan antalet deltagare i de långa kurserna i stort sett legat stilla under senare år.

Budgetåret 1970/71 infördes en ny stödform för vuxenutbildningen knuten till de fackliga organisationernas centrala kursverksamhet. Stödet motiverades bl. a. av att organisationerna får ta på sig ett allt större ansvar för den samhällsekonomiska balansen och utvecklingen i det svenska samhället. Av dem som rekryteras till förtroendeposter inom de fackliga organisationerna är en mycket stor del människor som endast har folkskoleutbildning bakom sig. Kursverksamheten skulle därför syfta till att meddela kunskaper som är av grundläggande orienterings- och färdighetskaraktär. För att organisationerna skulle kunna fullgöra sina viktiga samhällsuppgifter fordrades att många av medlemmarna hade bättre kunskaper i första hand i matematik, svenska, samhällskunskap samt national- och företagsekonomi.

Hittills har det, bortsett från utbildningsbidragen inom arbetsmarknadsutbildningen, inte funnits ett studiestöd speciellt utformat för de vuxnas behov. När studiemedels- och studiehjälpssystemen genomfördes i mitten av 1960-talet drogs gränsen mellan dessa system i princip med hänsyn till den normala åldern hos de studerande. Av praktiska skäl valdes dock en skolformsgräns. Detta innebar att vuxna som studerade på nivåer motsvarande grundskolan och gymnasieskolan, dvs. i kommunal och statlig vuxenutbildning och vid folkhögskolor fick utnyttja studiehjälpssystemet, som för studerande över 20 år var något förstärkt. De som studerade vid universitet och högskolor och vissa andra utbildningsanstalter, omfattades av studiemedelssystemet. I avvaktan på SVUX' förslag om studiestöd för vuxna har successivt vissa ändringar gjorts för de vuxnas del. Riksdagen fattade 1972 principbeslut om att studerande över 20 år skulle föras till studiemedelssystemet (prop. 1972: 27, Sfu 1972: 20, rskr 1972: 148). År 1973 fattade riksdagen beslut om de tekniska förändringar i studiemedels- och studiehjälpssystemen som var nödvändiga för att principbeslutet skulle kunna förverkligas (prop.

1973: 63, Sfu 1973: 17, rskr 1973: 240). Fr. o. m. den 1 juli 1973 omfattar studiemedelssystemet således alla studerande över 20 år.

Jag har i det föregående berört huvuddragen i reformarbetet inom vuxenutbildningen under de senaste åren. Stora förbättringar av de vuxnas möjligheter till utbildning på skilda nivåer och i skiftande former har genomförts samtidigt med betydelsefulla reformer och en omfattande utbyggnad på ungdomsutbildningens och den högre utbildningens områden. Folkrörelserna och till dem anknutna studieförbund och folkhögskolor har intagit en ledande ställning i arbetet på att flytta fram vuxenutbildningens positioner, såväl kvantitativt som kvalitativt. Studieförbunden har visat att de kan nå ut till människor med bristfällig utbildning och engagera dem i studieverksamhet.

De erfarenheter som hittills vunnits av vuxenutbildningens utveckling visar enligt min mening att studieförbunden i samarbete med de fackliga organisationerna måste få betydelsefulla uppgifter i det fortsatta reformarbetet inom vuxenutbildningen. Deras medverkan är bl. a. nödvändig för att man i vidgad utsträckning skall kunna nå de i utbildningshänscende eftersatta grupperna med erbjudanden om studiemöjligheter. Innan jag går in på dessa frågor vill jag något beröra de senaste årens debatt och utredningsarbete om vuxenutbildningen samt vissa målfrågor.

7.1.2 Debatt och utredningsverksamhet kring frågor inom vuxenutbildningen

Jämsides och i samspel med de reformer inom vuxenutbildningen som jag nyss berört har sedan mitten av 1960-talet pågått en allmän debatt om målen för de vuxnas utbildning och om formerna för att tillgodose dessas utbildningsbehov. Några av de mest vägande inläggen utgörs enligt min mening av rapporterna från Tjänstemännens centralorganisation (TCO) utbildningsnämnd och Landsorganisationens i Sverige (LO) arbetsgrupp för vuxenutbildning, LOVUX.

År 1964 gav TCO ut den första rapport där frågorna om vuxenutbildning fick en mera övergripande behandling. I rapporten betonades nödvändigheten av att samhället tog på sig ett större ansvar och gav ökade resurser till framför allt den målinriktade vuxenutbildningen. Denna borde vara avgiftsfri. Den borde vidare vara differentierad i fråga om inriktning och urval och omfattningen borde svara mot efterfrågan. Organisationen förde också fram krav på att de studerande inom den målinriktade vuxenutbildningen skulle få ett sådant studie-socialt stöd att ekonomiska hinder för studier undanröjdes. Vidare tog TCO upp frågan om rätt till ledighet för utbildning, utbyggnad av studierådgivning för vuxna och utveckling av moderna pedagogiska hjälpmedel för vuxenstudier. Slutligen berörde organisationen också frågan om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet med syfte att pröva vuxenutbildningens mål, organisation och övriga uppläggning. I en så-

dan borde i första hand den målinriktade vuxenutbildningen behandlas. TCO såg utbyggnaden av vuxenutbildningen som nödvändig för att möta de snabba förändringarna i samhället. För att tillgodose alla de skiftande behov av utbildning för vuxna borde man skapa ett system där det tedde sig naturligt att från tid till annan komma tillbaka till utbildning. Den sammanhållna ungdomsutbildningen kunde inte längre förutsättas ge en varaktig grund för ett helt livs förvärvsverksamhet.

I LOVUX' första rapport, som kom år 1969, behandlades vuxenutbildningen från delvis andra utgångspunkter. LOVUX konstaterade att vuxenutbildningen dittills i betydande utsträckning rekryterat studerande som redan hade en förhållandevis god skolunderbyggnad. Arbetsgruppen framhöll att "fackföreningsrörelsens engagemang i utbildningspolitiken grundar sig på ideologisk övertygelse om nödvändigheten av att verka för ökad jämlikhet, social rättvisa och kulturdelaktighet i alla medborgargrupper. Utbildningspolitiken blir därvid medel att verka för ökad valfrihet i skilda avseenden för alla medborgare och inte för att förbättra enskilda grupper redan goda utvecklingsmöjligheter".

Mot denna bakgrund redovisade LOVUX motiven för ökad vuxenutbildning. För individen var vuxenutbildningen ett medel till personlig utveckling i arbetslivet bl. a. genom att den gav möjlighet till fortbildning och vidareutbildning i arbetet och byte av arbete eller yrke. Den skulle skapa förutsättningar för delaktighet i de nya kunskaper som uppstår genom vetenskaplig forskning och utveckling, vidga perspektivet på individens roll i samhället och bryta social och intellektuell isolering.

Insatser för vuxenutbildning motiverades också kollektivt av att denna utgjorde en förutsättning för den allmänna samhällsutvecklingen. Utbildningen betraktades som en dynamisk faktor i samhällets och arbetslivets utvecklingsprocesser. När nya kunskaper och ny teknik togs i bruk krävdes en förnyelse av de arbetandes utbildning. LOVUX kom med detta synsätt fram till slutsatsen att vuxenutbildningen, oavsett den kvalitet ungdomsutbildningen kunde få, måste bli en fortlöpande verksamhet, som gjorde det möjligt för människorna att från tid till annan komma tillbaka till studier. LOVUX framhöll också vuxenutbildningens uppgift i opinionsbildningen, bl. a. för att driva fram utjämning och solidaritet.

LOVUX redovisade också de sociala, ekonomiska och geografiska hinder som försvårade främst för de korttidsutbildade grupperna, däribland handikappade och kvinnor, att få del av utbildning. Mot denna bakgrund förordades stöd åt folkbildningsverksamheten därför att denna ansågs ha särskilda förutsättningar att nå de korttidsutbildade.

LOVUX ansåg vidare att det studiesociala stödet för vuxenstuderande borde utformas så att de ekonomiskt och utbildningsmässigt sämst ställda grupperna erbjöds det största stödet. Slutligen framhöll LOVUX att vuxenutbildningen för att kunna bidra till kulturell, social och eko-

nomisk utjämning måste ges en aktiv karaktär och kompletteras med en uppsökande verksamhet för att stimulera de i utbildningshänseende eftersatta grupperna till studier.

I rapporterna "Vuxenutbildning, återkommande utbildning" (1972) från TCO:s utbildningsnämnd och "Ny vuxenutbildning, ny skola" (1974) från LOVUX vidareutvecklar organisationerna sin syn på vuxenutbildningen. Man betonar att vuxenutbildningen bl.a. skall syfta till att åstadkomma jämlikhet inom och mellan generationerna samt ge förutsättningar för aktiv medverkan i samhällslivet och möjligheter till kulturkonsumtion. Bl. a. för att åstadkomma ett bättre samspel mellan utbildning och praktisk verksamhet måste utbildningsväsendet planeras för återkommande utbildning så att en individ kan fördela studierna på perioder under hela livstiden. En sådan planering kräver också förändringar av ungdomsskolan så att en bättre samverkan mellan teoretiska, yrkesinriktade och praktiska moment kan åstadkommas. Målet bör enligt LOVUX vara att skolan skall öppna sig mot samhället samtidigt som olika samhällsaktiviteter bör få utrymme i skolan. I båda rapporterna betonas att de fackliga organisationerna måste engageras i planeringen av vuxenutbildningen.

TCO framhåller att det också, vid sidan av återkommande utbildning, fordras kompensatoriska åtgärder i form av utbildning på grund- och gymnasieskolenivå för vuxna. Utveckling av återkommande utbildning ökar möjligheterna att åstadkomma sådan överbryggande utbildning. Ingen del inom vuxenutbildningen bör stå stilla men åtgärder för att utjämna skillnader mellan generationerna måste prioriteras under den närmaste perioden. I båda rapporterna betonas att för en vidgad vuxenutbildning krävs dels uppsökande verksamhet riktad mot grupper med bristfällig utbildning, dels ett studiestöd som är avpassat för de vuxnas behov. LOVUX framhåller att vuxna måste få lagfäst rätt till studier, rätt till ersättning för förlorad arbetsförtjänst samt rätt till avgiftsfria studier.

Jag har i det föregående redogjort för reformer inom vuxenutbildningen som redan genomförts. Andra förbereds i olika utredningar.

År 1967 tillsattes kommittén (U 1968: 44) för television och radio i utbildningen (TRU). Kommittén har i uppgift att genom försöksverksamhet finna former för hur dessa media bäst skulle kunna utnyttjas för att underlätta en spridning av utbildning, särskilt inom vuxenutbildningsområdet. TRU:s verksamhet har redovisats i betänkandet (SOU 1973: 19) TRU:s försöksverksamhet 1967—1972. År 1972 tillkallades en ny kommitté (U 1971: 13) angående den fortsatta verksamheten med radio och television i utbildning, som fick till uppgift att utreda den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet. Denna kommitté beräknas under år 1975 avlämna sitt huvudbetänkande. TRU-kommittéernas arbete, som alltmer kommit att inriktas mot för-

skolans och vuxenutbildningens områden, har gett betydelsefulla erfarenheter om fördelar och nackdelar med att använda radio och television i utbildningen på skilda områden.

År 1968 tillsattes SVUX. Kommittén fick år 1972 tilläggsdirektiv att i det fortsatta arbetet överväga hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning skulle stödja och komplettera varandra. Kommittén skall bl. a. belysa behovet av lokal- och regional samordning av utbildningsinsatserna, varvid särskilt de lokala vuxenutbildningsrådets uppgifter bör beaktas. Enligt vad jag erfarit avser SVUX att lämna sitt slutbetänkande under år 1975.

I syfte att genomföra försök med uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen tillkallades år 1970 FÖVUX. Även dess arbete har redovisats i det föregående.

Utbyggnaden av ungdomsutbildningen på gymnasial nivå och den kommunala vuxenutbildningen samt den kraftiga tillväxten av studiecirkelverksamheten har under senare år lett till en osäkerhet om folkhögskolans ställning inom vuxenutbildningen och inriktningen av dess verksamhet. För att klarlägga vilken roll folkhögskolan kan och bör spela i kulturliv och utbildningssamhälle tillkallades år 1972 särskilda sakkunniga (U 1972: 08) — folkhögskoleutredningen. Denna utredning har hösten 1974 lagt fram förslag om fritidsledarutbildning vid folkhögskolorna vilket behandlas i den proposition om ungdomsfrågor m. m. som statsrådet Hjelm-Wallén har föreslagit regeringen att förelägga riksdagen vid 1975 års riksmöte. Utredningen räknar med att redovisa sitt övriga arbete i ett betänkande vid årsskiftet 1975—1976.

Frågor rörande vuxenutbildning som har anknytning till högskolan har behandlats av dels 1968 års utbildningsutredning, dels kompetenskommittén. Förslag grundade på dessa utredningars arbete har redan förelagts riksdagen i prop. 1975: 9 om reformering av högskoleutbildning m. m.

Jag vill slutligen nämna att skolöverstyrelsen (SÖ) genomfört en översyn av den kommunala vuxenutbildningen, vilken överlämnats till Kungl. Maj:t den 3 april 1974. Jag har i årets budgetproposition (prop. 1975: 1 bil. 10 s. 427) redovisat resultatet av denna översyn.

Även arbetsmarknadsutbildningen har varit föremål för översyn av en särskild kommitté tillsatt år 1972 kommittén (In 1972: 04) för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (KAMU). Denna har i betänkandet (SOU 1974: 79) Utbildning för arbete lagt fram omfattande förslag om utbyggnad och utveckling av arbetsmarknadsutbildningen samt förbättrade stödformer för de studerande inom denna. Statsrådet Leijon avser att senare denna dag föreslå regeringen att lägga fram proposition i dessa frågor för riksdagen.

Jag vill slutligen i denna översikt av reformer och pågående utredningsarbete nämna två nyligen stiftade lagar av stor betydelse för vuxenutbildningen. Den ena är lagen (1974: 358) om facklig förtroendemannas ställning på arbetsplatsen, vilken trädde i kraft den 1 juli 1974. Den andra är lagen (1974: 981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, vilken trädde i kraft den 1 januari 1975. Jag har i det föregående (2.1.2) redovisat det huvudsakliga innehållet i dessa lagar.

De av internationella arbetsorganisationen (ILO) antagna instrumenten, konventionen (nr 140) och rekommendationen (nr 148) om betald ledighet för studier, vilka redovisats i sina huvuddrag (2.1.3), kommer senare denna dag att anmälas av chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

7.2 Mål för vuxenutbildningen

Den utveckling av vuxenutbildningen som har ägt rum, de reformer som genomförts, det senaste årtiondets allmänna debatt och det utredningsarbete som jag nyss översiktligt skildrat ger enligt min mening underlag för en precisering av målen för vuxenutbildningen. Jag tar då först upp frågan om vuxenutbildningens roll i ett system med återkommande utbildning.

Tanken på att rikta in planeringen av utbildningsväsendet så att det i växande utsträckning blir möjligt för den enskilde att varva perioder av förvärvsarbete med perioder av utbildning i stället för att koncentrera utbildningen till ungdomsåren har mötts av ett betydande gensvar. Den allmänna debatten om vuxenutbildningen bekräftar också, som jag nyss visat, de stora löntagarorganisationernas intresse för och vilja att stödja principen återkommande utbildning. Regeringen har i propositionen om reformering av högskoleutbildningen m. m. förordat att åtgärder som främjar återkommande utbildning skall prioriteras i den fortsatta planeringen av utbildningsväsendet och även — utifrån högskoleutbildningens synpunkt — redovisat vissa förändringar som detta förutsätter (prop. 1975: 9 s. 431—435). Jag nöjer mig därför med att här beröra några huvuddrag i den situation som för vuxenutbildningen blir följden av en utveckling av återkommande utbildning.

En sådan utveckling medför att gränsen mellan ungdomsutbildning och vuxenutbildning stegvis suddas ut. Jag ser i likhet med LO och TCO många fördelar häri. Det skulle bl. a. medföra en avdramatisering av utbildningsvalen under ungdomsåren och förbättrade förutsättningar för samverkan mellan teoretisk utbildning och praktisk tillämpning, vilket borde kunna öka individernas motivation för studier och bredda kontakterna mellan utbildning och övrigt samhällsliv. Skall återkommande utbildning bli en reell möjlighet för alla medborgare krävs särskilda insatser. I detta sammanhang vill jag särskilt framhålla åtgärder

på vuxenutbildningens område. Det gäller bl.a. att finna nya vägar för att nå ut till de vuxna som har kort och bristfällig utbildning med information om deras rätt och möjligheter till studier. Ett studiestöd avpassat för vuxnas förhållanden måste byggas upp.

Utbildningen för vuxna har att bygga vidare på ungdomsutbildningen men också att kompensera brister i denna. Behoven av fortbildning och vidareutbildning växer och förändras ständigt. För att tillgodose dem måste, som LO och TCO anført i sina rapporter om vuxenutbildningen och i sina yttranden över SVUX' och FÖVUX' betänkanden, vuxenutbildningens innehåll fortlöpande förändras. Det är därvid angeläget att i utbildningen ta till vara de studerandes skiftande erfarenheter. En viktig uppgift för vuxenutbildningen — liksom för all utbildning — är att bidra till de studerandes personlighetsutveckling. Det gäller därvid bl.a. att utveckla förmågan till kritisk analys av den egna situationen och det omgivande samhället och stimulera till att inom ramen för demokratins arbetsformer medverka till förbättringar på skilda områden. Jag vill särskilt stryka under det angelägna i att utveckla sådana studiemetoder som gör det möjligt också för de korttidsutbildade att nå dessa mål. Inom folkbildningsarbetet finns ett brett spektrum av erfarenheter som bör utnyttjas i det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. Jag vill erinra om, att i årets budgetproposition (prop. 1975: 1 bil. 10 s. 152), också vuxenutbildningens behov särskilt beaktats vid beräkning av medel för anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet.

En viktig uppgift för vuxenutbildningen är att stärka individens ställning i arbetslivet. Den kan fullgöras på olika sätt. Ett sätt är att ge en allmän utbildning som ökar de studerandes förutsättningar att själva fortbilda sig, skapar beredskap inför byte av arbetsuppgifter eller övergång från arbete i hemmet till förvärvslivet och ger vidgade möjligheter att utöva inflytande på den egna arbetsmiljöns utformning. Folkbildningsarbetet är vid sidan av sina uppgifter på kulturlivets område också inriktat på sådan allmän utbildning. Den allmänna utbildningens betydelse för människorna när det gäller att möta förändringar på arbetsmarknaden och påverka arbetslivets utveckling har under senare år kommit att betonas alltmer. Jag vill t.ex. erinra om att inslag av allmän utbildning numera också finns inom arbetsmarknadsutbildningen.

Möjligheterna för den enskilde att få nya arbetsuppgifter är i avgörande grad beroende av tillgången på yrkesinriktad utbildning i vuxen ålder. Inom vuxenutbildningen måste därför ges en mot yrkesområden eller enskilda yrken direkt inriktad utbildning. Det är t.ex. en huvuduppgift för arbetsmarknadsutbildningen men också en viktig uppgift för den kommunala och statliga vuxenutbildningen att ge sådan utbildning. Inom högskolan kommer uppgiften att ge fortbildning och vidareutbildning även för yrkesverksamma vuxna att få successivt allt större betydelse.

Inom vuxenutbildningen finns alltså och bör enligt min uppfattning även framdeles finnas mångskiftande möjligheter att förbereda människor för arbetslivet och att stärka löntagarnas ställning på arbetsmarknaden. Av vad jag anförut följer också att det inte är möjligt att entydigt avgöra hur dessa uppgifter skall fullgöras inom olika former av vuxenutbildning. Sålunda kan t.ex. studier i studiecirkelns form eller vid folkhögskola ge en god beredskap för att gå ut på arbetsmarknaden eller för byte av arbetsuppgifter trots att dessa studier inte har som primär uppgift att ge yrkesförberedelse.

Vuxenutbildningen bör alltså — som framgått av det föregående — utvecklas så att framväxten av återkommande utbildning underlättas.

Under nu överblickbar tid blir en huvuduppgift för vuxenutbildningen att tillgodose de korttidsutbildades behov genom överbryggande utbildning.

Både LO och TCO har i sina program för vuxenutbildningen starkt betonat att en utveckling av jämlikheten i det svenska samhället på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena i grunden är en fråga om att kunna bjuda de korttidsutbildade studiemöjligheter som är avpassade efter deras förutsättningar, behov och levnadsbetingelser. Dessa grupper är på grund av sin bristande skolning ofta hänvisade till arbeten med låga löner och fysiskt och psykiskt pressande arbetsförhållanden. Deras allmänna livssituation ger dem avsevärt sämre möjligheter att hävda sin ställning på arbetsmarknaden, att aktivt verka för att förändra sina arbetsvillkor och övriga levnadsförhållanden, att bredda sina sociala kontakter samt att ta del i förenings- och kulturliv. De behöver instrument för att bryta sig ur ett mönster som leder till social, intellektuell och kulturell utarmning. Ett sådant instrument är utbildning. Men denna kan aldrig bli en realistisk möjlighet för de korttidsutbildade om de inte får direkt stimulans till och stöd för studieverksamhet. De måste få möjlighet att bli medvetna om utbildningens möjligheter och sina egna förutsättningar att utnyttja dem. De måste också bli medvetna om sin rätt till utbildning. Genom sitt arbete i näringslivet, inom den offentliga sektorn och i hemmen har de grupper jag talar om burit den tyngsta bördan vid uppbyggnaden av de resurser som tillåtit oss att skapa ett omfattande och kvalitativt högtstående utbildningsväsende. Det är ett oavvisligt rättvis- och jämlikhetskrav att de ges möjlighet att själva utnyttja utbildningsresurserna för sin egen utveckling och för att främja sina intressen.

Om dessa krav skall kunna tillgodoses måste vuxenutbildningen enligt min mening organiseras så att den kan ge information om utbildningsutbud och studievillkor genom personliga kontakter med de korttidsutbildade, dvs. genom uppsökande verksamhet. Erfarenheterna av rekryteringen till vuxenutbildningen visar nämligen, att de metoder som hittills använts för information kring denna inte nått ut i tillräcklig ut-

sträckning till de mest angelägna grupperna. Även om en långsam förskjutning till de korttidsutbildades förmån under senare år kunnat märkas inom gruppen av vuxenstuderande, dominerar denna alltjämt av personer med förhållandevis god utbildningsbakgrund. Jag talar här om det totala antalet vuxenstuderande och är medveten om att förhållandet kan vara det motsatta inom vissa delar av vuxenutbildningen. Vad jag här sagt belyser ett välkänt faktum, nämligen att nya reformer för att komma de mest behövande till del måste förenas med information utformad för och riktad direkt till dessa.

Jag förordar att vuxenutbildningen i större utsträckning organiseras så att den också kan inrymma uppsökande verksamhet. Det är emellertid inte nu möjligt att bedöma om denna bör bli ett allmänt inslag i alla former av vuxenutbildning. Det är inte heller givet att de som anordnar utbildningen själva skall bedriva den uppsökande verksamheten. Inom vilka vuxenutbildningsformer uppsökande verksamhet skall finnas och vem som skall bedriva den får bli beroende av vilka förutsättningarna är för att nå de åsyftade grupperna. Jag kommer att utförligare behandla denna fråga i det följande. I det sammanhanget kommer jag också att ta upp frågor om avgränsning och samverkan mellan olika vuxenutbildningsformer som kan aktualiseras när den uppsökande verksamheten får en vidare omfattning.

Jag har tidigare framhållit att en av vuxenutbildningens uppgifter är att främja personlighetsutveckling och öka de vuxnas möjligheter att själva påverka sina levnadsvillkor. Medel att nå ett sådant mål får till väsentlig del sökas i utbildningens innehåll och uppläggning. En grundläggande förutsättning för att åstadkomma en framgångsrik utbildning är att dess innehåll och studieformer förmår skapa god motivation hos de studerande. Metoderna att åstadkomma en sådan kan vara många. Ett avgörande förhållande är emellertid att de studerande kan se sambandet mellan de kunskaper de tillägnar sig och dessas tillämpning i det praktiska vardagsarbetet. Jag vill i detta sammanhang erinra om det omfattande reformarbete som genomförts och förbereds på arbetslivets område och som syftar till att kraftigt bredda arbetstagarnas möjligheter att få inflytande på och delta i beslut som rör deras arbetsförhållanden. För egen del är jag övertygad om att den demokratisering av arbetslivet som blir en följd av reformarbetet kommer att leda till ökad motivation hos arbetstagarna att tillägna sig de nödvändiga kunskaperna för att kunna utnyttja sina nya rättigheter. Därav följer i sin tur ett krav på och en förpliktelse för vuxenutbildningen att stå till tjänst med de kunskaper som fordras. Detta bör vara en både angelägen och stimulerande uppgift i strävandena att utveckla vuxenutbildningen så att den till innehåll och uppläggning motsvarar de vuxnas behov.

7.3 Den fortsatta reformverksamheten inom vuxenutbildningen

Med den utbyggnad av vuxenutbildningen som ägt rum har en god grund lagts för ett fortsatt reformarbete med sikte på de mål som nyss angetts. En viktig utgångspunkt för det arbetet är att vuxenutbildningen, för att kunna komma de många skilda grupper som har behov av den till del, måste bjudas ut i skiftande former. Skillnaderna mellan de olika formerna för vuxenutbildning får emellertid inte förhindra en samverkan mellan olika huvudmän för vuxenutbildning för att ge de utbildningssökande den för dem mest lämpade utbildningen och åstadkomma ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna. Jag återkommer till detta i det följande och vill nu endast erinra om att den avvägning som måste göras bl. a. gäller frågor om gränserna mellan t. ex. studieförbundens verksamhet och den kommunala vuxenutbildningen.

De steg som nu bör tas för att bygga ut vuxenutbildningen kvalitativt och kvantitativt grundas på förslag från KAMU, FÖVUX och SVUX samt SÖ:s förslag till anslagsframställning för budgetåret 1975/76 såvitt avser stöd till studiecirkelverksamhet och studieförbund. Jag har samrått med statsrådet Leijon om de förslag i det följande som har beröringspunkter med arbetsmarknadsutbildningen och nu aktuella reformer inom denna.

De förslag FÖVUX och SVUX lämnat utgör viktiga förutsättningar för att kunna ge breda grupper med bristfällig utbildning tillfälle till studier och röja undan väsentliga delar av de ekonomiska studiehindren. Jag vill emellertid stryka under att förslagen i det följande, som i allt väsentligt grundas på de båda utredningarnas arbete, endast rör två — låt vara ytterst betydelsefulla delar — av vuxenutbildningssystemet och att de är avsedda att förverkligas successivt. Reformen rubbar inte i något påtagligt hänseende förhållandena mellan existerande vuxenutbildningsformer. Ett fortsatt uppföljnings- och reformarbete kommer att vara nödvändigt.

FÖVUX' och SVUX' förslag har till sina huvuddelar tillstyrkts av flertalet remissinstanser. LO och TCO hänvisar till vad de har framfört i sina rapporter om vuxenutbildningen, vilka tidigare redovisats, och framhåller att uppbyggnad av ett särskilt vuxenstudiestöd för både längre och kortare studier, avpassat till de vuxnas förhållanden, utveckling av uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen och ökat stöd till studieförbunden och deras studiecirkelverksamhet ligger i linje med de krav deras analyser av vuxenutbildningen lett fram till. Det helt övervägande antalet remissinstanser har i stort anslutit sig till förslagen om studiestödets omfattning och utformning. Det råder nästan total enighet om att uppsökande verksamhet nu bör komma till stånd. Uppslutningen är också enhällig kring förslagen om förbättrat stöd till studieförbunden och studiecirkelverksamheten.

Kritik har från några remissinstanser riktats mot de delar av förslagen som rör fördelning och administration av studiestöd och resurser för uppsökande verksamhet. Invändningarna avser främst de föreslagna studiestödsrådets sammansättning och ställning inom den kommunala förvaltningen. Till dem som uttrycker tveksamhet inför eller ställer sig avvisande till detta förslag hör utredningen om den kommunala demokratin, Svenska kommunförbundet, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Studieförbundet Vuxenskolan m. fl. Ett fåtal remissinstanser har ansett att bristerna på dessa punkter är så stora att förslagen borde göras till föremål för en förnyad översyn.

Jag finner det glädjande att en så bred uppslutning kunnat nås om huvudlinjerna i de båda utredningarnas förslag, nämligen att åtgärder nu bör vidtas som kraftigt förbättrar framför allt de korttidssutbildades möjligheter att få del i vuxenutbildning. Jag har också förståelse för de invändningar som riktats mot enskilda delar av den föreslagna administrationen av reformerna. Huvudtanken bakom dessa förslag är att åstadkomma administrativa lösningar som garanterar de fackliga organisationer vars medlemmar närmast berörs av förbättringarna inom vuxenutbildningen ett reellt lokalt inflytande på arbetet med att genomföra reformerna. För egen del ansluter jag mig till att reformarbetet inom vuxenutbildningen bör präglas av detta synsätt. Det hindrar emellertid inte att vissa justeringar bör göras i utredningarnas förslag. I det följande har jag på en rad punkter således tagit till vara den konstruktiva kritik remissinstanserna har lämnat.

Som jag nyss antytt anser jag att de förbättringar inom vuxenutbildningen som FÖVUX och SVUX föreslår i huvudsak bör genomföras. När det gäller det särskilda vuxenstudiestödet är detta också av betydelse för den reformering av den högre utbildningen som regeringen nyligen föreslagit i prop. 1975: 9. Jag vill än en gång erinra om att förbättringarna har samband med bl. a. den lagstiftning som statsmakterna nyligen genomfört på arbetslivets område, nämligen lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen och lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. För att rätten till ledighet för utbildning skall kunna utnyttjas även av grupper med bristfällig utbildning är det, som jag tidigare framhållit, nödvändigt att informationen om utbildningsmöjligheterna intensifieras enligt huvudtanken bakom FÖVUX' förslag och att studiestöd för vuxna enligt SVUX' förslag i allt väsentligt förverkligas. Om så inte sker är riskerna uppenbara för att lagen främst förstärker de förhållandevis unga och välutbildades möjligheter att bygga på sin utbildning. Jag vill också erinra om att statsrådet Bengtsson i prop. 1974: 148 (s. 80) med förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning bl. a. anförde att de korttidsutbildades behov borde särskilt beaktas vid tillämpningen av lagen (InU 1974: 31, rskr 1974: 399).

Många remissinstanser anser att gränsdragningen mellan skilda slag av vuxenutbildningar bör ses över. Jag har tidigare berört dessa frågor och återkommer nu till dem.

F. n. arbetar — som jag tidigare nämnt — SVUX med vissa frågor rörande arbetsfördelning och samverkan mellan olika slag av vuxenutbildning. Folkhögskoleutredningen ser över folkhögskolans arbetsformer och ställning inom vuxenutbildningen. Utredningarna skall i gemensamma frågor samråda med varandra. Det är troligt att de reformer som kommer att beslutas i anledning av förslagen från FÖVUX, SVUX, KAMU och folkhögskoleutredningen kommer att aktualisera gränsdragningar mellan de skilda verksamhetsområdena inom vuxenutbildningen och behov av en fortlöpande uppföljning av utvecklingen inom denna. Till detta kommer ytterligare frågor av betydelse i sammanhanget.

Den första frågan gäller den kommunala vuxenutbildningens roll i strävandena att ge ungdomar som lämnat grundskolan med svaga resultat eller avbrutit studierna på högstadiet och som inte går vidare till utbildning på gymnasial nivå, en för dem avpassad utbildning. Denna fråga bereds f. n. av en arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet sammansatt av representanter för berörda departement och ämbetsverk. Arbetet kan komma att leda till förändringar i den kommunala vuxenutbildningens ställning och arbetsuppgifter.

Den andra frågan gäller de effekter för studiecirkelverksamheten som blir en följd av en förbättrad anställningstrygghet för cirkelledarna. För att dessa skall kunna omfattas av lagen om anställningsskydd har studieförbunden slutit kollektivavtal med deras fackliga organisationer. Det är en självklar princip att de anställda inom folkrörelserna skall åtnjuta samma rättigheter som gäller för anställda inom övriga delar av arbetsmarknaden. Samtidigt får tillämpningen av den principen inte leda till en institutionalisering av studieförbundens verksamhet, som berövar dem deras fria ställning. Mot den bakgrunden kan det bli nödvändigt att bl.a. se över formerna för stödet till studiecirkelverksamheten.

Den tredje frågan är den jag väckt i prop. 1975: 9 (s. 445—447) rörande förhållandet mellan den framtida högskolans utbud av enstaka kurser inom skilda områden och studieförbundens verksamhet med s. k. studieplansanknutna universitetscirklar.

Det utredningsarbete rörande vuxenutbildningen som nu pågår täcker enligt min mening inte i önskvärd omfattning de centrala frågorna om dels gränserna mellan å ena sidan folkbildningsarbetet och å andra sidan övrig vuxenutbildning, innefattande högskolan, dels behovet av att se över formerna för stödet till studiecirkelverksamheten. SVUX' kvarstående arbetsuppgifter, som jag tidigare redovisat, berör i vissa avseenden de frågor jag här tagit upp. Jag har som tidigare nämnts erfarit att SVUX kommer att avsluta sitt arbete i sådan tid att dess slutbetänkande kan föreligga under innevarande år. Mot den bakgrun-

den är det enligt min mening ändamålsenligt att gränserna mellan folkbildningsarbetet och övrig vuxenutbildning samt formerna för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten ses över i särskild ordning. Jag avser att inom en nära framtid återkomma till regeringen med förslag om lämpliga former för detta arbete.

Jag går nu över till att behandla de förslag som FÖVUX och SVUX lagt fram.

7.4 Vidgad vuxenutbildning

7.4.1 Uppsökande verksamhet på arbetsplatser

FÖVUX föreslår att ett särskilt statsbidrag skall införas som stöd till fackliga organisationer för uppsökande verksamhet på arbetsplatser. Enligt FÖVUX skall följande gälla. Ansvar för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall åvila de fackliga organisationerna. Vid anordnandet av verksamheten samarbetar dessa i förekommande fall med studieförbund. Själva uppsökandet görs framförallt av studieorganisationerna, som får speciell utbildning för detta. Studieorganisatör är facklig förtroendeman. Därigenom blir lagen (1974: 358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen tillämplig på denne under förutsättning av att verksamheten sker på den arbetsplats där studieorganisatören är anställd. Denne kan då bedriva den uppsökande verksamheten på betald arbetstid. På små arbetsplatser där den fackliga verksamheten inte är lika väl utbyggd som på större och på arbetsplatser inom t. ex. skogsbruket, detaljhandeln och transportväsendet upprätthålls ofta den fackliga verksamheten av fackliga ombudsmän eller funktionärer vid den fackliga avdelning till vilken arbetsplatsen hör. I dessa fall kan inte lagen tillämpas. För uppsökande verksamhet på dessa arbetsplatser måste därför ersättning för förlorad arbetsförtjänst utgå till studieorganisationerna. Den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna planeras och drivs som projekt för vilka de fackliga organisationerna ansöker om medel hos ett kommunalt organ, som skall svara för fördelningen av dessa.

Införandet av ett särskilt statsbidrag enligt FÖVUX' förslag tillstyrks av flertalet remissinstanser. Även jag anser att FÖVUX' förslag i flertalet avseenden är väl avvägt och förordar därför att ett särskilt statsbidrag införs för uppsökande verksamhet på arbetsplatser. Den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna måste enligt min mening organiseras så att den kan utvecklas till att få en bred omfattning. Den får därför inte anordnas på sådant sätt att den försvårar den samverkan mellan arbetstagare och arbetsgivare som fordras för en sådan utveckling. Vidare måste den uppsökande verksamheten och tillämpningen av lagen (1974: 981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning kunna samordnas. En sådan samordning är inte möjlig utan medver-

kan från de fackliga organisationerna. Det är därför nödvändigt att, som LO, TCO och Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) framhållit i sina yttranden, verksamheten sker med stöd av de lagar och avtal som reglerar parternas samverkan på arbetsplatserna. Detta gör att ansvaret för denna del av den uppsökande verksamheten måste läggas på de fackliga organisationerna och inte på andra organisationer, t. ex. studieförbunden. Härtill kommer att en grundläggande förutsättning för verksamheten är att de som svarar för den har tillträde till arbetsplatserna. Så är fallet med de fackliga organisationerna.

Vissa svårigheter kan vara förenade med att bedriva uppsökande verksamhet på sådana mestadels små arbetsplatser där den fackliga verksamheten inte sköts av någon som är anställd på arbetsplatsen utan av ombudsmän eller funktionärer vid den fackliga avdelning till vilka dessa arbetsplatser hör. Antalet korttidsutbildade på dessa arbetsplatser är som FÖVUX visat förhållandevis stort. Några remissinstanser har också påtalat detta förhållande samt uttryckt oro för att dessa grupper korttidsutbildade skulle få en eftersatt ställning i förhållande till arbetstagare på större arbetsplatser med en bättre utbyggd facklig verksamhet. För att en sådan utveckling skall undvikas förordar dessa remissinstanser att den uppsökande verksamheten anförtros studieförbund.

Att den fackliga verksamheten har olika omfattning och styrka vid skilda arbetsplatser utgör enligt min mening inte någon grund för att frånga principen om de fackliga organisationernas ansvar för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Såväl LO och TCO som SAF har anslutit sig till denna princip. Som jag tidigare nämnt pågår f. n. en omfattande reformverksamhet på arbetslivets område. Denna har hittills, utöver förtroendemannalagen och lagen om ledighet för utbildning, lett till lagstiftning om t. ex. arbetarskydd, arbetsmiljö och former för de anställdas medbestämmanderätt. Statsmakterna har därvid lagt ett omfattande och betydelsefullt ansvar på de fackliga organisationerna. En förutsättning för att arbetet på att genomföra dessa reformer på arbetsplatserna skall nå tillfredsställande resultat är att de fackliga organisationerna ges möjlighet att påverka och samordna planeringen av de verksamheter på arbetsplatserna som hör samman med reformerna.

En annan förutsättning är, som jag nämnt i det föregående, att de anställda får sådan utbildning att de kan utnyttja de möjligheter som reformerna ger dem. Det är naturligtvis inte möjligt att kräva att dessa omfattande reformer omedelbart och samtidigt skall kunna slå igenom i lika omfattning på alla arbetsplatser. De fackliga organisationerna måste få tillfälle att efter hand bygga ut och anpassa verksamheten till de förhållanden som råder på varje arbetsplats. Att i detta läge föra in en ny verksamhet på arbetsplatserna och för denna lägga

ansvaret även på andra organisationer än de fackliga är enligt min uppfattning inte lämpligt. Det skulle medföra stora risker för en splittring av reformarbetet och därigenom allvarligt kunna försvåra dess genomförande framför allt på de mindre arbetsplatserna.

I likhet med vad FÖVUX och bl.a. LO, Svenska Metallindustriarbetareförbundet, LRF, TCO och Studieförbundet Vuxenskolan framhållit, anser jag det vara av stor betydelse att man försöker nå de korttidsutbildade med uppsökande verksamhet på de små arbetsplatserna. I avvaktn på reformer inom det arbetsrättsliga området som kan komma att ge de fackliga organisationerna bättre förutsättningar att verka också på små arbetsplatser måste olika slags lösningar sökas för den uppsökande verksamhet på dessa. Mot bakgrund av vad bl. a. SAF anfört i sitt yttrande förutsätter jag att arbetsgivarna kommer att ställa sig positiva till att, genom överenskommelser med de fackliga organisationer till vilka de anställda på dessa arbetsplatser hör, bereda möjlighet för studieorganisatörer att söka upp de anställda på arbetsplatsen, även om de själva inte har anställning där. Eftersom dessa studieorganisatörer inte berörs av förtroendemannalagen har jag i mina beräkningar av kostnaderna för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna tagit hänsyn till att behov av ersättning av inkomstbortfall kan uppstå.

En förutsättning för att de korttidsutbildade verkligen skall kunna engageras i studieverksamhet är givetvis att de fackliga organisationerna nära samarbetar med olika studieförbund.

Jag förordar i enlighet med FÖVUX' förslag att särskilda medel för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna skall utgå för projekt med sådan inriktning. Medel för dessa bör sökas av de fackliga organisationerna hos en särskild vuxenutbildningsnämnd. Jag återkommer i det följande till de delar av förslagen som rör administrationen av verksamheten.

I ansökan från facklig organisation om bidrag till projekt för uppsökande verksamhet bör anges dels vilken grupp projektet är avsett för, dels de beräknade kostnaderna för administration och i förekommande fall för ersättning till studieorganisatörer för inkomstbortfall samt för information. Vidare bör av ansökan framgå om avsikten är att de uppsökta skall erbjudas kollektivt sökta studiestöd. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela behövliga föreskrifter om vad ansökan skall innehålla liksom om den tid inom vilken ansökan skall ges in.

Det organ som skall besluta om bidrag kan komma att av olika skäl behöva ta ställning till vilka projekt för uppsökande verksamhet som bör bifallas. Vid denna prövning bör hänsyn i första hand tas till om projekten riktar sig till personer med bristfällig utbildning och besvärliga arbetsförhållanden. Därefter bör bedömas vilket eller vilka projekt som har de bästa förutsättningarna att nå de avsedda grupperna.

Medlen för uppsökande verksamhet kommer under ett inledningsskede att vara förhållandevis begränsade. Jag förutsätter därför att de fackliga organisationerna kommer att lägga upp en plan över vilka arbetsplatser de avser att bedriva verksamheten på samt turordningen mellan dessa. Ytterst kommer det dock att åvila det beslutande organet att göra ett sådant val av projekt att skilda slag av arbetsplatser med korttidsutbildade kommer med i den uppsökande verksamheten. Med anledning av vad jag nyss anfört om förhållandena på bl. a. de små arbetsplatserna vill jag stryka under det angelägna i att urvalet görs på ett sådant sätt att de korttidsutbildade vid dessa inte blir eftersatta.

Jag kommer i det följande att för budgetåret 1975/76 beräkna 3 milj. kr. för uppsökande verksamhet på arbetsplatser. Särskilda projekt bör påbörjas först efter den 1 januari 1976, eftersom de bör kunna samordnas med de studiesociala reformerna. Medel för förberedelser av projekt bör dock kunna utgå med början den 1 juli 1975.

Jag går nu över till att behandla studieorganisatörernas uppgifter i den uppsökande verksamheten.

Studieorganisatörerna kommer att ha en central roll i den uppsökande verksamheten. Den försöksverksamhet FÖVUX bedrivit ger enligt min mening belägg för vikten av att studieorganisatörerna har förmåga att identifiera sig med den grupp som söks upp. FÖVUX konstaterar att denna identifikation lättast nås om studieorganisatören har nära anknytning till den uppsökta gruppen och väl känner dess förhållanden. Jag delar den uppfattningen. Den form för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna som jag i det föregående har förordat innebär att av fackliga organisationer utsedda studieorganisatörer genomför verksamheten. Goda förutsättningar bör därför finnas för att studieorganisatörerna har den nödvändiga anknytningen till och kunskaperna om de grupper som söks upp.

En viktig uppgift för studieorganisatörerna är att ge de uppsökta en allsidig information om de studiemöjligheter som finns, vilka former av studiestöd de kan utnyttja, vilka möjligheter de har att få ledighet för utbildning m. m. FÖVUX' försöksverksamhet liksom tidigare erfarenheter har visat att studiecirkeln är en mycket lämplig studieform för vuxna, som har liten eller ingen studievana. Den uppsökande verksamheten måste dock läggas upp så, att de uppsökta får full frihet att välja mellan olika vuxenutbildningsformer. Studieorganisatörerna bör därför ha grundläggande kunskaper inte bara om studiecirkel utan även om andra former av vuxenutbildning, såsom folkhögskolor, facklig utbildning, arbetsmarknadsutbildning, olika former av högskolestudier, kommunal och statlig vuxenutbildning m. m. För att studieorganisatörerna skall kunna fullgöra denna viktiga uppgift fordras att de får en viss utbildning. FÖVUX har också betonat det angelägna häri. LO och TCO har gemensamt inkommit med skrivelse i frågan, som jag tidigare redovisat (4.2.1). I denna skrivelse framhålls bl. a. att studie-

organisatorerna vid sidan av uppsökande verksamhet för utbildning också kommer att biträda vid genomförandet av andra reformer som rör verksamheten på arbetsplatserna. Mot den bakgrunden påtalar organisationerna att behovet av resurser för utbildning av studieorganisatörer inte kan tillgodoses i önskvärd omfattning på grundval av endast de förslag som FÖVUX lagt fram. Eftersom studieorganisatorerna kommer att ha vidare uppgifter än att enbart medverka i uppsökande verksamhet förordar LO och TCO också att ett särskilt bidrag skall utgå för utbildning av dem.

Det är enligt min mening önskvärt att studieorganisatorerna ges en viss förberedande utbildning. Jag delar också LO:s och TCO:s uppfattning att det i många fall kan vara mindre ändamålsenligt att bekosta denna uteslutande med medel som söks i samband med projekt för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Som nämnts i det föregående förutsätter jag att de fackliga organisationerna kommer att upprätta en turordning för en viss tid mellan olika projekt för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. En sådan planering bör göra det möjligt att förbereda genomförandet av projekten genom en grundläggande utbildning av berörda studieorganisatörer som sedan kan behöva kompletteras i anslutning till de enskilda projekten. En sådan ordning bör kunna undanröja risken för att den begränsade tid som står till buds mellan den tidpunkt då medel för enskilda projekt beviljas och den då projektet skall genomföras leder till en bristfällig utbildning av och information till studieorganisatorerna. Dessutom förutsätter jag att en omfattande reguljär uppsökande verksamhet i enlighet med förtroendemannalagen kommer att äga rum på många arbetsplatser även i de fall då särskilda medel för projekt inte utgår.

Jag förordar alltså att särskilda medel anvisas för grundläggande utbildning av studieorganisatörer. Dessa bör beräknas under det nya anslag till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna m. m. som jag kommer att förorda i det följande och under detta anslag redovisas under en särskild anslagspost. Medlen bör fördelas till centrala fackliga organisationer och få användas för grundläggande utbildning av studieorganisatörer. För budgetåret 1975/76 beräknar jag 2 milj. kr. för utbildning av studieorganisatörer. Medlen bör kunna tas i anspråk redan från den 1 juli 1975.

7.4.2 Uppsökande verksamhet i bostadsområden

FÖVUX föreslår att ett statsbidrag inrättas för uppsökande verksamhet i bostadsområden. Detta bidrag skall enligt FÖVUX kunna sökas av studieförbund som avser att bedriva uppsökande verksamhet i bostadsområden i samverkan med sådana organisationer som har såväl folkrörelseanknytning som förankring inom de grupper i bostadsområdena som skall sökas upp. Som exempel på sådana organisationer nämner kommittén hyresgäst- eller bostadsrättsförening, handikapporganisa-

tion och politisk organisation. Bidrag till studieförbund för uppsökande verksamhet bör enligt FÖVUX beviljas av SÖ.

Remissinstanserna har delade uppfattningar om FÖVUX' förslag i denna del. Flertalet ställer sig positiva till huvudtanken att uppsökande verksamhet måste riktas också till de korttidsutbildade inom andra grupper än dem som kan nås på arbetsplatserna. Samtidigt har emellertid många remissinstanser däribland Medborgarskolan och Vuxenskolan anfört invändningar mot det föreslagna sättet att genomföra verksamheten. Bl. a. framhålls dels att den samverkan mellan studieförbund och olika organisationer FÖVUX förutsätter inte prövats i tillräcklig omfattning, dels att möjligheterna för olika vuxenutbildningsanordnare att medverka i den uppsökande verksamheten enligt förslaget blir begränsade.

Jag har tidigare framhållit att det övergripande syftet med uppsökande verksamhet är att nå ut med information till personer med bristfällig grundläggande utbildning om deras rätt och möjligheter till studier. Den tillgängliga statistiken över befolkningens utbildningsstruktur visar — även om den i enskildheter kan ha brister — att betydande grupper av hemarbetande kvinnor och personer med skilda handikapp tillhör de korttidsutbildade. Det är enligt min mening angeläget att låta även dessa grupper omfattas av uppsökande verksamhet. Den information om möjligheterna till studieverksamhet som de därigenom får kan i många fall bli en avgörande impuls för dem att genom studier söka vidga sina intressen och sina kontakter med omvärlden. Studierna kan också utveckla deras självförtroende så att de i större utsträckning vågar delta i samhällsaktiviteter av skilda slag. De kan vidare i många fall leda till förberedelser för att träda ut i arbetslivet.

FÖVUX har med sin försöksverksamhet visat — om än i begränsad skala — att det är möjligt att med en uppsökande verksamhet riktad till hemarbetande och handikappade nå en förhållandevis god studierekrytering. Samtidigt redovisar kommittén emellertid att de problem som är förenade med studieverksamhet för hemarbetande och handikappade delvis är andra och mera svårlösta än de som uppträder vid uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Bl.a. är det svårt att i bostadsområden avgränsa de grupper som bör sökas upp. Vidare måste studieorganisatörerna ofta göra flera besök därför att de sökta personerna inte alltid är anträffbara. Kostnaderna för den uppsökande verksamheten blir därför större än motsvarande kostnader för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Andra problem uppstår enligt FÖVUX på grund av bristande möjligheter att ordna barntillsyn under studierna och att bistå handikappade med färdtjänst eller annan service. Eftersom de två sistnämnda problemen hänger samman med utbyggnad av den service kommunala organ skall svara för har FÖVUX inte ansett sig böra lämna förslag till deras lösning.

Som jag nyss framhållit är det angeläget att nå ut med information

till korttidsutbildade bland hemarbetande och handikappade om deras studiemöjligheter. Arbetet på att finna lämpliga former för detta måste intensifieras. FÖVUX' försöksverksamhet i bostadsområden har emellertid varit av ganska liten omfattning. Kommittén har endast i ett fåtal fall prövat sitt förslag om att studieförbunden skall samarbeta med olika organisationer som har folkrörelseanknytning och är förankrade bland de grupper som söks upp. De av FÖVUX redovisade erfarenheterna begränsar sig vidare till ett fåtal kommuner som inte kan sägas representera hela skalan av kommunstorlekar och tätortsgrupperingar.

Vad jag anfört talar enligt min mening för att beslut inte nu bör fattas om uppsökande verksamhet i större skala i bostadsområden. Jag förordar i stället en fortsatt och utvidgad försöksverksamhet med att söka upp korttidsutbildade grupper i bostadsområden.

Försöksverksamheten bör avse en treårsperiod och ansvaret för dess genomförande bör åvila SÖ. Den bör utformas så att erfarenheter kan vinnas från ett representativt urval av kommuner, såväl sådana som har stora tätortsområden som sådana med mindre tätortsområden och glesbygd. Försöksverksamheten bör inriktas på att pröva olika former av samspel mellan studieförbund och organisationer. Därvid bör sådana organisatoriska lösningar sökas som förhindrar att skilda utbildningsanordnare samtidigt genomför uppsökande verksamhet riktad till samma grupper. Vissa särskilt angelägna grupper som t.ex. handikappade och invandrare bör uppmärksammas, varvid samordning bör eftersträvas med redan pågående försök.

Ger försöksverksamheten tillfredsställande resultat bör den kunna utvidgas under försöksperioden. SÖ bör därför årligen avge rapporter i sådan tid att de kan beaktas i budgetarbetet. Om riksdagen godtar mina förslag i dessa frågor, avser jag att föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att genomföra försöksverksamheten samt att lämna närmare föreskrifter om formerna för den. Jag beräknar kostnaden för försöksverksamheten till 1 milj. kr. under budgetåret 1975/76.

SÖ har som tidigare nämnts i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 föreslagit att medel till uppsökande verksamhet bör ställas till folkhögskolornas förfogande. Jag är inte nu beredd att tillstyrka SÖ:s förslag.

7.5 Studiecirkelverksamhet och studieförbund

Jag har i det föregående belyst den roll folkbildningsorganisationerna spelat i arbetet på att bygga upp en förhållandevis omfattande vuxenutbildning. Deras förmåga att föra in aktuella och viktiga samhällsfrågor i studieverksamheten samt deras nära kontakter med bl. a. de stora löntagarorganisationerna gör dem väl ägnade att föra ut utbildningen till de grupper som vanligen inte söker sig till utbildning. Folkbildningsorganisationerna kommer därför enligt min mening att ha en central ställning

när det gäller att anordna utbildning för de korttidsutbildade vuxna till vilka den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna och den försöksverksamhet i bostadsområden som jag nyss förordat riktar sig. För att folkbildningsorganisationerna skall kunna fullgöra dessa uppgifter och nå tillfredsställande resultat fordras att samhällets stöd till dem byggs ut. Det utbyggda stödet bör ges en sådan form att det främjar det folkbildningsarbete som vänder sig till utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupper samtidigt som folkbildningens frihet och studieförbundens folkrörelsekaraktär bevaras. FÖVUX har lagt fram förslag med denna innebörd. Jag tar nu upp dessa till behandling.

FÖVUX föreslår att ett ökat statligt stöd till studiecirkelverksamheten i första hand skall syfta till att utjämna skillnaderna mellan prioriterade och icke prioriterade cirklar. Remissinstanserna har med få undantag tillstyrkt detta. Jag anser att FÖVUX' förslag i denna fråga får avvägas mot de reformer som FÖVUX föreslår på andra områden. De resurser som kan ställas till förfogande för budgetåret 1975/76 bör enligt min mening i första hand inriktas på sådana åtgärder som i särskilt hög grad innebär förbättringar för grupper som nu är eftersatta, t. ex. korttidsutbildade som endast kan nås genom uppsökande verksamhet, människor i glesbygd och handikappade. Jag är därför inte nu beredd att ta upp frågan om en utjämning av bidragen till allmänna icke prioriterade och prioriterade cirklar. Jag förordar att **B i d r a g e t** till allmänna cirklar dvs. både prioriterade och icke prioriterade cirklar den 1 juli 1975 höjs med 4 kr. från 32 kr. till 36 kr. per studietimme. Dessutom kommer jag i det följande att i samband med mina ställningstaganden till FÖVUX' förslag ifråga om studiecirkelverksamhet för handikappade och studiecirkelverksamhet i glesbygd förorda vissa ytterligare höjningar av bidraget till studiecirklar.

De prioriterade cirkelnarna omfattar nu ämnena engelska, svenska, matematik och samhällskunskap på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs 9. Även sådan cirkel som syftar till att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig är prioriterad. Jag förordar att också cirklar i andra språk än engelska och svenska fr. o. m. budgetåret 1975/76 skall räknas som prioriterade, om deltagarna har detta språk som modersmål (hemspråk). Detta skulle innebära att vuxna invandrare får förbättrade möjligheter till viss utbildning i hemspråket. Deras barn har redan rätt att inom skolväsendet få sådan utbildning. Jag förordar också en annan utvidgning av de prioriterade cirkelnarna. De reformer som har genomförts och kommer att genomföras inom den närmaste framtiden för att öka arbetstagarnas inflytande i företagen kommer att ställa ökade krav på kunskaper bl. a. i ekonomi. Det är angeläget att förbättra arbetstagarnas möjligheter att få sådana kunskaper. Dessa är samtidigt ett viktigt inslag i den fackliga utbildningen. Jag anser därför att all facklig utbildning i studiecirkelform bör vara prioriterad.

I likhet med FÖVUX anser jag att studieförbunden bör få medel för administrativa förstärkningar och ökad utbildning och fortbildning av cirkelledare m. m. FÖVUX har föreslagit att bidragen till studieförbundens organisationskostnader och kostnader för pedagogisk verksamhet av olika slag samt bidraget till produktion av studiematerial för handikappade under det första året skall ökas med sammanlagt 5,2 milj. kr. Jag förordar en ökning med detta belopp för budgetåret 1975/76. Jag kommer att i det följande närmare redovisa fördelningen på olika ändamål.

I FÖVUX' försöksverksamhet kompletterades studierna med studieteknisk handledning och studierådgivning och diskussioner om utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. I försöksverksamheten visade sig de metoder som liknade studiecirkeln pedagogiska form vara mest lämpliga. I likhet med FÖVUX anser jag att målet för studieorienteringen bl. a. bör vara att hos individen skapa en större självförtroende och tro på sin egen förmåga. Studieorienteringen bör bygga på deltagarnas egen aktivitet och så långt möjligt utgöra en integrerad del av studiecirkelarbetet.

FÖVUX utgår från att cirkelledaren oftast är den mest lämpade att ha hand om studieorienteringen men anser att det för att tillgodose speciella önskemål i cirkeln också bör finnas möjlighet att tillkalla en särskild expert, t.ex. en konsulent för studie- och yrkesorientering eller en tjänsteman från arbetsförmedlingen. Experten bör delta på samma villkor som vanlig expertmedverkan medger om inte studieorienteringen ingår i expertens tjänstgöring. FÖVUX föreslår en utvidgning av nuvarande bestämmelser om statsbidrag för expert och fackmannamedverkan så att expertmedverkan för studieorientering medges med högst två av 20 studietimmar utöver den expertmedverkan som medges enligt nuvarande bestämmelser. I likhet med FÖVUX förutsätter jag att studieorienteringen i allmänhet kommer att ha hand av studiecirkelledaren. I samband med min anmälan av anslaget Bidrag till studieförbund kommer jag att förorda en höjning av bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet bl. a. med hänsyn till behovet av att utbilda cirkelledare i studieorientering. Jag anser också att det bör finnas möjlighet att tillkalla särskild expert. Detta bör dock ske inom ramen för gällande bestämmelser för medverkan av expert och fackman.

I likhet med FÖVUX och samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan anser jag att studieverksamheten för handikappade bör byggas ut. Studieverksamheten bör planeras i samarbete med handikapporganisationerna och självfallet vända sig även till handikappade som inte är medlemmar i någon handikapporganisation. I likhet med FÖVUX anser jag att man så långt möjligt bör underlätta för handikappade att delta i reguljära studiecirklar. Bl.a. med hänsyn till

cirkelledarnas behov av ökade kunskaper om handikappade bör cirkelledarutbildningen förstärkas. För intresserade cirkelledare bör det också finnas möjlighet till en mer omfattande utbildning och fortbildning i den specialmetodik som ibland kan bli aktuell. Det finns också ett behov av ökad kurs- och konferensverksamhet kring handikappfrågor. I samband med min anmälan av anslaget Bidrag till studieförbund kommer jag därför att i det följande förorda att bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade i enlighet med FÖVUX' förslag höjs med 300 000 kr. för budgetåret 1975/76.

FÖVUX framhåller det stora behovet av studiematerial för handikappade, t. ex. material anpassat för vuxna utvecklingsstörda, talböcker och punktskriftslitteratur för blindade och böcker med stor text för synskadade. Jag kommer i det följande att för budgetåret 1975/76 beräkna en höjning av bidraget för produktion av studiematerial för handikappade med 400 000 kr. i enlighet med FÖVUX' förslag. För att underlätta för döva att delta i reguljära studiecirklar kommer jag att i samband med min anmälan av anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet förorda att ett särskilt bidrag för teckenspråkstolk införs den 1 juli 1975. Teckenspråkstolken bör kunna vara närvarande under hela cirkeln och fungera som en assisterande cirkelledare. Bidrag bör utgå dels för arvode, dels för resor och traktamenten.

FÖVUX föreslår att ett särskilt bidrag skall utgå för vissa tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade. FÖVUX har beräknat kostnaderna till ca 500 000 kr. Jag beräknar att ett belopp av denna storlek bör kunna ställas till studieförbundens förfogande för olika stödåtgärder som kan göra det möjligt för handikappade att delta i studiecirklar.

FÖVUX framhåller att det finns en rad olika problem förknippade med uppsökande verksamhet och cirkelstudier både utanför tätorterna och i små tätorter. Det enda särskilda stöd som nu utgår för studiecirklar i glesbygd är bidrag för 75 % av kostnaderna för resor och traktamenten till cirkelledare för cirkel inom det allmänna stödområdet utom g-ort (dvs. ort där reguljär tre- eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas). FÖVUX föreslår att begreppet "glesbygd" skall utvidgas till att gälla hela landet med undantag av g-orter. Med denna definition beräknas ca 40 % av befolkningen bo i glesbygd. De nuvarande bestämmelserna om ersättning för kostnader för resor och traktamente till cirkelledare skall enligt FÖVUX' förslag gälla hela detta område. Vidare föreslår FÖVUX att ett bidrag med 2 kr. per studietimme skall utgå för studiecirklar som anordnas inom området.

I likhet med FÖVUX är jag medveten om att uppsökande verksam-

het och cirkelstudier är svårare att genomföra utanför större tätorter. Jag anser dock att man även när det gäller utbildning bör ansluta sig till den definition av stödområdet som används i andra sammanhang. Den definition FÖVUX föreslagit skulle dessutom troligen leda till att man tvingades göra vissa undantag. Det kan t. ex. inte vara rimligt att vissa förortskommuner i Stockholm, där treårig linje av gymnasieskolan inte anordnas, skulle räknas som glesbygd. Jag anser att de resurser som kan avsättas för att stimulera studiecirkelverksamhet i glesbygd inte bör fördelas så att de kommer att omfatta områden med närmare hälften av befolkningen. De bör i stället koncentreras till de delar av landet där glesbygdsp Problemen är störst. Mot denna bakgrund kommer jag att i det följande i samband med min anmälan av anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet förorda att ett särskilt bidrag med 2 kr. per studietimme skall utgå för cirklar som anordnas inom det allmänna stödområdet på ort utanför g-ort. Vidare kommer jag att i samband med min anmälan av anslaget Bidrag till studieförbund förorda en kraftig höjning av bidraget till pedagogisk verksamhet bl. a. med hänsyn till behovet av utbildning av cirkelledare i glesbygd.

FÖVUX föreslår att ä m n e s k u r s e r som arrangeras av studieförbund och folkhögskolor tillsammans mera regelmässigt bör kunna förläggas utanför folkhögskolans lokaler och att gällande författning ändras så att ämneskurs, som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet, utan dispensförfarande skall få omfatta kortare tid än en vecka, dock minst två dagar. Beträffande förläggningen av ämneskurser utanför folkhögskolans lokaler utgår kommittén från, att folkhögskoleutredningen ytterligare överväger hur en utvidgad verksamhet av detta slag skall genomföras.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan bl. a. LO, TCO, Landstingsförbundet, Arbetarnas bildningsförbund (ABF) och Vuxenskolan tillstyrker utredningens förslag. Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation framhåller att de av kommittén i andra sammanhang anförda fördelarna hos folkhögskolorna utnyttjas mest effektivt om kurserna förläggs till skolornas egna lokaler. Detta innebär emellertid inte att man avvisar tanken på att vissa kurser förläggs utanför skolans lokaler, om avsikten är att vinna kortare resvägar och bättre rörelseanknytning.

Med hänsyn till att folkhögskoleutredningens arbete pågår tar jag inte i detta sammanhang ställning till FÖVUX' förslag om folkhögskolekurser. Jag anser att folkhögskoleutredningen ytterligare bör överväga hur en utvidgad verksamhet av detta slag skall genomföras och vilka särskilda resurser som kan komma att behövas om FÖVUX' förslag genomförs.

7.6 Studiestöd

7.6.1 Allmänt

Ett studiestöd avpassat för vuxnas behov är, som jag tidigare har strukit under, en förutsättning för att många vuxna skall få möjligheter till utbildning. Ett sådant studiestöd bör enligt min mening uppfylla i första hand följande tre villkor.

För det första bör det i betydande utsträckning ersätta det inkomstbortfall som följer av att vuxna tar ledigt från sitt arbete för att studera. Det är allmänt sett inte rimligt att kräva att den vuxne för studier på t. ex. grundskolans eller gymnasieskolans nivå skall behöva vidkännas en väsentlig sänkning av levnadsnivån för sig och sin familj. Många korttidsutbildade vuxna tillhör lågavlönade grupper och har fasta utgifter som i stort sett tar hela deras inkomst i anspråk. I direktiven till SVUX angavs också att det borde vara en central uppgift för kommittén att konstruera ett studiestödssystem som uppfyllde detta villkor.

För det andra bör studiestödet kunna avse både förhållandevis korta studier och studier under en längre tid. De vuxna får därigenom frihet att välja mellan att kombinera utbildning och arbete, dvs. att delvis bedriva studier på fritid, och att studera på heltid. Det blir då också möjligt för dem att med studiestöd kompensera även ett förhållandevis litet inkomstbortfall, som korta studier medför.

För det tredje bör studiestödet till övervägande del bestå av bidrag. Erfarenheterna visar nämligen att motviljan mot att finansiera studier med återbetalningspliktiga medel har den vidaste spridningen bland de i ekonomiskt och utbildningshänseende sämst ställda grupperna. Om studiestödet innehåller en stor återbetalningspliktig del kommer det således inte att ha någon stimulerande effekt bland dessa grupper.

Den nuvarande studiestödsformen, studiemedelssystemet, uppfyller inte dessa villkor. Detta torde vara en av anledningarna till att de något äldre korttidsutbildade inte i tillräcklig omfattning kommit med i vuxenutbildningen. Studiemedelssystemet byggdes upp för att främst tillgodose behovet av studiestöd för dem som direkt efter gymnasieskolan går vidare till högre utbildning.

Den studiestödsform som tillämpas inom arbetsmarknadsutbildningen, utbildningsbidrag, uppfyller förhållandevis väl de villkor jag nyss har nämnt. Enligt min mening behövs även andra former av vuxenstudiestöd och jag förordar att sådana införs.

FÖVUX och SVUX har var för sig lagt fram förslag om studiestöd för vuxna som deltar i andra former av vuxenutbildning. FÖVUX' förslag avser studerande som måste ta ledigt från arbetet i relativt begränsad omfattning för att följa studiecirkel eller motsvarande utbildning medan SVUX' förslag avser mera omfattande vuxenstudier. Förslagen har vunnit en bred anslutning från remissinstanserna. Jag anser att de i

många avseenden är väl ägnade att läggas till grund för ett studiestöds-system som kan anpassas till de vuxnas skiftande behov enligt de villkor jag nyss angett.

SVUX' förslag bör emellertid också ses mot bakgrund av de förslag rörande utbildningsbidragen som statsrådet Leijon senare denna dag — på grundval av KAMU:s förslag — kommer att föreslå regeringen att lägga fram.

Den grupp som det av SVUX föreslagna vuxenstudiestödet är avsedd för har många drag gemensamma med den grupp som kan komma i fråga för arbetsmarknadsutbildning. I båda fallen är det fråga om personer som normalt är äldre än de studerande i ungdomsutbildningen och som varit ute i yrkesverksamhet åtskilliga år. I många fall gäller det också personer som har bildat familj och därför har försörjningsplikter. I andra avseenden är grupperna olika. Arbetsmarknadsutbildningen omfattar endast personer som är eller riskerar att bli arbetslösa samt dem som genomgår en yrkesutbildning inriktad mot yrken där uppenbar brist på arbetskraft råder, s. k. bristyrkesutbildning. Arbetsmarknadsutbildningen är i sin helhet klart yrkesinriktad även om den innehåller inslag av allmän utbildning. Jag delar SVUX' uppfattning att motsvarande krav på utbildningens yrkesinriktning inte bör vara förbundna med ett särskilt vuxenstudiestöd. Studerande med vuxenstudiestöd bör, jämfört med studerande inom arbetsmarknadsutbildningen, ha stor frihet att välja inriktning på sina studier. Ett viktigt syfte med SVUX' förslag är dock att stimulera korttidsutbildade vuxna till sådana studier som ger dem den beredskap för förändringar på arbetsmarknaden som behövs för att de inte skall riskera att bli arbetslösa. Inom arbetsmarknadsutbildningen finansieras studierna med utbildningsbidrag. Jag har erfarit att de förslag om förändringar av utbildningsbidraget som statsrådet Leijon senare denna dag avser att lägga fram innebär att detta bidrag i huvudsak kommer att inom vissa gränser ersätta inkomstbortfall. Enligt min mening bör det särskilda vuxenstudiestödet inte utgå med ett högre belopp än vad en studerande skulle ha fått i utbildningsbidrag om han kunnat komma i fråga för detta. Den delvis annorlunda situation som en studerande med särskilt vuxenstudiestöd kommer att befinna sig i — bl. a. i fråga om möjligheter till ett friare studieval — motiverar enligt min mening att studiestödet till en del är återbetalningspliktigt. En större del bör emellertid utgöras av bidrag och en mindre del av återbetalningspliktiga medel. Jag återkommer senare till denna fråga.

SVUX föreslår några mindre förändringar av studiemedelssystemet, vilka bl. a. är avsedda att åstadkomma en önskvärd samordning av reglerna för det särskilda vuxenstudiestödet och för studiemedlen. Dessa förslag har i stort sett bemötts positivt av remissinstanserna. I flera yttranden framhålls emellertid att det hade varit önskvärt med ett gemensamt studiesocialt system för både vuxen- och ungdomsstuderande. Med

det förslag till särskilt vuxenstudiestöd jag i det följande lägger fram föreligger inte samma behov av gemensamma regler för detta och studiemedelssystemet som SVUX har förutsatt. Jag vill samtidigt erinra om att 1974 års riksdag (SFU 1974: 19, rskr 1974: 265) har begärt en allsidig och förutsättningslös utredning om nuvarande studiesociala system. Utskottet framhöll därvid att ställning borde tas till en sådan utrednings arbetsuppgifter när SVUX hade lagt fram sina förslag. Jag avser att inom en nära framtid föreslå regeringen att tillkalla en utredning för att se över bl. a. de frågor riksdagen aktualiserat och SVUX berört. Med hänvisning till vad jag anfört är jag inte nu beredd att biträda andra delar av SVUX' förslag rörande studiemedel än dem som avser enbart mindre tekniska förändringar.

7.6.2 Särskilt studiestöd för vuxna för längre studier

SVUX föreslår ett särskilt studiestöd för vuxna studerande bestående av dels ett vuxenstudiebidrag, dels återbetalningspliktiga studiemedel. Enligt SVUX bör en halv månads heltidsstudier eller en månads deltidstudier vara den kortaste tid under vilken stödet skall kunna utgå. Ett enhetligt resursbegrepp för vuxenstudiestödet, dvs. bidrag och återbetalningspliktiga studiemedel, blir därigenom halvmånadsmodul. Vuxenstudiebidraget förslås bli anknutet till basbeloppet och indelat i tre klasser. För den som har förvärvsarbetat minst fem år bör 5 % av basbeloppet utgå, för den som arbetat minst sex år 6 % och för den som arbetat minst sju år 7 % av basbeloppet per halv månads heltidsstudier eller en månads deltidstudier. För att en person skall anses ha förvärvsarbetat ett år krävs enligt förslaget att han under året haft en inkomst som gett ATP-poäng, dvs. under året haft en inkomst motsvarande basbeloppet för januari månad samma år. För år 1974 gav 8 100 kr. ATP-poäng. SVUX föreslår även att tre års vård av eget barn under tio år samt kalenderår där den studerande haft minst sex månaders militärtjänst får jämföras med år för vilket ATP-poäng fastställts. Vuxenstudiebidraget skall enligt förslaget beskattas. Flera remissinstanser har tagit upp frågan om det antal år som skall krävas för behörighet och föreslagit att man bör följa en av vissa av SVUX' ledamöter avgiven reservation mot SVUX' förslag i detta avseende. I denna föreslås fyra års förvärvsarbete som nedre gräns i stället för fem år. Även när det gäller antalet klasser har viss kritik framförts av remissinstanserna, bl. a. att avståndet mellan klasserna är för litet. I många remissyttranden har även framhållits att vård av barn bör tillgodoräknas under hela kvalifikationstiden.

Jag har nyss förordat att det särskilda vuxenstudiestödet inte bör utgå med högre belopp än vad som motsvarar utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen. SVUX' förslag medför att vuxenstudiebidraget tillsammans med återbetalningspliktiga medel enligt studiemedelsystemets regler i många fall ger högre belopp än utbildningsbidraget.

Jag anser att vuxenstudiestödet bör vara så utformat att det för breda grupper i stort sett ger en ersättning för det inkomstbortfall den studerande får genom att han tar ledigt från sitt arbete. Utbildningsbidraget kommer att i huvudsak bygga på en sådan princip. Statsrådet Leijon kommer enligt vad jag erfarit att senare denna dag föreslå att bidraget skall beskattas. Detsamma bör gälla bidragsdelen i det särskilda vuxenstudiestödet. Denna del bör motsvara 65 % av utbildningsbidraget inkl. stimulansbidrag före skatteavdrag. Därjämte bör utgå obeskattade återbetalningspliktiga medel med ett så stort belopp att det totala stödet till en studerande efter skatt blir lika stort som utbildningsbidraget efter skatt skulle ha blivit om den studerande hade varit berättigad till sådant.

Vad jag här förordar innebär alltså att det särskilda vuxenstudiestödet inom vissa gränser ansluts till den s.k. inkomstbortfallsprincipen. Därmed finns enligt min mening inte något behov av att indela vuxenstudiebidraget i klasser eller att anknyta det till basbelopp som SVUX föreslår. Vuxenstudiestödet kommer — beroende på prövningen av vilket utbildningsbidrag de sökande skulle ha fått om de varit berättigade till sådant — att före skatt variera mellan högst 2 860 kr. per månad och lägst 1 980 kr. per månad. Därav utgör vuxenstudiebidraget före skatt 1 859 kr. resp. 1 287 kr. per månad. Det finns inte heller anledning att pröva bidrag eller återbetalningspliktiga medel mot egen eller makes inkomst och förmögenhet. Det särskilda vuxenstudiebidraget bör vara pensionsgrundande. Detta föranleder bl. a. en ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Förslaget härtill tas upp i annat sammanhang. Frågan om vuxenstudiestödet skall vara sjukpenninggrundande måste övervägas ytterligare. Tills vidare bör för dem med det särskilda vuxenstudiestödet samma regler gälla som för dem med studiemedel. Återbetalning av de återbetalningspliktiga medlen bör ske enligt samma regler som gäller för studiemedelssystemet.

Enligt min mening bör vuxenstudiestöd kunna utgå till den som förvärvsarbetat under minst fyra år i sådan omfattning att detta gett ATP-poäng under vart och ett av åren. Jag anser vidare att vård av eget barn som fyllt högst tio år eller vård av t. ex. person som på grund av handikapp, ålder eller sjukdom varit i behov av omvårdnad bör jämsättas med sådant förvärvsarbete som ger ATP-poäng. Det innebär alltså att fyra års vård av det slag jag här angett bör ge behörighet för särskilt vuxenstudiestöd. Även den som är jordbrukare, make till jordbrukare, egen företagare eller förvärvsarbetat före 1960 — då ATP-systemet trädde i kraft — bör kunna bli behörig. Minst sex månaders värnplikts-tjänstgöring respektive vapenfri tjänst under ett år bör också räknas som ett år med ATP-poäng.

Det särskilda vuxenstudiestödet bör utgå för studier omfattande minst en halv månads heltidsstudier eller en månads deltidstudier.

Vuxenstudiebidraget skall enligt SVUX utgå för studier på främst

grundskole- och gymnasieskolenivå men även för högskolestudier. Enligt förslaget bör 15 000 personer med heltidsstudier under det första året kunna erhålla särskilt vuxenstudiebidrag. Enligt min mening bör det nya studiestödet under den första tid det tillämpas, dvs. under första halvåret 1976 i fråga om grundskole- och gymnasieskolestudier och budgetåret 1975/76 i fråga om högskolestudier inte omfatta ett så stort antal studerande som SVUX föreslår. Det är lämpligt att börja något försiktigare. Jag räknar med att de medel jag senare förordar för det särskilda vuxenstudiestödet — ca 61 milj. kr. för första halvåret 1976 — bör kunna ge utrymme för ca 7 000 halvårsplatser. Resurserna bör fördelas med huvuddelen på grundskole- och gymnasieskolenivå med övervikt för den förra samt med en mindre del på högskolenivå. Under läsåret 1975/76 bör stöden på högskolorna förbehållas studerande i yrkesteknisk högskoleutbildning. Resurserna för denna nivå bör därför avpassas så att det blir möjligt att erbjuda vuxenstudiestödet till alla som hösten 1975 tas in i yrkesteknisk högskoleutbildning enligt förslag i prop. 1975: 9. Det bör ankomma på regeringen att besluta om fördelningen av platserna mellan grund-, gymnasie- och högskolestudierna.

SVUX föreslår en övre åldersgräns vid 60 år både för rätt till vuxenstudiestöd och för rätt till studiemedel. Enligt nuvarande regler för studiemedel finns en gräns vid 45 år om inte särskilda skäl föreligger. Nuvarande praxis vid tillämpningen av åldersgränsen varierar med hänsyn bl. a. till vilka studier det är fråga om och till förhållandena i det individuella fallet och den bedömning därav som centrala studiestödsnämnden (CSN) eller vederbörande studiemedelsnämnd gör. I många fall har en 50-årsgräns tillämpats. Jag är inte beredd att föreslå en höjning av åldersgränsen till 60 år. Frågan om åldersgränsen bör övervägas av den särskilda utredningen om det studiesociala systemet som jag avser att föreslå regeringen att tillkalla. Tills vidare bör enligt min mening samma åldersgräns gälla för rätt till det särskilda vuxenstudiestödet som för rätt till studiemedel. Mitt ställningstagande får ses mot bakgrunden av att det till en del kommer att vara personer i samma åldersgrupper som söker studiemedel och vuxenstudiestöd. Det är också möjligt att en del personer ansöker i första hand om särskilt vuxenstudiestöd och i andra hand om studiemedel. Jag anser emellertid att det bör vara möjligt för äldre personer att efter individuell prövning få studiemedel eller vuxenstudiestöd utöver vad som f. n. gäller i praxis beträffande studiemedel. Vid prövningen bör i regel studietidens längd tillmätas stor betydelse. Däremot bör, så länge det är fråga om yrkesinriktade studier, studiernas art eller inriktning inte tillmätas större vikt.

När det gäller urvalet bland sökande till det särskilda vuxenstudiestödet framhåller SVUX att de beslutande organen inte får tillämpa förenklade och schablonartade regler vid bedömningen. Varje ansökan bör bedömas individuellt. SVUX anger vissa riktlinjer för hur denna bedömning bör ske. Den som lika gärna kan studera på fritiden eller

den för vilken vanliga studiemedel bedöms vara tillräckliga bör inte beviljas vuxenstudiestöd.

I huvudsak ansluter jag mig till förslagen på dessa punkter. Emellertid anser jag att särskild hänsyn tas till vissa grupper t.ex. handikappade. Vidare bör andra omständigheter som kan göra det svårt att studera på fritid särskilt beaktas. En avvägning bör enligt min mening även göras mot andra studiestödsformer, t.ex. utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen. Syftet skall vara att så långt möjligt tillförsäkra de sökande den form av studiestöd som bäst svarar mot de individuella behoven. För grundskole- och gymnasieskolestudier föreslår SVUX att företräde bör ges den som har kort tidigare utbildning. Jag delar denna uppfattning. SVUX föreslår också att företräde bör ges den som arbetat längre tid och den som heltidsarbetat framför den som deltidsarbetat. Enligt min mening bör hänsyn tas till antalet år på arbetsmarknaden dock högst tio år. Jag anser att deltidsarbete bör jämföras med heltidsarbete. Enligt min mening är det också angeläget att eftersträva en rimlig fördelning mellan antalet kvinnor och män med vuxenstudiestöd.

SVUX föreslår att man vid urvalet bör se till den enskildes faktiska ekonomiska behov med hänsyn till tillgångar och försörjningsbörda. Jag anser att som särskilda skäl bör kunna gälla betungande försörjningsbörda.

Jag ansluter mig också till SVUX' uppfattning att den enskildes behov av och önskemål om utbildningsinriktning inte bör påverka urvalet bland sökande av vuxenstudiestöd för grundskole- och gymnasieskolestudier. För högskolestudier bör däremot enligt kommittén vid urvalet viss hänsyn tas till graden av yrkesinriktning och till om studierna kan bedömas bli framgångsrika. För egen del förordar jag att hänsyn tas till graden av studiernas målinriktning samt till den tidigare utbildning som den sökande har. Till målinriktningen räknar jag bl. a. att studierna är av betydelse för den yrkesverksamhet som den studerande bedriver eller avser att bedriva. De som höstterminen 1975 antas till den yrkestekniska högskoleutbildning som föreslagits i prop. 1975: 9 bör under förutsättning av att de är behöriga för att erhålla vuxenstudiestöd — oavsett tidpunkten för nya studiestödets ikraftträdande i övrigt — garanteras det särskilda vuxenstudiestödet för sin utbildning.

Jag ansluter mig till SVUX' uppfattning att man bör eftersträva att de tillgängliga resurserna blir någorlunda jämnt fördelade på studerande med omfattande studiemål och studerande som endast avser att delta i kortare kurser.

7.6.3 Särskilt studiestöd för vuxna för kortare studier

FÖVUX föreslår att två nya former av studiestöd inrättas för vuxenstuderande dels timstudiestöd, dels dagstudiestöd. Studiestöden

är avsedda för deltagare i studiecirklar respektive korta ämneskurser vid folkhögskola.

FÖVUX föreslår ett timstudiestöd på 10 kr. per studietimme vid ett basbelopp om 8 500 kr. avsett för deltagare i studiecirklar, som tar ledigt för att delta i en cirkel och som därför förorsakas inkomstbortfall. Timstudiestödet avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Antalet bidragsberättigade studietimmar bör enligt FÖVUX vara lägst tio och högst 35 för en person under två på varandra följande kvartal.

FÖVUX föreslår också att timstudiestöden i sin helhet skall utgöras av icke återbetalningspliktiga bidrag och att dessa bestäms till 0,12 % av basbeloppet. FÖVUX anser vidare att det skall finnas 29 000 hela timstudiestöd om 35 timmar under det första verksamhetsåret.

FÖVUX' förslag om timstudiestöd har av det övervägande antalet remissinstanser bemötts positivt. Även jag anser att denna typ av studiestöd är av stor betydelse för de utbildningsmässigt eftersatta grupperna och för dem vars arbetsförhållanden utgör ett studiehinder.

För många korttidsutbildade, för personer med skiftarbete, obekvämt arbetstid eller i övrigt fysiskt och psykiskt pressande arbetsförhållanden är det inte möjligt att bedriva studier enbart på fritid. De bör därför få möjlighet att ta även en del av arbetstiden i anspråk för sin utbildning. Erfarenheterna från den försöksverksamhet FÖVUX har bedrivit visar betydelsen av detta. Det var också ett av de bärande motiven bakom statsmakternas beslut att införa en lagstadgad rätt till ledighet för utbildning. För att denna rätt till ledighet skall kunna utnyttjas i önskvärd omfattning av dem jag nyss nämnt bör till den knytas möjligheten att få viss ersättning för inkomstbortfall. FÖVUX' förslag öppnar en sådan möjlighet. Merparten av de korttidsutbildade tillhör som jag tidigare har nämnt de lägst avlönade grupperna i samhället. För dem kan även ett mycket måttligt inkomstbortfall bli ett avgörande hinder för deltagande i studier. Timstudiestödet bör endast kunna utgå till arbetstagarer. I enlighet med FÖVUX' förslag förordar jag att antalet bidragsberättigade studietimmar skall vara lägst tio och högst 35 under två på varandra följande kvartal. Enligt min mening bör timstudiestödet byggas ut något långsammare än vad FÖVUX föreslagit. De medel jag senare förordar för timstudiestöd — 6 milj. kr. för första halvåret 1976 — ger under detta halvår utrymme för närmare 10 000 timstudiestöd. Jag förordar vidare att timstudiestödet beskattas och som en följd härav räknar jag upp bidraget per studietimme till 18 kr. Jag är inte beredd att förorda att bidraget knyts an till basbeloppet.

Dagstudiestödet föreslås av FÖVUX uppdelat på dels inkomstbidrag om 60 kr. per kursdag, dels internatbidrag om 60 kr. per kursdag vid ett basbelopp om 8 500 kr. Inkomstbidraget avses utgöra en schabloniserad ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Internatbidraget

avses utgöra en schabloniserad ersättning för kostnader för internatvistelse eller resor i samband med kursen. Antalet bidragsberättigade kursdagar bör enligt FÖVUX i båda fallen vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal.

FÖVUX föreslår att dagstudiestöden till sin helhet skall utgöras av icke återbetalningspliktiga bidrag och att inkomst- och internatbidragen vardera skall bestämmas till 0,7 % av basbeloppet.

FÖVUX anser vidare att det under det första verksamhetsåret skall finnas 6 500 kopplade inkomst- och internatbidrag och dessutom 3 000 inkomstbidrag för externatstudier och 3 000 internatbidrag för personer utan anställning.

Även FÖVUX' förslag till dagstudiestöd har mottagits positivt av remissinstanserna. Jag anser att förslaget om dagstudiestöd är värdefullt bl. a. som komplement till timstudiestödet. I likhet med FÖVUX anser jag vidare att antalet statsbidragsberättigade kursdagar för både inkomstbidrag och internatbidrag skall vara lägst två och högst fem för en person under två på varandra följande kvartal. Huvuddelen av dagstudiestödet bör utgöras av kopplade inkomst- och internatbidrag. Utbyggnaden bör dock — i likhet med vad jag förordat beträffande timstudiestöden — ske i något långsammare takt än vad FÖVUX föreslagit. De medel jag senare förordar för dagstudiestöd — 3 milj. kr. för första halvåret 1976 — ger under detta halvår utrymme för 3 750 inkomst- och lika många internatbidrag. Omkring en tredjedel av de senare bör avse internatbidrag för personer utan anställning. Det bör ankomma på regeringen att inom ramen för antalet dagstudiestöd meddela bestämmelser om fördelningen mellan inkomstbidrag och internatbidrag. Jag förordar att också inkomstbidraget beskattas. Som en följd härav räknar jag upp bidraget till 90 kr. per kursdag. Internatbidraget bör däremot inte beskattas. Jag förordar att detta bidrag fastställs till 70 kr. per kursdag. Jag är inte heller när det gäller inkomst- och internatbidragen beredd att förorda någon anknytning till basbeloppet.

Maximalt kan således en person under två på varandra följande kvartal erhålla timstudiestöd ($35 \text{ tim.} \times 18 \text{ kr.} = 630 \text{ kr.}$) till ett belopp av 630 kr. samt inkomst- och internatbidrag ($5 \text{ dagar} \times 90 \text{ kr.} + 5 \text{ dagar} \times 70 \text{ kr.} = 800 \text{ kr.}$) till ett belopp av 800 kr., dvs. sammanlagt alltså 1 430 kr.

FÖVUX föreslår att timstudie- och dagstudiestöd under ett första utbyggnadsskede bör förbehållas studerande i studiecirkel och ämneskurs vid folkhögskola. Därmed skulle en betoning ske av de korttidsutbildade, som vanligtvis väljer studiecirkel för att få en första studieerfarenhet. Flertalet remissinstanser har anslutit sig till förslaget. Några, bl. a. TCO, anser att timstudie- och dagstudiestöd skall kunna utgå även för andra studieformer än de FÖVUX föreslår, t. ex. för studier inom kommunal vuxenutbildning.

Jag har tidigare framhållit att en huvudlinje i det nu förestående reformarbetet bör vara att förbättra de korttidsutbildades möjligheter att bedriva studier. Jag har tidigare också anslutit mig till FÖVUX' och många remissinstansers uppfattning att studiecirkeln i allmänhet är en lämplig studieform för dem som saknar erfarenhet av studier i vuxen ålder. Med hänvisning till mina ställningstaganden i det föregående och att jag nyss förordat en något långsammare takt i utbyggnaden av antalet timstudie- och dagstudiestöd är det rimligt att dessa i varje fall under ett inledande skede till största delen fördelas till deltagare i s. k. prioriterade cirklar och ämneskurser vid folkhögskola. Jag vill också erinra om att jag i det föregående förordat att även studiecirklar i s. k. hemspråk för invandrare och fackliga cirklar som inte f. n. tillhör gruppen prioriterade studiecirklar fr. o. m. nästa budgetår skall räknas som sådana. I de fall utbildning i engelska, svenska, matematik eller samhällskunskap på högst grundskolans nivå eller i hemspråk inte kan erhållas inom studiecirkelverksamheten på en ort bör timstudiestöden få utnyttjas för liknande utbildning enligt grundskolans läroplan inom kommunal vuxenutbildning.

FÖVUX föreslår att, när antalet sökande av timstudie- och dagstudiestöd är flera än antalet studiestöd, urvalet skall göras så att företräde ges personer med komplicerad skiftgång eller mycket obekvämt arbetstid framför personer med tvåskift eller annan obekvämt arbetstid. Särskild hänsyn bör enligt kommittén också tas till personer med tunga och slitsamma arbeten oavsett arbetstidens förläggning. Därefter bör företräde ges korttidsutbildade framför personer med längre utbildning. När det gäller internatbidraget bör hänsyn tas till studiehinder som sammanhänger med hemarbete, handikapp eller att de sökande är bosatta i glesbygd.

Enligt min mening bör den prioritetsordning FÖVUX föreslagit i de delar som här angetts i allt väsentligt kunna tillämpas. Vid urval mellan sökande av timstudie- och dagstudiestöd bör personer med bristfällig tidigare utbildning ges företräde framför personer med längre utbildning. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet regeringen bestämmer att utfärda närmare föreskrifter om urvalsgrunderna.

FÖVUX föreslår att timstudie- och dagstudiestöd skall kunna sökas både kollektivt och individuellt. I de fall studiestöden söks kollektivt skall de vara förenade med projekt för uppsökande verksamhet som de fackliga organisationerna begär medel för. Kommittén förutsätter att kollektiv ansökan om studiestöd kommer att bli det normala förfaringssättet.

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget. Några framhåller att studiestöden bör kunna sökas kollektivt också av studieförbund och ett

fåtal vänder sig mot den föreslagna sammankopplingen med den uppsökande verksamheten.

För egen del ansluter jag mig till uppfattningen att timstudiestöd och dagstudiestöd bör kunna erbjudas dem som söks upp samtidigt som de får information om tillgängliga utbildningsmöjligheter. De kommer i annat fall inte att ha ett tillräckligt underlag för att ta ställning till om de har möjlighet att påbörja studier. Samtidigt är det enligt min mening också nödvändigt att utforma reglerna för fördelningen av studiestödet på lokal nivå på ett sådant sätt att utrymme ges för enskilda ansökningar. Många korttidsutbildade kommer i varje fall under de närmaste åren inte att kunna nås av den uppsökande verksamheten även om de tillhör de grupper som bör prioriteras. Bl.a. kan detta komma att gälla de små arbetsplatserna vars förhållande jag berört i det föregående (7.4.1.).

Med hänsyn till vad jag har anfört förordar jag att det organ, som svarar för fördelningen av timstudie- och dagstudiestöd inför ett verksamhetsår gör en kvotering inom ramen för antalet tilldelade studiestöd mellan det antal som bör sökas i kollektiv ordning och det antal som skall kunna sökas enskilt. Arbetsmarknads- och utbildningsstrukturen skiftar avsevärt mellan kommunerna och länen. I vissa fall dominerar arbetsmarknaden av ett fåtal stora arbetsplatser i större tätorter, medan i andra fall många små och utspridda arbetsplatser är det karakteristiska. Det är därför inte lämpligt att centralt fastställa vilken andel studiestöd som bör sökas kollektivt och andel som bör sökas enskilt. Jag förordar därför att andelen för kollektivt sökta studiestöd skall kunna variera mellan 60 och 85 % av de studiestöd som tilldelats ett län. Erfarenheterna under de första åren får sedan utvisa om det finns behov av att ändra detta intervall.

Jag ansluter mig till FÖVUX' förslag om fyra ansökningstillfällen per år för timstudie- och dagstudiestöd. Det blir därigenom möjligt för det beviljande organet att under året inom kvoteringsramen jämka den tidigare fastlagda kvoten med hänsyn till hur frekvensen vid föregående ansökningstillfälle fördelat sig mellan kollektivt och enskilt sökta studiestöd.

Vad jag här har förordat innebär att det beviljande organet i vissa fall måste fatta beslut samtidigt om medel till projekt för uppsökande verksamhet och om kollektivt sökta studiestöd i anslutning till dem. Den fackliga organisation som lämnat en kollektiv ansökan om studiestöd kan då få en garanti för att ett visst antal studiestöd kan tas i anspråk i den uppsökande verksamheten. Dessa rekvideras sedan av dem som tilldelats studiestödet.

Jag har nyss förordat vissa principer för urval bland dem som an-

söker om studiestöd. De bör enligt min mening tillämpas likformigt vid bedömningen av enskilda och kollektiva ansökningar. Detta fordrar att ansökningarna innehåller sådana uppgifter att det beviljande organet kan göra den nödvändiga jämförelsen mellan enskilt och kollektivt sökta studiestöd. Det ankommer på regeringen att meddela erforderliga föreskrifter härom.

Invandrarutredningen har föreslagit att särskilda premier skall utgå till icke anställda invandrare. I det föregående har jag förordat en fortsatt försöksverksamhet med uppsökande verksamhet i bostadsområden särskilt inriktad på hemarbetande, handikappade och invandrare. I avvaktan på utvärderingen av denna försöksverksamhet är jag inte beredd att biträda invandrarutredningens förslag. De icke anställda invandrarna har om de i övrigt uppfyller behörighetsvillkoren självfallet möjlighet att komma i fråga för de särskilda studiestöd för vuxna jag tidigare förordat.

I detta sammanhang vill jag också beröra frågan om utbildning av och studiestöd till analfabeter. En del av analfabeterna är hemarbetande invandrarkvinnor. Även bland dem som förvärvsarbetar finns personer som kan karakteriseras som analfabeter. Jag vill erinra om att statsrådet Leijon under våren 1974 tillsatte en arbetsgrupp med uppgift att gemensamt med en motsvarande finsk arbetsgrupp utreda förutsättningarna för och ge förslag till åtgärder som syftar till att förbättra de finska zigenarnas förhållanden i Finland och Sverige. Enligt vad jag erfarit har arbetsgrupperna efter en inventering av problemen konstaterat att många finska zigenare är i behov av särskild undervisning.

Statsbidrag för undervisning av analfabeter utgår nu till kommunerna från anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. Något studiesocialt stöd för dem som deltar i denna undervisning finns dock inte. Socialbidrag är i allmänhet det enda som i praktiken kan komma i fråga. Ur utbildningspolitisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt bör analfabeterna självfallet vara en prioriterad grupp eftersom de praktiskt taget saknar utbildning och deras ställning på arbetsmarknaden är svag. Elementära kunskaper i att läsa och skriva krävs för de flesta arbeten. En person som inte kan läsa kan inte heller ta del av skyddsföreskrifter, avtal, information om lagar etc. som gäller på arbetsplatsen. Analfabeter som är hemarbetande kan inte nås av skriftlig information om möjligheter till utbildning och arbete.

Efter samråd med statsrådet Lena Hjelm-Wallén förordar jag att kommunerna även i fortsättningen skall ha ansvaret för undervisningen av analfabeter. De bör samarbeta med arbetsmarknadsmyndigheterna för att förmå så många analfabeter som möjligt att delta i undervisningen och för att i största möjliga utsträckning kombinera undervisningen

med studie- och yrkesorientering och yrkesinriktad utbildning. En arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen arbetar f. n. med en översyn av formerna för undervisningen av analfabeter. Jag förutsätter att gruppen avslutar sitt arbete i sådan tid att dess förslag kan föreligga under hösten 1975. Då bör det också vara möjligt att ta upp frågan om studiestöd till analfabeterna. En klarare bild bör då finnas över dels analfabetgrupps sammansättning, dels de studieformer som lämpligen bör användas för undervisningen. Det studiesociala stödet bör utformas med hänsyn härtill. Jag räknar således med att återkomma till denna fråga i sådan tid att utbildning och studiestöd för analfabeter kan tas upp av riksdagen vid 1976 års riksmöte.

7.6.4 Studiemedelssystemet

Som jag tidigare har redovisat föreslår SVUX att en halv månads heltidsstudier eller en hel månads halvtidsstudier skall vara den kortaste tid för vilken vuxenstudiestödet och studiemedel skall kunna utgå och att samma regel skall gälla för studiemedelssystemet. Jag delar uppfattningen att man vid beviljning av studiemedel bör gå efter 15-dagars- eller 30-dagarsperioder. Därigenom förenklas också reglerna för beräkning av studiemedel. CSN har emellertid i sitt remissvar pekat på att vissa nackdelar kan uppstå genom den föreslagna förändringen. F.n. utgår i studiemedel 140 % av basbeloppet för ett läsår om nio månader. CSN fastställer för olika utbildningar den tid under läsåret under vilken studiemedel kan utgå. CSN använder sig därav av ett beräkningssätt som innebär att den studerande tillgodoräknas samtliga dagar under läsårets båda terminer. Enligt SVUX' förslag skall studietiden beräknas per kalenderhalvår. Förslaget innebär att man inte kan lägga ihop "överskottsdagar" från läsårets två kalenderhalvår. Detta medför att vissa studerande kan komma att gå miste om studiestöd för en halv månad. Med hänsyn till de negativa effekter som i vissa fall kan uppstå med den av SVUX föreslagna ordningen förordar jag att eventuella "överskottsdagar" under läsårets båda kalenderhalvår får tillgodoräknas. Detta bör i de flesta fall kunna ske genom att man som hittills lägger ihop studietiden under båda kalenderhalvåren. I enstaka fall kan likväl en försämring uppstå för de studerande. Jag förutsätter att CSN vid tillämpning av den angivna regeln försöker undvika sådana konsekvenser. Därmed bör det för den enskilde studeranden inte bli någon skillnad jämfört med nuvarande system.

SVUX föreslår att den del av makes inkomst under kalenderhalvåret

som överstiger 250 % av basbeloppet skall beaktas vid prövningen av rätten till studiemedel. Det övervägande antalet remissinstanser har ansett att hänsynstagandet till makes ekonomi inom studiemedelssystemet helt bör avskaffas. Jag är inte beredd att föreslå ett fullständigt slopande av reglerna för prövning mot makes inkomst. I avvaktan på att den utredning om det studiesociala systemet, som jag förut berört, behandlat frågan, förordar jag att fribeloppsgränsen beträffande makes inkomst per kalenderhalvår höjs till 250 % av basbeloppet. Reduktion av studiemedel bör liksom f. n., för den som studerar under fyra och en halv månad under ett kalenderhalvår, ske med 40 % av inkomster därutöver. Förslaget innebär vid ett basbelopp om 9 000 kr. att någon reduktion av studiemedlen för ett läsår inte sker förrän makens årsinkomst överstiger 45 000 kr. För dem som studerar på minst halvtid och har deltidsstudiemedel bör fribeloppet för makes inkomst per termin höjas till 330 % per termin.

SVUX föreslår att studiemedel inte skall kunna utgå till personer över 60 år, dvs. att åldersgränsen höjs från 45 till 60 år. Även åldersgränsen bör behandlas av den aviserade studiesociala utredningen. I avvaktan härpå bör som jag tidigare anført en liberalare praxis än hittills kunna tillämpas.

Jag biträder vidare SVUX' förslag om att deltidsstudiemedel bör beviljas utan prövning av varför studierna inte bedrivs på heltid. F. n. gäller att studiemedel i annan form än återbetalningspliktiga studiemedel inte kan beviljas för studerande inom vuxenutbildning på ungdomsskolans nivå om studierna omfattar mindre än åtta veckor. Denna gräns bör enligt SVUX avskaffas. För studiemedelstagare i eftergymnasial utbildning finns inte något motsvarande krav på minst åtta veckors studier. Inte heller för vuxenstudiestödet föreslår SVUX att detta krav skall gälla. För alla studerande bör enligt min mening samma krav på studietidens längd gälla för rätt till studiemedel som för rätt till särskilt vuxenstudiestöd. Jag biträder därför SVUX' förslag i denna del.

SVUX föreslår i övrigt vissa mindre förändringar av studiemedelsystemet. Dessa är främst av teknisk natur och syftar till att förenkla reglerna för beräkning av studiemedel. Flertalet av de förändringar som SVUX föreslår har ekonomiska konsekvenser. SVUX föreslår bl. a. ett höjt totalbelopp, ett höjt studiebidrag och ett höjt barntillägg. Barntillägget skall inte vara behovsprövat. Inte heller den av SVUX föreslagna nya regeln om behovsprövning mot inkomst och förmögenhet är enbart av teknisk natur. Jag har tidigare angett att jag har för avsikt att föreslå regeringen att tillkalla en utredning för att se över nuvarande studiesociala system. I enlighet med riksdagens uttalande (SfU 1974: 19, rskr 1974: 265) bör en av dess uppgifter vara att lämna förslag om förenklingar av studiemedelssystemet. Jag är därför inte nu beredd att biträda SVUX' förslag i dessa delar.

Många studerande ansöker om och beviljas också vid ett tillfälle studiemedel för ett helt läsår eller för två kalenderhalvår. De studiemedel som den studerande får under läsåret eller de två kalenderhalvåren bestäms då med hänsyn till det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller andra månaden före det första av de två aktuella kalenderhalvåren. Avgörande är alltså basbeloppet för maj eller november. Såväl mellan november 1970 och maj 1971 som under motsvarande period 1973—1974 steg basbeloppet så mycket att statmakterna fann det skäligt att bevilja den som fått studiemedel för helt kalenderår extra studiemedel (prop. 1971: 78, SU 1971: 22, rskr 1971: 128 och prop. 1974: 118, Sfu 1974: 22, rskr 1974: 208). Dessa extra studiemedel utgick i båda fallen till heltidsstuderande för andra halvåret med 70 % av skillnaden mellan basbeloppet för maj och basbeloppet för november året före. För deltidstuderande utgick år 1974 hälften därav eller 35 % av nyss angivna skillnad mellan basbeloppen för maj och november. Skillnaden mellan basbeloppet för november 1973 och basbeloppet för maj 1974 var 600 kr.

Basbeloppet för november 1974 uppgick till 8 500 kr. I januari 1975 har basbeloppet höjts till 9 000 kr.

Enligt min mening bör studerande som på en gång beviljats studiemedel för kalenderåret 1975 inte komma i sämre läge än om han hade beviljats studiemedel särskilt för varje kalenderhalvår. Jag förordar därför att extra studiemedel bör utgå för sådan studerande för andra kalenderhalvåret 1975 med 70 % av skillnaden mellan basbeloppen för maj 1975 och basbeloppet för november 1974. För deltidstuderande bör för samma tid extra studiemedel utgå med 35 % av nämnda skillnad.

7.6.5 Studiehjälpssystemet

Jag övergår nu till att ta upp några frågor om studiestödet till yngre elever i gymnasieskolan m.fl.

Studiehjälp utgår f.n. dels i form av studiebidrag, dels i form av olika tillägg. CSN har föreslagit en höjning av inkomstprövat tillägg, behovsprövat tillägg, inackorderingstillägg och resetillägg. Därutöver har CSN lagt fram ett förslag om hemreseersättning för elever i gymnasial utbildning. CSN har även föreslagit en höjning av det belopp som f.n. utgår till yngre elever i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Resetillägget bör enligt min mening höjas från 75, 95, 125, 145 och 165 kr. i månaden till 85, 110, 145, 170 och 195 kr. i månaden för avstånd om respektive 6, 15, 25, 35 och 45 km. Jag beräknar att utgifterna för resetillägg ökar med ca 8 milj. kr. Det ankommer på regeringen att meddela bestämmelser i denna fråga.

Inackorderingstillägget utgör nu 150 kr. i månaden. Jag föreslår att detta tillägg höjs till 170 kr. i månaden.

Det inkomstprövade tillägget utgår fr. o. m. den 1 januari 1975 för studerande som inte har syskon under 17 år med högst 75 kr. per månad vid en taxerad inkomst för föräldrarna om högst 26 000 kr. Överstiger den taxerade inkomsten detta belopp reduceras tilläggets storlek. Reglerna om inkomstprövning och reduktion av det inkomstprövade tillägget har sedan år 1973 motsvarat de regler som gällt för det statliga bostadstillägget (prop. 1972:27, Sfu 1972:20, rskr 1972:148). I prop. 1975: 1 bil. 14 (s.17) har chefen för bostadsdepartementet föreslagit att inkomstgränsen för statligt bostadstillägg höjs till 28 000 kr. den 1 januari 1976. Jag föreslår motsvarande höjning för det inkomstprövade tillägget. För höstterminen 1975 bör man vid beviljning av tillägget utgå från inkomsten enligt 1974 års taxering och för vårterminen 1976 enligt 1975 års taxering.

Även när det gäller behovsprövat tillägg och återbetalningspliktiga studiemedel bör inkomstgränsen höjas till 28 000 kr. i statligt taxerad inkomst.

CSN har lämnat förslag till utformning av hemreseersättning för inackorderade elever i gymnasial utbildning. Förslaget avser försöksverksamhet och innebär att en elev med inackorderingstillägg som har minst 40 km mellan skolort och hemort får rätt till fri hemresa två gånger per månad eller högst 18 hemresor för ett läsår om nio månader. För den som har minst 80 mil mellan skolort och hemort bör rätten gälla högst fem resor under ett läsår. CSN föreslår att hemreseersättningen normalt utgår i form av s. k. frikort. I vissa fall skall emellertid kontant ersättning kunna utgå.

Jag har i huvudsak inget att invända mot CSN:s förslag om fria hemresor och förordar att det genomförs. Som CSN själv anför bör reglerna därom dock slutligt utformas först efter viss tids försöksverksamhet. Ersättning bör endast utgå för resor i Sverige. Jag är inte heller beredd att tillstyrka att resa får ske med flyg. Jag beräknar kostnaden för hemreseersättning till 10,6 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare bestämmelser i denna fråga.

När det gäller återbetalningspliktiga studiemedel för yngre elever föreslår CSN att det högsta belopp som beviljas för ett läsår bör höjas från 3 800 kr. till 4 500 kr. Jag beräknar i det följande medel till återbetalningspliktiga studiemedel för yngre elever så att det blir möjligt för CSN att höja beloppet per läsår till högst 4 000 kr. Jag har nyss förordat att det s.k. fribeloppet för föräldrarnas inkomst höjs till 28 000 kr. i taxerad inkomst den 1 januari 1976. Jag är inte nu beredd att i övrigt biträda CSN:s förslag.

7.7 Administration, information m. m.

FÖVUX och SVUX föreslår gemensamt att frågor rörande fördelning av medel för uppsökande verksamhet, det särskilda studiestödet för vuxna för studier på grundskolans och gymnasieskolans nivå samt timstudie- och dagstudiestöd skall handläggas av en kommunal nämnd, vanligen skolstyrelsen. Inom varje kommun bör enligt förslaget inrättas ett studiestödsråd för att biträda skolstyrelsen i beredning av dessa ärenden. Detta råd föreslås vara sammansatt så, att två tredjedelar av ledamöterna skall företräda fackliga organisationer med LO som huvudorganisation och en tredjedel av ledamöterna skall företräda fackliga organisationer med TCO som huvudorganisation. Skolstyrelsen inhämtar förslag om ledamöter från respektive huvudorganisations distriktsorganisation. Studiestödsråden skall lämna förslag till skolstyrelsen om vilka projekt för uppsökande verksamhet som bör få medel och vilka personer som bör beviljas studiestöd. Besvärsmätt över skolstyrelsens beslut i dessa ärenden föreslås finnas endast när styrelsen fattat ett beslut som inte överensstämmer med den mening som uttalats av studiestödsrådet.

Remissinstanserna har anförut skilda meningar om SVUX' och FÖVUX' förslag i denna del. Svenska kommunförbundet och utredningen om den kommunala demokratin framhåller att det föreslagna studiestödsrådet samt den handläggningsordning av ärendena som förutsatts varken står i överensstämmelse med formerna för att inrätta kommunala organ och utse ledamöterna i dessa eller med den kommunala handläggningsordningen. Ett stort antal remissinstanser anför också att den besvärsmätt kommittéerna föreslår strider mot den nu gängse samt att studiestödsråden får en för ensidig sammansättning.

Jag ansluter mig för egen del, som jag tidigare framhållit, till FÖVUX' och SVUX' uppfattning att de berörda fackliga organisationerna bör ha ett stort inflytande på handläggningen av ärenden som rör fördelning av medel för uppsökande verksamhet och beviljande av särskilda studiestöd för vuxna samt timstudie- och dagstudiestöd. Detta är nödvändigt för att nå en rimlig samordning mellan dels tillämpningen av lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, dels den uppsökande verksamheten, dels beviljningen av studiestöd till dem som tar ledigt från sitt arbete för studier. Men det är också naturligt med ett starkt fackligt inflytande i dessa frågor bl. a. därför att de fackliga organisationerna i betydande utsträckning representerar de grupper för vilka de förbättringar av vuxenutbildningen på skilda områden som jag förordat i det föregående främst är avsedda.

Jag är emellertid inte beredd att förorda att inflytandet för de fackliga organisationerna skall få de former kommittéerna föreslagit. Ett inrättande av särskilda beredande organ i landets samtliga kommuner skulle dessutom enligt min bedömning leda till en större administration

än verksamhetens omfattning kräver. Det kan också medföra långa handläggningstider.

Jag anser det lämpligt att fördelningen av de medel jag i det föregående förordat för uppsökande verksamhet, av särskilt vuxenstudiestöd för utbildning motsvarande grundskolan och gymnasieskolan samt av timstudie- och dagstudiestöd bör ske inom ett vidare geografiskt område än den enskilda kommunen. Områdena bör samtidigt inte vara så stora att den nödvändiga lokala kännedomen om befolknings-, utbildnings- och arbetsmarknadsstrukturen inom respektive områdes olika delar får svårt att göra sig gällande. Avgränsningen av det geografiska området bör vidare göras så att det överensstämmer med den administrativa indelning som gäller för annan statlig, kommunal och sekundärkommunal förvaltning. Enligt min mening bör mot denna bakgrund länen utgöra lämpliga områden för fördelningen av de nyssnämnda resurserna.

Med hänvisning till vad jag anfört förordar jag att en särskild vuxenutbildningsnämnd inrättas i varje län. Nämnderna bör i administrativt hänseende liksom studiemedelsnämnderna vara knutna till CSN. Vuxenutbildningsnämnd bör besluta om fördelning av medel till projekt för uppsökande verksamhet samt bevilja dels sådana särskilda vuxenstudiestöd som inte avser högskoleutbildning, dels timstudie- och dagstudiestöd. Den bör bestå av nio ledamöter varav tre skall företräda fackliga organisationer med LO som huvudorganisation och två skall företräda facklig organisation med TCO som huvudorganisation. Fyra ledamöter bör vara väl förtrogna med utbildningsväsendet inom länet. De senare bör vara politiskt valda förtroendemän inom primärkommun eller landstingskommun. Företrädarna för de fackliga organisationerna bör nomineras av berörda FCO-distrikt och regionala TCO-kommittéer i den ordning huvudorganisationerna bestämmer och sedan förordnas av regeringen.

De fyra övriga ledamöterna bör väljas av landstingskommun. I Malmöhus län och Göteborgs och Bohus län bör Malmö kommun respektive Göteborgs kommun utse två av ledamöterna och i Gotlands län bör Gotlands kommun utse de fyra ledamöterna.

Beslut om särskilt vuxenstudiestöd för studier på högskolenivå bör ankomma på studiemedelsnämnd inom vars verksamhetsområde studierna skall bedrivas.

Anknytningen av det särskilda vuxenstudiestödet till utbildningsbidraget inom arbetsmarknadsutbildningen och inrättande av vuxenutbildningsnämnder leder enligt min mening till att de administrativa rutinerna för studiestöd för vuxna och uppsökande verksamhet på arbetsplatserna bör ges en annan utformning än FÖVUX och SVUX föreslår.

Jag delar kommittéernas uppfattning om de fördelar som ligger i att timstudie- och dagstudiestöd utanordnas av myndigheter på kommunnivå. Det är då lätt för de fackliga organisationerna och enskilda per-

soner att ta de nödvändiga kontakterna med de utanordnande myndigheterna. Samma förhållande gäller naturligtvis också för det särskilda studiestödet. Jag anser också att det ur administrativ synvinkel är önskvärt att samla rutinerna för de skilda slagen av studiestöd för vuxna hos en myndighet.

Med hänvisning till vad jag har anfört och efter samråd med chefen för socialdepartementet förordar jag att försäkringskassorna får i uppgift att utanordna medel för särskilt vuxenstudiestöd samt timstudie- och dagstudiestöd. I fråga om det särskilda vuxenstudiestödet bör försäkringskassorna också, sedan uppgift från vuxenutbildningsnämnd respektive studiemedelsnämnd lämnats om vilka personer som beviljats sådant och för hur lång tid, beräkna dess omfattning i det enskilda fallet. Försäkringskassorna har genom sin nuvarande verksamhet tillgång till de nödvändiga uppgifterna för det slaget av beräkningar. De har dessutom väl inarbetade rutiner för beräkning av preliminär skatt och utfärdande av inkomstuppegifter. De har slutligen en god geografisk spridning med minst ett kontor i varje kommun.

I fråga om medel för uppsökande verksamhet på arbetsplats ansöker facklig organisation hos vuxenutbildningsnämnd som beslutar i ärendet. Medlen bör utanordnas av SÖ.

Besvär över vuxenutbildningsnämnds beslut i ärende om medel till projekt för uppsökande verksamhet bör föras hos SÖ och besvär över beslut i ärende om studiestöd hos CSN. SÖ:s och CSN:s beslut bör inte kunna överklagas. Det bör också vara möjligt att överklaga försäkringskassas beslut om studiestödets omfattning.

Det bör ankomma på regeringen eller myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om handlägningsordningen för ärenden som vuxenutbildningsnämnd, studiemedelsnämnd och försäkringskassa skall fatta beslut om.

Vuxenutbildningsnämnderna bör för att kunna fullgöra sina uppgifter ha tillgång till vissa administrativa resurser. Medel bör finnas för sekreterare, biträdeshjälp, sammanträdesarvoden och reseersättningar till vuxenutbildningsnämndernas ledamöter samt för lokaler, utrustning och vissa expenser. Jag beräknar kostnaderna för vuxenutbildningsnämndernas verksamhet under budgetåret 1975/76 till ca 1 750 000 kr.

FÖVUX föreslår att fördelning av medlen för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna bör göras av SÖ. 85 % av medlen bör fördelas på kommuner efter vissa allmänna kriterier t. ex. på grundval av antalet förvärvsarbetande, andelen korttidsutbildade och andelen anställda på små arbetsplatser. Resterande 15 % bör fördelas efter särskild bedömning av behovet på olika platser. Fördelningen av timstudie- och dagstudiestöd på kommuner skall enligt förslaget göras av CSN. Den bör huvudsakligen baseras på förekomsten av skiftarbete eller oönskad arbetstid. 85 % av antalet studiestöd bör fördelas efter dessa kriterier och 15 % bör fördelas mera fritt. SVUX föreslår att vuxenstudiestödet för

utbildning på grundskole- och gymnasieskolenivåerna bör fördelas på landets kommuner i huvudsak svarande mot kommunernas andel av rikets befolkning. Vuxenstudiestödet för studerande inom högskolan föreslås fördelat på de sex studiemedelsnämnderna huvudsakligen i proportion till antalet högskolestuderande inom respektive nämnds verksamhetsområde.

Jag har nyss förordat att det i varje län skall finnas en vuxenutbildningsnämnd som svarar för fördelningen av medel till uppsökande verksamhet och studiestöd. Den centrala fördelningen av statsbidraget till uppsökande verksamhet på arbetsplatser och av de olika slagen av vuxenstudiestöd, med undantag för sådana som avser studier inom högskolan, bör därför inte göras på kommuner utan på län. Vid denna fördelning bör det grundläggande kriteriet vara befolkningsunderlaget i länen. Vid fördelningen av statsbidraget till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna bör därutöver hänsyn tas till utbildningsstrukturen inom länen, främst förekomsten av korttidsutbildade vuxna, antalet förvärvsarbete och andelen anställda på små arbetsplatser. Vid fördelning på län av medel för det särskilda vuxenstudiestödet samt för timstudie- och dagstudiestöden bör CSN ta hänsyn till utöver befolkningsunderlaget också utbildningsstrukturen inom länen. Timstudie- och dagstudiestöd bör fördelas även med särskilt beaktande av förekomsten av korttidsutbildade vuxna och frekvensen av skiftarbete.

Något behov av att, för särskilda insatser på vissa orter, på central nivå behålla en viss del — enligt FÖVUX' förslag 15 % — av statsbidraget till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna och av antalet timstudie- och dagstudiestöd anser jag inte föreligga.

Jag går nu över till att behandla administrativa frågor som rör studiemedelsnämndernas och CSN:s verksamhet. SVUX föreslår att studiemedelsnämnd vid behandling av ärende som rör särskilt vuxenstudiestöd utvidgas med en representant för facklig organisation som har LO som huvudorganisation och en representant för facklig organisation som har TCO som huvudorganisation. Besvär över beslut i sådant ärende föreslås endast kunna föras när nämnden fattat ett annat beslut än de fackliga representanterna förordat.

Jag har nyss förordat att besvärsmått skall finnas i fråga om vuxenutbildningsnämnds beslut om studiestöd till vuxna. Samma ordning bör gälla beträffande studiemedelsnämnds beslut i motsvarande ärenden. I övrigt tillstyrker jag förslagen.

CSN har i skrivelse den 9 december 1974 angående omorganisation av CSN föreslagit att ärenden rörande studiemedel för personer över 20 år i gymnasial utbildning samt frågor om återkrav av studiemedel, som hittills behandlats centralt hos CSN, skall behandlas av studiemedelsnämnderna. Jag bedömer det vara lämpligt att studiemedelsnämnderna får överta ärendena om studiemedel för s. k. äldre studerande och om återkrav av studiemedel. Jag beräknar kostnaden för denna över-

föring till studiemedelsnämnderna till ca 600 000 kr. CSN avlastas motsvarande arbetsuppgifter och kostnaderna för CSN bör räknas ned med hänsyn härtill.

CSN har i nyssnämnda skrivelse också föreslagit en förändrad organisation av nämndens kansli med en indelning i arbetsenheter, som avses bättre svara mot nämndens nuvarande och framtida arbetsuppgifter. Statskontoret har medverkat vid utformningen av förslaget.

Den föreslagna omorganisationen av CSN:s kansli finner jag i stort ändamålsenlig. Jag avser att föreslå regeringen att ge CSN i uppdrag att genomföra en omorganisation i huvudsak efter de föreslagna riktlinjerna. Enligt min mening bör omorganisationen genomföras samtidigt som studiemedelsärendena för vuxna och återkravsärenden förs över till studiemedelsnämnderna, dvs. den 1 januari 1976. Jag avser att föreslå regeringen att ge CSN i uppdrag att komma in med organisatoriskt underlag för den föreslagna förändringen av CSN:s kansli. Sedan regeringen fastställt organisationen bör statens avtalsverk få i uppdrag att föra de förhandlingar om avtalsbara löne- och anställningsvillkor som behövs.

CSN bör kunna genomföra själva omorganisationen inom ramen för tillgängliga medel under anslaget Centrala studiestödsnämnden m. m. För nödvändigt förberedelsearbete bör CSN inför omorganisationen få disponera 200 000 kr. för budgetåret 1975/76.

SVUX och CSN har framhållit att förutom studiemedelsnämnderna även CSN kommer att få vissa ytterligare arbetsuppgifter i samband med att vuxenstudiestödet införs. Jag beräknar att de sammanlagda kostnaderna för CSN och studiemedelsnämnderna för budgetåret 1975/76 ökar med 520 000 kr. Jag återkommer i det följande till hur dessa kostnader skall bestridas.

De förslag jag i det föregående förordat om uppsökande verksamhet på arbetsplatserna, om försök med uppsökande verksamhet i bostadsområden, om införande av särskilt studiestöd för vuxna och timstudie- och dagstudiestöd bör genomföras den 1 januari 1976. Vuxenutbildningsnämnderna bör kunna inrättas den 1 juli 1975. För studerande i den försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning fr. o. m. höstterminen 1975, som jag förordat i prop. 1975: 9, bör särskilt vuxenstudiestöd kunna utgå redan från den tidpunkt då utbildningen inleds. De förslag som avser höjda bidrag till studiecirkelverksamheten och studieförbundens verksamhet, utbildning av studieorganisatörer, höjt fribelopp beträffande hänsynstagande till makes inkomst inom studiemedelssystemet, förändringar inom studiehjälpssystemets område samt administration av reformerna bör genomföras den 1 juli 1975.

Inför genomförandet av förändringar i studiestödet m.m. är det nödvändigt att information om reformernas innehåll riktas dels till dem som kommer att ta aktiv del i själva genomförandet, dels till dem som

reformerna är avsedda för. Jag förordar därför att särskilda medel för information tilldelas CSN. Jag beräknar medelsbehovet till 1,2 milj. kr. CSN bör vid utformningen av informationen samråda med SÖ och samarbeta med de berörda fackliga organisationerna. Nämnden bör också kunna av dessa medel lämna bidrag till de fackliga organisationerna för framställning av informationsmaterial som har samband med genomförandet av reformen. Jag vill slutligen framhålla att det är önskvärt att i informationsverksamheten också beakta förändringar av arbetsmarknadsutbildningen som kan komma att föranledas av riksdagens ställningstagande till den proposition i dessa frågor som statsrådet Leijon senare denna dag kommer att anmäla.

7.8 Finansiering

FÖVUX och SVUX föreslår att det särskilda vuxenstudiestödet samt timstudie- och dagstudiestödet skall finansieras genom en särskild arbetsgivaravgift. Kommittéernas övriga förslag föreslås bli finansierade över statsbudgeten.

De förslag jag i det föregående lagt fram med syfte att förbättra de vuxnas möjligheter till vuxenutbildning i skilda avseenden stöder och kompletterar varandra. Ett viktigt syfte är att underlätta för vuxna med kort tidigare utbildning att genom studieverksamhet främja sin egen utveckling och vidga sina kunskaper i skilda hänseenden, bl. a. för att aktivt kunna medverka i reformeringen av arbetslivet. Reformerna kommer också att i betydande utsträckning omfatta anställda som har de fysiskt och psykiskt mest ansträngande arbetena. Det är därför enligt min mening rimligt att inte enbart studiestödet finansieras genom en särskild arbetsgivaravgift. Även den uppsökande verksamheten, som på arbetsplatserna kommer att åvila de fackliga organisationerna, viss del av stödet till studiecirkelverksamhet och studieförbund och de administrativa kostnaderna för reformerna bör finansieras på detta sätt. Den särskilda arbetsgivaravgiften bör kallas vuxenutbildningsavgift.

Jag har tidigare förordat att några av reformerna inom vuxenutbildningen bör genomföras den 1 juli 1975 och övriga den 1 januari 1976. Jag beräknar kostnaderna för budgetåret 1975/76 till ca 112 milj. kr.

Vuxenutbildningsavgiften bör beräknas som en andel av den lönesumma som utbetalas av arbetsgivarna. Den bör utgå på samma avgiftsunderlag som används för beräkning av sjukförsäkringsavgiften. Den bör utgå från den 1 januari 1976. Under år 1976 bör avgiften utgöra 0,15 % av avgiftsunderlaget. Avgiften kan därvid för samma år beräknas uppgå till ca 200 milj. kr. I samband med de nyligen genomförda reformerna inom socialförsäkringsområdet — vilka bl. a. innebär att sjukpenning, dagpenning vid arbetslöshet, förmåner vid arbetsmarknadsutbildning m. m. har gjorts till skattepliktig inkomst — beslöts att

de ökade skatteintäkterna i sin helhet skall tillgodoräknas staten (prop. 1973: 49, SkU 1973: 30, rskr 1973: 199). Jag anser att detta bör vara fallet även vad gäller de beskattade vuxenstudieförmånerna, dvs. vuxenstudiebidrag, timstudiestöd och inkomstbidrag. Chefen för finansdepartementet kommer senare att föreslå regeringen att återkomma till riksdagen i denna fråga och med den sammanhängande beskattningsfrågor. Jag har nyss angett att reformerna under budgetåret 1975/76 beräknas kosta ca 112 milj. kr. Detta belopp motsvarar intäkterna under första halvåret 1976 från den särskilda vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden.

Intäkterna från avgiften bör tas upp på inkomstskattetiteln inkomst- sida och de verksamheter de är avsedda för bekostas från inkomstskattetiteln utgiftsida via motsvarande anslag på utbildningshuvudtiteln. Dessa belastas med de kostnader som inte täcks av vuxenutbildningsavgiften. Balansen mellan influtna medel och utgifter registreras särskilt.

Jag beräknar att av inkomsterna från den särskilda vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden skall disponeras 27,6 milj. kr. för olika ändamål under anslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet och 4,8 milj. kr. för olika ändamål under anslaget Bidrag till studieförbund. Kostnaderna för uppsökande verksamhet på arbetsplatser och utbildning av studieorganisatörer, som jag beräknat till 5 milj. kr., bör i sin helhet täckas av inkomster från vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden. Jag beräknar att från dessa inkomster skall utgå högst 61 milj. kr. för kostnader för det särskilda vuxenstudiestödet. Därav beräknar jag att ca 46 milj. kr. avseende kostnader för vuxenstudiebidraget skall tillföras anslaget Studiebidrag m. m. och ca 15 milj. kr. avseende kostnader för återbetalningspliktiga studiemedel skall tillföras investeringsanslaget Studiemedelsfonden. Vidare beräknar jag att av dessa inkomster skall 9 milj. kr. för timstudie- och dagstudiestöd tillföras anslaget Studiebidrag m. m. Slutligen förordar jag att kostnaderna för administration, information m. m. för vuxenutbildningsreformen, 4,8 milj. kr., skall täckas av inkomster från den särskilda vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden.

Genom att vissa delar av reformen föreslås träda ikraft den 1 juli 1975 uppstår kostnader redan under andra halvåret 1975. Jag förordar att medel för dessa kostnader förskötteras från inkomstskattetiteln till berörda anslag och att dessa under det första halvåret 1976 tillförs motsvarande medel från vuxenutbildningsavgiften. Jag kommer under anslagsberäkningarna att redovisa dessa medel som särskilda inkomster.

8 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),
2. lag om vuxenutbildningsavgift,
3. lag om extra studiemedel för andra halvåret 1975.

Rörande de enskilda bestämmelserna i lagförslagen vill jag ytterligare anföra följande.

9 Specialmotivering

9.1 Studiestödslagen

De förslag som jag har lagt fram i det föregående föranleder ett stort antal ändringar och tillägg i studiestödslagen (1973:349). Reglerna om timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd kräver sålunda tre nya kapitel i lagen. Dessa kapitel bör tas in i lagen efter nuvarande 4 kap. och bilda 5—7 kap. Nuvarande 5 och 6 kap. betecknas i fortsättningen 8 och 9 kap. Vidare föranleder mina förslag ändringar i 1, 3 och 4 kap. samt i de till 8 och 9 kap. flyttade 5 och 6 kap.

1 kap.

1 §

I 1 § har de tre nya studiestödsformerna förts in.

4 och 5 §§

På samma sätt som enligt 2 och 3 §§ gäller för studiehjälp respektive studiemedel anges i två nya paragrafer, 4 och 5 §§, vad dagstudiestöd respektive särskilt vuxenstudiestöd består av. Den som uppbär särskilt vuxenstudiestöd skall, i samma utsträckning som gäller för studiemedelstagare, kunna få resekostnadsersättning för resor mellan hemorten och den ort där vederbörande statliga skola för vuxna finns (jfr 7 kap. 16 §).

6 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 1 kap. 4 §. Allmän försäkringskassa skall fatta beslut i fråga om beräkning av timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd. Försäkringskassan skall även betala ut de belopp som utgår i form av sådana stöd. Vissa nya uppgifter åläggs således försäkringskassorna. Bestämmelser härom har tagits in i ett nytt sista stycke.

Det nya vuxenstudiebidraget skall fördelas mellan studiemedelsnämnderna i vad avser studier på högskolenivå (7 kap. 13 § första stycket). Rätt att söka bidrag hos viss nämnd skall tillkomma den som avser att studera vid högskola som tillhör nämndens verksamhetsområde (7 kap. 13 § andra stycket). Eftersom studiemedelsnämnd således måste anges i 7 kap. bör uppräkningsdelen av myndigheter i 1 kap. 6 § första stycket kompletteras.

I specialmotiveringen till 7 kap. 6 § återkommer jag med vissa synpunkter på handläggningen av ärenden om särskilt vuxenstudiestöd.

7 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 1 kap. 5 §. I denna paragraf definieras f.n. bl.a. begreppet termin. Därmed avses, anges det, första eller andra hälften av ett kalenderår. Inom utbildningsväsendet avses normalt med termin inte kalenderhalvår utan den tid av varje kalenderhalvår som vederbörande utbildning pågår. Att ett särskilt terminsbegrepp förekommer i studiestödslagen har i onödan medfört missförstånd. Ordet kalenderhalvår förs därför nu genomgående in i studiestödslagen i stället för begreppet termin. Detta medför ändringar i ett stort antal paragrafer.

Av 1 kap. 5 § i dess nuvarande lydelse följer att regeringen kan förordna att termin inte skall motsvara kalenderhalvår (jfr 4 kap. 2 § studiestödsförelsen). Bestämmelser med bl.a. motsvarande innehåll föreslås nu i 3 kap. 5 §, 4 kap. 10 § och 7 kap. 5 § jämfört med 4 kap. 10 § studiestödslagen.

3 kap.

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.5) ändras reglerna om studiehjälp i några avseenden. Dels höjs inackorderingstillägget, dels införs viss rätt till fria hemresor. Dessa förslag föranleder ändringar i 3 kap. 7 §.

I övrigt sker i 3 kap. de formella ändringar som behövs på grund av införande av kalenderhalvår i stället för begreppet termin (5, 13—15 och 17 §§). I denna del får hänvisas till specialmotiveringen till 1 kap. 7 §. I 3 kap. 5 § görs även en annan formell ändring. Tredje stycket i denna paragraf bör nämligen för att undvika tvekan om dess innebörd ha samma lydelse som motsvarande stycke i 4 kap. 10 §.

7 §

Frågan om fria hemresor för inackorderade elever har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.5). Utöver vad där anförts bör följande tilläggas. Om studietiden endast omfattar en kortare kurs är behovet av fria hemresor mindre. För att rätt till sådana resor skall föreligga bör därför krävas att utbildningen pågår minst viss tid. Denna tid bör, såsom CSN också föreslagit, sättas till åtta veckor. Kontant ersättning i stället för frikort bör kunna utgå om allmänna kommunikationsmedel saknas på viss del eller hela färdsträckan mellan hemorten och inackorderingsorten. Sådan färdsträcka bör uppgå till minst 40 kilometer. Kontant ersättning bör utgå med visst schablonbelopp per kilometer för vilken allmänt färdmedel saknas. Detta schablonbelopp får bestämmas av CSN. Den ersättningsberättigade bör på sätt CSN närmare bestämmer ange att han företagit resan. Han bör också, i den omfattning som CSN finner att det behövs, ange med vilket färdmedel och till vilka kostnader resan företagits. Som jag nyss har angett skall

emellertid inte de verkliga kostnaderna ersättas utan ersättning alltid utgå med visst schablonbelopp.

Under den tid försöksverksamheten pågår bör regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, CSN, kunna besluta om de ändringar i rätten till fria hemresor som kan visa sig befogade.

4 kap.

I 4 kap. har, utöver vissa ändringar som jag i det följande återkommer till, skett den ändringen att begreppet termin utgått och ersatts av kalenderhalvår. Skälet härtill har redovisats i specialmotiveringen till 1 kap. 7 §. De paragrafer som berörs endast av denna ändring är 11, 16, 23, 28—30, 33, 42 och 43 §§. I vissa av dessa paragrafer har dessutom gjorts vissa andra formella ändringar.

3 §

Bestämmelserna i nuvarande 3 § har utan ändring förts till 4 §.

I nya 3 § har i stället tagits in bestämmelser om vad som skall gälla, om särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. beviljats. Huvudregeln, som följer av 3 § första stycket, innebär att studiemedel inte får beviljas för tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd redan har beviljats. Den studerande som ansöker om särskilt vuxenstudiestöd anses sålunda ha valt denna stödform framför studiemedel. De båda studiestödsformerna avses för studier vid samma läroanstalter och utbildningslinjer.

Om den studerande redan beviljats studiemedel för tid för vilken han sedan också beviljats särskilt vuxenstudiestöd, får han inte uppbära studiemedlen för denna tid. Har han redan uppburit dessa studiemedel, skall dessa studiemedel avräknas mot det särskilda vuxenstudiestödet. Bestämmelser om hur denna avräkning skall ske finns i 7 kap. 20 §.

Det ankommer på CSN att på lämpligt sätt informera de studerande om de nyss angivna reglerna. Dessa regler förutsätter att beslut om särskilt vuxenstudiestöd inte fattas förrän den beslutande myndigheten undersökt om sökanden tidigare beviljats studiemedel för den avsedda studietiden. Skulle så vara fallet och kommer ansökan om vuxenstudiestöd att bifallas kan det vara lämpligt att snarast underrätta den studerande om att hans ansökan kommer att bifallas. Detta för att eventuellt undvika avräkning enligt 7 kap. 20 §. Hur man lämpligen bör förfara i praktiken får det emellertid ankomma på CSN att pröva.

Med stöd av 4 kap. 22 § studiestödslagen har Kungl. Maj:t i 4 kap. 13 § studiestödskungörelsen (1973: 418) föreskrivit att studiemedel ej får utgå till den som erhåller utbildningsbidrag. En uttrycklig föreskrift härom har nu förts in i den nya 4 kap. 3 § studiestödslagen. I vissa fall kan behov av undantag t. ex. för handikappade aktualiseras. Det bör ankomma på regeringen att meddela föreskrifter om sådana undantag.

4 §

Bestämmelserna i nuvarande 4 § har förts till 5 §.

I nya 4 § har nuvarande 3 § tagits in utan några ändringar.

5 §

F.n. gäller i vissa avseenden skilda regler för rätt till studiemedel för olika studerande. Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.4) skall samma regler i fortsättningen gälla för alla studiemedelstagare såvitt avser den tid under vilken studiemedel kan utgå för heltids- och deltidsstuderande. Behövliga bestämmelser härom har nu förts till 5 § samt till ett nytt tredje stycke i 10 §. På grund härav kan nuvarande 5 §, liksom 12 och 26 §§, utgå.

Enligt den praxis som CSN tillämpar kan deltidsstuderande i kommunal vuxenutbildning f.n. få återbetalningspliktiga studiemedel med en tredjedel resp. två tredjedelar av vad som utgår i återbetalningspliktiga studiemedel till heltidss studerande. Förutsättningarna härför är att den studerande bedriver studier på vad som antas vara en tredjedels resp. två tredjedels tid. Mina förslag innebär att studiemedel utgår för heltids- eller minst halvtidsstudier. Den som i fortsättningen vill bedriva studier på en tredjedels tid kan således inte få studiemedel. Den som hittills kunnat få återbetalningspliktiga studiemedel för studier på två tredjedelstid får enligt bl. a. 13 § studiemedel med hälften av det belopp som utgår för heltidsstudier.

8 §

I 8 § föreskrivs att studiemedel för studier vid universitet, högskolor och liknande utbildningslinjer inte får utgå för mer än sammanlagt 16 terminer, dvs. åtta år. Med tid för vilken studiemedel utgått bör jämföras tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd utgår.

9 §

Här får hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.4).

10 §

I den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.4) har jag förordat, att 15 dagars heltidsstudier eller 30 dagars deltidssstudier skall vara den kortaste tid för vilken studiemedel skall kunna utgå. Det förutsättes därvid att nämnda tidsperioder är sammanhängande. Så får anses vara fallet om studierna pågår under minst fem dagar per kalendervecka. För den som bedriver studier under längre sammanhängande tid under ett kalenderhalvår ges studiemedel endast för hela sammanhängande tidsperioder om 15 resp. 30 dagar. För överskjutande dagar utgår alltså inte några studiemedel. Bestämmelser av denna innebörd har tagits in i tredje stycket. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör

det dock vara möjligt att vid beräkning av studiemedel för ett kalenderhalvår tillgodoräkna den studerande överskottsdagar från ett annat kalenderhalvår.

Det nya tredje stycket motsvaras f. n. av föreskrifter i 13 § tredje stycket. De nuvarande reglerna innebär att man utgår från ett nio-månaders läsår och minskar eller ökar detta med hela perioder om 15 dagar. F.n. får sålunda den som har ett läsår om 8 månader och 16 dagar samma studiemedelsbelopp som den som har ett läsår om 9 månader och 14 dagar. I fortsättningen krävs i princip ett läsår om 9 månader för att studiemedel för nio månader skall utgå. Emellertid kan CSN efter regeringens bemyndigande och med stöd av bestämmelserna i fjärde stycket, liksom f. n., bestämma hur många dagar ett läsår vid beräkning av studiemedel skall anses omfatta. Härigenom kan en större enhetlighet vid beviljande av studiemedel vinnas och därmed också en viss administrativ förenkling. Det skall tilläggas att Kungl. Maj:t meddelat vissa bestämmelser av detta slag (jfr 4 kap. 3 och 4 §§ studiestödskungörelsen). Jag avser f. n. inte att föreslå någon ändring därav.

Bestämmelserna i fjärde stycket ger regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, CSN, rätt att besluta att kalenderhalvår vid beräkning av studiemedel skall anses omfatta också vissa dagar av föregående eller följande kalenderhalvår. Motsvarande gäller f.n. med stöd av 1 kap. 5 §. Sådant beslut krävs i de fall då vederbörande hösttermin omfattar även vissa dagar av följande kalenderhalvår. Så är fallet t.ex. vid de tekniska fakulteterna. Liksom f.n. skall vid behovsprövning inkomsten under själva kalenderhalvåret beaktas och inte inkomsten även under det antal dagar som t.ex. höstterminen vid teknisk fakultet omfattar av nästa kalenderhalvår (jfr 4 kap. 2 § sista stycket studiestödskungörelsen).

12—24 §§

Bestämmelserna i nuvarande 12—24 §§ kan förenklas avsevärt genom övergången till tidsperioder om 15 resp. 30 dagar som grund för rätten till studiemedel. Paragraferna 12, 15, 18 och 20 kan sålunda utgå. Vidare kan bestämmelserna i 13 och 24 §§ förkortas.

13 §

Bestämmelserna i paragrafen utgår f.n. från det antal procent av basbeloppet som den studerande erhåller som studerar under ett helt niomånaders läsår. Nu anges i stället det antal procent av basbeloppet med vilka studiemedel utgår för tidsperioder om 15 resp. 30 dagar.

14 §

I paragrafen ges regler om barntillägg. Här, liksom i 13 §, har re-

geln om en 15 dagars- resp. en 30 dagarsperiod som grund för beräkning av barntillägg ersatt nuvarande regler. Rätten till barntillägg kommer att gälla sådan period under vilken den studerande har haft vårdnaden om barnet eller varit underhållsskyldig.

16—20 §§

I 16—20 §§ återfinns reglerna för behovsprövning mot inkomst och förmögenhet. Liksom bestämmelserna i 13 och 14 §§ utgår de nya reglerna i 16, 17 och 19 §§ från tidsperioder om 15 resp. 30 dagar. Som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.4) har de belopp höjts vartill makes inkomst får uppgå utan att reduktion skall ske. Några andra ändringar i sak har inte skett (jfr prop. 1973: 63 s. 67—69). Som jag har anfört i specialmotiveringen till 12—24 §§ utgår nuvarande 18 och 20 §§.

21 §

Timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag skall vara skattepliktiga inkomster. Sådana stödformer kan visserligen inte utgå samtidigt som studiemedel enligt 4 kap. utgår. Det kan dock inte uteslutas att en studerande för en del av kalenderhalvåret får timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag samt för en annan del av samma kalenderhalvår studiemedel. I sådana fall skall de belopp som utgått i timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag räknas som inkomst, när frågan om studiemedlen prövas. Detta föranleder en ändring av 21 §.

22 §

I andra stycket har i förtydligande syfte förts in en bestämmelse motsvarande vad som redan gäller för studiehjälp (jfr 3 kap. 29 § andra stycket jämfört med första stycket). I detta sammanhang får jag också hänvisa till vad jag anfört i specialmotiveringen till 4 kap. 3 § studie-stödslagen.

25 §

För tydlighetens skull har i 25 § angetts att extra studiemedel utgår i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

5 kap.

Kapitlet innehåller bestämmelserna om timstudiestöd.

1 §

Som angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3) kan timstudiestöd endast utgå till deltagare i vissa slag av studiecirklar. Till deltagare i kommunal vuxenutbildning kan timstudiestöd endast utgå om

motsvarande studiecirkel inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet inte anordnas på orten. Avgörande för rätt till timstudiestöd för studier i kommunal vuxenutbildning är förhållandena på den ort där den studerande önskar bedriva studierna. Normalt kan det antas att studielokalen är belägen nära arbetsplatsen. Fall kan emellertid tänkas då den studerande vill förlägga studierna till annan ort t. ex. sin bostadsort och att detta kräver att han tar ledigt från sitt arbete. I sådant fall är förhållandena på bostadsorten avgörande för frågan om den studerande kan få timstudiestöd för studier vid kommunal vuxenutbildning.

Det bör ankomma på regeringen att ge de närmare föreskrifter som kan behövas.

2 §

Timstudiestöd kan endast utgå till arbetstagare. För rätt till studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd krävs, om den studerande inte är svensk medborgare, att han har bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att här vinna utbildning (4 kap. 3 § och 7 kap. 2 §). Något sådant krav gäller inte för rätt till tim- och dagstudiestöd.

3 §

För att timstudiestöd skall utgå krävs att den studerande förlorar arbetsinkomst genom att han deltar i studiecirkeln eller den kommunala vuxenutbildningen. Frågan huruvida sådan förlust föreligger får bedömas särskilt för varje studietimme. Om exempelvis någon samma dag är närvarande vid två studietimmar omedelbart efter varandra men endast den ena ligger på arbetstid kan timstudiestöd inte utgå för den andra.

Förlust av arbetsinkomst kan i vissa fall uppkomma även för studietimme som ligger på den studerandes fritid. Den studerande kan nämligen ha varit tvungen att ta ledigt från arbetet för att resa till utbildningslokalen. Om den studerande har tagit ledigt för att förbereda sig för utbildningen kan den förlust av arbetsinkomst som detta föranleder däremot ej beaktas.

Såsom timstudiestödsbeloppet har bestämts kan självfallet endast sådan förlust av arbetsinkomst som är beaktansvärd få utgöra grund för timstudiestöd. Sådant stöd bör alltså utgå först om den studerandes förlust motsvarar en arbetstimme.

För att timstudiestöd skall utgå måste krävas att den studerande verkligen har deltagit i den avsedda utbildningen under visst antal timmar, dock minst 10. Viss närvarokontroll är därför nödvändig. Hur denna skall ske och hur den skall redovisas till den som har att betala ut timstudiestöd ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen utser att bestämma.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3) har jag förordat att antalet bidragsberättigade studietimmar bör vara minst 10 och högst 35 under två på varandra följande kalenderkvartal. Om detta antal timmar fördelas på kvartalen eller infaller under endast ett av dem saknar därvid betydelse.

Hur en sådan fördelning sker saknar vidare betydelse för rätten till timstudiestöd under därpå följande kvartal. Om en studerande har fått timstudiestöd för deltagande i studiecirkel under första och andra kvartalen ett visst år, kan han således få timstudiestöd för studier under det tredje kvartalet utan att man vid prövningen behöver ta hänsyn till det antal studietimmar som kan ha infallit under andra kvartalet. Att timstudiestöd har beviljats för vissa kvartal förhindrar inte att frågan om stöd för samma kvartal ånyo tas upp vid senare tillfälle.

Begreppet studietimme bör inte preciseras i lagen. Det kan nämnas att studietimme inom den fria och frivilliga folkbildningens studiecirkel f. n. i princip omfattar 45 minuter och att lektion inom den kommunala vuxenutbildningen f. n. har en längd av 40 minuter.

4 §

Timstudiestöd skall vara skattepliktig inkomst. Det skall även beaktas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för tilläggspension. Såväl kommunalskattelagen (1928:370) som lagen (1962:381) om allmän försäkring måste därför ändras. Förslag till dessa ändringar tas upp i annat sammanhang.

5 §

Timstudiestöd bör i princip inte kunna utgå för tid under vilken den studerande får annat stöd för studier. På grund härav har i denna paragraf tagits in en uttrycklig bestämmelse om att timstudiestöd inte får utgå om mottagaren får annat studiestöd än dagstudiestöd under den tid som utbildningen pågår. Avgörande är därvid tiden mellan den första och den sista dagen för utbildningen. Däremot finns inte något hinder mot att den studerande för annan tid under de två kvartal som berörs får t. ex. studiemedel.

Någon uttrycklig bestämmelse om att timstudiestöd inte får utgå under tid för vilken den studerande får utbildningsbidrag behövs inte eftersom timstudiestöd enligt 3 § kan utgå endast om den studerande är arbetstagare och som sådan förlorar arbetsinkomst på grund av att studierna är förlagda till arbetstid eller i nära anslutning till arbetstid.

6 §

Här hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3). I regel torde frågan om var en person har sin arbetsplats vara lätt att besvara. Om så inte är fallet, t. ex. för anställda inom transportsektorn, får frå-

gan avgöras med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. Det bör vara möjligt för CSN att meddela allmänna anvisningar härom. Sådana anvisningar bör i sin tur göra det möjligt att uppnå största möjliga likformighet i tillämpningen över hela landet.

7 §

Här hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3).

8 §

I sin ansökan skall den fackliga organisationen lämna vissa uppgifter. Det ankommer på regeringen att meddela bestämmelser härom. Fråga om tillräckliga uppgifter lämnats skall prövas av vuxenutbildningsnämnden. Besvär över nämndens beslut därom kan föras hos CSN av den organisation som beslutet gått emot.

Ansökan skall, som har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3), kunna inges för varje kvartal. För att ansökan skall kunna behandlas före visst kvartals början måste en sista dag för ingivande av ansökan fastställas. FÖVUX — och även SVUX i fråga om särskilt vuxenstudiestöd — har föreslagit att som sådan sista dag tas den 15 i andra månaden före ingången av vederbörande period eller således den 15 november, den 15 februari, den 15 maj och den 15 augusti. Det bör emellertid enligt min mening få ankomma på CSN eller annan statlig förvaltningsmyndighet att bestämma sista dag för ansökan. Denna bör bestämmas så att det är möjligt att meddela beslut senast omkring 14 dagar före respektive kvartals början. Om möjligt bör de av SVUX och FÖVUX föreslagna tiderna följas. Visar det sig att handläggningen normalt kräver längre tid i anspråk måste man närmare se över vad som kan göras för att förkorta handläggningstiderna.

Föreligger särskilda skäl bör ansökan som kommer för sent få prövas. Så bör kunna vara fallet t.ex. om tillgängligt belopp för timstudiestöd annars inte skulle kunna fördelas.

I bestämmelser som det ankommer på regeringen att meddela får också anges hur den fackliga organisation skall förfara, som inte använt organisationen tilldelade timstudiestöd eller som önskar fördela tilldelade timstudiestöd till annan grupp av arbetstagare än den grupp organisationen avsåg att rikta sig till enligt sin ansökan. Enligt min mening bör timstudiestöd som inte har använts av facklig organisation kunna fördelas av vuxenutbildningsnämnden till annan sökande. Saknas sådan inom länet bör medlen återgå till CSN för fördelning till annat eller andra län där behov av ytterligare medel finns.

Denna paragraf reglerar inte hur de belopp som skall utgå skall betalas ut och inte heller vilka villkor i fråga om närvarokontroll m.m. som skall gälla vid utbetalning.

6 kap.

Kapitlet som handlar om dagstudiestöd har i stort utformats på samma sätt som kapitlet om timstudiestöd.

1 §

Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen utser att besluta vilka ämneskurser som har sådant innehåll att dagstudiestöd kan utgå till deltagare i kursen.

3 §

Här hänvisas först till vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3). Det har inte ansetts lämpligt att i studiestödslagen närmare ange de krav som skall gälla för att den som är bosatt i glesbygd eller handikappad skall ha rätt till internatbidrag. Inte heller har det ansetts lämpligt att i detta sammanhang närmare definiera begreppet glesbygd.

De bestämmelser i dessa avseenden som kan behövas får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.

4 §

Några särskilda bestämmelser har inte ansetts nödvändiga i fråga om vilken arbetsinkomst den som deltar i ämneskurs lägst skall gå miste om för att inkomstbidrag skall kunna utgå. Normalt torde den arbetsinkomst som den studerande kan beräknas förlora på grund av att han deltar i ämneskursen inte understiga inkomstbidraget för det antal dagar som kursen omfattar.

För att dagstudiestöd skall utgå måste krävas att den studerande verkligen har deltagit i den avsedda ämneskursen. Viss närvarokontroll är därför, liksom vid timstudiestöd (jfr specialmotiveringen till 5 kap. 3 §), nödvändig.

Frågan om det antal dagar för vilka dagstudiestöd kan utgå under två på varandra följande kvartal har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3). Vad som har anförts om fördelning på kvartal i fråga om timstudiestöd i specialmotiveringen till 5 kap. 3 § gäller i motsvarande mån för rätt till dagstudiestöd.

Det har inte ansetts lämpligt att ställa upp några krav på att ämneskursen skall omfatta minst visst antal timmar per dag för att stöd skall kunna utgå. Det ankommer på regeringen att med stöd av bemyndigandet enligt 1 § eller de tillämpande myndigheterna att ta ställning här till.

5 §

Internatbidrag kan utgå oavsett om ämneskursen meddelas i internat eller externat. I det senare fallet kan bidraget även utgå till exempelvis

den som bor hemma. Detta gäller dock endast under förutsättning att han har särskilda kostnader för resor eller kost.

Självfallet skall internatbidrag utgå endast om de kostnader det gäller är av betydelse. Så får anses vara fallet om kostnaderna motsvarar åtminstone huvuddelen av det belopp för viss dag eller för vissa dagar varmed bidraget skall utgå för motsvarande tid. Som regel torde det inte vara svårt att på förhand avgöra om enskild kursdeltagare har rätt till internatbidrag eller ej med hänsyn till de kostnader som han själv måste stå för på grund av sitt deltagande i kursen.

Här får också hänvisas till vad som anförts i specialmotiveringen till 4 §.

6 §

Inkomstbidraget skall vara skattepliktig inkomst. Det skall även beaktas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för tilläggspension. Såväl kommunalskattelagen (1928:370) som lagen (1962:381) om allmän försäkring måste därför ändras. Förslag till dessa ändringar tas upp i annat sammanhang.

7 §

I specialmotiveringen till 5 kap. 5 § har jag föreslagit att timstudiestöd i princip inte skall kunna utgå för tid under vilken den studerande får annat stöd för studier. Motsvarande bör också gälla i fråga om dagstudiestöd. På grund härav har i denna paragraf tagits in en uttrycklig bestämmelse om att dagstudiestöd inte får utgå om mottagaren får annat studiestöd än timstudiestöd. Eftersom dagstudiestöd i form av internatbidrag kan utgå även till den som ej är arbetstagare, krävs i denna paragraf — i motsats till vad som gäller i fråga om timstudiestöd enligt 5 kap. 5 § — dessutom en uttrycklig bestämmelse om att dagstudiestöd inte kan utgå parallellt med utbildningsbidrag. Den vars uppehälle på annan grund helt eller till väsentlig del bekostas av staten eller kommun bör i allmänhet inte heller kunna få dagstudiestöd.

Vad jag nu sagt om att studiestöd och utbildningsbidrag skall utgöra hinder mot dagstudiestöd gäller den period som infaller mellan ämneskursens första och sista dag. I detta sammanhang kan anmärkas att ämneskurs kan vara uppdelad i olika studieperioder t. ex. i två perioder om två dagar vardera. Enligt 5 § skall antalet dygn för vilka bidraget utgår omfatta minst två och högst fem under två på varandra följande kvartal. Detta villkor gäller, om ämneskursen är uppdelad på olika perioder, tiden från och med den första dagen i den första perioden till och med den sista dagen i den sista perioden.

8 §

Här hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3 och 7.7).

Bosatt i ett län får den anses vara som är kyrkobokförd i länet. Avgörande bör vara kyrkobokföringen på ansökningsdagen. Vad som inträffar därefter fram till dess ansökan slutligt avgörs bör således sakna betydelse för viss sökandes möjligheter att få internatbidrag av det belopp för sådana bidrag som tilldelats länet.

9 och 10 §§

Här får i vad avser 9 § hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.3) samt i vad avser 10 § till specialmotiveringen till 5 kap. 8 §.

7 kap.

I 7 kap. ges bestämmelser om det särskilda vuxenstudiestödet. Kapitlet har byggts upp på samma sätt som 4 kap. Först kommer således vissa allmänna bestämmelser (1—6 §§). Därefter följer närmare regler om de olika slagen av särskilt vuxenstudiestöd (7—16 §§) samt bestämmelser om stöd under sjukdom (17 §). Slutligen ges vissa särskilda bestämmelser (18—20 §§).

1 §

De läroanstalter och utbildningslinjer, vid vilka särskilt vuxenstudiestöd skall kunna utgå, bör inte namnges i studiestödslagen. På samma sätt som redan gäller i fråga om studiehjälp och studiemedel bör det ankomma på regeringen att bestämma vilka läroanstalter och utbildningslinjer som skall komma i fråga. I princip anser jag att särskilt vuxenstudiestöd bör kunna utgå för studier vid de läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp och studiemedel kan utgå med stöd av förordnanden av regeringen enligt 3 kap. 1 § och 4 kap. 1 §.

Som har angetts i specialmotiveringen till 4 kap. 3 § får studiemedel inte beviljas om särskilt vuxenstudiestöd eller utbildningsbidrag beviljats för samma tid. Har studiemedel redan beviljats och uppburits för samma tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd beviljas gäller särskilda regler om avräkning enligt 20 §. Beviljas utbildningsbidrag för tid för vilken studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd har uppburits måste återkrav eller avräkning ske. Vilken av dessa åtgärder som lämpligen bör vidtas får prövas i annat sammanhang.

2 §

Studiehjälp och studiemedel kan utgå till den som är bosatt i Sverige men också till den som är bosatt utomlands (3 kap. 2 § och 4 kap. 4 §). Detta gäller dock endast om den studerande är svensk medborgare. Denna rätt till studiestöd för den som bor utomlands torde främst motiveras av att ungdomsstuderande under sina studier i Sverige fortfarande kan vara folkbokförda (liknande) på sin ordinarie bostadsort — t.ex. föräldrarnas — i vederbörande land. För den som söker särskilt vuxen-

studiestöd bör däremot krävas att han är bosatt här i landet och därmed också kyrkobokförd här.

Bestämmelserna i andra stycket om utlännings rätt till särskilt vuxenstudiestöd motsvarar helt de bestämmelser som gäller för utlännings rätt till studiehjälp och studiemedel enligt 3 kap. 2 § andra stycket och nya 4 kap. 4 § andra stycket. Vad som enligt statsmakternas beslut bör gälla vid tillämpningen av dessa bestämmelser bör gälla också vid tillämpningen av 7 kap. 2 § andra stycket (jfr prop. 1971: 81, SfU 1971: 29, rskr 1971: 185). För rätt till särskilt vuxenstudiestöd krävs enligt 3 § normalt att sökanden under minst fyra år har haft viss inkomst av arbete i Sverige. I regel bör därför bestämmelserna i andra stycket sakna betydelse. Fall kan emellertid tänkas då utlänning efter längre tids vistelse här i landet bosätter sig i annat land och därefter ånyo här i landet. I sådant fall får med stöd av bestämmelserna i andra stycket avgöras om denne kan få särskilt vuxenstudiestöd omedelbart eller först efter viss ytterligare tids vistelse här i landet.

Vad jag nyss har anfört innebär även att särskilt vuxenstudiestöd kan utgå till nordisk invandrare endast om han fyller kraven enligt 2 § andra stycket (jfr. prop. 1973: 189, SfU 1973: 37, rskr 1973: 331).

Fråga om utlänning uppfyller kravet enligt andra stycket på viss tids vistelse i Sverige får prövas i samma ordning som gäller för utlännings rätt till studiemedel. Det ankommer således på delegationen för utländska studerande vid CSN att besluta i frågan. Det är viktigt att ärende om särskilt vuxenstudiestöd till utlänning, liksom andra ärenden om vuxenstudiestöd, kan handläggas snabbast möjligt. I vilket skede vuxenutbildningsnämnden bör sända över ärende om vuxenstudiestöd till den nämnda delegationen får prövas av regeringen eller CSN i samband med att bestämmelser meddelas om handläggningsgången. Sista dag för ansökan kan för utläningar behöva sättas tidigare än för annan sökande (jfr specialmotiveringen till 5 kap. 8 §).

3 §

Här får hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.2).

I den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.2) har jag förordat att särskilt vuxenstudiestöd skall kunna utgå till den som förvärvsarbetat under minst fyra år. Förvärvsarbetet måste under vart och ett av dessa år ha haft en viss minsta omfattning. Jag har där definierat omfattningen genom en hänvisning till villkoren för tillgodoräknande av ATP-poäng. Härigenom vinns en stor administrativ förenkling. Det blir nämligen möjligt att på ett enkelt sätt konstatera om sökandena uppfyller kraven på förvärvsarbete.

De fyra årens förvärvsarbete skall infalla före ingången av det kalenderår för vilket det särskilda vuxenstudiestödet utgår. Den studerande skall ha rätt att tillgodoräkna sig förvärvsarbete även under det när-

mast föregående kalenderåret, även om hans ATP-poäng för detta kalenderår ännu inte hunnit fastställas. Men även för detta senast förflytna kalenderår måste självfallet krävas att förvärvsarbetet haft den omfattningen att ATP-poäng kan komma i fråga.

Mot denna bakgrund föreslår jag att i denna paragraf föreskrives att särskilt vuxenstudiestöd kan utgå till en studerande om han tillgodoräknats eller kan antagas komma att tillgodoräknas ATP-poäng för minst fyra kalenderår före det kalenderår, för vilket det särskilda vuxenstudiestödet skall utgå.

Vad som nu föreslagits blir direkt tillämpligt endast på år som infaller efter ATP-reformen. Självfallet bör motsvarande gälla även för tiden dessförinnan. En bestämmelse av denna innebörd har tagits in i fjärde stycket. Vid tillämpning av detta stycke blir det nödvändigt att avgöra, om arbetsinsatsen varit av sådan omfattning att den, om den utförts i dag, skulle ha lett till att den studerande fått ATP-poäng, dvs. därav haft en inkomst som överstiger ett basbelopp. De beslutande myndigheterna bör här kunna använda sig av schablonmetoder.

I den allmänna motiveringen har jag också föreslagit att visst annat arbete, för vilket ATP-poäng inte ges, skall kunna kvalificera för särskilt vuxenstudiestöd. Även detta arbete måste självfallet vara av viss minsta omfattning. Vad jag i det föregående föreslagit om förvärvsarbete före ATP-reformen bör härvid tillämpas.

Utlänning som har vistats här i landet så länge att han enligt 2 § andra stycket kan få särskilt vuxenstudiestöd bör i regel ha uppfyllt behörighetskraven enligt 3 § under vistelsen i Sverige. Om särskilda skäl föreligger för viss sökande bör emellertid behörighetsgrundande arbete i annat land få tillgodoräknas. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen utser att meddela de närmare bestämmelser i dessa avseenden som kan behövas.

4 §

I 4 § anges i vilka former särskilt vuxenstudiestöd utgår.

5 §

Bestämmelserna i 5 § första stycket motsvarar vad som gäller för studiemedelstagare (4 kap. 5 §).

I 5 § andra stycket hänvisas till vissa bestämmelser i 4 kap. som således även skall gälla för rätt till särskilt vuxenstudiestöd. Bl.a. skall för fortsatt rätt till särskilt vuxenstudiestöd krävas detsamma i fråga om studietakt som för fortsatt rätt till studiemedel enligt 4 kap. 6 och 7 §§. Vidare får särskilt vuxenstudiestöd normalt inte utgå för tid efter det den studerande fyllt 45 år. Denna fråga har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.2). Vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel skall utgå under sjukdom enligt samma regler som

gäller för rätt till studiemedel under sjukdom (7 kap. 5 § jämfört med 4 kap. 10 § och 7 kap. 17 § jämfört med 4 kap. 28—35 §§). Som har angetts i den allmänna motiveringen skall frågan om vuxenstudiebidraget skall vara sjukpenninggrundande övervägas ytterligare. Därvid är frågan om utbildningsbidraget skall grunda rätt till sjukpenning av stor betydelse.

Liksom studiemedel skall särskilt vuxenstudiestöd utgå för tidsperioder om 15 dagar för heltidsstuderande och 30 dagar för deltidsstuderande. Vid samma studietid utgår alltså studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd alltid för samma antal tidsperioder.

6 §

I fråga om senaste dag för ansökan om särskilt vuxenstudiestöd hänvisas till vad som har anförts i specialmotiveringen till 5 kap. 8 §.

Liksom studiemedel skall särskilt vuxenstudiestöd kunna beviljas för högst två kalenderhalvår vid ett och samma tillfälle. I det sammanhanget vill jag även beröra vissa andra frågor om administrationen av det särskilda vuxenstudiestödet, där reglerna om vuxenstudiestöd eventuellt bör avvika från vad som gäller för studiemedelssystemet. Studiemedlen utbetalas en gång per kalenderhalvår med det för kalenderhalvåret beviljade beloppet. Storleken av studiemedlen prövas mot egen och makes inkomst och förmögenhet under kalenderhalvåret. När det gäller särskilt vuxenstudiestöd kan det emellertid vara lämpligt att ha flera utbetalningstillfällen under varje kalenderhalvår. Någon prövning mot inkomst och förmögenhet enligt de regler som gäller för studiemedel skall inte ske. Beslutet om rätt till särskilt vuxenstudiestöd under ett eller två kalenderhalvår bör antagligen fattas i form av ett principbeslut. I beslutet skall inte anges vilket belopp som skall utgå utan endast att stödet beviljats och den tid för vilken stödet skall utgå. Detta beslut skall, som har angetts i den allmänna motiveringen, fattas av vuxenutbildningsnämnden eller, i fråga om studier på högskolenivå, studiemedelsnämnden. Det ankommer sedan på försäkringskassorna att räkna ut det belopp som skall utgå till varje studerande. Därvid skall varje försäkringskassa beakta storleken på det totala belopp i dagpenning och stimulansbidrag som kan utgå vid tillfället samt göra behövliga preliminärskatteavdrag. Med flera utbetalningstillfällen kan försäkringskassorna dels anpassa stödets storlek till ändrade utbildningsbidrag och eventuellt även till ändrade beskattningsförhållanden, dels också sprida ut bidragen på mindre belopp under studietiden. Det kan, t. ex. om vuxenstudiebidraget skulle bli sjukpenninggrundande, vara lämpligt att betala ut bidraget i efterhand. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen utser att meddela behövliga bestämmelser i de avseenden som jag nu har berört.

7—9 §§

Mina förslag i den allmänna motiveringen innebär att det särskilda vuxenstudiestödet utgår för heltidsstuderande för period om 15 dagar och för deltidstuderande för period om 30 dagar. Det särskilda vuxenstudiestödet skall bestå av ett vuxenstudiebidrag som beskattas, och återbetalningspliktiga studiemedel som inte beskattas. Heltidsstuderande som får särskilt vuxenstudiestöd skall — sedan skatt dragits av på vuxenstudiebidraget — netto få ut samma belopp som han skulle ha fått ut, om han tilldelats utbildningsbidrag i form av dagpenning och stimulansbidrag. Därvid beaktas att utbildningsbidraget beskattas.

Vuxenstudiebidraget föreslås utgå med 65 procent av det belopp som den heltidsstuderande skulle ha fått i nämnda utbildningsbidrag, om han haft rätt till sådant bidrag. Vid denna beräkning medräknas utbildningsbidraget i dess helhet, dvs. även den del som motsvarar därå belöpande skatteavdrag.

Återstående del av vuxenstudiestödet till den heltidsstuderande utgörs av återbetalningspliktiga studiemedel.

Vad jag sålunda föreslagit om beräkning av det särskilda vuxenstudiestödet för heltidsstuderande bör äga motsvarande tillämpning på deltidstuderande. En deltidstuderande bör därvid i princip kunna få samma stöd för 30 dagar som han skulle ha fått för 15 dagar om han bedrivit heltidsstudier. Han bör alltså få samma belopp i vuxenstudiebidrag för 30 dagar som han skulle ha fått för 15 dagar om han varit heltidsstuderande. Detta möter inga tekniska svårigheter, eftersom vuxenstudiebidraget beräknas till viss del (65 %) av ett obeskattat belopp. När det däremot gäller att bestämma storleken av de återbetalningspliktiga studiemedlen uppstår svårigheter på grund av att man därvid har att utgå från två belopp som beskattats, nämligen utbildningsbidraget och vuxenstudiebidraget. Vid denna skatteberäkning har man nämligen att utgå ifrån den skatt som gäller för varje enskild studerande. En deltidstuderande som inte har någon annan inkomst än vuxenstudiebidraget kommer på grund härav att för 30 dagar få ut ett större nettobelopp i vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel än han skulle ha fått som heltidsstuderande under 15 dagar.

Vad jag sålunda anförut kan illustreras med följande två exempel. Härvid har tabellen för 26 kronors kommunalskatt, kolumn 1, vid beräkning av preliminär A-skatt för 1975 använts.

I exempel ett bedriver den studerande, A, heltidsstudier under 15 dagar. A antas inte ha andra inkomster än vuxenstudiebidraget. A har rätt till 120 kr. i dagpenning och stimulansbidrag. För de 15 dagarna skulle A således i utbildningsbidrag kunna få 1 320 kr. (120×11). Vuxenstudiebidraget utgör 65 % därav eller 858 kr. För denna inkomst under 15 dagar utgår skatt med 216 kr. Vuxenstudiebidraget utgår då till A med netto 642 kr. ($858 - 216$). Skatten på hela utbildningsbidraget,

som därvid beräknas utgå under 15 dagar, utgör 408 kr. I utbildningsbidrag skulle då efter skatt kunnat utgå 912 kr. (1 320—408). A får då i återbetalningspliktiga studiemedel 270 kr. (912—642).

I exempel två bedriver den studerande, B, deltidstudier under 30 dagar. Inte heller B antas ha några andra inkomster än vuxenstudiebidraget. B har liksom A rätt till 120 kr. i utbildningsbidrag. Hänsyn skall också, liksom för A, enligt 8 § tas till utbildningsbidraget för 15 dagar. Det utbildningsbidrag som skall beaktas är således, liksom för A, 1 320 kr. Vuxenstudiebidraget utgör 65 % därav eller 858 kr. För denna inkomst under 30 dagar utgår skatt med 136 kr. Vuxenstudiebidraget utgår således efter skatt med 722 kr. (858—136). Skatten på utbildningsbidraget, som därvid beräknats utgå för en tidsperiod om 30 dagar, utgör 288 kr. Utbildningsbidraget skulle då för B efter skatt motsvara ett belopp om 1 032 kr. (1 320—288). B får då i återbetalningspliktiga studiemedel 310 kr. (1 032—722).

Liksom studiemedelstagaren kan den som beviljas särskilt vuxenstudiestöd avgöra om han önskar uppbära de återbetalningspliktiga studiemedlen eller ej.

SVUX har föreslagit att uttag av preliminär skatt på vuxenstudiebidraget skall ske enligt en schablontabell. Riksskatteverket finner i sitt remissyttrande detta vara lämpligt. Även jag delar den uppfattningen. Det bör uppdragas åt riksskatteverket att efter samråd med riksförsäkringsverket och CSN till regeringen avge förslag till behövliga skattetabeller. Att avdrag skall ske enligt schablontabeller kan medföra risk för kvarstående skatt. Den enskilde bör uppmärksammas härpå. Det bör ske på det sätt CSN efter samråd med riksskatteverket och riksförsäkringsverket finner lämpligast. Avdrag för kvarstående skatt i samband med utbetalning av vuxenstudiebidrag bör endast ske om den enskilde eller lokal skattemyndighet begär det. Vid beräkningen av det särskilda vuxenstudiestödet måste, som jag nyss har angett, även fastställas vilken preliminär skatt som skulle ha dragits på utbildningsbidraget. Också härvid bör schablontabeller tillämpas. Uppdraget till riksskatteverket bör avse även förslag till sådana schablontabeller. Vuxenstudiebidragen skall betalas ut av de allmänna försäkringskassorna. Kassorna bör därför såväl göra avdrag för preliminär skatt som avge kontrolluppgifter.

10—15 §§

Bestämmelserna i 10—15 §§ om fördelning på län och studiemedelsnämndernas verksamhetsområden samt om urval har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.7 och 7.6.2).

16 och 17 §§

I fråga om rätt till resekostnadsersättning och till studiestöd under sjukdom gäller samma regler som inom studiemedelsystemet.

18 §

Hänvisningen till 4 kap. 38 och 39 §§ innebär bl.a. att vad som gäller om make vid tillämpningen av 3 § också skall gälla vissa andra personer.

Liksom studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel inom studiemedelssystemet bör vuxenstudiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel avrundas till helt antal kronor. I 22 § har därför hänvisats till 4 kap. 41 §.

19 §

I likhet med vad som gäller för studiemedelstagare (4 kap. 22 § andra stycket) bör särskilt vuxenstudiestöd kunna minskas om den studerandes uppehälle helt eller till väsentlig del bekostas av staten eller kommun.

20 §

Det kan inte uteslutas att studerande som redan har uppburit studiemedel för viss tid därefter beviljas särskilt vuxenstudiestöd för samma tid. Bestämmelser krävs därför om avräkning av uppburna studiemedel från vuxenstudiestödet. Preliminär skatt skall avdras från vuxenstudiebidraget innan belopp i sådant bidrag betalas ut till den studerande. Avräkningen från vuxenstudiebidraget måste därför ske från det belopp som skall betalas ut efter skatteavdraget.

Kan avräkning inte ske av visst belopp får beloppet återkrävas. Därvid skall ränta utgå enligt reglerna i 9 kap. 2 § tredje stycket.

8 och 9 kap.

I 8 kap. 77 och 78 §§ och 9 kap. 2 § föreslås vissa ändringar som följd av att de tre nya studiestödsformerna tillkommer.

Bestämmelserna i 8 kap. gäller i sin helhet även för återbetalning av återbetalningspliktiga studiemedel som utgått enligt 7 kap. Den rätt till befrielse från återbetalningsskyldighet som finns enligt 8 kap. 60 § för viss vuxenutbildning gäller således även för den som uppburit återbetalningspliktiga studiemedel enligt 7 kap.

Övergångsbestämmelser

Punkterna 1 och 4

De nya bestämmelserna i anledning av mina förslag om ändring i studiestödslagen skall träda i kraft den 1 januari 1976 (jfr avsnitt 7.7 i den allmänna motiveringen). Förhöjningen av inackorderingstillägget, liksom rätten till fria hemresor, skall dock gälla redan från den 1 juli 1975. Detsamma gäller särskilt vuxenstudiestöd för studerande vid yrkesteknisk högskola. Viss ändring i behovsprövningsreglerna inom

studiemedelssystemet skall, som följer av punkt 4, gälla redan under andra halvåret 1975.

Den omständigheten att de nya studiestödsformerna inte avser studier förrän efter utgången av 1975 hindrar givetvis inte att beslut om de nya studiestöden till enskilda studerande fattas redan före årsskiftet 1975/76. Tvärtom är det angeläget att sådana beslut fattas i så god tid som möjligt innan studierna i fråga börjar. Vuxenutbildningsnämnderna måste således börja sin verksamhet i god tid före årsskiftet. Utbetalningen av studiestöden får däremot inte ske förrän efter utgången av 1975.

Punkt 2

Vissa studerande kommer att ha beviljats studiemedel enligt de äldre bestämmelserna för tid efter den 1 januari 1976. Normalt beviljas nämligen studiemedel för ett läsår. I sådant fall bör det fattade beslutet gälla.

Punkt 3

Enligt nuvarande bestämmelser kan vissa studerande beviljas studiemedel endast i form av återbetalningspliktiga studiemedel (4 kap. 5 och 26 §§). Beslut härom kan som följer av punkt 2 gälla även under första halvåret 1976. Studerande för vilken detta gäller bör i regel få rätt till studiebidrag under den tid av första halvåret 1976 som de beviljade återbetalningspliktiga studiemedlen avser. Förutsättningen för att detta skall kunna inträffa för heltidsstuderande är att denne i ett beslut beviljats återbetalningspliktiga studiemedel för studier som under såväl hösten 1975 som våren 1976 omfattar mindre än åtta veckor (jfr 4 kap. 5 §). Detta torde vara synnerligen ovanligt. För sådan heltidsstuderande bör studiebidraget bestämmas till visst schablonbelopp som i stort bör motsvara vad annan heltidsstuderande får för samma tidsperiod. Motsvarande bör gälla för deltidstuderande som fått återbetalningspliktiga studiemedel med minst hälften av vad som utgått till heltidsstuderande. Vissa deltidstuderande har, med stöd av den praxis som CSN nu tillämpar, fått återbetalningspliktiga studiemedel med en eller två tredjedelar av vad som utgått i sådana medel till heltidsstuderande (jfr specialmotiveringen till 4 kap. 5 §). Sådana deltidstuderande bör, ändock att de fått återbetalningspliktiga studiemedel enligt 4 kap. 26 §, inte få studiebidrag om studierna bedrivits på en tredjedels tid. Har däremot studierna bedrivits på två tredjedels tid bör av de återbetalningspliktiga studiemedel som utgått enligt 4 kap. 26 § 16 % anses motsvara studiebidraget och således inte vara återbetalningspliktigt.

Punkt 5

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.7) skall de nya behovsprövningsreglerna gälla redan för andra halvåret 1975. Beslut om

studiemedel som fattas med stöd av de nuvarande bestämmelserna om behovsprövning skall dock gälla.

Punkterna 6—8

I punkterna har tagits in vissa bestämmelser som f.n. följer av punkterna 7—9 i övergångsbestämmelserna till studiestödslagen. I dessa bestämmelser krävs vissa ändringar på grund av förslagen i denna proposition om ändringar i studiestödslagen. Ändringarna beror på att begreppet termin ersatts av kalenderhalvår samt på tillkomsten av de tre nya studiestödsformerna.

Punkt 9

Under budgetåret 1975/76 skall särskilt vuxenstudiestödet för studier på högskolenivå utgå endast till studerande vid yrkesteknisk högskola.

Punkt 10

Särskilt vuxenstudiestöd i form av återbetalningspliktiga studiemedel bör kunna utgå under första halvåret 1976 även om den studerande är sjuk under hela sin studietid detta halvår. En förutsättning härför bör dock vara att den studerande uppfyller villkoren enligt 7 kap. 17 § jämfört med 4 kap. 30 §.

9.2 Lagen om vuxenutbildningsavgift

1 §

Lagen innehåller bestämmelser om den i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.8) närmare berörda arbetsgivaravgiften för vuxenutbildning. Avgiften har konstruerats som en fristående avgift. Bestämmelserna i lagen har anpassats till de lagbestämmelser som i övrigt gäller för olika arbetsgivaravgifter (jfr t. ex. lagen (1970: 742) om lönegarantiavgift och lagen (1973:372) om arbetsgivaravgift till arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet).

2 §

I paragrafen regleras avgiftsunderlaget och procentsatsen för avgiftsunderlaget. Avgiftsunderlaget har bestämts så, att det stämmer överens med underlaget för sjukförsäkringsavgiften. Det innebär bl.a. att hänsyn vid avgiftsberäkningen inte tas till arbetstagares lön eller annan avgiftsgrundande ersättning i vad den överstiger 7 1/2 gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Avgiftsprocenten skall, som jag har redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.8), vara 0,15 %.

3 §

Kretsen avgiftsskyldiga bestämmes i 3 § på sådant sätt att överens-

stämmelse nås med vad som gäller för skyldighet att erlagga sjukförsäkringsavgift.

4 §

Vuxenutbildningsavgiften skall täcka kostnader för timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd. Vidare skall avgiften täcka kostnader för viss vuxenutbildning enligt bestämmelser som regeringen meddelar. Vilka dessa kostnader är för närmaste budgetår har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.8).

5 §

Vuxenutbildningsavgiften förs till de avgifter för vilka lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring gäller. Detta medför att beräkning, debitering och uppbörd av vuxenutbildningsavgiften kan samordnas med beräkning, debitering och uppbörd av arbetsgivares socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen m. m.

Bestämmelserna i 1959 års lag gäller inte för arbetsgivaravgift som staten har att erlagga i egenskap av arbetsgivare. Enligt 33 § lagen beräknas och redovisas sådan avgift enligt föreskrift som regeringen meddelar. Sådana föreskrifter har meddelats i kungörelsen (1969:412) om uppbörd av vissa arbetsgivaravgifter från staten. Kungörelsen bör nu ändras till att avse även vuxenutbildningsavgiften. Det ankommer på regeringen att meddela bestämmelser därom.

9.3 Lagen om extra studiemedel

Som har framgått av den allmänna motiveringen (avsnitt 7.6.4) skall extra studiemedel kunna utgå till vissa studerande för studier under andra halvåret 1975. I den särskilda lagen härom har tagits in samma bestämmelser som i motsvarande lag för andra halvåret 1974 (1974:396).

10 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga förslagen till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1973: 349),
2. lag om vuxenutbildningsavgift,
3. lag om extra studiemedel för andra halvåret 1975,

dels att

4. godkänna de riktlinjer för uppsökande verksamhet för vuxenutbildning m.m. som jag har angett i det föregående,

5. godkänna inrättande av särskilda vuxenutbildningsnämnder med de uppgifter som jag har angett i det föregående,

6. godkänna vad jag har föreslagit i fråga om fördelning av vuxenutbildningsavgifterna på olika ändamål för vuxenutbildning,

7. godkänna vad jag har föreslagit i fråga om finansiering av vissa reformer under andra halvåret 1975.

11 Anslagsberäkningar för budgetåret 1975/76

G 6. Bidrag till studiecirkelverksamhet

1973/74 Utgift	246 867 028
1974/75 Anslag	259 000 000
1975/76 Förslag	302 000 000

Enligt bestämmelserna i kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (omtryckt 1974:455) utgår statsbidrag för studiecirklar i allmänhet med högst 75 % av de bidragsgrundande kostnaderna. Bidragets storlek bestäms av följande regler.

För allmänna studiecirklar kan bidraget till kostnaderna för ledare och studiematerial för varje studietimme utgöra högst 32 kr., varav högst 26 kr. för ledararvode. Statsbidrag kan i allmänhet inte utgå för mer än tre timmar per sammankomst. För cirklar på ort inom det allmänna stödområdet som inte är g-ort (dvs. ort med reguljär treårig eller fyraårig linje av gymnasieskola) utgår bidrag till kostnaden för ledarens resor och traktamente.

För allmänna studiecirklar i s. k. prioriterade ämnen, dvs. cirklar i engelska, svenska, matematik och samhällskunskap på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs 9, utgår ett schabloniserat tilläggsbidrag med 15 kr. per studietimme. Tilläggsbidrag utgår också för allmän studiecirkel som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig.

Om expert eller fackman medverkar i allmän studiecirkel som han inte tillhör utgår statsbidrag för arvode, resekostnadsersättning och traktamente med högst 40 kr. för varje studietimme. För universitetscirklar kan bidraget till kostnaderna för ledararvode och studiematerial utgöra högst 75 kr. för varje studietimme, varav högst 60 kr. för ledararvode. Därutöver utgår bidrag till kostnaden för ledarens resor och traktamente.

Skolöverstyrelsen

I sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 föreslår skolöverstyrelsen (SÖ) följande beträffande bidrag till studiecirkelverksamhet.

1. En ytterligare ökning av antalet studietimmar beräknas för budgetåret 1975/76 (+35 000 000 kr., varav 8 000 000 kr avser höjd socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen och folkpensioneringen).

2. Expert- och fackmannamedverkan beräknas öka kraftigt, särskilt inom den estetiska sektorn (+600 000 kr.).

3. I avvaktan på förslag från kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) föreslår SÖ en höjning av bidraget till allmänna cirklar med 5 kr. per studietimme (+33 500 000 kr.).

4. Bidraget till universitetscirklar bör höjas med 15 kr. (+2 520 000 kr.).

5. Bidraget för expert- och fackmannamedverkan bör höjas med 10 kr. per studietimme (+700 000 kr.).

Föredraganden

Under verksamhetsåret 1973/74 ökade antalet cirklar, inkl. s.k. prioriterade cirklar och universitetscirklar, med 5 % och antalet studietimmar med 6 %. 1974 års riksdag fattade beslut om att en studie- och informationskampanj om energipolitiska frågor skulle genomföras (prop. 1974:28, UbU 1974:27, rskr 1974:249). Ett särskilt konferens- och materialbidrag skulle utgå för cirkelledarutbildning, materialframställning m. m. Det särskilda bidraget beräknades uppgå till 1 milj. kr. och antalet studiecirklar till ca 3 000. I början av hösten 1975 visade sig intresset för studiecirkelarna bli avsevärt större än beräknat. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 18 oktober 1974 höjdes därför det särskilda konferens- och materialbidraget till högst 2,8 milj. kr. Totala antalet cirklar i energipolitiska frågor som påbörjats före den 15 december 1974 kan enligt de uppgifter som nu finns beräknas till ca 7 600.

I enlighet med vad jag anfört i det föregående i samband med mitt ställningstagande till FÖVUX' förslag förordar jag en höjning av statsbidraget till allmänna cirklar med 4 kr. per studietimme. Det schabloniserade tilläggsbidraget på 15 kr. per studietimme som nu utgår för cirklar i vissa ämnen bör även utgå för sådan facklig utbildning i studiecirkelform som tidigare inte varit prioriterad. Vidare bör allmänna cirklar i andra språk än svenska och engelska vara prioriterade om deltagarna har detta språk som modersmål (hemspråk). Skolöverstyrelsens förslag om höjning av bidraget till universitetscirklar och bidraget för expert- och fackmannamedverkan är jag f. n. inte beredd att biträda.

Jag förordar att ett särskilt bidrag för organisationskostnader i glesbygd skall utgå som schabloniserat tilläggsbidrag med 2 kr. per studietimme för sådana studiecirklar som anordnas inom det allmänna stödområdet på en ort som inte är g-ort (dvs. ort med reguljär treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan). Jag förordar vidare att ett särskilt statsbidrag skall utgå för medverkan av teckenspråkstolk i studiecirklar. Bidrag bör utgå till 100 % av arvudet dock högst med ett belopp som ligger 25 % högre än det högsta belopp som får utgå i ledararvode enligt 9 § kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Bidrag för sådana avgifter som nämns i 14 § samma kungörelse bör utgå med 100 % för teckenspråkstolk. Dessutom bör bidrag utgå för kostnader för reskostnadsersättning och traktamente till teckenspråkstolk enligt samma bestämmelser som nu gäller för ledare i universitetscirkel, dvs. med 75 % av kostnaderna.

Jag beräknar de ökade utgifterna under anslaget till drygt 70 milj. kr. Jag har då också räknat med en ökning av antalet studiecirklar. I det föregående har jag förordat att av de medel som tillfaller statsverket

genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden 27,6 milj. kr. skall tillföras detta anslag. Jag beräknar därför en ökning av anslaget med 43 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de ändrade grunder för statsbidrag till studiecirkelverksamhet som jag har förordat,
2. till *Bidrag till studiecirkelverksamhet* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 302 000 000 kr.

G 7. Bidrag till studieförbund

1973/74 Utgift	10 400 000
1974/75 Anslag	14 400 000
1975/76 Förslag	16 300 000

Enligt de speciella grunder som godtagits av 1963 års riksdag (prop. 1963: 36, SU 1963: 74, rskr 1963: 190) utgår bidrag till av skolöverstyrelsen (SÖ) godkända studieförbund (f. n. tio). Bidraget utgår dels till organisationskostnader, dels till kostnader för pedagogisk verksamhet.

Bidraget till organisationskostnaderna fördelas mellan studieförbunden på grundval av det genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar under de tre senaste åren. Principerna för fördelningen utformas närmare av regeringen (prop. 1974:28, UbU 1974:27, rskr 1974:249). Från organisationsbidraget utbetalar SÖ ett särskilt bidrag för bildningsverksamhet bland sjömän (prop. 1963: 36 s. 83).

Bidraget till pedagogisk verksamhet fördelas mellan förbunden i proportion till genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar under de tre senaste verksamhetsåren. Bidraget skall användas för åtgärder av pedagogisk natur inom studiecirkelverksamheten, i första hand till utgifter för utbildning av ledare för studiecirklar, framställning av studiematerial och pedagogiska hjälpmedel, anskaffande av apparater för pedagogiskt bruk samt pedagogisk försöksverksamhet.

Sedan budgetåret 1967/68 utgår ett särskilt belopp till studieförbundens pedagogiska verksamhet bland handikappade samt sedan budgetåret 1972/73 ett bidrag till produktion av studiematerial för handikappade. Dessa medel skall fördelas mellan studieförbunden med hänsyn till deras insatser för att utveckla studiehjälpmedel och studiemetoder för handikappade.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
Bidrag till studieförbundens organisationskostnader	6 500 000	+3 200 000	+1 500 000
Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet	6 600 000	+1 000 000	+3 000 000
Bidrag till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade	700 000	+ 500 000	+ 300 000
Bidrag till produktion av studiematerial och tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade	600 000	+ 200 000	+ 900 000
Försöksverksamhet med uppsökande verksamhet i bostadsområden.	—	—	+1 000 000
Summa	14 400 000	+4 900 000	+6 700 000

Skolöverstyrelsen

1. 0-alternativet skulle minska samtliga aktiviteter inom anslaget (—720 000 kr.)

2. Med hänsyn till de ökade uppgifterna för studieförbunden föreslår SÖ en höjning av bidraget till organisationskostnader (+3 200 000 kr.)

3. En höjning föreslås av bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet (+1 000 000 kr.).

4. Bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade föreslås öka med 500 000 kr. och bidraget till materialframställning med 200 000 kr. (+700 000 kr.).

Föredraganden

Som jag tidigare har anfört i samband med mina ställningstaganden till FÖVUX' förslag förordar jag en uppräknig av bidraget till studieförbundens organisationskostnader med 1,5 milj. kr. Bl.a. med hänsyn till behovet av utbildning av cirkelledare i studieorientering och utbildning av cirkelledare i glesbygd förordar jag en höjning av bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet med 3 milj. kr. varav 600 000 kr. bör fördelas mellan studieförbunden med hänsyn till deras insatser för studiecirkelverksamhet i glesbygd.

I enlighet med FÖVUX' förslag bör bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet för handikappade höjas med 300 000 kr. Jag beräknar vidare en ökning av bidraget till produktion av studiemate-

rial för handikappade med 400 000 kr. Dessutom beräknar jag 500 000 kr. för tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade. Det sistnämnda bidraget bör i likhet med de båda övriga särskilda bidragen för handikappades studiecirkelverksamhet fördelas mellan studieförbunden med hänsyn till deras insatser för att utveckla studiehjälpmedel och studiemetoder för handikappade.

I enlighet med vad jag redovisat i det föregående förordar jag att fr. o. m. den 1 januari 1976 högst 1 milj. kr. anvisas för försök med sådan uppsökande verksamhet i bostadsområden som riktar sig till korttidsutbildade.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag de ökade utgifterna under anslaget till sammanlagt 6,7 milj. kr.

I det föregående har jag förordat att 4,8 milj. kr. tillförs anslaget av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden. Jag beräknar därför en ökning av anslaget med 1,9 milj. kr. Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer jag förordat beträffande fördelningen av den del av bidraget till studieförbundens pedagogiska verksamhet som avser pedagogisk verksamhet i glesbygd,

2. till *Bidrag för studieförbund* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 16 300 000 kr.

G 15 Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m.

I det föregående har jag i samband med mina ställningstaganden till FÖVUX' förslag förordat vissa riktlinjer för uppsökande verksamhet på arbetsplatser och utbildning av fackliga studieorganisatörer. Kostnaderna för denna verksamhet beräknar jag till högst 3 milj. kr. för uppsökande verksamhet på arbetsplatser och högst 2 milj. kr. för utbildning av fackliga studieorganisatörer. Bidrag för utbildning av fackliga studieorganisatörer och vissa förberedelser i samband med projekt för uppsökande verksamhet bör utgå med början den 1 juli 1975. Övriga bidrag bör utgå först efter den 1 januari 1976.

Jag förordar att för budgetåret 1975/76 1 000 kr. tas upp under ett anslag benämnt Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m. I enlighet med vad jag förordat i det föregående bör 5 milj. kr. tillföras anslaget av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser m.m.* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 000 kr.

H 2. Studiebidrag m.m.

1973/74 Utgift	529 772 399
1974/75 Anslag	579 000 000
1975/76 Förslag	557 000 000

Från anslaget bestrids utgifter för studiestöd enligt studiestödslagen (1973: 349), nämligen förlängt barnbidrag enligt 2 kap., studiebidrag jämte tillägg och resekostnadsersättning enligt 3 kap. samt studiebidrag enligt 4 kap. Av anslaget disponeras dessutom medel för brevskolestipendier samt medel för särskilt studiestöd till utlandssvenska elever.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) föreslår en ökning av detta anslag med 8 milj. kr. för nästa budgetår.

1. Under budgetåret 1973/74 har utbetalts 340,9 milj. kr. i förlängt barnbidrag och studiehjälp i form av bidrag och tillägg enligt studiestödslagen. Dessutom har utbetalats 3 000 kr. i brevskolestipendier och 48 000 kr. i särskilt studiestöd till utlandssvenska elever. För innevarande budgetår har medelsbehovet beräknats till 319,2 milj. kr. Vid oförändrade regler och bidragsbelopp beräknar CSN medelsbehovet för budgetåret 1975/76 till 315,8 milj. kr.

CSN föreslår vissa justeringar av inkomstgränser och bidragsbelopp så att studiehjälpens realvärde skall kunna återhämtas. Beloppen för resetillägg bör enligt nämndens mening höjas till 80, 110, 145, 170 och 195 kr. i månaden för avstånd om minst 6, 15, 25, 35 respektive 45 km. Merutgiften härför beräknas till 8 milj. kr. Inackorderingstillägget föreslås höjt från 150 till 200 kr. i månaden, vilket beräknas medföra en merutgift på 13 milj. kr. En ökning föreslås av månadsbeloppen för inkomstprövat tillägg för nuvarande belopp om högst 75 och lägst 20 kr. till högst 135 och lägst 30 kr. Dessutom föreslås en höjning av inkomstgränserna för inkomstprövat tillägg med 7 000 kr. från 23 000 kr. till 30 000 kr. i taxerad inkomst. CSN beräknar merutgiften för dessa förslag till 23 milj. kr. Nämnden föreslår också en höjning av beloppet för behovsprövat tillägg från 110 till 135 kr. i månaden och en höjning av inkomstgränsen med 7 000 kr. Merutgiften för dessa åtgärder i fråga om det behovsprövade tillägget har beräknats till 5,2 milj. kr. Det av riksdagen fattade principbeslutet om hemreseersättning till inackorderade elever har av CSN beräknats medföra en kostnad på 10,6 milj. kr. De sammanlagda reformkostnaderna för studiehjälp uppgår sålunda till 59,8 milj. kr. Anslagsbehovet för studiehjälp enligt studiestödslagen blir därmed 376 milj. kr. eller 22 milj. kr. mer än för innevarande budgetår.

CSN har i skrivelse den 13 november 1974 föreslagit ytterligare höj-

ning av beloppen för resetillägg till 90, 120, 160, 190 och 215 kr. i månaden för avstånd om minst 6, 15, 25, 35 respektive 45 km.

2. Under budgetåret 1973/74 har till studerande i eftergymnasial utbildning och till äldre studerande i gymnasial utbildning utbetalats 188,9 milj. kr. i studiebidrag. För budgetåret 1974/75 har medelsbehovet beräknats till 211 milj. kr. Ökningen är en följd av att den i studiemedlen ingående bidragsdelen den 1 juli 1974 höjdes från 1 755 kr. till 2 000 kr. för ett niomånaders läsår. Medelsbehovet för 1975/76 beräknas oförändrat till 211 milj. kr. Anslagsbehovet för studiebidrag till studerande i eftergymnasial utbildning och till äldre studerande i gymnasial utbildning minskar därmed med 14 milj. kr.

Föredraganden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har fört fram flera förslag om förstärkning på studiehjälpens område. Enligt min mening bör resetillägget höjas från 75, 95, 125, 145 och 165 kr. i månaden till 85, 110, 145, 170 och 195 kr. i månaden för avstånd om respektive 6, 15, 25, 35 och 45 km. Merutgiften härför har beräknats till 8 milj. kr. Vidare bör inackorderingstillägget höjas från 150 kr. till 170 kr. i månaden. Detta beräknas medföra ett ökat medelsbehov av ca 5 milj. kr. I prop. 1975: 1 (bil. 14 s. 17) har chefen för bostadsdepartementet föreslagit en höjning av inkomstgränsen fr. o. m. den 1 januari 1976 till 28 000 kr. i statligt taxerad inkomst för det statliga bostadstillägget. Motsvarande höjning föreslås även för de inkomst- och behovsprövade tilläggen. Jag är f. n. inte beredd att tillstyrka en ändring av beloppen för inkomstprövat tillägg och behovsprövat tillägg.

I prop. 1974: 1 (bil. 10 s. 439) anmälde jag ett förslag om hemreseersättning till inackorderade elever. Jag angav därvid att vissa kompletterande utredningar borde utföras. CSN har nu överarbetat förslaget. För hemreseersättning till inackorderade elever har jag beräknat merutgiften till 10,6 milj. kr. enligt de grunder jag i det föregående redogjort för. För yngre elevers studiehjälp och för förlängt barnbidrag har jag beräknat det totala medelsbehovet till 343 milj. kr.

Jag räknar med en viss minskning av antalet studerande med studiemedel. När det gäller hänsynstagande till makes inkomst innebär nuvarande regler att fribeloppet för makes inkomst per termin är 200 % av basbeloppet och reduktion sker med 40 % av inkomster därutöver. För att förbättra möjligheten för den vars make har en årsinkomst på upptill omkring 45 000 kr. att kunna få fulla studiemedel föreslår jag att fribeloppsgränsen höjs till 250 % av basbeloppet för termin. För dem som studerar på minst halvtid och har deltidsstudiemedel bör fribeloppet för makes inkomst per termin höjas till 330 % av basbeloppet per termin. Merutgiften för detta förslag har jag under detta anslag beräk-

nat till ca 3 milj. kr. Jag har beräknat de totala utgifterna för studiebidrag för studerande med studiemedel till 214 milj. kr.

I det föregående har jag beräknat utgifterna för vuxenstudiebidrag och timstudie- och dagstudiestöd till ca 55 milj. kr. Jag har vidare förordat att av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden ca 55 milj. kr. budgetåret 1975/76 skall tillföras detta anslag.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Studiebidrag m.m.* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 557 000 000 kr.

H 8 Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m.

I det föregående har jag i samband med mina ställningstaganden till SVUX' och FÖVUX' förslag förordat dels en viss förändring av administrationen av nuvarande studiestödssystem, dels en särskild administration för vuxenstudiestödet och den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna, dels också viss information i anslutning till reformernas genomförande. Kostnaderna för dessa förslag beräknar jag för budgetåret 1975/76 till 4,8 milj. kr. Bidrag för administration och information bör kunna utgå med början den 1 juli 1975.

Jag förordar att för budgetåret 1975/76 1 000 kr. tas upp under ett anslag benämnt Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. Jag har i det föregående förordat att 4,8 milj. kr. skall tillföras anslaget av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till administration av och information om vuxenstudiestöd m. m.* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 000 kr.

IV:5 Studiemedelsfonden

1973/74	Utgift	561 000 000
1974/75	Anslag	447 000 000
1975/76	Förslag	510 000 000

Ur fonden utgår återbetalningspliktiga studiemedel beviljade enligt studiestödslagen (1973:349, omtryckt 1974:483).

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) föreslår att anslaget förs upp med ett belopp av 483 milj. kr., vilket innebär en ökning med 36 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår.

Till yngre elever i gymnasial utbildning utbetalades återbetalningspliktiga studiemedel under budgetåret 1973/74 med 9,4 milj. kr. Återbetalningspliktiga studiemedel utgick vidare till studerande i eftergymnasial utbildning och till äldre elever i gymnasial utbildning med 745,2 milj. kr.

Enligt nuvarande regler får återbetalningspliktiga studiemedel beviljas till yngre elever i gymnasial utbildning med högst 3 800 kr. för läsår. CSN föreslår en höjning av detta belopp till 4 500 kr. Fribeloppsgränsen för behovsprövning mot föräldrarnas inkomst föreslås höjd från 23 000 till 30 000 kr. Kostnaden för dessa förbättringar beräknas till sammanlagt 5,5 milj. kr. Vidare föreslår CSN att studiemedlen till studerande i eftergymnasial utbildning och till äldre elever i gymnasial utbildning höjs från 140 till 150 % av basbeloppet för ett niomånaders läsår. Nämnden lämnar inte något förslag beträffande eventuell höjning av den i studiemedlen ingående bidragsdelen med anledning av förslaget. I avvaktan på statsmakternas ställningstagande i detta avseende har ökningen i sin helhet lagts på de återbetalningspliktiga studiemedlen. Det ökade medelsbehovet beräknas till 71 milj. kr.

Till yngre elever i gymnasial utbildning beräknas medelsåtgången under 1975/76 uppgå till 13 milj. kr. Under året beräknas vidare 84 000 studerande i eftergymnasial utbildning och äldre studerande i gymnasial utbildning beviljas återbetalningspliktiga studiemedel. CSN har i sin beräkning utgått från basbeloppet 8 500 kr. Medelsbehovet avseende denna grupp utgör enligt nuvarande regler 832 milj. kr. och med föreslagen höjning av studiemedlen 903 milj. kr.

Det sammanlagda medelsbehovet för återbetalningspliktiga studiemedel uppgår sålunda till 916 milj. kr. Härifrån avgår dels en beräknad medelsreservation av 202 milj. kr. dels beräknade inflytande studiemedelsavgifter, frivilliga återbetalningar, inbetalningar på grund av återkravsbeslut och inflytande amorteringar av beviljade lån ur allmänna studielånefonden till 231 milj. kr. Det totala medelsbehovet utgör således 483 milj. kr.

Föredraganden

Vid anslagsberäkningen för budgetåret 1975/76 har jag tagit hänsyn till de under anslaget H 2 Studiebidrag m.m. nämnda förändringarna beträffande hänsynstagande till makes inkomst vid tilldelning av studiemedel. Kostnaderna härför beräknas till 12 milj. kr. För yngre elever i gymnasial utbildning har jag räknat med att högst 4 000 kr. för läsår skall kunna beviljas som återbetalningspliktiga studiemedel. Jag är f. n. inte beredd att tillstyrka centrala studiestödsnämndens förslag om en höjning av studiemedlen från 140 till 150 % av basbeloppet till studerande i eftergymnasial utbildning och äldre studerande i gymnasial utbildning. Jag har i följande sammanställning även beaktat beräknade

prisförändringar samt räknat med en viss förändring av studerandantalet.

I det föregående har jag beräknat ca 15 milj. kr. för återbetalningspliktiga studiemedel för studerande med vuxenstudiestöd. Jag har vidare förordat att av de medel som tillfaller statsverket genom den nya vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden skall ca 15 milj. kr. för återbetalningspliktiga studiemedel för dem med vuxenstudiestöd budgetåret 1975/76 tillföras detta anslag.

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång		Beräknad medelsförbrukning	
Reservation 1974-06-30		1974/75	819 000 000
Studiemedelsfonden	265 000 000	1975/76	
f.d. allmänna studielånefonden	83 000 000	Befintligt studiemedelssystem	943 000 000
Inbetalningar	3 000 000	Vuxenstudiestöd	15 000 000
Anslag för 1974/75	447 000 000		
Avgifter m.m. under 1974/75			
studiemedelsfonden	183 000 000		
f.d. allmänna studielånefonden	40 000 000		
Avgifter m.m. under 1975/76			
studiemedelsfonden	191 000 000		
allmänna studielånefonden m. m.	40 000 000		
Vuxenutbildningsavgift m. m.	15 000 000		
Anslag 1975/76 (förslag)	510 000 000		
	1 777 000 000		1 777 000 000

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Studiemedelsfonden* för budgetåret 1975/76 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 510 000 000 kr.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

	Sida
Författningsförslag	4
1 Inledning	34
2 Vuxenutbildningen i Sverige	37
2.1 Vuxenutbildningens organisation	37
2.1.1 Vuxenutbildningens nuvarande omfattning	37
2.1.2 Aktuell lagstiftning av betydelse för vuxenutbildningen	51
2.1.3 Internationella normer av betydelse för vuxenutbildningen	53
3 Nuvarande studiestöd	55
3.1 Studiehjälp och studiemedel	55
3.1.1 Studiehjälp	55
3.1.2 Studiemedel	55
3.2 Utbildningsbidrag	56
4 FÖVUX' och SVUX' betänkanden m. m.	57
4.1 Utredningarnas allmänna överväganden	57
4.1.1 Vuxenutbildningens mål	57
4.1.2 Överbryggande utbildning	57
4.1.3 Återkommande utbildning	58
4.1.4 Vuxenutbildningen i samhället	59
4.1.5 Uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen	63
4.1.6 FÖVUX' försöksverksamhet	65
4.1.7 Några studieformer inom vuxenutbildningen	81
4.1.8 Några projekt inom vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete	82
4.1.9 SVUX och andra reformer av betydelse för vuxenutbildningen	82
4.1.10 Avgränsning av vuxenstuderande	82
4.1.11 Vuxenstuderandes ekonomi	83
4.1.12 Remissopinionen om SVUX' debattskrift	85
4.1.13 Tänkbara former för ett nytt studiestöd för vuxna	86
4.1.14 Huvudprinciperna i SVUX' förslag	87
4.2 Förslag om vuxenutbildningens organisation	89
4.2.1 Uppsökande verksamhet	89
4.2.2 Studiecirkelverksamhet	94
4.2.3 Folkhögskolekurser	99
4.2.4 Kostnader och genomförande	100
4.3 Förslag om studiestöd	101
4.3.1 Nya regler för studiemedel	101
4.3.2 Studiestöd för vuxna	105
4.3.3 Administration av vuxenstudiestödet	116
4.3.4 Kostnader för studiestödet: finansiering	123
4.3.5 Reservationer mot SVUX' förslag	126
5 CSN:s förslag	128
5.1 CSN:s förslag för budgetåret 1975/76	128
5.2 CSN:s förslag till organisationsöversyn	136
6 Remissyttranden	137
6.1 Allmänna synpunkter	137
6.2 Vuxenutbildningens organisation	142

6.2.1	Uppsökande verksamhet	142
6.2.2	Studiecirkelverksamhet	147
6.3	Studiestöd	151
7	Föredraganden	161
7.1	Allmänt	161
7.1.1	Vuxenutbildningens framväxt	161
7.1.2	Debatt och utredningsverksamhet kring frågor inom vuxenutbildningen	164
7.2	Mål för vuxenutbildningen	168
7.3	Den fortsatta reformverksamheten inom vuxenutbildningen ..	172
7.4	Vidgad vuxenutbildning	175
7.4.1	Uppsökande verksamhet på arbetsplatser	175
7.4.2	Uppsökande verksamhet i bostadsområden	179
7.5	Studiecirkelverksamhet och studieförbund	181
7.6	Studiestöd	186
7.6.1	Allmänt	186
7.6.2	Särskilt studiestöd för vuxna för längre studier	188
7.6.3	Särskilt studiestöd för vuxna för kortare studier	191
7.6.4	Studiemedelssystemet	197
7.6.5	Studiehjälpssystemet	199
7.7	Administration, information m.m.	201
7.8	Finansiering	206
8	Upprättade lagförslag	208
9	Specialmotivering	209
9.1	Studiestödslagen	209
9.2	Lagen om vuxenutbildningsavgift	228
9.3	Lagen om extra studiemedel	229
10	Hemställan	230
11	Anslagsberäkningar för budgetåret 1975/76	231